

Miloslav Bednář

EVROPANSKÁ TYRANIE

© Miloslav Bednář

ISBN 80-86547-24-8

Miloslav Bednář

EVROPANSKÁ TYRANIE

Česká státní idea,
Evropská unie
a demokratická civilizace

cep
CENTRUM
PRO EKONOMIKU A POLITIKU

Praha 2003

Obsah

Předmluva	9
Úvodem	11
I. Česká státní idea	
Masarykovo pojetí české otázky a Rádlův pokus o jeho kritiku	15
Biskup Vojtěch, prezident Masaryk a obnova Evropy	20
Masarykova koncepce českoslovenství jako středoevropanství a evropanství	23
Evropský význam Palackého obnovy české státní ideje	31
Česká státní idea a smysl českých dějin	40
Filosofická východiska Masarykova pojetí demokracie	42
Česká a americká státní idea – souznění a přerušování tradic	56
II. Filozofické základy Evropy	
Obtížné zvládnutí česko-německých dějin	67
Demokracie není hra	76
Masarykovo pojetí evropanství a dnešní svět	82
Historické proměny evropanství a projekty sjednocené Evropy	87

Národní a evropská identita	94
Masarykův filosofický a politický přínos k myšlence evropské integrace	102
Tradice národních zájmů České republiky	110
Post-totalitní syndrom jako filosofický problém	117
Evropská integrace ve světle české státní ideje	123
Evropa, Evropská unie a svět	130
Nedemokratický původ současné evropské ideologie	140
Problém svobody Evropy v Evropské unii	150
Panevropa, T. G. Masaryk a panevropské hnutí	156

III. Politické komentáře

Jak falšovat dějiny na pokračování	173
„Mýliti se je lidské, ale...“	175
Staronová německá nemoc a dnešní Evropa	177
Strach z veřejné diskuse o Evropské unii	178
Evropa na scestí	181
Evropská unie není demokratická	183
Problém Evropské unie u Václava Klause	185
Geopolitika Václava Havla v bratislavském projevu	187
Hra o svobodu Evropy	193
EU ohrožuje svobodu a demokracii Evropy	194
Demagogie není diskuse	196
Demokracie podle EU – švýcarský případ	198
Světoválda, postátnění a málo realismu	199
Velký bojovník za mír	201

Česko-německá konference v Berlíně a demokratická Evropa	202
Německý evropský metr a čeští pseudointelektuálové	205
Vynucené Irské ano – další důvod, proč nevstupovat do EU	207
Marxistický kýč mnichovanů dneška	210
Teličkovo kotelnické představení	213
Česká republika a Bushovo pražské varování Evropské unii	214
Kodaň proti Kodani	218
Stará i nová Evropa	220
Založme nové NATO	221
Unie jako žalář národů	222
Válka na všech frontách	224
Ponechte unii jejímu osudu	226
Vítejte na Titaniku!	228

Předmluva

Vstup ČR do EU přináší nutnost znovu definovat českou státnost, naši pozici i naši politiku v kontextu evropské integrace. Diskuse o EU se u nás však stále ještě nerozběhla tak, jak by bylo třeba. I před referendem jsme byli spíše terčem prvoplánové marketingové kampaně, než účastníky seriózního rozboru všech kladů i záporů našeho členství v EU, možných nástinů budoucího vývoje evropského sjednocování a vytváření autentické české pozice vůči EU, zohledňující naše národní zájmy.

Centrum pro ekonomiku a politiku proto přináší knihu jednoho z nejoriginálnějších a nejpilnějších přispěvatelů do debaty o Evropě - filozofa Miloslava Bednáře. „Evropanská tyranie“ je soubor autorových publikovaných i nepublikovaných statí, které napsal od roku 1995 až do současnosti. Člení se do tří tematických bloků: I. Česká státní idea, II. Filozofické základy Evropy a III. Politické komentáře.

Miloslav Bednář je veřejností znám jako zanícený a zároveň přesvědčivý kritik Evropské unie. Jeho kritika není povrchní, nýbrž je podložena hlubokou znalostí české i světové demokratické tradice. Ačkoli Bednářovi odpůrci mu vyčítají leccos, ve skutečnosti se od něj mají hodně co učit. Autorovy texty se vyznačují přímočarostí, někdy až nediplomatickou upřímností, ale v každém případě vnitřní konzistencí a jasnou logikou.

Kritické argumenty vůči současné podobě Evropské unie i jejímu budoucímu směřování je třeba brát vážně. Mnohá Bednářova tvrzení mohou působit v hlavním proudu proevropské propagandy velmi radikálně, právě to by však mělo vzbudit zvýšený zájem u všech, kdo mají pokoru k dějinám a společenské evoluci. Nikdo z nás totiž neví, zda „radikalismus“ dneška nebude „hlavním proudem“ zítřka.

Bednář nám umožňuje lépe pochopit tradici českého politického myšlení a její paralely nebo naopak rozdíly s tradicí anglosaskou či kontinentální. Zdůrazňuje neoddělitelnost národního a občanského principu demokratického státu. Demokracie pro něj neexistuje ve vzduchoprázd-

nu, nýbrž především v mezích národního státu. Lze říci, že Bednář buď navazuje či dokonce znovuobjevuje základní pilíře moderní české národní politiky a přibližuje ji tak širšímu publiku.

V 90. letech 20. století tvořila těžiště veřejného diskursu v České republice transformace od komunistického systému k demokracii a tržní ekonomice. První desetiletí 21. století by měla ovládnout a pravděpodobně ovládne evropská tematika. Kniha úvah Miloslava Bednáře je k tomu bezesporu vynikajícím příspěvkem.

Jan Zahradil

V Praze dne 23. července 2003

Úvodem

K sestavení a uveřejnění následujícího souboru studií, úvah, článků a polemik mne vybídl někdejší ředitel Centra pro ekonomiku a politiku, nyní kancléř prezidenta republiky Jiří Weigl. Když jsem se svými texty začal probírat, zjistil jsem, že zastoupení a souvislosti jednotlivých žánrů tohoto souboru dokládají, jak je nezbytné, aby politicky zaměřená sdělení, nemají-li být pouhým situačním, demagogickým oportunistem, vyrůstala z předem a průběžně dále promyšlené filosofie dějin a politiky jako zkoumání lidské svobody v dějinách, svobody lidského života jako života v alternativách.

Dějiny jsou v první řadě neustálým, vždy překvapujícím odkrýváním nesamozřejmosti údajně daného, domněle neměnitelného a samozřejmého smyslu. Dějiny se proto dějí cestou nesamozřejmých zvratů, meziních událostí, kde se domněle samozřejmý provoz, poklidné fungování individuálního a institucionálního obstarávání a zajišťování životního běhu vždy nakonec ukáže hlavně jako cesta k nesamozřejmým rozhodnutím, kde se lidská svoboda projevuje jako to, čím ve skutečnosti vždy byla, je a bude: jako volba mezi rezignujícím, nakonec vždy skázonosným přizpůsobením tzv. okolnostem či podmínkám, a vědomým, osvobozujícím a nové příležitosti a podmínky originálně vytvářejícím rizikem otevřenosti.

Po červnovém referendu o vstupu České republiky do Evropské unie, jemuž předcházela úporná, převážně velmi nepoctivá agitace většiny českých žurnalistů a politiků, se Česká republika stává součástí značně nedemokratického útvaru Evropské unie. Systém Evropské unie a jeho skutečné fungování odstraňuje ústavní svrchovanost, tedy státní suverenitu a samostatnost zejména menších členských států EU, jako je Česká republika. Zavedení nedemokratického, občanům státu již ne zcela odpovědného a na nich ve svobodných volbách závisajícího způsobu vlády lze označit za tyranii.

Takovým druhem tyranie je Evropská unie, která se (neprávem) do-

volává demokratických tradic, jež se v Evropě zrodily a vyvíjely. Tyranie patří k úpadkovým formám evropské vlády. Smyslem evropských dějin je naopak demokracie, přesněji mnohost podob demokratické vlády, k nimž postupně dospěly evropské politické národy a jejich státy. Evropská unie se netají pošetilým záměrem odstranit politický základ evropanství, jímž je demokratická rozmanitost Evropy a místo něj zavést uniformní nedemokratickou jednotu evropského superstátu. Tyranie, jíž se Evropská unie vyznačuje, nemá nic společného s evropskými demokratickými tradicemi a není tedy ve vlastním smyslu evropská.

Je to nynější, po desetiletí neblaze se vyvíjející, protože existenci evropské demokracie, svobody a soudržnost euro-americké demokratické civilizace závažně podkopávající a ohrožující podoba Evropská unie, jež Českou republiku a její občany v referendu opět nemilosrdně postavila před kritickou dějinnou křižovatkou zásadního, osudového rizika lidské svobody, kde se opět rozhoduje o samotné existenci svobody Evropy, a tak svobody vůbec. V riziku lidské svobody ke svobodě nebo nesvobodě je vždy naděje. Naděje zvolit si důstojný život ve svobodě.

Miloslav Bednář
V Praze, 5. července 2003

I. ČESKÁ STÁTNÍ IDEA

Masarykovo pojetí české otázky a Rádlův pokus o jeho kritiku

Když v roce 1993 opět vyšla polemická studie Emanuela Rádl „Válka Čechů s Němci“, stalo se tak v rámci nálady a záměru, jež v českém intelektuálním prostředí po roce 1989 záhy převážily a dosud převládají jako domněle adekvátní svobodná reakce prostředí po čtyři desetiletí vystaveného kulturní a vzdělanostní genocidě, systematicky uskutečňované komunistickým totalitním režimem. V situaci, kdy ojedinělé kulturní osobnosti, představující věrohodnou souvislost s meziválečným demokratickým vzmachem české společnosti, již nemohly zasáhnout s bezprostřední aktuálností všeobecně uznávaného autoritativního slova, se do popředí totalitním tlakem a ovládním nebývale zdeformovaného a frustrovaného intelektuálního klimatu dostala málo kultivovaná potřeba nalézt, srozumitelně označit, a jednou provždy odsoudit jakéhosi hlavního domácího viníka pozvolna odeznívající, mnogagenerační katastrofy.

Na dominantní výsluní české intelektuální scény tak konečně mohla vstoupit po dobu svobodné první republiky jen zárodečná a podružná, následně dvěma totalitními režimy ve svých pseudoargumentech údajně posílená, nicméně po věcné stránce stejně nepoučená ideologie velkého vyvrácení a odmítnutí tradice duchovně mravního a z něj vyplývajícího politického smyslu českých dějin. Hlavní viník se příznačně hledal, nalézal, a dosud s pseudorevoluční vervou znovu nalézá v syntetické, stále provokující osobnosti, díle a politickém jednání T. G. Masaryka.

Rádlovo pojednání „Válka Čechů s Němci“ z roku 1928¹⁾ obsahuje jakyby v kostce v zásadě všechny nyní opětovně zdůrazňované argumenty jak pekařovské klerikálně-liberální a pozitivisticky historiografické, tak dnešní neoliberalně postkomunistické a neustále opakované sudetoněmecké provenience. Klade si za cíl kriticky objasnit a zdůvodněně odmítnout nesnášenlivou protiněmeckou ideologii, její tehdy převládající a hluboko vštípenou podobu. Rádl v první řadě odmítá původně německé, tzv. kulturní pojetí státu (Kulturation), kde spatřuje základ státní ideologie první Československé republiky. Jako její na domácí půdě vy-

---

1) Srov. Emanuel Rádl, *Válka Čechů s Němci*, Praha 1928.

pracovaný předchůdný útvar se mu jeví pojetí dějin Františka Palackého, jež chápe jako liberalistické.

Svá zkoumání Rádl uvozuje revizí dosavadního běžného českého výkladu historických střetů s Němci (v případě cyrilometodějství a Kutnohorského dekretu), jehož původ spatřuje v Palackého názoru na dějiny, v údajné filosofii války mezi Čechy a Němci, proti které klade „filosofii míru mezi těmito dvěma starými sousedy a často přáteli.“²⁾ Problém cyrilometodějství Rádl shrnuje jako rozkol mezi pravoslávím a katolictvím na československé půdě. Cyrilometodějské vypracování církevního slovanského jazyka a následný překlad základních křesťanských textů do něj vidí jako projev slabosti orientálních nacionálních církví, kdy se orientální křesťanství nedokázalo udržet jednotnou organizací stmelenou vlivem jednoho ducha. Místo toho se rozdrobilo na přírodní útvary ovládané pouze jednotným zvykem, bez jednotného přesvědčení jako „zdroje nových idejí ani pro svou vlast ani pro lidstvo“, narozdíl od kulturního významu Lutherova a králického překladu Bible.³⁾

Tehdejší spory slovanských věrozvěstů s německými biskupy a závěrečné papežské zamítnutí slovanské liturgie Rádl chápe výhradně v souřadnicích konfliktu mezi pravoslávím a katolictvím bez jakékoliv příměsi nacionální povahy, kde nakonec biskup Vojtěch zničil slovanskou liturgii dosud přežívající na českém území. V Palackého výkladu cyrilometodějství spatřuje pouze neudržitelné nacionalistické pojetí neustálého česko-německého sporu, jež nelze pokládat za předobraz mnohem pozdější evropské reformace.⁴⁾

Z hlediska dnešního stavu poznání se Rádlovy názory na význam cyrilometodějského působení vzhledem k počátkům české státnosti ukazují jako závažné tendenční zjednodušení, protkané mnoha omyly. Považovat cyrilometodějskou misii za projev konfliktu mezi pravoslávím a katolictvím je nepřiměřenou extrapolací pozdějšího rozpolcení křesťanství do situace převažujícího souladu papežských a cyrilometodějských náboženských záměrů, jenž se dostal do závažného rozporu s mocensko-materiálními zájmy německých biskupství a východofranckou říší.⁵⁾

---

2) Tamtéž, s. 14.

3) Srov. tamtéž, s. 30.

4) Srov. tamtéž; tamtéž, s. 39–40.

5) Srov. František Dvorník, *Byzantské misie u Slovanů*, Vyšehrad, Praha 1970, passim; Rudol Turek, *Počátky české vzdělanosti*, Vyšehrad, Praha 1988, s. 38–56.

Věcně neudržitelné dále není jen Rádlovo nekritické přejímání původně Kosmova obrazu sv. Vojtěcha jako domnělého likvidátora slovanské liturgie na českém území,⁶⁾ nýbrž právě tak jeho apodiktické tvrzení o neslučitelnosti cyrilometodějské legitimizace slovanské liturgie s pozdější přípravou a vlastním smyslem evropské reformace. Totéž se týká návaznosti na duchovně – politický význam cyrilometodějského misijní události.⁷⁾ Je zřejmé, že cyrilometodějské ospravedlnění slovanské liturgie nelze výkladově omezovat na kulturně deficientní ústupek lidově nevzdělanosti, jak to činí Rádl. Především Konstantinův filosofický důraz na fenomén individuálního duchovně mravního nahlédnutí⁸⁾ a jeho následné české interpretační prohloubení směrem k individualitě nejen národní spirituálně-etické rovnoprávnosti,⁹⁾ nýbrž také individuálního svědomí.¹⁰⁾

Jako neméně povrchní se ukazují i Rádlovy soudy o Kutnohorském dekretu a následujícím pohybu českých dějin po národní obrození.¹¹⁾ Dekret kutnohorský je mu v první řadě násilným aktem, jenž Pražskou univerzitu znacionalizoval ve prospěch českého národního živlu.¹²⁾ Při odmítání Masarykovy polemické obhajoby Kutnohorského dekretu¹³⁾ Rádl tvrdí, že dekret způsobil vědecký a mravní úpadek univerzity.¹⁴⁾ Jako nápadně účelový a zjednodušující důkaz nicméně uvádí až mnohem pozdější stav protestantské pražské univerzity v 17. století.¹⁵⁾ Jinak řečeno, Rádl svou argumentaci zakládá na věcně neudržitelném vyvracení evidentních a podstatných souvislostí mezi reformně náboženským hnutím

---

6) Srov. Dvorník, s. 223–224; srov. Turek, s. 138–144.

7) Srov. např. Roman Jakobson, *Nejstarší české písně duchovní*, Praha 1929.

8) Srov. Konstantin-Cyril, Proglas, v: Josef Vašica, *Literární památky epochy velkomoravské, Lidová demokracie*, Praha 1966, s. 103–106.

9) Srov. Turek, tamtéž, s. 208–210; srov. Olaf Jansen (Roman Jakobson), *Český podíl na církevněslovanské kultuře*, v: sborník *Co daly naše země Evropě a lidstvu*, Praha 1940, str. 9–20; srov. Miloslav Bednář, *Zrod československé politické filosofie a novodobé obnovení její přerušené tradice*, *Filozofický časopis* 2/1992, s. 276–292, nepatrně přepracováno v: Miloslav Bednář, *České myšlení*, *Filosofia*, Praha 1996, s. 9–35.

10) Srov. Turek, tamtéž, s. 210; srov. Jakobson, *Moudrost starých Čechů*, New York 1943, passim; srov. Zdeněk Kalista, *Karel IV. v českých dějinách duchovních*, *Spektrum* 3, *Index of Censorship*, Londýn 1981, s. 26–34; srov. Bednář, tamtéž.

11) Srov. Rádl, tamtéž, s. 42–113.

12) Srov. tamtéž, s. 93.

13) Srov. T. G. Masaryk, Jan Hus, Bursík a Kohout, Praha 1923, s. 20.

14) Srov. Rádl, tamtéž, s. 95.

15) Srov. tamtéž.

Husovy univerzitní generace a silicí vlnou českého národního vzepětí. Jde nato o jev, který obnovuje a prohlubuje mnohem starší, již zmíněnou tradici.

V obdobném duchu Rádl přistupuje k výkladu českého národního obrození. Jeho osudovou chybu spatřuje v opuštění „bohemismu“ jako geograficky-historického, dvojjazyčného pojetí českého národa po r. 1848, a sice pod vlivem Herderova a Fichtova „sociálně historického“ pojetí národa jako přírodního produktu s jazykem jako hlavním znakem.¹⁶⁾ Přitom nápadně opomíjí jak nemalý rozdíl mezi Herderovým a Fichtovým konceptem národa, tak i smysl Herderova pojetí národa, jenž zásadně přesahuje jeho běžné chápání jako výsledku přírodní produkce. To je naopak blízké důsledkům Fichtovy věcně neudržitelné, mesianistické koncepce nadřazenosti německého národa.¹⁷⁾

Naopak Herderovo pojetí národa jako organické jednoty rozumu a charakteru, kterou vyjadřuje jazyk,¹⁸⁾ takovému šovinistickému svodu vůbec nepodléhá. Jde o pluralistickou – demokratickou filosofickou koncepci humanity, tj. lidstva, národů a člověka, jež naplňují kosmický, přírodní princip úsilím o vytvoření celku řádu a souměrnosti svými rozmanitými silami a záměry.¹⁹⁾

Počínajíc Josefem Dobrovským, obdivovatelem Komenského a Herdera, se v českém národním obrozování datuje souvislá, určující vývojová syntéza zbylých domácích zdrojů v duchovně-mravní reformě založeného pojetí smyslu národní existence s ním sourodým a zčásti přímo inspirovaným typem německého osvícenství (Leibniz a zejména Herder). Je zřejmé, Rádl tento rozhodující duchovní kontext českého národního obrození v důsledku závažného neporozumění Herderově pojetí národa nevidí, a proto jej také neodůvodněně zaměňuje se spíše šovinistickým obrozenským proudem především jungmannovské ražby.

V zásadě totéž platí pro Rádlovo posuzování Masarykovy politiky vůči českým Němcům za první republiky. Masarykovi Rádl vytýká, že opustil své předválečné smluvní stanovisko ve věci soužití Čechů a Němců v jed-

---

16) Srov. tamtéž, s. 111–112.

17) Srov. Fichtes Reden an die Deutsche Nation, Deutsche Bibliothek in Berlin, Berlin 1912, s. 139–140.

18) Srov. J. G. Herders Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit, Deutsche Bibliothek, Berlin 1914, IX 4, 2.

19) Srov. tamtéž, XV.

nom státě ve prospěch majoritního principu demokracie, podloženého „herderovsky pojatým nacionalismem“ včetně teleologického chápání národa a instrumentálního přístupu ke státu.²⁰⁾ Rádlovo mylné ztotožnění Herderova pojetí s naturalistickým nacionalismem se mísí s mechanickým porovnáváním českého národnostního klimatu před první světovou válkou a po vzniku ČSR. Masarykovo poválečné zdůrazňování majoritního principu pochopitelně realisticky vycházelo z tehdejší převládající německé psychologické nepřipravenosti na změnu poměrů na území nového státu v konsensuálně demokratické po katastrofální porážce německých protidemokratických válečných záměrů, s nimiž se představitelé českých Němců vypjatě ztotožňovali a horlivě je prosazovali.

Tehdejší, vzhledem k uvedeným poválečným okolnostem nezbytnou majoritní reálpolitiku vůči německé menšině Masaryk nicméně viděl jako pouze dočasné státní stanovisko. O tom dostatečně výmluvně svědčí jeho politická podpora postupného zavádění švýcarského modelu vícenárodního státu, který ostatně společně s E. Benešem prosazoval již na pařížské mírové konferenci. S tím rovněž souvisí i Masarykův filosofický posun důrazu k pojetí demokratického státu jako duchovně a mravně zakotvené skutečnosti.²¹⁾ Je tedy zřejmé, že Masarykovo pojetí české otázky a jeho uplatnění vůči českým Němcům se v době Československé republiky v zásadě nezměnilo. Jen jeho realizační záměr se vzhledem k nepříznivé poválečné sociálně psychologické národnostní situaci musel odložit.

Přes určitou neochotu v českých byrokratických a správních kruzích se Masarykův záměr nerealizoval hlavně v důsledku nepříznivého mezinárodně-politického vývoje během třicátých let. Rádlovo odmítavé hodnocení Masarykova postoje vůči českým Němcům po první světové válce je vcelku nápadně jednostranné a postrádá základní porozumění pro nezbytnost realistického postupu při úsilí uskutečnit výchozí politické ideály, jež stály u zrodu ČSR především zásluhou politické filosofie T. G. Masaryka.

1995

---

20) Srov. Rádl, tamtéž, s. 264–269.

21) Srov. T. G. Masaryk, *Cesta demokracie III, Ústav T. G. Masaryka*, Praha 1994, s. 334.

Biskup Vojtěch, prezident Masaryk a obnova Evropy

Evropský význam druhého pražského biskupa Vojtěcha Slavíkovce se zatím u příležitosti oslav tisíciletého výročí jeho mučednické smrti připomíná jen všeobecnými slovy. Je to nepochybně škoda, protože biskup Vojtěch je zakladatelem českého, dnes opět nanejvýš žádoucího pojetí obnovy evropské jednoty. Na příkladu sv. Vojtěcha se zřetelně ukazuje, jak duchovně politické osobnosti a jejich činný soulad stojí u zrodu významných dějinných zvrátů. Koncem desátého století se propojila duchovně politická energie českého biskupa Vojtěcha, německo-řeckého římského císaře Oty III. a francouzského papeže Silvestra II. do tvůrčího politického úsilí, jež dosud nemá obdoby.

Biskup Vojtěch nejprve vytvořil českou státní ideu jako svatováclavskou tradici niterně zbožného a odhodlaného panovníka. Skloubil tak cyrilometodějské zdůvodnění přirozených národně jazykových podob křesťanské zbožnosti s niternou opravdovostí důsledně křesťanského života, jak se tehdy projevovala v západním benediktinském (zejména francouzském clunyjském) a východním řeckém reformním hnutí.

V Římě se Vojtěch stal blízkým a nesmírně váženým přítelem mladého císaře Oty III. Rozhodujícího evropského panovníka Vojtěch svým osobním vlivem nepochybně utvrdil v přesvědčení o nezbytném prolnutí státnického umění s duchovními záměry a zřejmě se rovněž úspěšně zasadil o církevně politickou autonomii jednotlivých součástí římské říše podle cyrilo-metodějského vzoru. Císař Ota III. byl velice hrdý na svůj z poloviny řecko-byzantský původ a kvůli kulturně-politickému sjednocení Evropy pomýšlel na sňatek, jimž by spojil římský a byzantský císařský dvůr. Římské duchovně politické ústředí mělo účinně propojovat zachovalé a dosud pozoruhodně živé dědictví řecké filosofie a křesťanské vzdělanosti tehdejší Byzance se západními snahami energicky obnovit evropskou jednotu.

Obnova říše, *Renovatio Imperii*, se stala vůdčím úsilím třetí postavy tehdejší velké evropské trojky, Gerberta z Aurillacu, největšího západního vzdělance té doby, pozdějšího papeže Silvestra II. Budoucí papež v první řadě obdivoval antickou tradici římské republiky a římské říše. Na druhé straně se Gerbert z Aurillacu zastával pojetí božského původu,

a proto stejného významu a nezbytného přátelského propojení světské a duchovní moci. Původní Vojtěchovo významné působení na duchovně otevřeného a celoevropsky zaměřeného císaře přineslo spolu se záměry tehdy již papeže Silvestra II. převratné politické výsledky na jaře r. 1000. Ota III. tou dobou uskutečnil slavnostní cestu ke hrobu svého přítele sv. Vojtěcha v polském Hnězdně. Idea obnovy Evropy jako duchovně-politického pluralitního soustátí křesťanského světa se přitom názorně soustředila na vztahy mezi císařem, papežem, polským knížetem Boleslavem a nedávno jmenovaným prvním hnězdenským arcibiskupem, Vojtěchovým nevlastním bratrem Radimem - Gaudentiem. Ota III. slavnostně prohlásil polského knížete za přítele říše a předal mu veškerá práva nad polskou církví, jež on sám vykonával v říši. Od polského Boleslava okázale odmítl přijmout značný peněžitý dar, a místo toho přijal s velkým potěšením relikvii Vojtěchových ostatků. Všechny podrobnosti návštěvy Hnězdně byly předtím císařem pochlívě diskutovány a stanoveny v Římě spolu s papežem Silvestrem II. Obnovy imperia. Císařské potvrzení prvního doloženého polského arcibiskupa jej výslovně uvádí jako „Gaudentia, arcibiskupa sv. Vojtěcha mučedníka.“ Způsob císařovy hnězdenské návštěvy tak předvedl Vojtěchovu ideu jednotné křesťanské Evropy jako duchovně-politicky založené konfederace suverénních křesťanských panovníků pod vedením císaře jako hlavy křesťanstva a zároveň služebníka a ochránce církve.

Nanejvýš osvědčené a nadějně úsilí o obnovu Evropy na duchovně-politickém základě rozmanitosti v jednotě, u jehož zrodu stál český biskup Vojtěch, bohužel nedostalo potřebnou příležitost k založení skutečné tradice. Po brzkém císařově a papežově úmrtí bylo opuštěno ve prospěch již vyježděných kolejí dobytvačné agrese. Slibná naděje na přirozené evropské sjednocení tak nadlouho vzala za své. Místo ní se v německé politice opět prosadil důraz na materialisticky pojaté, násilné východní výboje. Tradice jiné evropské možnosti vstoupila v našem století na evropskou a světovou scénu během první světové války jako pozitivně formulovaná demokratická odpověď na německo-rakouský pokus ovládnout svět a s konečnou platností vyloučit jeho demokratické uspořádání. V souladu s původně vojtěšskou, českou duchovní tradicí přístupu k politice a evropanství, jež se přes nepřítel středoevropských dějinných zvrátů uchovala, a příležitostně rozvíjela, postupoval během první světové války a v meziválečném období tvůrce československého demokratického státu T. G. Masaryk. Měl přitom na mysli

postupný přirozený vznik volné evropské federace na sdíleném demokratickém duchovním základě.

Masarykova Evropa budoucnosti měla přirozeně propojovat jak centralizační, tak autonomizační prvky. Československý prezident si byl ním méně velmi dobře vědom tehdejších poválečných evropských problémů. Když jej v r. 1920 mladý panevropský nadšenec Richard Coudenhove-Kalergi požádal, aby se stal „Georgem Washingtonem Spojených států evropských“, odpověděl mu Masaryk způsobem, který jeho zaujatí odpůrci a zároveň příznivci evropského centralismu habsburského stříhu všemožně popírají (naposledy např. Peter Bugge, Tvar 1/97): „Věřím, že váš záměr je správný a Spojené státy evropské jednou vzniknou. Obávám se ale, že pro ně nedozrál čas.“ První československý prezident pak svému návštěvníku vylíčil, jak se během pařížských mírových jednání pokoušel s řeckým ministerským předsedou Venizelem a rumunským ministrem zahraničí Jonescem uvést v život „Spojené státy východoevropské,“ jak jeho velký plán ztroskotal na krátkozrakých nacionalismech, a jak z něj nakonec zbyla Malá Dohoda.

Po roce 1989 má Evropa opět možnost oživit smysl své jednoty, jak o něj před tisíci lety usiloval biskup Vojtěch, císař Ota III., papež Silvestr II., a jak jej v euroamerickém, odhodlaně demokratickém duchu znovu oživil T. G. Masaryk. Dnes jde o rozšíření Severoatlantické aliance a Evropské unie. Vidět NATO a Evropskou unii jako konkurenční úsilí zavání nebezpečně krátkozrakým evropským nacionalismem. Nevidět spojení Evropy s demokratickou Amerikou jako rozhodující hybný kloub demokratické civilizace, jemuž se musí doplňujícím způsobem podřídit demokraticky spíše problematické a málo akceschopné organizace jako je např. OBSE, je neméně ošidné, naivní a zrádné.

Česká zahraniční politika má rozhodně na co navazovat. Je to její evropská a světová povinnost. Usilí o obnovu Evropy, jež se před tisíci lety začalo tak slibně rozvíjet za vydatného přispění Vojtěcha Slavíkovce, skončilo příliš brzy, než aby mohlo zapustit pevné celoevropské kořeny. Dnešní závěr tehdy počínajícího tisíciletí ukazuje těm, kdo umějí naslouchat, krutě zaplacenou dějinnou bezvýhodnost a nemožnost materialisticky založené představy budoucnosti Evropy a světa. Je vůbec současná Evropa schopna takovou příležitost k sebenahlédnutí opravdu pochopit a činně uchopit?

leden 1997

Masarykova koncepce českoslovenství jako středoevropanství a evropanství

Masarykova koncepce českoslovenství jako středoevropanství a evropanství je poučným konkrétním příkladem, jak přiměřeně rozpracovat a politicky uplatňovat *filosoficky* důsledně založené pojetí demokracie. Duchovní východisko Masarykovy koncepce českoslovenství z ideálů české reformace rozhodně neznamenal církevně konfesijní ohraničenost. Masaryk zjišťoval ústřední otázku české reformace jako zásadní událost smyslu evropských dějin, neboť Husovým sporem a následujícím husitstvím do nich poprvé rozhodujícím způsobem zasáhl světodějný konflikt mezi vnější autoritou institucí a niternou autoritou svobody mravního svědomí.¹⁾

Dnes lze v zásadě říci, že vstup české reformace na světovou dějinnou scénu 15. století byl výsledkem dlouhodobého prohlubování *české státní ideje*. Ta ovšem vznikla původně jako převzetí *ideového* zdůvodnění cyrilometodějského úsilí o uznání bezprostředně papeži podřízené, jinak však *význačně autonomní* velkomoravské církevní správy se soluňskými bratry již ustanovenou, specifickou liturgií a tamějšímu obyvatelstvu srozumitelným bohoslužebným jazykem, který nepatřil k dosud oficiální trojici liturgických jazyků, jež církevní autorita křesťanské Evropy kodifikovala.²⁾ Duchovní základ české státní ideje lze souhrnně uchopit jako křesťanský platonismus s důrazem na rovnoprávnost a nezastupitelnost mravních individualit. Jinými slovy: Česká, svým nejzazším původem velkomoravská, později v evropských filosoficko-politických souvislostech *československá* státní idea spočívá ve zřetelně *demokratizujícím pojetí křesťanského platonismu*.

Jeho vývojová, transformující se linie se prokazatelně vine středověkým teologickým realismem Pražské university, odtud vzešlým husitstvím a posléze humanistickým pojetím duchovně založené reformy lidských věcí u Komenského. Dále pokračuje Komenského výrazným vlivem na německou, leibnizovsko-herderovskou větev osvícenství. Odtud

---

1) Srov. T. G. Masaryk, Jan Hus, Bursík a Kohout, Praha 1923, s. 17–19, 130–131; T. G. Masaryk, Česká otázka, Čin, Praha 1948, s. 211.

2) Srov. F. Dvorník, Byzantské misie u Slovanů, Vyšehrad, Praha 1970, s. 205–236; srov. D. Třeštík, Biskup Vojtěch a vznik střední Evropy, Dějiny a současnost 3/97, s. 5–12).

spolu se slovenským reformním prostředím vytváří základ československého národního obrozování od konce 18. století.³⁾

Je rovněž příznačné, že Masarykovo pojetí českoslovenství vyrůstá v první řadě z filosoficko-náboženského platonismu, a sice z takto založené koncepce demokracie jako názoru na život, prolnuté českou duchovní tradicí. Masaryk ji výslovně označuje jako *náboženskou demokracii*.⁴⁾ Českoslovenství pak odtud vyplývá zcela přirozeně jako duchovně - etické obrození a společenství dvou soupatřičných národních větví ze společného, tedy vzájemné odlišnosti sjednocujícího, a to v první řadě duchovního zdroje. Rozdíly mezi slovenským a českým elementem proto na tomto jim společném výchozím základě znamenají vzájemné obohacování a posilování organické československé jednoty.⁵⁾

Vznik Československé republiky na takto konkrétně pojaté koncepci duchovně zakotvené demokracie je nedílně spjat s Masarykovým dalekosáhlým záměrem středoevropské a celoevropské rekonstrukce. Vznik Československa v roce 1918 se měl stát ohniskem demokratické alternativy dosud uplatňované bezvýhodné koncepce evropského míru jako velmocenské rovnováhy. Během první světové války Masaryk stále zdůrazňoval, že to byla rovnováha velmocí, jež Evropu a celé lidstvo do války uvrhla.⁶⁾ Takto založená rekonstrukce celé Evropy měla podle Masarykova záměru mimo jiné pozitivně humanisticky vyřešit německou otázku, tj. přimět Německo, „aby pochopilo humanitní program nejlepších německých myslitelů“.⁷⁾

Demokratické Československo se mělo stát v úzké spolupráci se západními demokraciemi vzorem jednoty národů, dosahované na základě duchovně pojatého respektu k jednotlivým národním individualitám. Rozhodujícím příkladným východiskem řešení tohoto nikterak jednoduchého problému se měla stát *eticko-politická koncepce československého národa* založená na uvedeném pojmání česko-slovenské vzájemnosti.

---

3) Srov. V. Herold, Pražská univerzita a Wyclif, Univerzita Karlova, Praha 1985; J. A. Komenský, Pampaedia, II, IV, Heidelberg 1965; B. Slavík, Od Dobnera k Dobrovskému, Vyšehrad, Praha 1975; J. M. Lochman, Duchovní odkaz obrození, Kalich, Praha 1964).

4) Srov. E. Ludwig, Duch a čin, Družstevní práce, Praha 1937, s. 71.

5) Srov. Slovenské hlasy, I/10, 28. 8. 1917.

6) Srov. dopisy T. G. Masaryka otištěné v The Saturday Review 23. 1. 1917, New Statesman 3. 2. 1917 a Nation 3. 2. 1917.

7) T. G. Masaryk, At the Eleventh Hour, London 1916.

Její moderní podoba spočívala ve výkladu herderovských filosofických rozvrhů v duchu křesťansko-platónských demokratických tradic české státní ideje. Jejím zdrojem tedy bylo duchovně-mravní uznání individualit a nikoli nacionalismus v nyní běžně podávaném pejorativním, tj. šovinistickém smyslu.⁸⁾

Masarykova koncepce českoslovenství tak vyrůstá z duchovně etických demokratických základů evropanství. Důsledně mezinárodní, filosoficky demokratická orientace ospravedlňovala Masarykovu koncepci českoslovenství ke klíčové úloze společného vzorového východiska československého patriotismu jako národní rovnoprávnosti všech šesti národů Československé republiky. Obtíží přechodu všech československých národů k takto pojaté demokracii si byl Masaryk dobře vědom, a proto jako dějinnou podmínku jeho úspěšného průběhu viděl padesát let nerušeného vývoje tehdejšího československého státu.⁹⁾

Středoevropská vize Masarykova pojetí československého rekonstrukčního ohniska poválečné Evropy navázala na Palackého pojmání *přirozené jednoty národností a mezinárodností* za výslovné polemiky s povrchním, násilně centralizujícím liberalismem a kosmopolitismem. Zároveň zde Masaryk stěžejním způsobem uplatňuje své pojetí náboženské demokracie jako duchovně založené koncepce rozmanitosti v jednotě na problém evropské identity a integrity.

Podle Masaryka „není rozdílů mezi národností a mezinárodností, když věci dobře rozumíme. Jestliže se mezinárodnost pojímá ve starém smyslu jako nějaký kosmopolitismus a liberalismus, pak je odpor mezi mezinárodností a národností: ale my všichni mezinárodností rozumíme organizaci svéprávných národů a proto pro nás není rozdílů. Mezinárodnost, Evropa, lidstvo není něco nad národy. Mezi mezinárodností a národností není a nemůže být rozdílů. Lidstvo spěje dvojím směrem, národním i mezinárodním. Tím okamžikem, kdy se národy osvobozují, také lidstvo přibližuje se k svému sjednocení. My nespějeme k boji jednoho proti druhému, nýbrž k smíru a jednotě všech národů. Avšak jednotu člověčenstva chceme dosáhnout přirozeným, mírným organizo-

---

7) T. G. Masaryk, *At the Eleventh Hour*, London 1916

8) Srov. Masaryk a Beneš ve svých dopisech z doby pařížských mírových jednání v roce 1919, Sv. II, vyd. Z. Šolle, *Studia historiae Academiae scientiarum bohemicae*, Seria 6 B 1994, Praha 1994, s. 157.

9) Srov. K. Čápek, *Hovory s T. G. Masarykem*, Československý spisovatel 1990, s. 339.

váním národů, nikoli...aby jeden národ panoval nad druhým. Národnostní princip vyjadřuje národní rovnoprávnost. To znamená, že národní individualita malých národů musí být uznána vedle individuality národů velkých. Kulturní individualita *uvědomělých* národů je rovnoprávná“.¹⁰⁾

Masaryk se během svého amerického pobytu v roce 1918 rozhodujícím způsobem zasloužil o vznik tzv. Středoevropské unie, jež sjednocovala exilové politiky většinou evropských, politicky nesamostatných národů. Jejím hlavním cílem byla poválečná reorganizace menších národů mezi Německem a Ruskem od Finů po Řeky, jež by se měly osvobodit, dobrovolně zorganizovat, a tak iniciovat demokraticky založenou reorganizaci Evropy a lidstva jako „novou životní formu“.¹¹⁾

V duchu takto pojímané Středoevropské unie se Masaryk v průběhu pařížské mírové konference pokusil s řeckým ministerským předsedou Venizelem a rumunským ministrem zahraničí Ionescem zorganizovat Spojené státy východní Evropy jako federaci třinácti států mezi Německem a Ruskem od Finska k Řecku, jež se měla stát jádrem budoucích spojených států evropských. Tato federace měla zaručovat nezávislost členských států a v těsné spolupráci s demokratickými velmocemi zahájit éru hospodářské obnovy. Projekt nakonec ve své původní podobě ztroskotal na tehdejších vypjatých nacionalismech.¹²⁾ Jeho torzem se stala Malá Dohoda, jež se charakteristicky vyznačovala sklonem k rozšiřování na Sever a na Jih s konečným dlouhodobým záměrem vytvořit Spojené státy evropské.¹³⁾

Masaryk se rozhodujícím způsobem zasadil o celoevropské rozšíření Panevropského hnutí, jež na přelomu dvacátých a třicátých let v rámci Společnosti národů inspirovalo nadějnou možnost německo-francouzského usmíření s výslovným cílem sjednocení Evropy. Masarykova podpora tomuto záměru, jenž se ze známých důvodů mohl uskutečnit až po druhé světové válce převážně jen v západní části Evropy, je nepopiratelná.¹⁴⁾

10) Masaryk o poměru národnosti a mezinárodnosti, Československá samostatnost, r. IV, č. 28, 11. 12. 1918; srov. F. Palacký, Úvahy a projevy, Melantrich, Praha 1977, s. 343, 354, 357.

11) Srov. Dopis T. G. Masaryka W. Wilsonovi z 1. 11. 1918, Archiv TGM, XV/25.

12) Srov. R. N. Coudenhove – Kalergi, Crusade for Pan-Europe, G. P. Putnam's Sons, New York 1943, s. 75–76; srov. též, Ein Leben für Europa, Kiepenheuer & Witsch, Kolín nad Rýnem, Berlín 1966, s. 119; též, Panevropa, Praha 1926, s. 73.

13) Srov. Coudenhove-Kalergi, tamtéž.

14) Srov. Coudenhove-Kalergi, Ein Leben für Europe, s. 129–130; srov. Ludwig, s. 205–206.

Charakteristický Masarykův důraz na nezbytnost výslovných a soudržně uplatňovaných duchovně mravních základů demokratického českoslovenství, středoevropanství a evropanství umožňuje věcně kritické posouzení současného stavu evropského sjednocovacího pohybu Evropské unie. Nejen o běžných typech států totiž platí, že se udržují těmi ideály, z nichž se zrodily. Poválečné výchozí přístupy vůdčích západoevropských státníků k možnostem evropské jednoty byly v zásadě stejně podvojně a dvojznačně jako jejich současná fáze.

Tak jako na červnové amsterdamské vrcholné schůzce Evropské rady na úrovni hlav států Evropské unie v roce 1997 britský ministerský předseda Blair prozatím zastavil *centralistický euroizolacionismus* zejména Francie a Německa vůči Spojeným státům, byl to již v září 1946 tehdejší britský expremiér Churchill, kdo ve své slavné curyšské rozhlasové výzvě k vytvoření Spojených států evropských vytkl jejich základní, životně nezbytnou podmínku: *rozhodnutí stamiliónů mužů a žen ke spravedlivému jednání místo nespravedlivého. Z druhé, západoevropsky kontinentální strany, se ale na přelomu čtyřicátých a padesátých let prosadila integrace ekonomická, konkrétně francouzsko-německé Společenství uhlí a oceli, jako vlastní základ nové Evropy demokratických států, jež jako demokracie spolu neválčí. Takto vzniklý, typicky kontinentální projekt evropského míru, byl nadšeně přijat jako nový, vyšší mravní řád Evropy, ale od počátku stál, a dosud stojí na vratkých nohou. Místo Churchillem doporučeného odhodlání ke spravedlivému jednání si Evropská unie zvolila málo perspektivní cestu politické a ekonomické polo-
vičatosti.*

Z hlediska nedávno obnovené svobodné české státnosti *členství v Evropské unii na rozdíl od Severoatlantické aliance závažně omezuje státní svrchovanost.* Tradice státnosti předmnichovské Československé republiky, na kterou by Česká republika podle preambule své ústavy měla navazovat, je neodmyslitelná od nyní opět aktuálního *Masarykova pojetí demokratické evropské jednoty.* To vychází z tisíciletého vývoje značně odlišnosti evropských národů a států. Proto stojí na zásadě *rovnosti svobody a nezávislosti individuálních státních celků bez ohledu na jejich velikost jako na rozhodujícím principu demokraticky založené evropské jednoty.*

Budoucí jednota Evropy v rámci demokratické civilizace je v této české tradici dosažitelná jako *postupné přirozené skloubení centralizačních a autonomizačních pohybů evropského dějinného vývoje, tedy jako volná federace, jež nenásilně vyrůstá z přirozeně vzniklých, menších federovaných*

celků.¹⁵⁾ Dosavadní vývoj převážně západoevropského sjednocování takového projektu odpovídá pouze do jisté míry (Společenství uhlí a oceli, Benelux a skandinávské sblížení). Překotné centralizující kroky a záměry Evropské unie se na nedávné amsterdamské vrcholné schůzce Evropské rady ukázaly jako *evropsky nerealistické*.

Politicky vystupuje sporná povaha současného stavu a plánů Evropské unie neméně názorně. Ve hře není vzhledem k předpokládanému rozšiřování Unie nic menšího než samotné principy zodpovědné, tj. *spravedlivé* demokratické politiky v *celoevropském* měřítku. Jde konkrétně o zásady tvorby společné vnitřní a zahraniční politiky Evropské unie. V zahraniční politice lze bez nadsázky mluvit o krátkozrakém, v první řadě německo-francouzském sklonu k evropskému izolacionismu vůči USA. Tento rys domnělého evropanství současných centrálních mocností Unie nabývá rozmanitých podob.

Nejpodstatnější z nich je po roce 1989 vystupňované úsilí o faktické oslabení Severoatlantické aliance jako základu evropské bezpečnosti. Je to především snaha osamostatnit od Severoatlantické aliance vojenské společenství evropských demokracií sdružených v Západoevropské unii. Není to tak dávno, kdy se vrcholní němečtí politici dali příznačně během svých návštěv v Rusku slyšet, že by postkomunistické evropské demokracie měly dříve než do NATO vstoupit do Evropské unie. V pozadí německých snah stála zřejmě obava ze silného vlivu Severoatlantické aliance ve středovýchodní Evropě, jenž by mohl účinně vyrovnávat separatistické evropské záměry kontinentálních západoevropských velmocí vůči Spojeným státům.

Zatím poslední ukázkou antiamerického chápání evropanství byl amsterdamský návrh prohlásit Západoevropskou unii za oficiální bezpečnostní systém Evropské unie, a Severoatlantickou alianci, jež se týká v první řadě Evropy, tím vlastně Evropské unii podřídít. Byl to příznačně britský premiér Blair, kdo na amsterdamském jednání zabránil, aby se takový plán stal skutečností. Protiamerický nacionalismus nynějších centrálních mocností západní části našeho kontinentu má klíčovou vypovídací hodnotu. S čestnou výjimkou Velké Británie dokládá nepouče-

---

15) Srov. T. G. Masaryk, O poměru národnosti a mezinárodnosti; týž, Nová Evropa, G. Dubský, Praha 1920, s. 88; týž, Světová revoluce, Čin, Praha 1930, s. 503; T. G. Masaryk, Edvard Beneš, Otevřít Rusko Evropě, nakl. H & H, Praha 1992, s. 19.

nost západní Evropy z drastických lekcí dvou horkých a jedné, nekončející dlouhé studené světové války. Zejména němečtí a francouzští politici dosud odmítají vzít *skutečně* na vědomí nezvratnou danost dějinného vývoje geopolitické scény, které si byl Masaryk dobře vědom: *Demokratická Evropa a Severní Amerika vytvářejí nedělitelné duchovní, politické, ekonomické a vojenské jádro demokratické civilizace.*

Výsledná amsterdamská smlouva *prozatím* zakotvuje *rozhodující úlohu jednomyslného přijímání rozhodnutí.* V této věci lze sotva popírat existenci závažných sporů mezi velkými a malými státy Unie. Velké členské státy požadují v případě širšího uplatňování většinového hlasování zvětšení váhy svých hlasů. Menší členské státy na amsterdamském jednání usilovaly o zachování svého vlivu, a proto navrhly dvoustupňový systém většinového hlasování, jež ale vzápětí odmítla především Francie pro údajné zkomplikování rozhodování Unie.¹⁶⁾ Amsterdamský kompromis nicméně znamená, že vliv demokraticky vzniklých vlád a parlamentů na Evropskou unii převážil nad dosavadním úsilím nejen Německa, a do nedávných parlamentních voleb jednoznačně i Francie, o jakýsi nadstátní evropský centralismus s rozhodujícím vlivem evropských velmocí.

Nebezpečí formy užší spolupráce mezi některými členskými státy, jež by Unii *de facto* rozdělila na „pevné jádro“ a zbytek, odstraňuje především amsterdamská podmínka účasti alespoň poloviny členských států na takovém projektu. K reformě institucí EU, kterou amsterdamská mezivládní konference jako svůj hlavní úkol nezvládla, má tedy dojít před jejím dalším rozšířením. S přibližováním tohoto okamžiku se spor o rozsah vlivu mezi velkými a menšími státy Unie zřejmě obnoví a zesílí. Hlavní příčinou současného problematického stavu Evropské Unie jsou převažující zvyklosti administrativně politického centralismu a s nimi spjatého pojetí liberalismu. Ty pocházejí z kdysi již Tocquevillem, Hegelem a Masarykem obsáhle kriticky posuzovaných kulturně-politických dějin Francie a Německa.¹⁷⁾ Jedná se o velmoci, jež mají v Evropské unii rozhodující slovo.

---

16) Srov. IGC flash - JEF-UEF Campaign: Intergovernmental Conference, Issue 22 - June 1997.

17) Srov. Alexis de Tocqueville, *L'Ancien Régime et la Révolution*, Paris 1856; srov. G. W. F. Hegel, *Grundlinien der Philosophie des Rechts*, Akademie Verlag, Berlín 1981; srov. týž, *Die germanische Welt*, Akademie Verlag, Berlín 1970; srov. T. G. Masaryk, *Kult rozumu a nejvyšší bytosti*, Adolf Synek, Praha 1934; srov. týž, Jan Hus; srov. týž, *Otázka sociální*, Sv. II, Čin, Praha 1947; srov. týž, *Nová Evropa*.

V Evropské unii probíhá konflikt dvou značně odlišných pojetí evropské integrace, který vlastně stál u jejího zrodu. Dosud se jej nepodařilo ani uceleně formulovat, tím méně pak zodpovědně vyřešit. Je zřejmé, že právě Masarykovo filosoficky ukotvené pojetí českoslovenství jako duchovně demokratického východiska *spravedlivě uspořádané evropské jednoty* má k nynějším závažným problémům evropského sjednocování mnoho co říci.

září 1997

Evropský význam Palackého obnovy české státní ideje

František Palacký pojímá české dějiny a smysl české státnosti jako významný případ světových dějinných trendů a jejich střetů. Zjišťuje, že lidská přirozenost spočívá v napětí dvou světů – v dychtění po nekonečném a v omezení hmotou, resp. v soupeření svobodného rozumu a autority. Filosofickým východiskem zde ale není vítězství jednoho principu nad druhým, nýbrž jejich nejzazší možné prolínání.¹⁾ Napětí mezi autoritou a svobodným rozumem je podle Palackého zjištění vlastním zdrojem dějinného pohybu, tedy nikoli nutně souvislého, trvalého pokroku. Autorita působí spíše vnějškově, zatímco svobodný rozum je principem niterného lidského sebeurčení jako neoddělitelnosti rozumu a svědomí.²⁾ Bytostná sounáležitost obou základních polárních principů lidského ducha a dějin má zřetelně platónsko-aristotelský a herderovský původ.³⁾ U Palackého v zásadě jde o specificky české pojetí humanity jako smyslu dějin, jenž se ukazuje jako vytříbený výraz evropské filosofické tradice v organickém prolnutí s tradicí křesťanskou.

Zde je třeba hledat skutečný zdroj Palackého filosoficky zakotveného hodnocení významu husitství v českých a evropsky světových dějinách. V husitských válkách Palacký spatřuje první mezinárodní válku v dějinách, „jež se nevedla kvůli materiálním *zájmům*, nýbrž pro ryzí *duchovní statky*, tedy pro *ideje*. Češi v ní měli na mysli *ideální stránku* natolik vážně a upřímně a drželi se jí do té míry, že vítěze ani na okamžik nenapadlo, aby ji vyměnil za materiální. Sami husité nikdy nepřestali svůj dlouhý a hrdinský boj pokládat a označovat jako *boj za osvobození božího slova*.“⁴⁾

Palacký zároveň zjišťuje, že husitské války jsou stěžejním konfliktem světových dějin, kdy značně zkorumpovaná katolická církev, jež pokládala křesťanské biblické učení a zkoumání lidského rozumu za podruž-

---

1) Srov. Franz Palacký, *Geschichte des Hussitentums und Prof. Constantin Höfler*, v: Franz Palacký, *Kritische Studien*, F. Tempsky, Praha 1868, s. 65.

2) Srov. tamtéž, s. 59–60.

3) Srov. Aristoteles, *Politika* 1255 a 28–30; srov. J. G. Herders *Philosophie der Geschichte der Menschheit*, Deutsche Bibliothek, Berlin 1914, s. 40.

4) Palacký, tamtéž, s. 158.

né a nadbytečné, se ve svém usilování o mocensko-politický církevní absolutismus střetla s *účinným* aktivním odporem duchovně etického imperativu českého husitství. Závažné střetnutí s husitstvím katolickou církev přimělo k opětovnému uznání *transcendentní moci* a k úctě vůči svobodnému individualismu sebeurčení, tedy k uznání legitimacy názorové plurality.⁵⁾ Tím skončila éra nepodmíněné církevní autority a otevřela se cesta k náboženské toleranci jako nábožensky etickému respektu k individuálnímu, mravně opravdovému náboženskému přesvědčení.

Po institucionální stránce se Čechy zároveň staly evropským vzorem moderní sekularizace politické moci.⁶⁾ Palacký tak v souhrnné poloze filosofie dějin upřesňuje principy husitství, jež zjistil svým předchozím historickým zkoumáním. Tehdy smysl husitství vyjádřil jako „probuzení idey reformátorské a národní. Vyšší význam otázek těch, a jarota sil, kterýmiž do života vedeny a hájeny byly, pojišťují dějinám husitským důležitost a zajímavost všesvětovou, ačkoli snahy české o uvolnění ducha, byvše příliš rané a nenalezše v okolních zemích dosti jemné půdy, neujaly se v té míře a v tom rozsahu, aby všem bouřím odolati mohly. Čechy té doby podaly oukol svůj k velikému rozvinutí člověčenství vůbec; byla-li v tom zásluha i sláva, nelze upírati, že nabyta byla obětmi a strastmi bolestnými.“⁷⁾

Na základě současného stavu faktických znalostí a výzkumu duchovně-politických základů české státnosti lze konstatovat, že evropský význam husitského vzruchu spočíval v soustředěném, globálně zacíleném umocnění české státní ideje.⁸⁾ Globální intence husitské transformace české státní ideje znamená její radikálně reformní vytříbení do podoby duchovně čisté křesťanské víry, jejího prosazování a obhajoby proti světsky materialistické deficienci. Palacký obnovuje českou státní ideu prioritním důrazem na evropsky dějinný význam husitství. Konstatuje, že celoevropským výsledkem české reformace a následných husitských váleč-

---

5) Srov. Palacký, tamtéž, s. 159.

6) Srov. tamtéž, s. 159–160.

7) František Palacký, *Dějina národa českého v Čechách a v Moravě*, Kočí, Praha 1907, s. 729.

8) Srov. *Husitské manifesty*, Odeon, Praha 1980, s. 61, 121, 123, 126–7, 156, 171–2; Roman Jakobson, *Počátek národního sebeurčení v Evropě*, v: *Cyrilo-metodějské studie*, Euroslavica, Praha 1996 (11–24), s. 22–23; Petr Čornej, „At žije Jiřík, Český král!“, *Dějiny a současnost* 2/98 (32–36), s. 33–34; Miloslav Bednář, *České myšlení*, Filosofie, Praha 1996, s. 9–19.

ných otřesů bylo nastolení katolické církevní sebekázně se zřetelem k původním křesťanským principům.

Husitský zásah do světových dějin způsobil, že se hegemonie bezpodmínečné duchovní autority katolické církve stala minulostí, aby postupně uvolnila místo křesťanské církevní pluralitě na základě úcty k individuální opravdovosti víry druhého.⁹⁾ Zde je třeba hledat původní zdroj Palackého výzvy Čechům, „aby... v jakémkoli postavení se ocitnou, nikdy nepřestali býti věrni sobě, pravdě a spravedlnosti.“¹⁰⁾ Uvedená Palackého výzva k modernímu českému národu přirozeně vyplývá z ucelených rozborů a poznatků o významu husitství pro dějinné utváření české státní ideje. Palacký shrnuje, že tehdy, „kdy Čechové na nějaký čas i ve vzdělanosti duševní nad sousedy vynikli, válka husitská, po 16 let podivuhodně vítězně vedená, dokázala, že svobodný, sebevědomý, ve vzdělanosti pokročilý a vlastenecký národ nižádnou sebe větší nepřátelskou přemocí trvale nemůže býti podroben.“¹¹⁾

Česká státní idea tak ve svém vytříbeném husitském stupni utváří elementární zárodečnou podobu humanitní ideje, jež nicméně ve značně problematické verzi povrchně koncipovaného liberalismu kontinentálního typu začala během 18. a v 19. století, a to zejména po roce 1848, převládat v evropském měřítku. Palacký dodnes výstižně konstatuje, že „následkem velké revoluce roku 1848 z Francie vyšlé, jako ve většině evropských zemí, tak i v Rakousku a v Čechách zavládl nový dobrodějný duch: duch humanní svodobomyslnosti, která ačkoli původně hluboce zakotvena jsouc v křesťanství – ne bez přispění filosofie – byla musila bojovati těžký boj po staletí trvajícím, aby odstranila mnohonásobný obal, kterým ji dusilo středověké barbarství ve spolku s panovačností a lakotou.

Poněvadž však ve vnitru Francie nebyly rozebírány otázky národnostní, proto odtamtud ve veřejném mínění vůbec jen *politická a občanská* svoboda doznávala podpory a přijetí: nikoli touž měrou také *národní* svoboda ve státech, ve kterých bydlí spolu a vedle sebe různí kmenové národní. Středověké předsudky a nešvary v této příčině zmohtnutělé a panovačnost jedněch nad druhými dávným zvykem vospělá nedaly se nikterak zaplašiti humanní osvětou z Francie se šířící.

---

9) Srov. Palacký, *Geschichte des Hussitenthums*, s. 159.

10) František Palacký, *Úvahy a projevy*, Melantrich, Praha 1977, s. 62.

11) František Palacký, *Poslední slova*, Otto, Praha 1919, s. 104.

Naopak hrubé sobectví, podrážděné ztrátami v životě politickém a občanském, proti počínajícímu hnutí národnímu začasť tím rozhodněji se stavělo nepřátelsky.¹²⁾

Palackého prorakouské státořvorné stanovisko z jara roku 1848 vycházelo z málo realistického předpokladu, že Rakousko skutečně nastoupí dráhu opravřové humanity, a nikoli absolutismu či s ním de facto spjatého, svou povahou nedemokraticky sobeckého liberalismu francouzsko-německého typu. Palacký připomíná, že „politická a občanská svoboda, právě tak nenadále nadešlá jako byla dlouho toužebně očekávána, v prvním rozruchu radosti obrácena jest i na *rovné právo národnosti* t.j. na svobodu národní; nejenom vůřcové lidu na dráze osvěty, Němci jak Češi, vítali a velebili ji hlasitě, také tehdejší vláda pochválila uzavřený spolek svornosti, a já, jenž jsem při oněch událostech byl spolučinný, věřil jsem bona fide ve dlouhé trvání míru vytouženého. Skutečně spatřoval jsem nastávající novou dobu štěstí pro národy rakouské, když i na nejvyšším místě ve Vídni prohlášeno jest dogma rovnoprávnosti, a pro tenkrát neznal jsem jiného přání více, než aby na nově zahájené volné dráze mezi všemi kmeny se rozvinula *ušlechtilá řevnivost v zápase o vzdělanost a blahobyť*. Proto také jsem napsal ve své odpověři do Frankfurtu dne 11.dubna 1848 slova, o kterých se mnoho mluvilo: kdyby Rakouska ještě nebylo, muselo by se v zájmu lidskosti pospíši je vytvořiti. Nebo co mohlo zájmům lidskosti býti prospěšnějšího nežli *obnovení stejného práva, celému lidstvu přirozeného*.“¹³⁾

To znamená, že Palacký jako vůřřčí český historik, filosof a politik předpokládal, že si Rakousko v roce 1848 osvojí *jako svou vlastní* českou státní ideu, její vůřřčí humanitní princip mravně založeného uznání plurality. Jeho důrazné uplatnění v podobě federativního státořvorního uspořádaní rakouské monarchie by vzhledem k její mnohonárodní povaze bylo zcela *přirozené ve smyslu evropské filosoficko-náboženské tradice přirozeného zákona a práva, a tím ze stanoviska humanitně založené demokratické civilizace* takto pojímaného liberalismu jednoznačně perspektivní. *Rakousko by se tím reformovalo de facto českou státní ideou, aby mohlo uskutečňovat své celoevropské dějinné poslání v demokratickém mravním zájmu humanity.*

---

12) Tamtéž, s. 108-109.

13) Tamtéž, s. 109-110, kurzíva - M. B.

Palacký při svém celoživotním bilancování doznává, že jeho tehdejší česky humanitní, ze smyslu české státní ideje vyrůstající přesvědčení v demokratickou humanitní transformaci Rakouska bylo osudovým omylem: „Byla to ode mne, musím se vyznatí, velká politická chyba, největší, které jsem si vědom, že jsem se kdy dopustil: počítal jsem s činiteli, kteří se později činiteli neosvědčili; domníval jsem se, že držitelé moci v Rakousku, tehdáž jako dříve i později skoro výhradně němečtí, mezi nimi i poctivci uznání, dogmatu o národní rovnoprávnosti přisvědčovali a jím se řídití byli ochotni ne pouze z okamžité nutnosti, nýbrž z upřímného přesvědčení, z vlastní svobodné vůle.“¹⁴⁾

Následující rakouský návrat k autokracii Palackému dostatečně ozřejmil, jak jeho dosud pevná „naděje, že by ‚stejné právo pro všechny‘ v Rakousku mělo trvalou platnost“, byla nerealistická, a to ve zcela zásadním smyslu: „Pozdější doba mne poučila brzy, že zvláště my Čechové ve vídeňském mínění vždy musíme platiti za pravý opak jeho. Jsou-li totiž Vídeňáci liberální, jsme my ipso facto reakcionáři a servilní: jsou-li však oni mezi sebou reakcionáři a servilní, nejsme my sice liberální, ale zajisté ultrarevolucionáři. Tento stav věcí dle tamního mínění podává se sám sebou a priori, a netřeba ho ani skutkem na jisto stavěti. Neblahým způsobem však Němci v Rakousku vůbec a Čechoněmci zvláště liberálně si počinávají pouze „s vrchnostenským povolením“. Nebo poněvadž se cítí menšinou v zemi, a nás Slovany pokládají právě tak za panovačné jako jsou sami, nesměji si přízeň německé vlády nikdy pokaziti – ať už tato vláda sídlí ve Vídni, ve Frankfurtě nebo v Berlíně. Domnívají se nejinak, nežli že mezi Němci a Slovany může být poměr pouze jako mezi kladivem a kovadlinou, že tedy nezbytně oni musí panovati nad Slovany, nemají-li sami býti jejich služebníky; stydlavý eufemismus, že prý mají na zřeteli pouze „vůdcovství“, nemůže nikoho oklamati. Touto měrou však sám požitek skutečně svobodomyšlného zřízení nejen vždycky se zkracuje, nýbrž úplně se odnímá a přímo nemožným se činí.“¹⁵⁾

Částečný rakouský návrat k ústavnosti, počínajíc říjnovým diplomem z r. 1860, Palacký rovněž nemohl pokládat za výjimku z *rozhodujícího nedemokratického vůdčího pravidla rakouské říšské státnosti*. Palacký dospívá k závěru, že „všemi zjevny tu jako červená nit táhne se snaha učiniti ně-

---

14) Tamtéž, s. 110.

15) Tamtéž, s. 111–112.

mecký živel panujícím na újmu ostatních národů, a upevniti jej u vládě čím dále tím trvaleji. To jest ne sice prohlášený ani ne vyznáváný, ale tím vytrvaleji vyhledávaný účel všeho našeho moderního rozvoje státního v ústavě i v zákonodárství; a prostředky k tomuto konci jsou *jednak centralizace, – jednak liberalistický humbug.*“¹⁶⁾

Palackého věcně výstižná, ve vůdčí evropské duchovní tradici pevně zakořeněná kritika převažujícího evropsky kontinentálního, demokraticky nanejvýš problematického liberalismu, zejména pak jeho německé verze, uplatňuje typicky havlíčkovskou ironii: „Svoboda se Němcům ode dávna dobře líbila – zvláště přišla-li k nim v podobě nějaké výsady a měla-li při sobě příchuť panování. V novější době sice Němci dali se od Francouzů tak dalece nakaziti, že i jiným národům svobody dopřávají, pokud tím netrpí jen jejich panování: ale Slovanům povoliti stejné právo, stejnou svobodu jako sobě samým – to není myšlenka německá. Ovšem naši Němci více nežli s dostatkem nahrazují liberalismem, čeho se jim nedostává na smyslu pro právo a spravedlnost. Jsou nyní až přes míru *liberální*; nač by k tomu byli také ještě *spravedliví*? Spravedlnost byla by jen povinnost, liberalita však je velkodušnost a podává více nežli je povinna; kdo ji smí ještě upomínati o dluh? Neslušné by bylo žádati, aby liberální panstvo mělo Slovany feudální, klerikální a ultramontánní dokonce ještě také pokládati za sobě rovné a dle toho s nimi nakládati!“¹⁷⁾

Palackého kritický soud o povrchním, proti jádru evropské vzdělanosti arogantně zaměřeném kontinentálním liberalismu prozíravě předjímá možnost budoucího dějinného zvratu k totalitní alternativě lidské existence, jak se později během dvacátého století uskutečnila dvěma hlavními typy totalitních režimů. Palacký si byl ostře vědom, že jedinou skutečně pozitivní obranou proti možnostem takto zhoubného rozkladu základního duchovního kořene demokratické civilizace je jeho účinná obnova: „Je-li vláda kněžská na celém světě o sobě sama zlo – čehož nikterak nepopírám – bojím se přece, že to, co u nás nyní nejhorlivěji se deře na její místo, hrozí se státi zlem ještě o mnoho horším: míním úplnou nenábožnost, která prudkým postupem se šíří, a nyní sice ještě kryje se pohodlným štítem bezkonfesionálnosti, ale zanedlouho prozradí se jako naprostá nevěra, atheismus, pantheismus nebo surový mate-

---

16) Tamtéž, s. 114, kurzíva – M. B.

17) Tamtéž, s. 115, 119.

rialismus, a povýší radikální sobectví Maxe Stirnera z 1845, jenž jak známo „věc svou založil na ničem,“ za nejvyšší a vůbec platné pravidlo životní. Každý rozumný člověk však musí uznati, že kde není Boha a kde také není mravnosti, ani ctnosti ani hříchu, ani práva ani bezprá-
ví, ani cti ani hanby, tam člověk pozbýti musí nejvyšší své přednosti, to-
tiž toho povolání mravního, a poklesnouti na pouhé zvíře. A tomuto
strašnému nihilismu slouží liberalismus našich dnů vědomě i nevědo-
mě. Může-li pak stát i tenkrát ještě trvati a prospívati, kdy lidské spo-
lečnosti odňat jest všeliký základ mravní? Kdy sobecké chťiče a chout-
ky nadále budou hlavně ustanovovati meze toho, co je dovoleno?
A není-liž duchovenstvo každého vyznání křesťanského nedím jediný,
ale přece hlavní a neúčinnější strážce a zachovatel mravního povolání
člověka? Není-liž tudíž tam, kde své povolání koná, pravou podporou
státu a dobrodějem člověčenstva? – Laciný vtíp, který by to chtěl upí-
rati z té příčiny, že jsou také nemravní kněží – ten neuznávám za hod-
na povšimnutí.“¹⁸⁾

Palackého moderní demokratická obnova české státní ideje jako vý-
značného ohniska smyslu evropských dějin vyrůstá na pečlivě vypracov-
vaném filosofickém základě, jímž je Palackého pojem *božnosti*. Palacký
jej rozvrhuje na platónsko-kantovsko-schillerovském myšlenkovém fun-
damentu jako sourodnost s bohem a podobnost bohu, jež prozrazuje
účast božské přirozenosti. Lidská božnost Palackému znamená, že „tou-
žíme především po svrchované svobodě“ jako po nepodmíněném jsouc-
nu, „po svobodě netoliko záporné nebo nezávislosti a samostatnosti,
nýbrž po plnomocnosti, čili svobodě, která vládne plností jistoty. Tať se
vztahuje kořenně a základně k činnostem našim vesměs... jest obsah jes-
totný všech konečných účelů života duchovního.“¹⁹⁾ Svým existenciálně
platónsko-schillerovským a zároveň českobratrsky teistickým pojetím ni-
kdy dokonale nenaplnitelné božnosti jako filosofického smyslu lidství
a dějin, jenž zjevně předvádí celkový dramatický průběh českých dějin
jako úsilí o naplnění evropského účelu české státnosti, Palacký předklá-
dá závažnou alternativu dodnes vytrvale obnovovaných, povrchně libe-
ralistických koncepcí.

V souvislostech Palackého pojmosloví se ukazuje, že božnost jako vr-
cholný stav nikdy neukončeného směřování lidství znamená nejvyšší

---

18) Tamtéž, s. 123-124.

19) František Palacký, Spisy drobné III, Praha 1903, s. 129-130.

možnou míru souladu principů svobody a autority, právě tak jako světové centralizace (nyní globalizace) a autonomizace. V politickém institucionálním životě evropsky globálního civilizačního typu plurality by onen soulad mělo umožňovat spravedlivé federativní státní zřízení. Rakouská mnohonárodní monarchie nicméně soustavně odmítala takto Palackým založenou reformní orientaci, jež zjevně vychází z principů české státní ideje a odpovídá požadavkům spravedlivého ústavního uspořádání mnohonárodního státu.

Palackého filosofie dějin a její konkrétní centrální rozvinutí v podobě obnovy české státní ideje v demokratickém duchu jak v Palackého díle, tak politické činnosti jsou vhodným měřítkem životní a politické reality. Konfrontace Palackého stanoviska s tehdejšími i mnoha nynějšími podobami vulgárního liberalismu, který se politicky vehementně uplatňuje zejména v Evropské unii a i jeho dnešními sofistikovanějšími verzemi v podobě domnělého postmodernismu to může přesvědčivě doložit. Souhrnně řečeno, *František Palacký je prokazatelně zakladatelem českého liberálně demokratického konzervativismu.*

Palackým obnovená česká státní idea se *konkrétně uskutečnila* vznikem Československé republiky v říjnu 1918. Tehdy T. G. Masarykem založený, *svobodný* demokratický stát byl konfesijně neutrální a otevřený spolupráci všech svých šesti národů na demokratických civilizačních zásadách. Nejdůležitější však je, že Československá republika byla Masarykem založena na Palackého filosofické koncepci demokratické státnosti, jež obnovovala tradici české státní ideje. Necelých dvacet let trvání Československé republiky nemohlo poskytnout odpovídající čas k plnému rozvinutí její státní ideje, jež byla v zásadě de facto Palackého dílem.

Následující dlouhé období nacistického a zejména komunistického totalitního režimu téměř vymazalo a závažně znetvořilo běžné intelektuální povědomí o Palackým položených základech moderní české státnosti. Současné velmi časté sepětí ignorantství a arogance ve vztahu k Palackého filosofii českých dějin jako zjevně určujícímú východisku moderní české státnosti demokratického typu je tím historicky vysvětlitelné. To ale vůbec neznamená, že by se takový politováníhodný stav české vzdělanosti měl omlouvat nebo dokonce ospravedlňovat.

Plnohodnotné zapojení České republiky do mezinárodního dějinného pohybu evropské a euro-atlantické integrace na demokratických základech, s nimiž je dnešní Evropská unie v závažném rozporu, nezbytně vyžaduje

je obnovu ducha a konkrétního smyslu Palackého filosofie české demokratické státnosti v současných náročných podmínkách. Duchovní a politické problémy, výzvy, nebezpečí a překážky, s nimiž se Palacký musel neustále vyrovnávat, ze světa v zásadě nezmizely, a zřejmě nepominou nikdy. Zejména proto význam české státní ideje a jeho obnova v díle a politice Františka Palackého není a nemůže být věcí minulosti.

červen 1998

Česká státní idea a smysl českých dějin

Pojmy jako *státní idea* nebo *smysl dějin* se nyní, zejména kontinentálně evropským, intelektuálním a žurnalistickým světem nekritických obdivovatelů Evropské unie doslova zakazují. To ale neznamená, že nemají závažný smysl, že nemohou užitečně orientovat myšlení a jednání zřetelně evropského typu. Tím spíše v zemích jako je Česká republika, jež se dodnes tíživě vzpamatovává z dlouhodobé komunistické likvidace samostatného myšlení a veřejně občanského životního stylu. Je to např. česká tradice, jež k formulaci státní ideje a smyslu národních dějin po staletí výslovně tíhla, a to v mezinárodním rozměru. Ne jako k nějaké izolované teorii, ale k velmi konkrétní, praktické ucelenosti českého demokratického úsilí. Takovými problémy se ale zabývá každý národ a stát, pokud něco znamená.

Chceme-li i my před sebou a světem něco znamenat, měli bychom v současných podmínkách jednání s Evropskou unií tento způsob sebeucty a chování obnovit. To ale nepředpokládá nic jiného, než obnovu původní české, narozdíl od některých šťastnějších zemí několikrát násilně přerušené tradice samostatného, svobodného a nepředpojatého uvažování o tom, odkud přicházíme, kým jsme, a kam jdeme. Na tomto poli jsme za deset let postkomunistické svobody, narozdíl od březnového vstupu České republiky do NATO, vykonali žalostně málo. To svědčí nejen o dosud přetrvávajících důsledcích komunistického vyhlazování české kulturní svébytnosti, nýbrž i o následné žalostné neschopnosti a přetrvávající duchovní zmrzačenosti české intelektuální vrstvy.

Základní neschopnost navázat na sebe sama asi nejmýmlejněji dokládá právě ono okázalé, české intelektuální odmítání opětovně začlenit pojmy jako smysl dějin nebo státní idea do vážně míněné veřejné debaty. Místo toho se bez jakékoli snahy o důkaz např. opakovaně tvrdí, že platí velmi povrchní členění českých dějin historika Josefa Pekaře jako *nespojitéch*, hlavně výtvarných, resp. architektonických období (románské, gotické, renesanční, barokní, osvícenské a romantické). Že taková periodizace neobstojí před kritikou, jež upozorňuje na podstatnou spojitost a návaznost, nejen na odlišnost myšlenek a postojů kulturně stylotvorných epoch dějin, se již nepřipomíná. Možná proto, aby se náhodou neobnovila věcná a potřebná diskuse o demokratickém smyslu české ná-

rodně státní existence, kterou v našich dějinách násilím potlačovali a potlačují intelektuální extrémisté marxistického a fašizujícího ražení.

A přece, stojíme-li o to, aby Česká republika a její politický národ předvedli sebe a druhé oslovující, charakteristicky *nezaměnitelnou barvu své existence*, nezbyvá než opustit zatím přetrvávající slabošskou autocenzuru českého, navzdory násilným zásahům historicky souvislého, a proto dramatického, sebeporozumění. Máme nejen právo, ale i povinnost znovu se aktuálně dozvědět, že a proč je *souvislý důraz na individuální mravní svědomí* tradičně nosným a dosud platným základem české státní ideje jako smyslu české státní existence a smyslu českých dějin. Zde je totiž základ moderní české podoby liberalismu a demokraticismu.

Jedině odtud může vyrůst svébytná česká vnitřní a zahraniční politika, jež je opravdu s to zvládnou široce rozvětvenou zátěž komunistického barbarství a zároveň zaujmout hodnověrné stanovisko vůči Evropské unii. V podstatě jde o prosazení rovnosti poctivých a v diskusi obhajitelných individuálních přístupů ke vnitropolitickým a celoevropským problémům. To platí jak pro nynější debatu o změnách ústavy a volebního systému, tak pro dlouhodobou formulaci vztahu České republiky k Evropské unii. Česká republika by se měla jasně vyslovit k úsilí Evropské unie přeměnit se v centralisticky řízený evropský nadstát, který ignoruje po tisíciletí probíhající vývoj jednotlivých evropských států a jejich demokratických systémů. Chceme-li být skutečně přínosným členským státem NATO a Evropské unie, musí být český pohled na svět znovu pevně zakořeněn v neopakovatelném porozumění sobě samotnému, své minulosti, přítomnosti a budoucnosti.

září 1999

Filosofická východiska Masarykova pojetí demokracie

Základním předpokladem adekvátního porozumění Masarykově pojetí demokracie, české otázky a československé státní ideje je zjištění, že T. G. Masaryk k těmto problémovým okruhům, tak jako ostatně ke všemu, čím se soustavně zabýval, přistupoval z výslovného a vytříbeného filosofického stanoviska. Filosofický základ Masarykova pojmání demokracie, české otázky a československé státní ideje přitom není pouze jednou z mnoha přístupových cest k uchopení daného tématu, nýbrž cestou vpravdě základní, prvořadou a nezbytně vždy rozhodující. Filosofická východiska jsou pro Masaryka určující jak co do porozumění dané věci a problému, tak pro optimální uspořádání, resp. řazení dalších možných úhlů pohledu, poznání a jednání, jež v daném případě připadají v úvahu.

Hlavní rysy Masarykovy filosofické pozice, kterou sám datuje od doby své habilitační práce o sebevraždě, lze vymežit následujícím způsobem: Filosofie je pro Masaryka – jak uvádí v *Konkrétní logice* – bytostně *scientia generalis* neboli *universalis*..., nebo – jak se dnes běžně říká – „jednotným světovým názorem.“¹⁾ Při současné, přirozeně vzniklé specializaci věd se v Masarykově zkoumání problém opravdové vědecké filosofie jeví jako odpověď na otázku: „Jak se může při nutné specializaci vědecké práce metodologicky (výraz „methodisch“ má u Masaryka zjevně tento význam) konstituovat všeobecné vědecké vzdělání (*Bildung*)?“... tedy konkrétně: „Jak se dá provést vědecká specializace filosoficky?“²⁾ Úkolem vědecké filosofie je v Masarykově pojetí „věcná organizace vědecké práce.“³⁾ Jinými slovy, o naprosté nezávislosti vědy na filosofii nemůže být u Masaryka ani řeči.

Zde je na místě upozornit na Masarykovo vymezení pojmu uvědomělosti: „Uvědomělost je touhou po pravdě, úsilím o přesnost v pozorování, konstatování faktů a usuzování, je vníkaním do jádra věci a poměrů, je kritikou a sebekritikou.“⁴⁾ Platónsko-aristotelský základ Masarykova

---

1) Thomas G. Masaryk, *Versuch einer concreten Logik*, Carl Conegen, Vídeň 1887, s. 265.

2) Tamtéž, s. 267.

3) Tamtéž.

4) *V hluboké úctě a oddanosti Karel Čapek*, Masarykův ústav AV ČR, Praha 1999, s. 121.

pojmu uvědomělosti, který zmiňuje ve svém textu o metafyzice z r. 1927, je zcela nepochybný. Rovněž tak jeho křesťansko-teistická precizace do metafyzického ukotvení a vlastního smyslu demokratické civilizace: „Zbožnost je nejen uvědoměním poměru člověka k Bohu, ale také poměru člověka k člověku a ku přírodě. Zbožnost implikuje mravnost. Věčné věčnému nemůže být lhostejným – to je podstatou metafyzické demokracie... náboženství pravé proniká celý a tudíž život denní, všední, žijeme ve věčnosti již teď a stále...“⁵⁾ Filosofická, tj. metafyzická, resp. náboženská demokracie je zřetelným ústředním východiskem, hybným zdrojem Masarykovy filosofie politiky, resp. demokracie⁶⁾ a z ní vyplývající politické praxe. Jaká jsou ale vlastní filosofická východiska takto pojaté Masarykovy filosofie politiky?

Z uvedených stanovisek je patrné, že Masarykova filosofická orientace patří do tradičně rozhodující české tradice filosofického úsilí, jíž v zásadě lze v jejím dějinném, dosud probíhajícím pohybu již od středověku definovat jako *český typ reformně křesťanského platonismu*. Zde je třeba zdůraznit, že *český křesťanský platonismus je v první řadě platonismem individuálním, a to na výrazném přirozenoprávním základu*. To konkrétně znamená, že česká filosofická, resp. filosoficko-politická tradice, kterou T. G. Masaryk význačně upřesnil, se vyznačuje následujícími hlavními rysy:

- nezastupitelností mravně, resp. duchovně založených individualit národních a osobnostních, založených v mravním, resp. náboženském a filosofickém svědomí,
- nahlédnutí ontologického primátu archetypálního kosmu (mundus archetypus) a jeho rozhodujícího významu pro existenci, podobu reality a dějin,
- odtud vyplývající primát přirozeného zákona a práva pro lidský život jak v individuální, tak společenské, národní a státní podobě,
- ontologické pojetí všepromikajícího a rozhodujícího přirozeného souzvuku, který se týká adekvátního zaměření lidského úsilí a implisitního bytostného určení veškeré, často na první pohled disonantní reality a jejího celku, což vyplývá z předcházejících tří rysů české filosofické tradice.

---

5) Tamtéž, s. 122–23.

6) Srov. Emil Ludvíg, *Duch a čin*, Družstevní práce, Praha 1937, s. 71.

Masarykovo zpřesňující navázání na uvedené hlavní rysy českého reformně křesťanského platonismu lze shrnout jako:

- nezbytnost vždy znovu odkrývat bytostnou nesamozřejmost, neopakovatelnou jedinečnost a rozmanitost eticky, resp. duchovně založených individuí a jejich seskupení až po individuality národů a států,
- necírkevní, křesťansko-platónsky zakotvenou individuální zbožnost *náboženské, resp. metafyzické demokracie* jako optimální, dějinně realistické duchovně-mravní stanovisko svobodných, eticky, ontologicky a kosmologicky zodpovědných individuí a jejich uskupení od mikro-vztahů po globální úroveň,
- odtud vyvozené *pojetí demokracie jako filosoficko-nábožensky vyhraněného, vytříbeného a význačně aktivistického názoru na život*, který zásadně umožňuje a podmiňuje věrohodnou demokratickou státní formu, resp. smysluplnou podobu a realitu institucionální politické demokracie, a to v dlouhodobém ohledu jako *základ demokratické civilizace a smysl světových dějin*,
- odtud rovněž pochází Masarykovo nahlédnutí smyslu českých a československých dějin jako nábožensky, resp. filosoficky založeného úsilí evropsky a všelidsky globálně oslovujícího typu.

V Masarykově pojetí je filosofie demokracie duchovním humanitním zdrojem globálně orientované demokratické civilizace, jejíž vývoj k vědomé, nikdy nekončící realizaci a upřesňování tohoto jejího základního zdroje a cíle je ústředním a nejzazším smyslem pohybu světových dějin skrze jejich peripetie a dramatické zvraty.⁷⁾

Masarykovo stanovisko precizuje českou tradici reformně křesťanského platonismu do podoby syntézy s dalšími filosofickými proudy. Zde je nezbytné připomenout Masarykovu obhajobu Aristotelova pojmání tělesnosti, jež navazuje na Brentanovu interpretaci Aristotela.⁸⁾ Masaryk koriguje Platónovu psychocentricky vyvozenou devalvací hmoty a tělesnosti jako velký omyl Platóna, teologů a filosofů se závažnými důsledky. Masaryk zdůrazňuje, že hmota je nám přístupná jen prostřednictvím duše jako individuální pociťování a myšlení, takže veškeré poznání hmo-

---

7) Srov. např. Tomáš G. Masaryk, *Světová revoluce*, Čin a Orbis, Praha 1930, s. 552–3.

8) Srov. Franz Brentano, *Die Psychologie des Aristoteles, insbesondere seine Lehre vom Nous Poietikos*, Mohuč 1867.

ty pochází z lidské duševní činnosti.⁹⁾ Masaryk spatřuje duševní činnost nejen v samotné duši, ale zčásti i v tělu, mozku a smyslech.¹⁰⁾ V dané souvislosti je ale na místě vzít v úvahu novější Gadamerova zkoumání, jež Platóna co do snižování filosofického místa tělesnosti, resp. jednotlivých jsoucen, význačně rehabilitují a sblížují jej s Aristotelovým ontologickým stanoviskem.¹¹⁾

V daném kontextu Masarykovy filosofie je třeba upozornit na závažné ontologické pojetí tělesnosti u Merleau-Pontyho, jež mělo zásadní vliv na závěrečnou etapu filosofického vývoje Jana Patočky. Merleau-Ponty zjišťuje, že „tělo... je tím, co *se samo* pocituje... *exemplární pocítovatelnost*, jež tomu, kdo ji obývá a pocituje, nabízí to, čím může pocítovat vše, co se mu vně podobá... Tělo nás svou ontogenezí spájí přímo s věcmi, poněvadž spojuje vjedno obě své kontury, oba své okraje: smyslovou masu, kterou jest, i masu smyslového, z níž se oddělováním rodí a pro kterou je jakožto vidoucí otevřeno. Tělo a pouze tělo, které je bytím o dvou dimenzích, nás může přivést k věcem samým, jež samy nejsou nějaká plochá jsoucná, nýbrž jsoucná nadaná hloubkou, nedostupná pro subjekt, který je pozoruje z nadhledu, jež se otevírají pouze tehdy, pokud je tu něco, co s nimi koexistuje ve stejném světě... Tělesnost (tělesnost světa anebo moje tělesnost) není nic nahodilého, není to chaos, nýbrž textura, která se obrací do sebe a je sama se sebou ve shodě.“¹²⁾

Merleau-Pontyho ontologie tělesnosti je v zásadě v souladu s Masarykovým a Patočkovým pojetím individuality a empirické nesmrtnosti duše, jež v Masarykově případě¹³⁾ vytváří nejzazší filosofickou půdu filosofie demokracie jako specifického, evropskými duchovními dějinami utvářeného názoru na život.

Po upřesnění konkrétního rázu Masarykova filosofického základu demokracie lze teprve adekvátně porozumět Masarykovu pojetí nepolitické politiky, jež se od devadesátých let v České republice politicky účelově dezinterpretuje častým užíváním tohoto pojmu v chybném výkladu a v nepatřičných souvislostech. Nepolitická politika u Masaryka

---

9) Srov. Karel Čapek, *Hovory s T. G. Masarykem*, Praha 1946, s. 226–227.

10) Srov. tamtéž, s. 226.

11) Srov. Hans-Georg Gadamer, *Idea dobra mezi Platónem a Aristotelem*, Oikumené, Praha 1994, *passim*.

12) Maurice Merleau-Ponty, *Viditelné a neviditelné*, Oikumené, Praha 1998, s. 132, 142.

13) Srov. Jan Patočka, *Masaryk kritikem „přehnaného“ subjektivismu*, v: *Péče o duši I*, Oikumené, Praha 1996, (159–164), s. 161.

znamená nezbytné filosofické a celkově kulturní ukotvení demokratické politiky, jež má dlouhodobou povahu a odmítá se vymezovat oportunním reagováním ze dne na den, z okamžiku po okamžik. Proto je nepolitická politika v Masarykově pojetí předpokladem a úběžníkem, smysluplné politiky vůbec, není jejím protikladem, nýbrž východiskem a rozhodujícím živným elementem. To mimo jiné dokládá i Masarykovo původní užití pojmu nepolitická politika v případě nepochybně prakticky a čínorodě zaměřeného českého politika Karla Havlíčka. Předposlední obsáhlá kapitola Masarykovy monografie o Karlu Havlíčkovi z r. 1896 má totiž název „Havlíčková politika nepolitická.“¹⁴⁾

Masaryk ve svém výkladu Havlíčkovy nepolitické politiky vychází z Havlíčova pojmu *vnitřní síly národa*, jenž je výrazem pro Havlíčkovu stanovisko v polemice s českým politickým extremismem, jak se v r. 1848–9 projevoval např. u Friče, Arnolda, Gauče a Sabiny, kteří se nekriticky přimkli k Bakuninově a Ledru-Rollinově primitivní koncepci svévolného, radikálně reakcionářského revolucionářství. Havlíček se zásadně odmítal podřizovat koncepci revoluce jako samospasitelného jednání, jež má automaticky vést ke svobodnějšímu a demokratičtějšímu uspořádání společnosti a státu. Jako nezbytný předpoklad pro dosažení takového cíle viděl v souladu s rozhodujícím proudem českého obrozenství mravnost a vzdělání občanů, jež nelze revolucí nahradit. Úvahy o revoluci mají u Havlíčka smysl jedině na tomto základě, tj. za tohoto základního a nezbytného předpokladu.

V době bachovského absolutismu pokládal Havlíček za nutné obrátit se k činnosti, kterou Masaryk v r. 1896 označil jako nepolitickou politiku. Její východiska Havlíček vysvětluje ve své úvaze o revoluci uveřejněné v kutnohorském Slovanu v červnu 1851: „Kdosi pravil velmi trefně a pravdivě, že lidé a občané pražádných revoluc, pražádných bojů, pražádných nesnází nepotřebují k tomu, aby byli úplně svobodní a aby měli právní a dobrou vládu, že k tomu nic jiného zapotřebí není, nežli aby každý řekl jen: to chci, to nechci. Aby ale toto bylo možné, musí ještě všeobecné vzdělání mnohem dále pokročiti než nyní jest, kdežto pozorujeme, že lidé ze zaslepenosti buď sami proti svému prospěchu jednají neb dokonce nic nečiníce a o veřejné záležitosti se ani dost málo nestarajíce, podrobují se každému, kdo s nimi strká.

---

14) Srov. T. G. Masaryk, *Karel Havlíček*, Jan Laichter, Praha 1920, s. 452–504.

Jisto jest sice, že strana protiliberální, která bez libovolné vlády obstátí nemůže, všechno nasazuje, aby zamezila vydatné vzdělání všeobecného lidu, že její první péče všude jest omeziti a do své moci přivésti všechny nejhlavnější a nejrychlejší prostředky vzdělání lidu, jako jsou školy, knihy, časopisy, schůzky, porady atd... Přece ale jeden velmi důležitý a velmi vydatný prostředek není jí nikde do moci dán, totiž společenské obcování, a kdyby dovedla reakce z knih, z časopisů, ze škol, ze schůzek veřejných vyloučit každou liberální myšlenku, není přece v stavu zameziti jednotlivým občanům soukromé mluvení a obcování mezi sebou a tím rozšiřování poznenáhlu moudřejšího a liberálnějšího smýšlení. To zajisté zůstane vždy straně naší (tj. liberální – M. B.) co jistý prostředek k rozšiřování svých zásad a ke konečnému vítězství, budeme-li jenom míti dosti vytrvalosti a obezřetnosti v užívání tohoto prostředku.¹⁵⁾ Jinými slovy, nepolitická politika je prostředkem k zajištění předpokladů liberální, demokratické politiky v neliberálním prostředí a zároveň jako účinné zamezení politickému extrémismu.

Masaryk souhrnně vymezuje Havlíčkovu myšlenku nepolitické politiky na základě Havlíčkova návrhu nového spolku nepolitického ve Slovanu z července 1850 následujícím způsobem: „organizovat celý národ k promyšlené a účelné práci všekulturní, dáti jednotlivým částím a údům národního tělesa oči, rozum, vědomí, ducha – ducha jednotného, celého, živého“, aby se naplnila Havlíčkem zdůrazňovaná zásada, že „rozum a převaha duševní musí konečně všude zvítěziti.“¹⁶⁾ *Nepolitická politika v zásadě vytváří vzdělanostní, a to v první řadě filosofickou a etickou součinnostní podmínku věrohodné politické kultury demokracie. To konkrétně znamená, že vytváří pro demokratickou politickou kulturu nezastupitelný, horizontálně vznikající konsensus filosoficko-mravní povahy.*

Masaryk jej shrnuje takto: „vzdělání a pozorující jednotlivci jednotlivých tříd společenských nebo celých národů mohou beze všeho tajnůstkářství, bez tajných spolků, bez odznaků a znaků se dohodnout o společném postupování. Lidé vzdělání, lidé pozorující stejné poměry, lidé vědomí svých cílů musejí se moci dohodnout veřejně – ovšem jestliže jim nepřekáží egoism. Takový tacitus consensus je velmi cennou a účinnou společenskou silou – násilí fyzické a duchovní, slepá oddanost a nápodoba jsou ovšem síly veliké, ale nevyrovňají se konec konců uvědo-

---

15) *Slovan*, červen 1851.

16) T. G. Masaryk, *tamtéž*, s. 456–457.

mělosti a promyšlenému, soustavnému a nepřetržitému usilování k jasnému cíli lidí vzdělaných a rozumných.“¹⁷⁾

Zde ovšem jak Havlíček, tak Kollár, Palacký a Masaryk vidí nezbytnost zřetelného filosofického základu a celkového smyslu konsensu přesvědčených demokratů. Masaryk ji vyjadřuje takto: „V každém národě, jenž žít chce uvědoměle, musí se o podstatě národního bytu a smyslu národního konání a vývoje přemýšlovat, musí se *politicky filosofovat*. Přemýšlení to může se dít formou různou, ale dít se musí... Pokolení nynější na tuto práci politickou zapomíná, jsouc příliš ztraceno v jednotlivostech a okamžiku.

K čemu filosofického politizování, k čemu politiky sub specie aeternitatis? K čemu? Je-li vůbec nějakého myšlení a konání sub specie aeternitatis, tedy k tomu! Copak je politika maličkostí? Právě ti tzv. političtí praktikové ji snižují, jestliže praxi svou od národního myšlení odtrhují... *nemůže být národní politiky bez národního myšlení – myšlení ovšem co nejpřesnějšího a nejopravdovějšího*; a pokud filosofie národní je soustavným myšlením národním, pravím, *že není národní politiky bez národní filosofie. Není vůbec politiky bez filosofie. Že by myšlení a filosofie sama společnosti stačila, ovšem nikdo by nechtěl tvrdit; nejméně ve spise o Havlíčkovi, jenž si již v mládí napsal napomenutí: „Často opakovat: že nelze žádnou velikost pronést bez politické svobodnosti národa. Často a velmi často!“*

„Právě Havlíček,“ zdůrazňuje Masaryk, „*nás může přesvědčit o tom, jak politika a filosofie úzce souvisí*. On, člověk praktický, nesentimentální, racionalista, politik, konec konců utíká se k – polskému mesianistovi! Nemilovník filosofie a přítel zdravého smyslu pomáhá si – Trentowským!“ Masarykův soud o vztahu filosofie a politiky, a to v první řadě politiky demokratické, je zcela jednoznačný: „*politika ve svých základech počívá musí na hlubší filosofii, než kterou podává tzv. zdravý smysl.*“¹⁸⁾

Česká otázka je podle Masaryka „*otázkou filosofickou*, nikoli pouze, ani v první řadě, otázkou politickou. Politickou již dokonce není, je-li politikou již to, co se tím dnes obecně rozumí.“¹⁹⁾ Tak se ukazuje, z jakých *filosofických a filosoficko-politických* východisek Masaryk od r. 1895 rozpoutal dodnes neutuchající spor o smysl českých a československých dějin a české, resp. československé státnosti.

---

17) *Tamtéž*, s. 467.

18) *Tamtéž*, s. 501–503.

19) *Tamtéž*, s. 468.

Filosofický smysl české otázky a československých dějin Masaryk vymezuje v moderní podobě jako humanitní ideál českého, resp. československého národního obrození. Jeho původ zjišťuje v reformně založené filosofii náboženství a její celoevropsky klíčový duchovní průlom spatřuje v návaznosti na Palackého v husitské a česko-bratrské reformaci. Obsahové zaměření filosofického smyslu českých a československých dějin je v Masarykově pojetí, jež zřetelně vychází z Komenského, Herdera a Palackého, v první řadě *náboženské, mravní a rozumové*.²⁰⁾ Zde Masaryk vidí filosofickou koncepci přirozenoprávní legitimacy Palackého stanoviska ve prospěch české národní a politické rovnoprávnosti proti fyzické převaze sousedů.²¹⁾

U Palackého zdůrazňuje kantovství jako filosofickou souvislost důrazu na právo přirozené oproti historickému.²²⁾ Masaryk v Palackého duchu rovněž výslovně upozorňuje, že v moderní době je „vlastní hybnou silou politickou“ národnost, a nikoli právo historické.²³⁾ Filosofický význam Masarykova působení ve sporu o smysl českých dějin a české státnosti lze v kontextu svrchu uvedených skutečností podat jako výrazné pojetí filosofie dějin. Masaryk uchopuje české a československé dějiny jako souvislé dějiny duchovní a politické ve význačně reformním kontextu dějin Evropy, který vytváří přirozenou filosoficko-náboženskou půdu demokracie. Přitom Masaryk demonstrovuje charakteristicky českou filosofickou typiku univerzálně pojímaného humanitního úsilí západní civilizace.

Jedinečná dějinná a osobně existenciální příležitost činně uplatnit a prosadit takto rozvrženou filosofickou, filosoficko-dějinnou a filosoficko-politickou koncepci v globálně pojatém celoevropském projektu se Masarykovi otevřela rakousko-uherským zahájením první světové války v roce 1914. Masaryk z něj usoudil, že Rakousko-Uhersko se tentokrát již neodvolatelně postavilo do naprostého protikladu k rozhodující tradici českého filosofického a filosoficko-politického úsilí, jež přirozeně umožňovalo a inspirovalo dosavadní tradici české politiky orientované na demokratizující reformu rakousko-uherského mnohonárodního impéria v podobě jeho federalizace. Celoevropský, posléze světový válečný konflikt Masaryk pochopil jako příležitost jednat z českého filosofického

---

20) T. G. Masaryk, *Česká otázka, Naše nynější krize*, Čin, Praha 1948, s. 208–211, 238.

21) Srov. *tamtéž*, s. 208.

22) T. G. Masaryk, *Právo historické a přirozené*, Nákladem „Času“, Praha 1900, s. 25.

23) Srov. *tamtéž*, s. 27.

východiska ve změněné geopolitické situaci, a tak uspišit jak realizaci českého filosoficko-politického stanoviska, tak s ním spjatou demokratickou Evropou jako podstatného prvku a původního dějinného zřídla globální demokratické civilizace.

Úspěšná realizace takto koncipovaného záměru v první řadě znamená, že jeho filosofické předpoklady Masaryk transformoval do filosofického pojetí československé státní ideje a z ní vycházející koncepce politického československého národa jako určujícího vzorce předpokládané rovnoprávnosti všech šesti národů první Československé republiky na společném filosoficko-politickém základě po jejich osvojení zásad a pravidel demokratické politické kultury. Takto chápaný Masarykův projekt československé státní ideje byl rozvržen jako aktivní ohniskový princip evropské jednoty na demokratickém základě v podobě její volné federalizace.²⁴⁾

Takto vyvozené Masarykovo pojetí smysluplného sjednocování Evropy je v mnoha ohledech v rozporu s nynějším hlavním trendem Evropské unie, který příznačně postrádá solidní filosofický základ a v politickém ohledu je mnohem méně demokratický než vnitřní uspořádání členských států Evropské unie, jež se mají v její prospěch vzdát své ústavně politické suverenity. Nejen proto je nanejvýš aktuální filosofický, a odtud politický význam Masarykova pojetí demokracie a smyslu českých dějin jako české a československé státní ideje. Viděno z hlediska filosofie politiky, jejíž vznik a vývoj nelze oddělovat od duchovně-mravních základů a dějinné identity evropanství, je Masarykovo pojetí demokracie a smyslu českých dějin jako české a československé státní ideje nepochybně prvořadým tématem.

Masarykově koncepci politiky, a jí odpovídající politické činnosti, lze adekvátně porozumět jen – a to je při rozšíření četných dezinterpretací nezbytně stále zdůrazňovat – jako filosoficko-politickému výsledku dlouhé, zjevně rozhodující tradice českého, reformně orientovaného křesťanského platonismu. Z téhož filosoficko-náboženského zdroje vyplývá smysl české státní ideje jako úsilí o duchovní a mravní rovnost, resp. paritu jednotlivců, národů a států. Masaryk je zároveň jedinečným dějinným případem, kdy se uskutečnil Platónem universálně požadovaný myslitelský cíl, aby *filosof založil stát jako filosof*.²⁵⁾ Moderní filosofické kořeny

---

24) Srov. T. G. Masaryk, *Světová revoluce*, Čin a Orbis, Praha 1930, s. 503.

25) Srov. Jan Patočka, *České myšlení v meziválečném období*, in: Masarykův sborník VII, Academia, Praha 1992, (406–416), s. 406.

Masarykova jednání spočívají ve vyhraněném proudu osvěcenského myšlení, jenž se bytostně odlišuje od nejnámější podoby osvěcenství, kterou ztělesňuje racionalismus francouzských encyklopedistů, založený na působivých výsledcích novověké matematické přírodovědy. V daném osvěcenském případě jde mnohem spíše o *výrazné duchovní úsilí dosáhnout souzvuku jedinečnosti, rozmanitosti a plurality individualit a jejich přirozené jednoty*. Na jeho vzniku se významně podílela uvedená česká duchovní tradice. Stalo se tak zejména filosoficky laděným dílem J. A. Komenského, jež získalo světovou proslulost. Jeho vliv je patrný u dvou nejnámějších německých představitelů osvěcenského proudu, G. W. F. Leibnize a J. G. Herdera. Jeho příznačným duchovním rysem je *sepětí původních filosofických a náboženských základů evropské civilizace s jejich moderním rázem subjektivity a individuality*. Vedle Komenského, Leibnize a Herdera je v daném širším kontextu na místě uvést i J. Locka, Ch. L. Montesquieua, G. W. F. Hegela a A. de Tocquevilla.

Nehledíc na jejich nepopíratelnou odlišnost, je u těchto myslitelů v zásadě patrné obdobné zaměření. Filosofická myšlenková souvislost se u Komenského, Leibnize a Herdera vyznačuje společným důrazem na *nezastupitelnost mravně a duchovně založených individualit a jejich přirozeně vzniklého konsensu na základě vzájemného uznání*. Není proto nikterak náhodné, že to byl právě Komenský, kdo jako první novověký myslitel požadoval náboženskou snášenlivost přesahující hranice křesťanství. Jim společné úsilí o přirozené sepětí filosofických a náboženských zdrojů evropské civilizace s příznačně moderním východiskem z náboženského svědomí racionální subjektivity, lidských a občanských práv, dělby státně – politické moci dospělo na vyšší stupeň filosofického stanoviska u Hegela. Jemu často (také Masarykem) mylně připisovaná apologie pruského etatismu není v zásadě ničím jiným než filosofickou rekonstrukcí a reformací platónsko-aristotelského ideálu duchovně a mravně založeného spravedlivého státu v souladu s niternou povahou duchovní subjektivity, dělbou státně politické moci a individuální občanskou svobodou.²⁶⁾

---

26) Srov. Georg Wilhelm Friedrich Hegel, *Grundlinien der Philosophie des Rechts oder Naturrecht und Staatswissenschaft im Grundrisse*, Akademie-Verlag, Berlin 1981, passim; Bernard Yack, *The Rationality of Hegel's Concept of Monarchy*, *The American Political Review*, Vol. 74, Nr. 3, September 1980, s. 709–720; Steven B. Smith, *What is „Right“ in Hegel's „Philosophy of Right?“*, *American Political Science Review*, Vol. 83, Nr. 1, March 1989, s. 3–18).

Další významný směr takto zacíleného osvícenského proudu zastupuje John Locke a Charles Louis Montesquieu. Zejména jejich zásluhou si demokratická civilizace osvojila jak základní lidská práva (Locke), tak ústavní dělbu politické moci (Locke, Montesquieu). Vycházeli z přesvědčení, že právo a svoboda liberálně demokratických států se zakládají v mravně a nábožensky ukotvených principech života individuí a jejich společenství. Principem politického jednání v demokratické republice je tedy u aristotelcky zaměřeného Montesquieua ctnost.²⁷⁾ Tuto základní skutečnost později potvrzuje a zevšeobecňuje v USA Tocqueville.²⁸⁾

Masarykovo filosoficko-politické úsilí tkví v konkrétní syntéze těchto myšlenkových proudů do pojetí náboženské demokracie jako určujícího habitu vzájemného uznání mravně založených, věčných lidských duší ve vztahu k bohu.²⁹⁾ Masaryk pojímal náboženskou demokracii jako vlastní smysl duchovního vývoje světa a světových dějin, jenž je zároveň konkrétním výrazem ontologické a kosmologické povahy univerza. Jinak řečeno, spravedlivé lidské uspořádání, jež směřuje k náboženské demokracii, odpovídá přirozenému kosmickému dění jako základu všeho, co *jest*.

Masaryk viděl moderní demokracie jen jako nehotové pokusy: Demokracie ve vlastním smyslu je nekončícím úsilím o spravedlnost na základě opravdové lásky k spoluobčanům a všem lidem dobré vůle.³⁰⁾ Politická demokracie podle Masarykova pojetí konkretizuje bytostný účel státu jako společenství občanů na rozumovém základě, a proto v ní musí mít systémově politický mechanismus správních a diplomatických technik podřízenou úlohu.³¹⁾

Pro adekvátní porozumění Masarykově filosofickému pojetí náboženské demokracie jako duchovní podstatě a úběžníku smyslu českých dějin a české, resp. československé státní ideje jako filosoficko-nábožensky založené koncepci evropanství je nezbytné mít rovněž na zřeteli Masarykovu zásadní kritiku kontinentálně-evropského liberalismu. Ta navazuje na polemiku s francouzsko-německým liberalismem, kterou vedli František Palacký, Karel Havlíček a Lev Thun. Česká filosoficko-

---

27) Srov. Charles Louis Montesquieu, *Esprit des Lois*, kniha III, kap. III.

28) Srov. Alexis de Tocqueville, *Demokracie v Americe I*, Lidové noviny, Praha 1992, s. 221–224, *tamtéž II*, s. 13

29) Srov. Emil Ludwig, *Duch a čin*, Družstevní práce, Praha 1937, s. 71.

30) Srov. *Prezident Masaryk k desátému výročí republiky*, in: T. G. Masaryk, *Cesta demokracie III*, Ústav T. G. Masaryka, Praha 1994 (332–335), s. 323–4, 326.

31) Srov. *tamtéž*, s. 334.

politická škola vytýkala francouzsko-německému liberalismu materialisticky založenou mravně-náboženskou indiferenci. Místo toho chápala demokratické pojetí vlastního smyslu národní existence v duchu české filosoficko-politické tradice jako prodloužení mravně-duchovní oblasti do politiky.³²⁾ Zde je třeba zdůraznit, že český spor s převažujícím kontinentálním liberalismem probíhal rovněž v souvislosti s významným vlivem Tocquevillových myšlenek, jež je patrný jak u Palackého, Thuna a Havlíčka, tak u Masaryka.

Pro moderní českou filosofii politiky a její pojetí evropské jednoty u Palackého a Masaryka je neméně důležitá Palackého koncepce světové centralizace a zákona polarity jako dvou rozhodujících pohybů vývoje světových dějin. Světová centralizace se – jak Palacký konstatuje – během 19. století mimořádně uplatnila v rozvoji technických komunikačních prostředků, jež téměř okamžitě spojují národy a státy včetně jejich duchovních výkonů, a tím způsobují vznik sjednoceného myšlení a citění. Zároveň se ale tím spíše uplatňuje zákon polarity jako důraz na rozdíly mezi lidmi, národy a státy. Uniformita univerza není účelem světových dějin. Zde je pozitivní význam přirozeného důrazu na národní princip moderních dějin.³³⁾ Palacký jako nejvýznamnější český politický filosof a politik devatenáctého století viděl v tehdejší mnohonárodní rakouské monarchii Evropu v malém. Svě pojetí dvou bytostných dějinných pohybů integroval do rozhodujícího českého požadavku demokratické federalizace Rakouska podle zásady národní rovnoprávnosti, jež se později modifikoval s důrazem na historicky vzniklé dějinně politické individuální útvary.

Masaryk v zásadě přejal Palackého koncepci. Ale právě tak jako Palackého návrhy, dostalo se i Masarykovým koncepcím federalistické demokratizace a kultivace rakouského mnohonárodního státu vehementního odmítnutí rakouskými vládními kruhy. Rakousko-Uhersko se nakonec jednoznačně připojilo k německému, materialisticky založenému protidemokratickému projektu střední Evropy (Mitteleuropa) a z něj vycházejícího záměru ovládnout Evropu, resp. v konečném záměru celý svět. Postup demokratické civilizace, jehož významnou integrální součástí vždy byla česká tradice filosofie politiky, měl tak být s konečnou

---

32) Srov. T. G. Masaryk, *Karel Havlíček*, § 81; srov. T. G. Masaryk, Jan Hus, Bursík a Kohout, Praha 1923, s. 12–16

33) Srov. František Palacký, *Úvahy a projevy*, Melantrich, Praha 1977, s. 343–344.

platností zmařen. Z těchto, v zásadě filosofických a filosoficko-politických důvodů se Masaryk po zahájení první světové války Rakouskem-Uherskem důsledně rozhodl k aktivnímu českému a československému vystoupení na straně demokratických mocností Dohody. Během války a následujícího rozpadu Rakouska-Uherska, který Masaryk ve významné míře filosoficky a konkrétně politicky inicioval, a po vzniku nového evropského řádu, se zakladatel Československé republiky zasazoval v přenesném smyslu o uplatnění Palackého filosoficko-politického rakouského principu jako o vůdčí koncepční rámec budoucí evropské jednoty: „V Evropě běží o to, uvést harmonii mezi silami centralizačními a autonomizačními. V této harmonii spočívá jednotnost a jednota Evropy. Ale jednota není jednotvárnost. Evropa je dána rozmanitostí etnologickou a kulturní. Evropa se k této rozmanitosti tisíciletými vyvinula, a proto její jednotnost musí být organizována jednak podle principu historického a vedle něho podle daných přirozených růzností národnostních a jiných... Tzv. balkanizace je přirozený historický proces; je to úsilí jednotlivých národů a zemí po intenzifikaci celého politického a kulturního života.“³⁴⁾

Po celou dobu, kdy Masaryk zastával svůj prezidentský úřad, čerpal ze svého filosofického zázemí oprávněné přesvědčení, že mu historický pohyb přes všechny své zvraty dá z dlouhodobého hlediska za pravdu jako nelineární, nicméně rozhodující postup k vytváření světové demokratické civilizace vyrůstající z filosofických a náboženských základů. Toto Masarykovo filosoficko-dějinné přesvědčení mělo ontologicko-kosmologickou povahu typu přirozeného zákona. Masaryk proto podle rozvrhu ontologického synergismu vytvářel svůj osobní příspěvek k tomuto univerzálně dějinnému pohybu. Zde tkví určující smysl a ústrojně sepětí Masarykovy celoživotní filosofické a politické činnosti. Jeho vrcholem se stalo založení Československé republiky Masarykem jako filosofem a Masarykův ústřední význam jak pro její existenci a dějiny, tak pro dějiny filosofie a obecné dějiny.³⁵⁾ Masarykův filosoficko-nábožensky centrálně zakotvený, ontologicko-kosmologický respekt k individualitě je základem jeho eticky-politické koncepce československého národa. U Masaryka jde o interpretaci Herderovy filosofie dějin ve smyslu

---

34) Tomáš Garrigue Masaryk, Edvard Beneš, *Otevřít Rusko Evropě*, H&H, Praha 1992, s. 19.

35) Srov. Jan Patočka, *tamtéž*, s. 406–416.

křesťansko-platónsky ukotvené demokratické tradice české státní ideje. Masarykem takto pojatá filosofická idea československé státnosti zároveň předkládá v malém konkrétním vzorci Československé republiky filosofická a filosoficko-politická východiska přiměřeného konceptu demokratické evropské jednoty.

Trvalý Masarykův filosofický a filosoficko-politický význam lze uchopit jako požadavek souvztažnosti základní transcendentní životní naladěnosti a konfliktních, diferencujících pohybů myšlení a jednání. V tomto případě zřejmě jde o Masarykovu formulaci postmetafyzické možnosti lidské existence, kdy filosofie utváří a vymezuje náboženskou půdu člověka, a tak zároveň podává východisko z nynější krize evropské vzdělanosti.³⁶⁾

Masarykova filosofická orientace a jeho filosofická koncepce politiky a demokracie patří do tradičně rozhodující české tradice filosofického úsilí, již v zásadě lze v jejím dějinném, dosud probíhajícím pohybu již od středověku definovat jako *český typ reformně křesťanského platonismu. Český křesťanský platonismus je v první řadě platonismem individuálním, a to na výrazném přirozenoprávním základu.* Pro adekvátní porozumění Masarykově aktuální platnosti filosofickému pojetí náboženské demokracie jako duchovní podstatě a úběžníku smyslu českých dějin a české, resp. československé státní ideje jako filosoficko-nábožensky založené koncepci evropanství je nezbytné mít rovněž na zřeteli Masarykovu zásadní kritiku kontinentálně-evropského typu liberalismu, jež navazovala na Palackého filosoficko-politické stanovisko. Masarykovo filosofické pojetí československé státnosti předkládá v malém konkrétním vzorci Československé republiky filosofická a filosoficko-politická východiska přiměřeného konceptu demokratické evropské jednoty. Trvalý Masarykův filosofický a filosoficko-politický význam lze uchopit jako *požadavek souvztažnosti základní transcendentní životní naladěnosti a konfliktních, diferencujících pohybů myšlení a jednání.*

2000

---

36) M. Bednář, *České myšlení*, Filosofia, Praha 1996, s. 108–110.

Česká a americká státní idea – souznění a přerušování tradic

„Ideály humanity a demokracie vždy jsem pojímal sub specie aeternitatis – ze zorného úhlu věčnosti... Šťastný je ten, kdo má bohatý obsah životní, šťastný je ten, kdo dovede poctivým úsilím aspoň zčásti uskutečnit své ideály.“ (T. G. Masaryk)

„A nation which does not remember what it was yesterday, does not know what it is today, nor what it is trying to do. We are trying to do a futile thing if we do not know where we came from or what we have been about.“ (Woodrow Wilson)

Ptáme-li se, co je státní idea, lze říci, že státní idea je tradiční, to znamená stále znovu ověřitelně platný, svými základními rysy v dějinách v zásadě tentýž smysl existence politického národa jako individuálně občanská, obecně platná sounáležitost se státem. Realizace státní ideje tak vytváří smysl státní existence. Proto se např. konzervativní americký autor Joshua Muravchik v roce 1988 vyjádřil k uvedenému tématu následovně: „...v politice moderní doby se nebojuje jen o území a zdroje, raketami a továrnami, ale o ideje a idejemi – a lidská práva jsou esencí americké ideje.“¹⁾

Česká státní idea představuje trvalý klíčový rozvrh smyslu existence české státnosti. Souběžně se stabilizací českého státu v období zhruba od sedmdesátých let devátého do druhé poloviny desátého století ji lze stručně formulovat jako ucelený ideový důraz na nezastupitelnost reformní, křesťansky rozvržené národní a postupně právě tak stále zřetelněji i občanské individuality vůči vnějším tlakům a nárokům jiných institucionálních autorit. Česká státní idea se stále zřetelněji dotvářela jako český typ křesťanského platonismu, který v dějinách středověké Evropy vyvrcholil vůbec první reformací v podobě dramatických dějin husitského hnutí, jež způsobily, že se dosud monolitní západní křesťanská církev jako rozhodující institucionální rámec náboženského smyslu evropanství postupně stala institucí bytostně pluralitní a vlivem původně

---

1) Srov. Joshua Muravchik, *The Uncertain Crusade (Jimmy Carter and the Dilemmas of Human Rights Policy, Foreword by Jaene Kirkpatrick)*, American Enterprise Institute for Public Policy Research, Washington D. C. 1988, s. 221.

české reformace si krok za krokem osvojovala tolerantnější, nábožensky snášenlivější podobu. Takto pochopil filosoficko-dějinný smysl české reformace zakladatel moderní české demokratické politiky František Palacký.²⁾ Česká státní idea znamená v tomto bytostně reformním kulturním duchu hledání pravdy výrazné úsilí o svobodný a odpovědný život jako neustálé sebezdokonalování a sebenapravování.

Uskutečňování české státní ideje bylo minimálně po tři staletí uměle přerušeno násilnou habsburskou likvidací samostatné české státnosti zejména od bělohorské vojenské porážky českého stavovského povstání v listopadu roce 1620. Pro následné houževnaté české úsilí o obnovu svobodného života v duchu české, reformně založené státní ideje je proto nanejvýš významné a nikoli pouze symbolické, že rovněž tak v listopadu roce 1620 u severoamerických břehů zakotvila legendární loď Mayflower, najatá reformně křesťanskými exulanty, kteří před vyloděním sepsali neméně legendární mayflowerkou smlouvu jako zárodečné ideové východiště americké demokracie, která, jak často právem zdůrazňoval první prezident Československé republiky Tomáš Garrigue Masaryk, má v první řadě náboženský základ. Americkým Otcům poutníkům a pozdějším Otcům zakladatelům Spojených států amerických tak bylo postupně dáno uskutečnit dílo svobody v duchu takto vzniklé státní ideje, jejíž nápadně spřízněná podoba byla zatím na českém území po dlouhou dobu násilně potlačována. Proto nebylo vůbec náhodné, že se ještě před postupnou obnovou české demokratické politiky od roku 1848 v Čechách mezi předními demokratickými vzdělanci rychle šířily a nalezly velmi příznivou odezvu myšlenky Tocquevillova dodnes znamenitého pojednání „Demokracie v Americe“.³⁾

Nahodilá tedy není ani skutečnost, že vynikající český politik a politický spisovatel, nejvýznamnější Palackého žák Karel Havlíček dával ve své politické žurnalistice českým demokratům za vůdčí příklad na mravním a vzdělanostním základě uskutečněné, a proto úspěšné demokratické revoluce v první řadě Spojené státy americké, narozdíl od neúspěšných revolucí ve Francii, Polsku a Latinské Americe.⁴⁾ Havlíčkovo pojetí

---

2) Srov. Franz Palacký, *Geschichte des Hussitentums und Prof. Constantin Höfler*, in: Franz Palacký, *Kritische Studien*, Praha 1868, s. 59–60, 65, 158–9.

3) Srov. T. G. Masaryk, *Karel Havlíček*, Laichter, Praha 1920, s. 386–387.

4) Srov. *Politické spisy Karla Havlíčka Borovského, Slovan, část I.*, vyd. Dr. Zdeněk Tobolka, Jan Laichter, Praha 1903, s. 589–603, 633–644.

„vnitřní síly národa“ jako ze svobodné občanské aktivity vyrůstající racionální organizace všekulturní práce, směřující k ucelenému, z individuální iniciativy a souvislé činnosti vyrůstajícímu demokratickému duchu politického národa, je ukázkou české tradice státní ideje a zároveň svým zaměřením charakteristicky odpovídá ideji americké demokratické společnosti a na ní založené státnosti.⁵⁾

Po kulturní a politické stránce Palacký a Havlíček touto cestou usilovali o postupnou emancipaci české kultury a politiky od jednostranně převažujícího německého vlivu.⁶⁾ Politicky se oba, právě tak jako později T. G. Masaryk, distancovali od nábožensky indiferentní, etatistické, materialisticky a šovinisticky pojaté tradice francouzského a německého liberalismu pro jeho závažnou neslučitelnost s českou tradicí státní ideje a demokracie.⁷⁾

Na celkovou zřetelnou soupatřičnost Palackého a Havlíčkova výkladu české státní ideje s podstatou americké demokratické státní ideje výslovně navazuje, a na tuto skutečnost klade důraz zakladatel moderní české demokratické státnosti v podobě Československé republiky T. G. Masaryk. Např. v rozhlasové řeči o Georgi Washingtonovi pro Columbia Corporation z r. 1932 prezident Masaryk řekl, že „Washingtonova opatrnost a přesnost jeho zdravého smyslu (common sense – M. B.) je výrazem politického pravidla Havlíčkova, našeho československého Hamiltona, žádajícího prostě politiku čestnou a rozumnou.“⁸⁾

V téže rozhlasové řeči se Masaryk nikoli náhodou zmínil o završení jím vedené, přirozeně vzniklé česko-americké politické součinnosti koncem první světové války, jež způsobila, že se česká státní idea v roce 1918 uskutečnila vznikem samostatného demokratického státu: „...vzpomínám vděčně pomoci, kterou nám americká republika poskytla za války. Když jsme rozvázali pouta, vážící nás ke staré habsburské monarchii, byl jsem si vědom toho, že naše rozhodnutí nesmí být méně odůvodněné, nežli odhodláni, k němuž dospěl zakladatel americké svobody. A když

---

5) Srov. *tamtéž*, s. 444; srov. *tamtéž*, část II. , s. 808–809.

6) Srov. např. *tamtéž*, část I. , s. 450.

7) Srov. František Palacký, *Úvahy a projevy*, Melantrich, Praha 1977, s. 354, 357, 40; srov. František Palacký, *Poslední slova*, Praha 1919, s. 108–109, 111–112, 114–115, 119, 123–124; srov. Tomáš G. Masaryk, *Karel Havlíček*, s. 134–127, 141, 161–162, 302–303, srov. Tomáš G. Masaryk, *Jan Hus*, Bursík a Kohout, Praha 1923, s. 12–15.

8) *T. G. Masaryk o Jiřím Washingtonovi*, in: T. G. Masaryk, *Cesta demokracie IV*, Ústav T. G. Masaryka, Praha 1997, s. 246.

jsme dosáhli naší svobody, opět se řídíme příkladem Washingtonovým, že nemusíme cítit starý antagonismus a rozhořčení, jež pochází z potlačení naší svobody.

Je jednou z velkých zkušeností mého života, že mi bylo popřáno prohlásit zásady našeho revolučního boje za svobodu v Síni nezávislosti na místě, kde Washington a jeho přátelé se scházeli.⁹⁾

Masarykem zmíněné dosažení naší svobody dospělo k zásadnímu mezinárodně-politickému obratu, který způsobil, že v jeho důsledku 28. října skutečně vznikla Československá republika, právě v americkém hlavním městě. Mám na mysli zde Masarykem sepsané a v americkém tisku zveřejněné *Prohlášení nezávislosti československého národa jeho Prozatímní vládou* z 18. října 1918.¹⁰⁾ Československé prohlášení nezávislosti Masaryk po konzultaci s americkými přáteli záměrně sepsal podle vzoru amerického Prohlášení nezávislosti ze 4. července 1776.

Nejen forma, ale i uvozující formulace první věty Masarykovy československé deklarace nezávislosti je převzata z Jeffersonovy americké deklarace: „Činíme to, protože věříme, že žádní lidé by neměli být nuceni žít pod svrchovaností, kterou neuznávají.“¹¹⁾ Rozhodující souvislost mezi tradicemi české a americké státní ideje při obnově české státnosti uvádí *Prohlášení nezávislosti československého národa* slovy: „Přijímáme a budeme věrně zachovávat ideály moderní demokracie, jakými byly ideály našeho národa po staletí. Přijímáme americké principy, jak je stanovil prezident Wilson: principy osvobozeného lidstva – skutečné rovnosti národů – a o tom, že vlády odvozují všechnu svou spravedlivou moc ze souhlasu těch, kterým vládnou. My, národ Komenského, nemůžeme jinak než přijmout tyto principy, vyjádřené v americkém Prohlášení nezávislosti, principy Lincolnovy a principy Prohlášení práv člověka a občana. Pro tyto principy náš národ krvácel v památných husitských válkách před pěti sty lety, pro tyto principy náš národ vedle svých Spojenců v Rusku, Itálii a Francii krváčí dodnes.“¹²⁾

V reakci na zveřejnění takto pojatého československého Prohlášení nezávislosti americký prezident Woodrow Wilson 19. října 1918

---

9) *Tamtéž*, s. 247.

10) Srov. J. B. Kozák, *T. G. Masaryk a vznik Washingtonské deklarace v říjnu 1918*, Melantrich, Praha 1968, s. 67–71.

11) *Tamtéž*, s. 67.

12) *Tamtéž*, s. 69.

prostřednictvím ministra zahraničí Roberta Lansinga odmítl tehdejší rakousko-uherskou nabídku k jednání o separátním míru těmito slovy: „...vláda Spojených států poznala, že mezi Čecho-Slováky a říšemi Německou a Rakousko-uherskou existuje válečný stav a že Česko-slovenská národní rada je de facto válčící vláda, vybavená vlastní autoritou k řízení vojenských a politických věcí Čecho-slováků. Poznala také plnou měrou spravedlnost vlasteneckých nároků Jiho-slovanů na svobodu. Prezident tedy již není oprávněn přijmouti pouhou „autonomii“ těchto národů jako základ míru, nýbrž je nucen trvati na tom, že ony samy, nikoli on, posoudí, jaká akce ze strany rakousko-uherské vlády uspokojí jejich nároky a jejich pojetí vlastních práv i osudu jako členů rodiny národů.“¹³⁾

Poté, co vešlo ve známost, že Rakousko-Uhersko tyto americké podmínky přijalo, byla v Praze domácím politickým odbojem vyhlášena a prvními zákony zřízena Československá republika. Její ústava z 29. února roku 1920 přejala jako svou preambuli nepatrně pozměněné znění preambule americké ústavy z roku 1787.

Takto ztělesněné a umocněné přirozené sepětí české a americké státní ideje stálo u zrodu ve střední Evropě nebývale demokratické Československé republiky. Tuto základní skutečnost se od roku 1939 snažili z českého povědomí soustavně vymýtit nacisté a po nich komunisté, když se jim nešťastnou souhrou v první řadě mezinárodních okolností podařilo československou demokracii násilně zničit. V tomto směru ostudného přepisování, de facto cenzurování českých dějin je poté začali v zásadě následovat zejména někteří dosud vlivní exkomunisté a klerikálové ze širšího okruhu disidentského hnutí, kteří tak zejména v osmdesátých letech využili generačního odchodu československé humanitní inteligence, jež vyrůstala pod formujícím vlivem české, resp. československé státní ideje Masarykovy první republiky.¹⁴⁾ Tato zatím stále pokračující politicko-propagandistická snaha kromě uvedeného úpadkového segmentu české publicistiky bohužel zasahuje i reprezentativní

---

13) *Tamtéž*, s. 108–9.

14) Srov. Podiven (Milan Otáhal, Petr Pithart, Petr Příhoda), *Češi v dějinách nové doby*, Rozhledy, Praha 1991, passim; Srov. Rudolf Kučera, *Kapitoly z dějin Střední Evropy*, Mnichov 1989, passim.

15) Srov. Ferdinand Seibt, *Deutschland und die Tschechen*, Mnichov 1993 (český překlad: *Německo a Češi*, Academia, Praha 1996), passim.

německou historiografií¹⁵⁾ a zejména odtud snadno proniká do dalších zemí. Podstatná souvislost mezi českou a americkou státní ideou je ale přes tento odborně a politicky neudržitelný, zjevně regresivní trend poměrně snadno doložitelná a věcně nezpochybnitelná.

Americkou národně-státní ideu prezident Masaryk formuloval v její členitosti v interview pro *Cosmopolitan Magazine* v roce 1929: „Vynikající rys amerického charakteru vidím v lásce ke svobodě. Americká republika spočívá na ideji svobody, nikoli na ideji rovnosti. Jako evropští emigranti Američané v 18. století, když se odloučili od Anglie, neměli dynastie, neměli veliké armády, neměli šlechty a státní církve. Všechny tyto mocné společenské síly v Evropě nepřály tak rychlému a důslednému vývoji občanské svobody jako v Americe. K tomu v Americe volný prostor podporoval vývoj svobody osobní... Svoboda v Americe způsobila, že Američan je důvěřivý, do jisté míry navivní, a v dobrém slova smyslu. Svoboda znamená uznání lidské osobnosti. Proto Američan je humanitární... Význačný charakter americké kultury je individualismus náboženský... V Evropě individualismus se posud více uplatnil v politice a filosofii.“¹⁶⁾

Podstatné je, jak v této souvislosti Masaryk rozuměl vztahu mezi Evropou a Spojenými státy, tedy tomu, co se dnes označuje jako transatlantická vazba nebo euroatlantická demokratická civilizace. Masaryk upozorňuje, že „poměr Ameriky k Evropě nemůže být jen hospodářský a politický, nýbrž také mravní a kulturní. A tu právě vidíme, jak kulturní vzájemnost obou dílů světa stále se sílí a rozšiřuje... Amerika přirozeně má značný vliv na Evropu; ale navzájem Evropa působí na Ameriku. Evropa se amerikanizuje a Amerika evropeizuje... jestliže se počíná mluvit o Spojených státech Evropy, tož lze připustit, že kontinentální organizace Ameriky je Evropě do jisté míry vzorem. Avšak intimnější spojení států a národů evropských vzniká z vnitřních poměrů evropských... Ovšem je veliký rozdíl mezi Amerikou a Evropou v tom, že v Americe je jen jeden jazyk, kdežto v Evropě je národů a jazyků mnoho. Spojené státy Evropy nejsou proto tak snadno možné jako Spojené státy Ameriky. Američané neschopují tyto národnostní poměry v Evropě.“¹⁷⁾

---

16) T. G. Masaryk, *Cesta demokracie IV*, s. 36–37.

17) *Tamtéž*, s. 36–38.

V tomto duchu prezident Masaryk již v roce 1921 požadoval celoevropskou a právě tak euroatlantickou součinnost jako jediný a nedílný demokratický celek: „Evropa může a musí být jednou velikou dohodou velkých a malých národů. V tomto demokratickém smyslu mluvím o přátelském dohodnutí mezi Francií a Německem; v tom smyslu musíme si přát a očekávat, že Rusko zase se stane vlivným členem Evropy. A v tomto smyslu sobě přeji součinnost Ameriky s evropskými národy.“¹⁸⁾ Možnost stabilní evropské integrace na věrohodném, z evropských podmínek vycházejícím demokratickém základě Masaryk viděl jako delikátní, svou povahou dlouhodobý úkol, kde nemá místo ani unifikující komandování, ani nepřiměřené mechanické napodobování amerického, z jiných historických podmínek vycházejícího modelu: „V Evropě běží o to, uvést harmonii mezi silami centralizačními a autonomizačními. V této harmonii spočívá jednotnost a jednota Evropy. Ale jednota není jednotvárnost. Evropa je dána rozmanitostí etnologickou a kulturní. Evropa se k této rozmanitosti tisíciletími vyvinula, a proto její jednotnost musí být organizována jednak podle principu historického a vedle něho podle daných přirozených růzností národnostních a jiných... Ta tzv. balkanizace je přirozený historický proces; je to úsilí jednotlivých národů a zemí po intenzifikaci celého politického a kulturního života.“¹⁹⁾

Nasloucháme-li dnes pozorně Masarykovým slovům, zjišťujeme, jak poučná mohou být jako orientační východisko v dnešním značně problematickém evro-evropském a euro-americkém napětí, jež se projevuje na jedné straně ve vztahu Evropské unie a neunijní Evropy a souběžně na druhé straně v napětí mezi Evropskou unií a Spojenými státy, resp. Evropskou unií a NATO. S určitou nadsázkou lze říci, že se tak opět ukazuje závažný rozdíl, jenž je patrný jednak mezi tradičně českým a americkým chápáním svobody a demokracie, jak se v dějinách ukázalo na podobnosti a součinnosti jejich státních idejí, a na povaze Evropy protichůdné, zjevně nedemokratické struktury institucí Evropské unie a jejím po roce 1989 stále patrnějším antiamerikanismu.

Ze stanoviska české státní ideje a její spřízněnosti s americkou státní ideou je nemyslitelné, aby se na tuto tradici navazující čeští demokraté připojovali např. k nynější Společné zahraniční a bezpečnostní politice

---

18) T. G. Masaryk, *Cesta demokracie II*, Čin, Praha 1934, s. 187.

19) Tomáš Garrigue Masaryk, Edvard Beneš, *Otevřít Rusko Evropě*, H&H, Praha 1992, s. 19.

EU, jež tak krok za krokem uskutečňuje záměr stát se geopolitickým konkurentem Spojených států amerických, postupně se vyčlenit z NATO, a to při souběžném strategickém partnerství a stále bližším sepětí se zahraničně-politickými ambicemi demokraticky dlouhodobě velmi problematického Ruska.²⁰⁾ Tato stále zřetelněji rozhodující zahraničně-politická strategie EU je v alarmujícím rozporu s tradiční zahraničně politickou orientací moderní české státnosti a její zahraniční-politikou. Na této základní skutečnosti vůbec nic nemění ani dnešní málo důstojná, lehce protiamericky zabarvená a k Evropské unii přehnaně úslužná zahraniční politika nynější menšinové sociálně-demokratické vlády ČR.²¹⁾

Tuto varovnou skutečnost výmluvně podtrhuje zjevně negativní stanovisko Evropské unie k nedávné americké nabídce prezidenta George W. Bushe spojencům v NATO, podílet se na projektu Národní raketové obrany (NMD). Přestože mnohé nedemokratické státy Evropu svými raketovými zbraněmi hromadného ničení již nyní ohrožují, Evropská unie de facto zastává odmítavý postoj nedemokratického Ruska a Číny k tomuto projektu. Taková orientace nápadně připomíná stanoviska Sovětským svazem masívně ovlivňovaných a řízených protestních hnutí proti americkému raketovému dozbrojení Evropy raketami Pershing II po nástupu prezidenta Reagana počátkem osmdesátých let. Někteří tehdejší protiameričtí aktivisté dnes ostatně zastávají významné politické funkce na vládní úrovni a tak výrazně ovlivňují zahraniční a bezpečnostní politiku nejen EU.²²⁾

---

20) Srov. *Common Strategy of the European Union on Russia of 4 June 1999*, internetová adresa: <http://ue.eu.int/newsroom/main.cfm?LANG=1>; srov. *Presidency Conclusions, Santa Maria da Feira Council 19 and 20 June 2000, Appendix 2 Principles for Consultations with NATO on Military Issues and Recommendations on Developing Modalities for EU/NATO Relations*, internetová adresa: <http://ue.eu.int/Newsroom>, s. 20–21

21) V zásadě totéž platí s čestnou výjimkou ministra obrany Tvrdíka i pro vládu sociální demokracie, lidovců a unionistů sestavenou po parlamentních volbách v roce 2002.

22) Tato nanejvýš varovná skutečnost se umocnila zjevným, a nyní evidentně trvalým konfliktem mezi EU a USA ve věci války proti islamistickému globálnímu terorismu po 11. září 2001 a nyní (konec října 2002) i zřetelnou, podle všeho dlouhodobou roztržkou mezi USA a Německem, a tím do značné míry i EU, v důsledku protiamericky laděné kampaně obou kancléřských kandidátů v parlamentních zářijových volbách v roce 2002 hlavně v závěru volební kampaně, zejména ale německému veřejnému mínění nikoli cizího, záštiplně antiamerického postoje tehdejší německé ministryně spravedlnosti.

Jinak řečeno, dnes je v Evropě opět v sázce rozhodující evropský zájem, který vyplývá jak z české, tak americké státní ideje, a sice *svoboda Evropy a od ní neoddělitelná soudržnost a akceschopnost euro-americké demokratické civilizace*. Nyní si tak opět máme příležitost uvědomit, že bytostně společné česko-americké zájmy v dějinách nebyly, nejsou a nebudou samozřejmě sdíleny všemi evropskými státy a jejich nadstátními organizacemi.

Na závěr mi dovoluť, abych připomněl významná slova, jež před osmdesáti dvěma lety zazněla na pražském Žofině za přítomnosti prvního amerického vyslance v Československé republice Richarda Crana, členů diplomatického sboru a českých vojáků z Ameriky u příležitosti amerického státního svátku Dne nezávislosti 4. července roku 1919. Prezident Masaryk tehdy mimo jiné řekl: „Mně jsou nejbližší a já akceptuji zásady demokracie americké. V této chvíli mohu prohlásit, že tyto zásady byly, jsou a vždycky budou vedoucími zásadami politiky mé a mého života. Neboť jsou našemu národu blízké; náš lid je přijímá za své a jimi bude navždy spojen s Amerikou, spojen s ní v tomto duchu svobody a demokracie.“²³⁾

*Seminář Centra pro ekonomiku a politiku „ČR a USA:
Blízcí nebo vzdálení?“, 14. května 2001, Národní dům na Vinohradech*

---

23) T. G. Masaryk, *Cesta demokracie I*, Čin, Praha 1934, s. 153–4.

II. FILOZOFICKÉ ZÁKLADY EVROPY

Obtížné zvládnání česko-německých dějin¹⁾

Po nedávné obnově svobody československého státu české politice a veřejnosti vzápětí důraznou německou politikou vnucené téma česko-německého vyrovnání se společnými dramatickými dějinami má naštěstí i svou odbornější polohu. V první řadě pracuje česko-německá komise historiků, jejímž významným německým členem je i pražský rodák Ferdinand Seibt.

Vzhledem k tomu, že Ferdinand Seibt je historikem, jenž se mezi svými česko-německými a z Německa veřejně působícími krajany vyznačuje relativně nejvyšší mírou porozumění pro druhou stranu výkladového sporu o společné dějiny, má jeho zpracování tématu značnou informační hodnotu. Výpovídá o současných německých mezích zvládnání problému, a tak zároveň ukazuje, na co se z české strany odborně pojatého výkladu v zájmu solidního česko-německého porozumění soustředit především.

Jako úvodní předpoklad filosofické kritiky Seibtova podání nelze obejít sémanticky nanejvýš výmluvný název práce. Na jedné straně Německo, tedy státní etnické území, na druhé straně příslušníci sousedního slovanského etnika, tedy nikoli především státu. Tak již samotný titul knihy předem obchází vlastní ožehavý zdroj v našem století tragicky vystupňovaného historického napětí mezi Německem a českým státem, tedy fakt, že od 12. století žila na českém státním území početná, svým postavením často významná menšina německých přistěhovalců se silně pocíťovanou, příznačnou etnicko-politickou vazbou k sousedním, historicky proměnlivým německým státním útvarům (původně v rámci tehdejší, od 10. století všem společné středověké římské říše, kde měl německý živel rozhodující slovo). Tato nanejvýš problematická a povážlivá, dějinně výbušná vazba českých Němců vně českého státu je Seibtem přirozeně vesměs zaznamenávána, nikoli však důsledně, natož filosoficky uchopena a promyšlena jako vlastní nesamozřejmé jádro konfliktních situací česko-německých dějin. Příčinou tohoto klíčového, charakteristického nedostatku poutavé a duchaplné Seibtovy knihy je absence

---

1) *Úvaha nad českým vydáním knihy Ferdinanda Seibta „Německo a Češi. Dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy“, Academia, Praha 1996, rozšířené vydání z r. 1993 přeložil Petr Dvořáček, 464 s.*

filosofického, resp. filosoficko-politického porozumění problému, jenž je jejím vlastním tématem.

Autor zjevně opomíjí, a někdy dokonce i překrucuje historicky doložené a přístupné zdroje, vlastní povahu a dějinný pohyb české státní ideje jako duchovní a duchovně politický základ české státnosti, její svěbytné a celoevropsky inspirující zaměření. Vzhledem k Seibtově zjevně nereflktované, předběžné nacionální zaujatosti, kterou bezděky dokládá již dotčený název práce, si takovou závažnou skutečnost lze vysvětlit poměrně jednoduše: česká státní idea ve své původní tradici a vlastní formulaci prokazatelně není německým výtvozem.

V rozporu s historickými skutečnostmi autor zjevně dezinterpretuje původní tradici české státní ideje, již byla byzantská misie Konstantina a Metoděje na území Velké Moravy. Její církevní uspořádání velkomoravského křesťanství mělo podle Seibtova soudu „osudné následky“, neboť „teď“ se Moravanů místo církve latinské ujala církev řecká, pochopitelně v duchu svých vlastních zvyklostí a podle svého pojetí zprostředkování radostné zvěsti. To znamená: tak jako se v Řecku čte a hovoří v kostele řecky, tak se misionáři rozhodli šířit evangelium v řeči domácího lidu, a nikoli jako jejich západní, římské kolegové, v řeči starého římského světa, latinsky“.²⁾ Takové autoritativní tvrzení je sice běžné v německé a jí ovlivňované publicistice či dokonce i v některých historických pojednáních, nicméně neobstojí v konfrontaci s historicky doloženými fakty. V jejich světle je zřejmé, že slovanská liturgie zavedená Konstantinem a Metodějem na Velké Moravě byla promyšlenou organickou syntézou západních a východních liturgických prvků dosud nerozpolcené křesťanské církve. Seibt svým soudem, jež předkládá jako zjevnou fakticitu, skutečný stav věci, tj. původnost nové liturgie (ta se do dnešních časů uchovala pouze na dalmatském pobřeží, a nikoli, jak autor mylně tvrdí, v Řecku, kde v této podobě nikdy zavedena nebyla) závažně deformuje. Děje se tak přesto, že na dané téma je k dispozici snadno dostupná literatura, především anglická, a rovněž i české práce F. Dvorníka, z nichž Seibt dokonce i dvě uvádí v připojeném seznamu.

Zaujatě předsudečný přístup k tématu pochopitelně vylučuje autorovo porozumění cyrilometodějskému důrazu na nezastupitelnost individuálně národního porozumění vlastním jazykem jako tvůrčí duchovně

---

2) Cit. dílo, s. 40.

politický čin inspirační síly, jež se záhy projevila vznikem české státní ideje. Totéž se týká zavedené církevní organizace po byzantském vzoru autokefální, samostatné církevní správy, avšak v přímé podřízenosti římskému papeži. Že se právě zde zrodila nejen později převzatá a prohlubovaná idea českého státu, nýbrž i její první celoevropská dimenze, jež působením prvního českého biskupa Vojtěcha pronikavě zasáhla do celoevropského dění pozdně ottonskou formulací duchovně založené politiky obnovy imperia, pak autorovi přirozeně zcela uniká. Odtud i jeho pouhý údiv nad pražským spojením sídelního místa duchovní a světské moci, přestože takovou situaci zaznamenává rovněž i ve Hnězdě a Ostřihomi, tedy dvou dalších centrech cyrilometodějsky inspirovaného Vojtěchova vlivu na nejprve středoevropské (v záměru však nepochybně celoevropské) církevní a státní uspořádání.³⁾

Autorův výklad proto ze zásadních filosoficko-politicky koncepčních, v této poloze však spíše bezkonceptních důvodů postrádá skutečnou ozřejmující ucelenost, tedy přesvědčivý celkový vhled do duchovního zdroje dějinných obrátů česko-německého stýkání a potýkání. To názorně dokládá Seibtovo pojetí husitství. Krizový evropský stav, jenž ve své české podobě husitskou revoluci vyvolal, autor sice zprvu adekvátně a interpretčně nadějně vystihuje jako „epochu nejistoty a bezradnosti současníků, v níž, alespoň pro ty jasnozřivější, staré pozbývá užitečnosti a nové se ještě nezjevuje“, vzápětí ji nicméně vymezuje jen sociologicko-institucionálním kritériem „disfunkcionality veškerého historického procesu“.⁴⁾ Na jedné straně se konstatuje, že husitství předcházejícímu francouzskému hnutí *cabochiens* chyběla výrazná náboženská sebedefinice, tedy společná „konfese“, kterou se již vyznačovalo anglické loldství, jež kromě nového náboženství hodlalo z metafyzických pohnutek zavést nový řád. V husitství však přes nepopíratelnou existenci samostatné husitské církve, tedy první reformační církve v dějinách, odmítá spatřovat počátek protestantské reformace, protože a přestože husitskou revoluci chápe výhradně jako počátek všech evropských revolucí.⁵⁾

Zjevnou spojitost a jednoznačnou návaznost mezi evropskou revolucí a duchovní náboženskou reformací jako nezbytnou podmínkou možnosti skutečné revoluce Seibt prokazatelně nevnímá. Místo toho tuto

---

3) Srov. s. 77.

4) Cit. dílo, s. 128.

5) Srov. s. 136.

rozhodující skutečnost příznačně opět sociologizuje, a tak staví do jedné řady náboženskou reformu s osvícenským racionalismem a vědeckým socialismem.⁶⁾ Takový zjednodušující pohled Seibt nadto označuje jako filosofii dějin, jež mezi všemi evropskými revolucemi „spřádá tisícero nitku nejužšího přibuzenství v dobrém i ve zlém“.⁷⁾

Takový sociologicky relativizující pohled přirozeně nemůže dospět k typologické diferenciaci filozofie politiky na dva základní typy revolucí. Na jedné straně jsou revoluce neúspěšné, převážně evropsky kontinentální, a to s nanejvýš problematickými duchovně reformními východisky a obdobnou politickou formou. Na druhé straně máme revoluce v obou elementech v zásadě úspěšné, protože s charakteristicky reformačním duchovním zázemím a jemu odpovídající, tradičně demokratickou či demokratizující formou. Za absence filozoficko-politického kritéria pak autor dospívá ke spíše konfuzním formulacím, jako např. při hodnocení protireformačně, absolutisticky založeného českého baroka: „To, co se v historii české společnosti událo, sledovalo spíše silný trend evropského vývoje, k němuž si alternativu vybojoval toliko nizozemský patriciát nebo anglická *gentry*“.⁸⁾ Ono „toliko“ však bylo spolu s následující americkou revolucí a jejími, již tehdy existujícími nábožensko-demokratickými předpoklady plnohodnotnou evropskou a světovou alternativou dějin, jež se později měla v dosud absolutistické Evropě krok za krokem prosadit. Česká náboženská reforma a z ní vzešlá husitská revoluce s příznačně demokraticky založenou zemskou samosprávou a následným vývojem k bratrské církvi zjevně patří právě k této demokratizující alternativě, a nikoli k dějinně slepé uličce onoho silného, s významnou nizozemskou a švýcarskou výjimkou spíše jen evropsky kontinentálního absolutistického trendu evropských dějin.

Seibtův primárně sociologizující, materialistický výklad dějin se rovněž uplatňuje v pojetí českého národního obrození. Zde je autorova vůdčí, a zároveň charakteristicky polemická teze příkladnou ukázkou podivuhodně zjednodušujícího výchozího dogmatu: „Ještě dnes jsou patrné sklony vyvozovat veškerý vývoj z biografie několika velkých „buditelů“ a z nosnosti národní ideje v jejích dobových filozofických převlecích, aniž se za rozhodující hybnou sílu uznává rozsáhlé působení měšťanského spolkového

---

6) Cit. dílo, s. 138.

7) Tamtéž.

8) Cit. dílo, s. 170.

života ve vší jeho košatosti, ba co víc, aniž se s jitřivou silou národní myšlenky spojuje pozvolný ekonomický růst právě tohoto měšťanstva“.⁹⁾

Opomíjet závažné souvislosti „života idejí“ s dynamismem společenských organizací a hospodářským pohybem je zajisté ne příliš realistický způsob porozumění dějinám. Na druhé straně je však třeba konstatovat, že jakýkoliv trvalejší společenský a hospodářský rozvoj či naopak úpadek je prokazatelným výsledkem sdílených eticko-duchovních přesvědčení jeho nositelů a nikoli naopak. Seibtem ironicky zmiňované biografie několika velkých „buditelů“ znamenají právě toto: ideové vrcholové ohnisko vlivu na duchovně a eticky inspirovanou společenskou, politickou a ekonomickou vzestupnou aktivitu rozsáhlejších vrstev české společnosti, jež byla politicky nejdůsažnější ve vzmachu měšťanstva. Bez takto založeného porozumění dějinám autorovy jednotlivě cenné souhrnné informace o historii česko-německého sousedství postřádají celkovou organickou soudržnost.

To se názorně projevuje v Seibtově výkladu česko-německého napětí na území českých zemí od druhé poloviny minulého století. Seibt sděluje, že ke kompromisu nedošlo proto, že „každý z obou národů chtěl druhý majorizovat“.¹⁰⁾ Vzhledem k tomu, že náš autor – jak se ukázalo – ignoruje rozhodující význam české státní ideje pro existenci a dějinné zaměření české státnosti, jež se v minulém století právě oněmi „několika velkými buditeli“ obnovila jako česká moderní politika federalizace Rakouska, omezuje se jeho vnímání tehdejších možností česko-německého vyrovnání, na zdánlivě realistické konstatování patové situace vzájemných majorizačních nároků.

Seibtův výkladově osudový nedostatek pochopení pro českou státní ideu, jenž byl ostatně neméně osudově příznačný pro politickou, žurnalistickou a dějepisnou reprezentaci českých Němců, nicméně ostře kontrastuje s podstatně přiměřenějším porozuměním a pojetím problému a perspektivní možností jeho řešení u vynikajícího česko-německého spisovatele Adalberta Stiftera v jeho románu „Vítek.“ Přestože si Seibt Stifterova literárně podaného stanoviska výslovně cení¹¹⁾, zjevně nechápe jeho podstatu, jež vyrůstá z přijetí české (ve dvanáctém století václavsko-vojtěšské) státní ideje českým Němcem jako východiska uchování

---

9) Cit. dílo, s. 194.

10) Cit. dílo, s. 203.

11) Cit. dílo, s. 231, 343.

individuální německé svěbytnosti, jež takto nejen obohacuje české státní prostředí, nýbrž i přispívá k celoevropskému poslání českého státu.

Jestliže Seibt v této souvislosti kontrastně připomíná údajný Palackého nacionalismus nepřátelského sváru germánství a slovanství, jde o evidentní zjednodušování a neporozumění Palackého nikterak jednoduchému poměru k německu, v jehož vývoji zaujímá právě etický moment klíčové místo. Je to naopak spřízněné doplnění Palackého politického a historiografického úsilí Stifterovým literárním podobenstvím z osudového roku 1867, jež vystupuje jako osamělý hlas na poušti německé nacionalistické zaslepenosti. Další, svým počátečním politickým stanoviskem Palackého duchovně založenému liberalismu blízkou, záhy nezvládnutým nacionálním resentimentem vzdálenou, nakonec však ve věci rakousko-uherského vyrovnání s Palackým pozdě, ale přesto opět souznějící, výjimečnou postavou česko-německé rakouské politiky byl federalista Lev Thun. Seibt jej v daném interpretačním kontextu bohužel ani nezmiňuje.

Autorovo přehlížení a zanedbávání dynamického, spirituálně zakotveného fenoménu české státní ideje a s ní související české tradice filosofie politiky je přirozeně určující i v podání dalšího vývoje česko-německého vztahu, tedy při výkladu první Československé republiky a poválečného odsunu českých Němců z československého území. V podstatné souvislosti s jeho kritickým zkoumáním je zprvu nezbytné zhodnotit autorův, v poslední době nikoli ojedinelý soud, jež se týká Masarykova vztahu k liberalismu.

Seibt tvrdí, že Masarykův myšlenkový svět, přes „názvuky anglosaské filosofie“, v zásadě „nesměřuje ke svobodě individua ve smyslu společenských teorií svým charakterem ryze „západních“. Své sdělení pak Seibt podepírá odkazem na „výzkumy z posledních let“, když odkazuje na dvě německé interpretace, a rovněž na amerického autora práce o Masarykově politickém myšlení, Romana Szporluka. Jádrem věci spočívá v Masarykově kritice evropsky kontinentálního francouzsko-německého liberalismu.

Masaryk jej, obdobně jako Palacký a Havlíček, odmítá pro abstraktně negativní vazbu na stát jako všemocné ztělesnění zákona, vyčítá mu náboženský indiferentismus, který se charakteristicky snoubí s *negativní vírou* „v policii“ jako domnělou zárukou individuální lidské svobody. V takovém postoji Masaryk viděl pozůstatek středověké scholastiky a politického absolutismu. Spatřovat v takovém postoji důkaz Masarykovy protizápadní politické filosofie, jak to provádí Seibt, však předpokládá značnou nein-

formovanost o již více než dvacet let probíhající ústřední západní, zejména anglosaské diskusi mezi liberalismem a komunitarianismem.

Právě v jejím nanejvýš aktuálním světle je zřejmé, že Masarykovo založení svobody individua ve sdíleném individuálním duchovně mravním přesvědčení (v Masarykově terminologii náboženství), nikoli mimo prostředí solidárního společenství a takto ukotvených lepších národních tradic, do této debaty věcně bezpochyby patří. Představuje svébytnou, filosoficky prohloubenou, tradičně českou verzi komunitarismu jako základu původní české *liberální tradice*, jež se právě proto blíží jejímu nejstabilnějšímu, anglosaskému typu. Takový pohled sdílí i nizozemský politický filosof a znalec Masaryka Antonie van der Beld. Seibtem zmíněná Szpolukova práce to ostatně ve výstižné informaci o Masarykově kritice liberalismu rovněž dokládá.

Z původní české státní ideje vzniklá Masarykova idea československého státu jako postupné organické sepětí jeho šesti národů na demokratickém duchovním základě je pro pochopení dějinného úkolu a významu první Československé republiky nezastupitelná. Jednání v takto demokraticky vstřícné poloze však zprvu česko-němečtí poslanci v roce 1918 zásadně odmítli, a místo toho se přiklonili k fantastické politice roztržení českého historického státního celku orientovaného na dějinně prověřené české státní ideji. Tuto principiální dějovou souslednost počátečního konfliktu v česko-německých politických vztazích za první československé republiky Seibt svým polovičatým výkladem povážlivě zamlžuje.

Navíc se uchyluje ke značně problematickému hodnocení Masarykova politicko-informačního působení během válečného exilu. Seibtovy výčitky každopádně nejsou tak nehorázné, jak je tomu u českých širitelů neudržitelné sudetoněmecké ideologie, kteří dokonce tvrdí, že Masaryk americkému prezidentu Wilsonovi zatajoval existenci českých Němců. Seibt nicméně přejímá tvrzení E. Birkeho, podle nějž Masaryk „roku 1915 zapřel existenci jazykové hranice mezi Němci a Čechy v českých zemích“.¹²⁾

Masaryk tehdy, údajně „při své úvodní přednášce v Anglii“¹³⁾ „výslovně prohlásil, že mezi Čechy a Němci v Čechách a na Moravě nelze stanovit jazykovou hranici, a rozdělení země podle národností není proto možné“. Seibt proto tvrdí, že „po tomto nálezu je nutno poznovu spojit otázku Masarykovy politické etiky s otázkou jeho poměru k Německu

---

12) Cit. dílo, s. 285.

13) Cit. dílo, s. 281.

a k Němcům“.¹⁴⁾ Onen „nález“ ve skutečnosti vůbec nepochází z textu Masarykovy úvodní přednášky ve Velké Británii, tedy z inauguračního projevu na tehdy založené Škole slovanských studií londýnské univerzity 19. října 1915.

Ve skutečnosti jde o příznačně dezinterpretovaný útržek Masarykova textu důvěrného memoranda „Samostatné Čechy“ (Independent Bohemia) z konce dubna 1915 určeného britskému ministru zahraničí E. Greyovi. Podle Seibta Masaryk tehdy neřekl celou pravdu, neboť hranice česko-německého národnostního předělu odborníky stanovitelná byla. Ve většině českých a německých měst a městeček na českém historickém území „se menšiny totiž pohybovaly, *jak kde, většinou* pod hranicí 5 procent.“¹⁵⁾

Seibtův centrální argument pěti procent menšin v údajný nepospěch „Masarykovy politické etiky“, nadto s jím uváděnou výjimkou Prahy, Brna, Budějovic, Mostu a Litoměřic, prokazuje autorovu neuvěřitelně malichernou zaujatost, zvláště pak ve srovnání se skutečným Masarykovým výrokem a jeho výslovným kontextem, který česko-německou promíšenost a propletenost Čech srovnává s jednoduchou a ostře vymezenou hranicí mezi Italy a Němci, a přitom odmítá eticky a sociálně neudržitelný německý argument, „že české menšiny v severních Čechách atd. jsou „jenom“ dělníci, lidé, kteří se žíví německým chlebem“.¹⁶⁾

Rovněž tak autorovo, ve stížnostech bývalých českých Němců ostatně nikdy nechybějící, pohoršení nad Masarykovým výrokem v prvním projevu k československému Národnímu shromáždění, o českých Němcích jako původních kolonistech a přistěhovalcích s prezidentovým důrazem na výchozí nepopíratelný fakt, že Češi před německými kolonizačními vlnami vytvořili svůj stát,¹⁷⁾ pouze jen rozšiřuje množství závažných výkladových důsledků Seibtova osudového ignorování existence a smyslu české státní ideje. Autorovy četné realistické postřehy o nevhodných krocích československých úřadů vůči českým Němcům a fanatické zaslepenosti mnoha jejich politických vůdců jsou sice zcela na místě, nicméně nutně vždy ve stínu uvedené základní tendenční slabiny Seibtovy práce.

Po radikálním znemožnění soužití Čechů s Němci v rámci ideje české

---

14) Tamtéž.

15) Cit. dílo, s. 285, kurzíva – M. B.

16) Viz Masarykovo důvěrné memorandum, odkaz 3: 6–11, ss. 9–10.

17) Cit. dílo, srov. Seibt, s. 283–284.

státnosti v důsledku rozbití Československé republiky českými Němci v součinnosti s německou totalitní mocností, a po takto způsobených nedozírných tragických událostech druhé světové války, se Seibtovo celkové podání oněch pohnutých dějů v důsledku výchozího opomíjení české státní ideje vcelku samo problematizuje, a to přes místy realistický historický popis. Pramenně neudržitelné je pro ilustraci např. tvrzení, že „Beneš rozhodnutí o totálním vyhoštění Němců sledoval od samého počátku“ svého londýnského exilu.¹⁸⁾ Klíčovou úlohu eticky motivovaného britského postoje v této věci, a to s cílem zajištění míru v Německem kontinuálně ohrožované střední Evropě, a tím v Evropě jako celku, náš autor příznačně vůbec nebere v úvahu.

Na závěr knihy se Seibt nejprve dovolává Rádlova naivně nerealistického požadavku počátečního smluvního základu česko-německého soužití v Československé republice. Poté jako vlastní ukončení své publikace vyslovuje naději, že se sjednocená Evropa zbaví „všech našich neduhů nacionalismu“ a „svého humanistického kréda se v tomto smyslu také dobere nová, všem lidem určená politická zbožnost a pokora“.¹⁹⁾ Tak se při zpětném pohledu na Seibtova chatrná filosofická a filosoficko-politická východiska, podepřená jednostrannými materialistickými tezemi a mnoha selektivními, nacionalisticky tendenčními soudy, skýtá vcelku neutěšený pohled.

Autor doufá, že blíže nespecifikovaná, vágně označená duchovně-mravní budoucnost zařídí to, k čemu svou důkladnější odbornou sebekritičností mohl značnou měrou přispět sám. Pokud je Seibtovo stanovisko tím nejchápavějším, jež k nám ze strany německé historiografie zaznívá, a takový soud je nasnadě, je zřejmé, že skutečné česko-německé srozumění nad společnými dějinami je věcí značně dlouhodobého časového horizontu. Filosofické poučení se přesto nabízí teď a nyní: *Historiografie bez věrohodného, konkrétně doložitelného a soudržně v celku uplatňovaného filosofického základu stojí na povážlivě vratké výkladové půdě.* Česká historická věda zde rozhodně není bez závažných dluhů. Nadcházející dvousetleté výročí narození filosofa, historika a politika Františka Palackého v roce 1998 otevírá nanejvýš vhodnou příležitost k diskusi na tak závažné, vždy aktuální téma.

1997

---

18) Cit. dílo, s. 323.

19) Cit. dílo, s. 384.

Demokracie není hra

V době pevné a sebejisté vlády po roce 1968 obnovené totalitní komunistické diktatury připadal postup sovětské totalitní velmoci ke světovládě našim tehdejším, domněle realistickým skeptikům málem jako nezadržitelná dějinná zákonitost a téměř jistá záhuba demokratických politických systémů podle jakéhosi objektivně působícího zákona střídání upadajících civilizací a nastupujících barbarských systémů vlády. Jen nenapravitelní idealisté a humanisté přesvědčovali sebe a někdy až zoufale malověrné přátele, že nic netrvá věčně v opačném smyslu, než podle onoho chmurného přesvědčení o spenglerovsky neodvratném „zániku Západu“. Lze idealistickou vytrvalost tohoto druhu pokládat za černobílé vidění světa? V zásadě ano, a sice jako výraz skutečného realismu v dlouhodobě dějinném smyslu.

Na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let se země NATO, a to v první řadě USA (po návrhu západoněmeckého kancléře Helmuta Schmidta) rozhodly odpovědět na tehdejší sovětské narušení rovnováhy raketových systémů posílením obrany evropských demokracií účinnějšími jadernými raketami. Nástup amerického prezidenta Ronalda Reagana v roce 1981 pak znamenal postupný, českými demokraty tak dlouho marně očekávaný rozhodný obrat dosavadní americké politiky pouhého zadržování totalitního komunismu směrem k výrazně aktivnější politice, jež v Evropě nakonec postupně přivedla jeho pád a následné rozšíření pásma demokracií na východ. To, v co u nás věřila již jen hrstka idealisticky zatvrzelých demokratických antikomunistů, se nakonec uskutečnilo. Dosud nezvládnutý porýv svobody na východ od dosavadní železné opony šokoval i téměř nepřipravený demokratický Západ. Šoku se přirozeně rovněž nevyhnula jeho postmarxistická levice. Ta se nyní, jako vždy posedlá nadějí v realizaci utopicky rovnostářských, a tedy nezbytně diktátorských myšlenkových zkratů, cítí novými východoevropskými demokraciemi zrazena, a to jejich příklonem k demokracii politických stran v politice a ke kapitalismu v ekonomice.

Zde musím být osobnější. Když jsem v prosinci 1980 polemicky vystoupil proti tehdejšímu ideologickému vůdci britského a západoevropského hnutí za jaderné odzbrojení E. P. Thompsonovi, následná odmítavá reakce předního levicového intelektuála mne vcelku nepřekvapila. Na druhé straně mne v jeho opakovaně dotčených stanoviscích přeci

jen zarazila hluboce zakořeněná, nezvladatelně emocionálně laděná neomarxistická zaslepenost vůči ověřitelným skutečnostem, zkušenostem a těm, kdo si na ně dovolí poukázat jako na klíčový argument. V takových postojích vidím závažnou hrozbu samé podstatě demokracie od intelektuálně nadaných, přesto však sveřepě naivních a přehlíživých, tedy v zásadě nezodpovědných demagogů jako tvůrců veřejného mínění. Nerad oživuji staré děje a souvislosti, ale nedávná důrazná kritika Václava Bělohradského zacílená na rozšiřování NATO prokazuje, že nezbyvá než naplno obnovit staronový spor mezi demokraty a krajně unáhlenými, programově nerealistickými vylepšovатели demokracie, kteří ji podle mého soudu, a to zejména v našem století, byť i v dobré víře závažně a soustavně ohrožují. Britský levicový intelektuál E. P. Thompson vyhlásil v roce 1980 tři teze:

- Mezi západními demokraciemi a komunistickými systémy sovětského bloku je pouze relativní, nikoli zásadní rozdíl.
- Sovětský svaz zbrojí hlavně proto, že jej k tomu nutí americká politická a vojenská agresivita.
- Je proto třeba, aby Západ jednostranně odzbrojil, a tak Sovětský svaz inspiroval k odzbrojení a následnému přirozenému uvolnění dosud ne-liberálních socialistických poměrů, jež by příznivě ovlivnilo prostředí západních demokracií.

Na scénu západní veřejné diskuse tak sebevědomě vstoupila *staronová fanatická naivita* za plné podpory a rozhodujícího vlivu totalitních komunistických režimů. Jejím principem byla, je a bude polopravda jako výkladový princip, jenž je ve svém komunikačním celku pokaždé lží. Na první pohled je to velmi jednoduchý postup. Lze totiž snadno dokázat, a neustále se tedy dokazuje, že demokracie nejsou pozemským rájem. Především pro období studené války není sběr takových důkazů žádný velký problém. Tehdy v dlouhodobém zápase s komunistickým totalitním Spojené státy skutečně do jisté míry přebíraly policejní, zpravodajské a byrokraticko-politické metody totalitního nepřítele demokratického způsobu vlády. Takto vedený důkaz relativity odlišení mezi demokracií a totalitním nicméně příznačně opomíjí rozdíl zásadní povahy. Demokracie žijí z půdy tradičně pěstované, dějinně vzrostlé síly veřejné sebekontroly. Ta se dříve či později vždy znovu prosadí. Např. tak, že předtím utajované politické sklony a jednání vyjdou na světlo, a jsou po

zásluze a právu odsouzeny. Jinak by o nich nemohl psát ani Václav Bělohradský.

Rozšíření NATO je v Bělohradského podání výsledkem honby západních, tedy především amerických zbrojních koncernů za ziskem. Tito zlovolní arcinepřátelé světového míru hodlají pro své sobecké anti-humánní cíle rovněž omezovat i míru svobody v demokratických státech, jež by bez jejich zlovolných rejdů již snad s konečnou platností zavládla v celosvětovém měřítku. Odpovídá skutečnosti poutavý příběh o poznovu (pokolikáté již?) ztraceném ráji konečně spravedlivé, liberálně poklidné, tedy v zásadě bezdějinné demokracii na celém světě na věčné časy a nikdy jinak, kterou jsme již závěrem roku 1989 a vzápětí nato měli takřka na dosah ruky? Jako realistický idealista takový výklad nedávného i soudobého dějinného světa a lidských možností v něm popírám. Důvody jsou nejen empiricko-politické, ale také filosofické.

Domnívat se, že problematické nebo i nemálo neúspěšné odstraňování komunistických režimů ve východní Evropě a v bývalém Sovětském svazu vytvořilo převážně demokratický svět bez zásadních ohrožení lidské svobody a důstojnosti, lze sice u humanisticky zaměřeného intelektuála vysvětlit jako záměnu celožitovního přání za realitu, nikoli však omluvit. Průkaznost selektivně účelového obrazu světa v Bělohradského pojednání výmluvně dosvědčuje např. absence jakékoliv zmínky o takové maličkosti, jakou je jaderně vyzbrojený čínský komunistický kolos, nejlidnatější země světa, kde od roku 1949 nepřetržitě vládne totalitní režim, jenž přirozeně a ostentativně znemožňuje uplatňování základních lidských práv, a - jak se nedávno prokázalo - systematicky zasahuje i do života americké demokracie. Pomineme-li takové „details“, jakými jsou totalitní režimy ve Vietnamu, Laosu, Severní Koreji, Barmě, Íránu, Iráku, Syrii, Lybii, Súdánu, na mnoha místech hájemství bývalého Sovětského svazu a někdejší Jugoslávie.

Bělohradský se výslovně zmiňuje o Rusku a Slovensku. V prvním případě tvrdí, že Rusko je „jen velká země, jejíž cesta k modernosti je stejně dramatická jako cesta třeba Brazílie. V každém případě Rusko nezkazilo komunismus, naopak komunismus zkazil Rusko..., protože v něm vidělo nejúčinnější způsob, jak se rychle stát moderním průmyslovým státem... Rusko stálo vždy na straně západní Evropy, pomohlo nám v rozhodující míře ubránit liberální svobody proti uzurpátorům evropského dědictví, jako byl Napoleon, císař Vilém nebo Hitler. Proč bagatelizovat smysl perestrojky jako návratu Ruska k sobě samému

tvrzením, že Sovětský svaz byl Američany „uzbrojen“? Kdyby to byla pravda, pak bychom museli říci, že zvítězil horší z obou systémů.“ Proti levicovému klišé o zkažení komunismu Ruskem Bělohradský staví jiné, neméně chybné levicové klišé Rudolfa Bahra: Přijetí komunismu modernizovanými zeměmi, tedy např. Ruskem, je rozhodnutím k rychlé industrializaci.

Zavedení marxistického komunistického režimu v Rusku by tedy mělo být logickým vyústěním modernizační cesty nastoupené Petrem I. Předkládané alternativní levicové klišé nicméně opět ignoruje realitu. Rusko před bolševickým pučem již svůj průmysl mělo, a to nikoli nevýznamný. Vnucení komunistické diktatury znamenalo nástup a neustálé, byť oportunně pružné umocňování bludného kruhu systematické barbarizace politiky, správy, kultury a v neposlední řadě ekonomiky. Ruská komunistická industrializace se uskutečňovala prací milionů vězňů husté celostátní sítě koncentračních táborů. Ekonomický rozdíl mezi Evropou a Ruskem se tím přirozeně zdaleka nevyrovnal. Tři čtvrtě století vlády komunistického totalitního režimu naopak znamenalo v první řadě zničující a stále postupující úpadek ducha a jeho rozhodující vliv na všechny sféry lidského chování a jednání.

Tvrdit však, že Rusko zničil komunismus, je typická intelektuální polopravda. Stačí si připomenout příznačné, extrémně nihilistické proudy moderní ruské kultury, a na druhé straně slabost demokratických ruských zapadníků, aby se, obdobně jako v Německu, ozřejmila hrozivá kontinuita. *Rusko padlo do náruče fanatických a ukázněných bolševiků jako přezrálý plod vlastní, zoufale nezvládnuté duchovní rozpornosti a jejich dlouhodobě působících rozkladných účinků.* Marxistický totalitarismus jako politický extrém evropského duchovního úpadku se uskutečnil nejdříve v ruské verzi, a zároveň přirozeně zničil vše, co se v Rusku blížilo skutečnému evropanství, tedy zapadnické tíhnutí k demokracii z vlastních kulturních zdrojů, Rusko Puškina, Gogola, Kerenského a Miljukova. Spatřovat v ruském přijetí komunismu obdobu např. brazilské cesty k modernosti je závažný omyl. Období vojenských diktatur a autoritativního prosazování svobodného trhu demokraciemi jsou s totalitními režimy zásadně nesrovnatelná. Kulturní tradice země jimi nejsou vytrhávány z kořenů svých dějin a možností.

Rovněž obraz Ruska jako tradičního obránce evropských liberálních svobod od carismu z dob Svaté aliance po Gorbačovovu perestrojku je stěží uvěřitelné klišé. Přestože Napoleon ve Francii obnovil autoritativní

režim, vytvářel vliv jeho evropských tažení předpoklady demokratického vývoje kontinentální Evropy, např. zaváděním Občanského zákoníku. Bez jejich civilizačního dopadu si lze stěží představit např. středoevropské revoluce z roku 1848 včetně Německa. Znemožnit demokratickou Evropu, konkrétně i zavedení demokratických poměrů na historicky českém území tehdejšího Rakouska, se stalo klíčovým důvodem do té doby neexistujícího *podstatného* ruského spolurozhodování o evropské politice. Tedy přesně opačně, než jak vykládá Bělohradský.

Smysl ruského podílu na první a druhé světové válce je neméně poučný. Rusko vstoupilo do počínající první světové války po rakouském útoku na Srbsko z obav o osud svého vlivu na Balkáně, nikoli kvůli demokracii. Ta se v Rusku, jehož politickou a kulturní demoralizaci válka jen vystupňovala, dostala k moci jako naděje skutečně nového počátku pouze na několik měsíců, a to jako výslovné odmítnutí dosavadních protidemokratických tradic ruské politiky. Rozpad spojenectví mezi Stalinem a Hitlerem a následný německý převrat Sovětského svazu opět příznačně způsobil ruský nesouhlas s německým nárokem na Balkán, tentokrát na Bulharsko. A opět, kam po válečném obratu do Evropy vstoupila noha sovětského vojáka, šel jí v patách konec demokratických nadějí. NATO vzniklo jako odpověď na takto chápanou, Václavem Bělohradským nyní převyprávěnou, údajnou obranu evropských liberálních svobod Ruskem. Gorbačovova perestrojka by v komunistickém Sovětském svazu nikdy nedostala šanci nebýt soustředěného dlouhodobějšího amerického tlaku na Rusko v náznacích již za prezidenta Cartera, ale především, a to i politikou „uzbrojování“, za vlády Ronalda Reagana. Gorbačovův naivní dubčekismus pak se systematickou západní, především americkou podporou způsobil svým autorem zjevně nechtěný rozpad komunistických režimů východní Evropy včetně sovětské veleříše.

Rozšíření NATO na východ je logickým a nezbytným pokračování tohoto pohybu, tedy vojensko organizační, demokraticky založenou konsolidací východoevropských pozic svobody a demokracie s výhledem na jejich postupné globální převládnutí, a to nikoli bez dosud příznačně nejistého Ruska. Demokracii v Ruské federaci se tím podává nepřehlédnutelná pomocná ruka. Totéž platí i pro současné Slovensko. Předpokládaný dotyk NATO s jeho hranicemi neznamená oddělení od českého souseda, jak tvrdí Bělohradský, nýbrž zřetelnou podporu skutečné demokratizaci tamního faktického režimu, a tím i jeho opravdovému

přiblížení České republiky, Polsku, Rakousku, kde vůle ke vstupu do NATO již přestává být otázkou, a Maďarsku.

Mám za to, že filosofická východiska Bělohradského kritiky rozšíření NATO jako začarovaného kruhu politiky ve jménu demokracie coby utilitaristické hry, v níž nejde o všechno jako ve hře apokalyptické, nýbrž jen o „více či méně“, jsou neméně chybná. Demokracie totiž vznikla z duchovní tradice jisté, v Bělohradského terminologii posvátné, apokalyptické verze světa, a sice z ověřitelného měřítka přirozeného zákona, jež stanovuje rozdíl mezi svobodou a libovůlí, a tak umožňuje přirozená občanská práva jako prostor uplatnění vlastní svobody v nepřekročitelných mezích spravedlnosti. Pouze na tomto ověřitelně nekompromisním základě se odbývají tzv. utilitaristické hry demokratických institucí. Smysl rozhodování demokratických institucí tkví v prosazování takto pochopené spravedlnosti. Je tedy zřejmé, že tolerování komunistů, nacistů či fašistů demokraciemi v rámci tzv. utilitaristických her je v rozporu s primárním zdrojem demokratického konsensu o lidských a občanských právech. Ideologické verze světa, jež tato hnutí vyznávají, popírají vyšší princip přirozeného zákona: vidět v druhých sebe sama, a odtud uznat mravně založený nárok na jejich svobodu, život a majetek, tak jako si je nárokují já. Debatu na toto filosoficko-politické téma nemohu pokládat za hysterii infantilních českých pravičáků, nýbrž za nezbytný, byť rozhodně překerní směr dějinného ujasňování, a tak prohlubování spravedlnosti demokratické civilizace.

1997

Masarykovo pojetí evropanství a dnešní svět

Až dnes – devět let po návratu komunistickou totalitní dikaturou čtyřicet let likvidovaných demokratických poměrů – se v České republice i na vrcholné státní úrovni začíná mluvit o tom, že teprve nyní máme „naději, že to, o čem snili Masaryk a jeho spolubojovníci, se konečně uskuteční“. V zásadě lze jen přivítat nedávné konstatování prezidenta České republiky, že „naše naděje je dnes větší než kdykoli v uplynulých osmdesáti letech mimo jiné proto, že naděje Evropy jako celku na spravedlivý vnitřní pořádek je dnes nepoměrně větší než kdykoli dosud“.¹⁾ Asi bychom se zpronevěřili způsobu Masarykova myšlení, kdybychom se nad prezidentovými slovy nezamysleli věcně kriticky a v dlouhodobější dějinné optice. V čem vlastně spočívá podstata Masarykova evropanství a co může a musí říci dnešnímu světu?

Masarykovo evropanství vyrůstá z české filosofické křesťanské tradice výkladu platonismu jako duchovně zakotveného demokratismu.²⁾ To znamená, že vychází z platnosti ontologického, kosmologického, a proto eticky a politicky závazného dynamického souznění individuální jedinečnosti a univerzálního řádu. Takto vedený život se zřetelně projevuje v poměru k lidem, který u Masaryka vyrůstá z přesvědčení, že „duše každého člověka je jako nesmrtelné individuum stejně cenná.“ Své platonsko-křesťanské stanovisko pak Masaryk označuje jako náboženskou demokracii, jejímž zásadním protikladem je moderní polovičatost, „kde se lidé stávají domněle tolerantními a liberálními, vpravdě indiferentními“.³⁾ Odtud se odvíjí Masarykovo pojetí české otázky, první světové války, smyslu existence Československé republiky, vytrvalého úsilí o evropskou jednotu na demokratických základech, včetně rozhodující účinné podpory prezidenta Masaryka meziválečnému panevropskému hnutí a jeho důrazu na euro-atlantický základ světové demokratické civilizace, chápané jako světová revoluce.

Jaký pohled skýtá dnešní svět, posuzujeme-li jej měřítkem

---

1) Václav Havel, *Politik musí proměňovat skutečnost*, Lidové noviny, 29. 10. 1998.

2) Srov. Miloslav Bednář, *Platonism in the Czech Philosophy of Politics, Greek Philosophical Tradition and Czech Thought*, Municipality of Athens – Cultural Organization, Athény 1997, s. 141–151.

3) Emil Ludwig, *Duch a čin, Družstevní práce*, Praha 1937, str. 62–72, srov. s. 184.

Masarykova evropanství? Začneme Evropou. Od roku 1989 se po ústupu komunistického totalitarismu z východní Evropy uvolnila sounáležitost evropských demokracií s demokracií americkou. I proto se o filosofických, duchovních základech evropanství ve východiscích a záměrech současné Evropské unie sotva *co* dozvíme. Místo toho se téměř po marxistickou předpokládá, že ekonomicko-byrokratický centralismus, a nikoli zodpovědný demokratismus, je základem blahobytné evropské budoucnosti. Pseudofilosofickým východiskem této naivně mělké víry je – řečeno s Masarykem – pyšné sebeuspokojení vlastní domnělou tolerantností a liberálností, jež ve skutečnosti jen zastírá duchovní a mravní indifferenci.

Naše současné přibližování k Evropské unii má nezastupitelně příznivý význam pro zamezení mnoha vytrvale přežívajících komunistických zvyklostí v činnosti státních a polostátních institucí významných odvětví postkomunistické ekonomiky. Na druhé straně nelze přehlédnout dosud zdaleka nezládnutý demokratický úpadek Evropské unie samotné, který zjevně pochází z již dotčeného úpadku filosoficko-mravního. Dokládají jej následující problémové okruhy:

- absence vůdčího liberálně politického principu dělby, kontroly a rovnováhy mocí,
- neprůhlednost rozhodování v rámci struktury Evropské rady, Evropské komise a Evropského soudního dvora,
- závažný problém legitimacy mandátů poslanců Evropského parlamentu,
- zjevná tendence omezit vliv menších členských států změnou vážných hlasů a ještě širším uplatněním způsobu volby kvalifikovanou většinou,
- převažující vliv protekcionismu, korporativismu, zaopatřovacího státu a byrokratického dirigismu,
- značný vliv korupce a významný rozsah špatného finančního hospodaření,
- nacionalistický izolacionismus vůči USA a intenzivní snaha vyloučit rozhodující funkci NATO jako záruky evropské bezpečnosti,
- politická a vojenská neschopnost EU řešit závažné krizové situace Evropy na irském ostrově a na území někdejší Jugoslávie,
- předpokládané dlouhodobě nepříznivé důsledky zavedení jednotné

evropské měny v jedenácti státech EU v ekonomickém, a následně politickém ohledu na politickou soudržnost společenství evropských demokracií, jež jsou členy Evropské unie.

Uvedené varující skutečnosti způsobují a posilují nejen výrazné hospodářské, nýbrž v zásadě duchovní a mravně-politické zaostávání Evropské unie za USA a zpochybňují politickou spolehlivost EU na mezinárodní scéně (Balkán, válka v Čečensku, vztahy EU k Turecku, chronické ohnisko konfliktů na Středním východě, boj s mezinárodním terorismem).

Země bývalého sovětského bloku, někdejší Jugoslávie a Albánie jsou ve značně odlišných fázích zavádění a ustalování liberálně demokratického politického systému a pravidel svobodného tržního hospodářství. V tomto směru se jako relativně nejpokročilejší a nejstabilizovanější ukazuje Slovinsko, Česká republika, Polsko a Maďarsko. Retardační či retrogradní tendence k určitým formám obnovy nezodpovědného socialistického centralismu jsou v různé míře patrné i v těchto státech. Ve výraznějším rozsahu se projevují v ostatních postkomunistických zemích.

Za těchto pochopitelných okolností má vliv a příklad demokracií, jež během studené války nepodlehly náporu komunistického totalitarismu, nezastupitelné místo jako podpora a příklad přesvědčeným demokratům postkomunistické Evropy. Nepříznivé systémové prvky Evropské unie ale de facto vykazují podporu nezanedbatelným sklonům k socialistickým recidivám v postkomunistických evropských demokraciích. Toto významné propojení obou souborů duchovně a eticky indiferentních – a tudíž nedemokratických a neliberálních prvků – k němuž průběžně dochází, vážně ohrožuje budoucnost evropské liberální demokracie.

Od převážné většiny tradic kontinentálního evropského liberalismu a demokracie se podstatně odlišují duchovně neindiferentní liberálně demokratické tradice Spojených států amerických a dalších anglosaských zemí. Do jejich okruhu náleží i podstatná výjimka z pravidla kontinentálního evropského liberalismu. Mám na mysli rozhodující souvislost české tradice moderní liberální demokracie u Palackého, Havlíčka a Masaryka.

Spojené státy a další anglosaské země se osvědčují jako dlouhodobě nejstabilnější a relativně nejvyspělejší demokratické státy světa. Ve vztahu USA a Evropy je zřejmé, že bez trojího důrazného zásahu Spojených států v průběhu XX. století (1917–19, 1941–45, 1948–89) by demokratická civilizace na evropském území přestala existovat. Zde je na místě připomenout, že demokraticky životodárné spojení Spojených států

amerických a Evropy vyvrcholilo koncem první světové války jako tvůrčí duchovně politický soulad aktivity české a americké filosofie politiky u prezidenta Woodrowa Wilsona a Tomáše Garrigua Masaryka. Tato šťastná událost světových dějin rozhodla o charakteru washingtonského Prohlášení nezávislosti československého národa, resp. demokratické Československé republiky z 18. října 1918, následném vzniku Československé republiky 28. října 1918 a rozčlenění Rakouska-Uherska jako o nadějném počátku nové demokratické Evropy.

I liberálně demokratickou kulturu Spojených států soustavně ohrožuje původně evropsky kontinentální, duchovně a eticky indiferentní typ liberalismu a demokracie. Ten nyní zřetelně převažuje v tamějším akademickém prostředí, odkud vlivně zasahuje do žurnalistiky, soudnictví a politiky. Zde je mimo jiné třeba hledat i myšlenkový zdroj současných požadavků postmarxistických intelektuálů nahradit většinový volební systém poměrným.

Alarmující skutečností liberální tolerance, jež podle vyjádření CIA ve vztahu s komunistickou Čínou vážně poškodila bezpečnostní zájmy amerického státu, je neuvěřitelně liberální obchodní politika Spojených států s touto hrozivě silící komunistickou velmocí v oblasti špičkové vojenské technologie včetně jejího počítačového vybavení. Rovněž velkorysá finanční pomoc USA Rusku se prokazatelně uplatňuje při rozsáhlé modernizaci ruské armády v oblasti výroby nové generace raket a při budování nového mohutného podzemního vojenského komplexu na Urale.

Americké veřejné mínění a Kongres jsou však na rozdíl od podobně překérných situací evropských demokracií díky svým eticky neindiferentním tradicím neústupně odolní a zároveň činorodě ofenzivní. Důležitým příkladem se na nám bližším zájmovém poli staly zásadní politické požadavky amerického Senátu, tlumočené vůdcem jeho republikánské většiny senátorem Helmssem a předložené vládě Spojených států, jež podmiňují souhlas Senátu USA s rozšířením NATO o Českou republiku, Polsko a Maďarsko (NATO se např. musí prvořadě soustředit na kolektivní obranu území členských států, musí vyloučit jakoukoliv podobu ruského spolurozhodování, nesmí se při svém rozhodování vázat na souhlas OSN a změny strategické koncepce musí pokaždé konzultovat se Senátem). Administrativa prezidenta Clintona tyto pro budoucnost demokratické Evropy rozhodující podmínky amerického Senátu přijala.

Americká evropská politika, jež vychází z demokratických mravních zásad NATO, si uvědomuje problematickou důvěryhodnost svých konti-

mentálních evropských spojenců v Evropské Unii, jež se projevuje zejména po roce 1989. Rozšíření NATO o Českou republiku, Polsko a Maďarsko proto výslovně chápe jako tvorbu zázemí možné podpory klíčovým eticko-politickým zásadám NATO, jež někteří evropští spojenci zpochybňují.

Podíváme-li se na současný duchovně-politický a související hospodářský stav Asie, Afriky a Latinské Ameriky, lze v obecné rovině konstatovat vzrůstající drastický střet. Probíhá mezi duchovně demokratickou, a odtud politickou opravdovostí, jež odporuje nesčítelným podobám surového, mravně indiferentního násilí od podpory otrokářství a systému totalitní genocidy v Súdánu, totalitního teroru komunistické Číny, Koreje, Laosu, Vietnamu, a Kuby, totalitních režimů v Iráku, Íránu, Barmě, Lybii, Syrii a donedávna pokračující genocidy v Náhorním Karabachu ke mnoha demokratickým polodiktaturám v uvedených světadílech.

Soudobá ideologická kritika fenoménů nacionalismu a globalizace, jež v zásadě odpovídají Palackého pojetí světové centralizace a polarizace (u Masaryka centralizace a autonomizace), svědčí o těkavé povrchnosti a závažném nedostatku filosofického zázemí soudobé demokratické žurnalistiky a publicistiky. Ta se dosud vesměs pohybuje ve zdaleka nepřekonaném zajetí nepřiznaně marxistických obrazů světa a postrádá tak schopnost zachytit a vyložit jeho rozhodující elementy a pohyby.

Souhrnně se ukazuje, že filosoficko-náboženský, a proto i politický hybný základ Masarykova pojetí světové revoluce jako konfliktu demokracie s materialistickou teokracií je čím dál znatelnějším principem světového dění. Evropanství se v jeho duchu globalizovalo, neboť hranice Evropy nemají striktně geografický základ. Evropa je totiž všude tam, kde žije svoboda mravního ducha a liberálně demokratické prostředí jejího růstu. Evropa je všude, kde probíhá spor o tento její nesamozřejmý duchovní a politický zdroj. Také jeho dnešní česká podoba je světovou, protože význačně evropskou otázkou.

*Úvodní přednáška semináře Masarykova muzea v Hodoníně
Evropanství a T. G. Masaryk 18. 11. 1998*

Historické proměny evropanství a projekty sjednocené Evropy

Vybavíme-li si mapu Evropy, zpravidla si vůbec neuvědomíme velice podstatnou anomálii, protože ji ze zvyku neprávem pokládáme za samozřejmost. Evropa totiž není světadíl v pravém slova smyslu. Za její východní hranici se považuje pohoří Ural, nikoli přírodní ukončení kontinentu mořským, resp. oceánským pobřežím. Mezi Uralem a skutečným okrajem světadílu leží tisíce kilometrů asijské pevniny. Ve skutečnosti před sebou máme v zeměpisném pojetí světadíl euroasijský, a nikoli evropský.

Proč tedy přesto běžně mluvíme o evropském světadílu? Odpověď na tuto zásadní otázku je odpovědí na otázku po vlastním, určujícím smyslu evropanství, po tom, jak vlastně Evropa vznikla, a které jsou její rozhodující principy, na nichž stojí, a bez kterých padá.

Lze říci, že Evropa je přirozeným důsledkem vzniku evropanství jako vědomí zásadního rozdílu mezi nesamozřejmou mravní zodpovědností svobody a s ní nevyhnutelně spjatým, zodpovědně rozumovým uvažováním na jedné straně, a samozřejmou, nedotazovanou podřízeností soustavě cyklicky neměnných životních daností a s ní často spojené, nezodpovědné libovůli na straně druhé. Evropanství je vědomí, pochopení a uskutečnění tohoto zásadního rozdílu v podobě zvoleného příklonu ke svobodě a zodpovědnosti. Evropanství je tak bytostně nesamozřejmým uskutečňováním vrcholné lidské možnosti, a proto v zásadě opakovatelným, přestože vždy nesamozřejmým a jedinečným výkonem lidství. Mezi jeho průvodní, snadno rozpoznatelné důsledky patří ono svrchu zmíněné, geograficky nesamozřejmé členění euroasijské pevniny na dva světadíly: Evropu a Asii.

Z uvedené charakteristiky plyne, že evropanství ve smyslu evropské civilizace spočívá ve svobodě jako mravně rozumové zodpovědnosti. Jejimi základními útvary jsou filosofie, politika, křesťanské náboženství a dějiny.

Filosofie je duševní činností, jež spočívá v soustavě zpětně dotazovatelných otázek a odpovědí v úsilí nalézt, poznat a výslovně formulovat smysl věčného celku všeho co jest a lidského života v něm. Filosofie tímto způsobem uskutečňuje obecně lidskou možnost dotázat jako celek každou skutečnost a rovněž zpětně i tuto svou otázku. Filosofie vznikla ve starověkém Řecku dotazáním, nikoli popřením dosud samozřejmě přijímaného mytického výkladu světa a života jako nekonečně opakova-

ného koloběhu zrodu, růstu, upadání a zániku, jemuž se člověk přirozeně, leč marně vzpírá úsilím o nesmrtelnost. Filosofie se svým postupem a výsledky stala základem vědních systémů, resp. oborů. Záměrem a důsledkem filosofie je celková reforma lidského života, včetně života politického, podle kritérií dobra a spravedlnosti, jež jsou principem přirozeného, věčného a lidským rozumem poznatelného zákona.

Politika vznikla ve starověkém Řecku jako odmítnutí pouze úživného (sebespotřebného) životního způsobu a despotického způsobu vlády, a jeho doplnění, resp. nahrazení vládou rovnoprávných svobodných občanů, kteří si po společné, veřejný prostor vytvářející úvaze dávají zákony, jimiž se celek veřejného prostoru a moci řídí, a před nimiž jsou si rovni. Člověku tak vyvstává „možnost celku života a života v celku“.¹⁾ Odtud pochází vědomí zásadního rozdílu mezi důstojností svobodného občanského, tj. politického, o spravedlnost usilujícího života a okolní despotickou, lidsky nedůstojnou, protože jen úživnou, nesvobodnou vládou a správou asijských, resp. asijsko-afrických veleříši.

Křesťanské náboženství vzniklo za podstatného vlivu řeckého filosofického myšlení na blízkovýchodní náboženský život. Základem křesťanství je racionálně vykládaná víra v trojjediného věčného boha, jenž v podobě do osoby dokonalého člověka vtěleného božího syna Ježíše Krista podstoupil nespravedlivý lidský soud, a tak zemřel jako nevinný, aby svou ryzí obětí vykoupil lidskou pokleslost a člověku tak umožnil účast na věčnosti jak individuálně, tak ve společenství věřících.

Dějiny vznikly řeckým opuštěním výlučně úživného životního smyslu, a to volbou svobodného, mravně a duchovně zodpovědného utváření života jako celku na základě otřesu předchůdně samozřejmých daností a jejich celkového smyslu.

Filosofie, politika jako prostor svobodného občanství, křesťanské náboženství a dějiny jsou čtyřmi základními konstitutivními elementy evropanství, jež vytvářejí evropskou civilizační identitu, a tím i rozdíl mezi Evropou a „Neevropou“. Takto vznikla, a dosud trvá východní otázka jako problém vztahu evropského neboli západního světa a neevropského Východu, jenž se zprvu bezprostředně ztotožňoval s Asií, zahrnuje však právě tak Afriku a další území.

Podstatným rysem dějin jako přirozeného prostředí evropanství je

---

1) Patočka, s. 55.

lidskou mravní svobodou utvářený, zkoumaný a uskutečňovaný univerzalizmus. Jeho původní zdroj spočívá ve filosofickém nahlédnutí, zkoumání a vymezení celku, resp. celků a z něj odvozeném formování životního postoje a jednání individuí, společností a států. Čemu se dnes říká konceptní přístup nebo koncepce toho či onoho, je projevem univerzalizmu jako charakteristického rysu evropanství. Universalismus je zdrojem evropského institucionalismu jako způsobu lidské organizace, jenž se podstatně liší od předeurovských organizací zaměřených na racionální zvládnutí lidské úživy. Eurovský, resp. západní institucionalismus má politickou a duchovní povahu. Je spolením svobodných, kteří zastávají nebo uznávají univerzalistická duchovní (filosoficko-náboženská) stanoviska.

Během středověku se Evropa a evropanství vyvinuly často konfliktním soupeřením, napětím a vzájemným uznáváním dvou základních institucí: státu a církve. Původně jediná křesťanská církev byla organizací duchovního, náboženského vedení a správy. Stát, jenž vycházel z uznání svrchované autority křesťanských principů, zároveň vytvářel nejvyšší organizační úroveň politického vedení a správy evropských zemí.

Časté mocenské konflikty mezi státem a církví a spory uvnitř církve vyústily v 15. a 16. století do závažného střetu uvnitř římsko-katolické církve, jež po rozpolcení evropské křesťanské církve v roce 1054 na západní římsko-katolickou a východní řecko-katolickou duchovně vedla a spravovala západní část Evropy. Tento střet spočíval ve sporu dvou typů autority, mezi autoritou církevní instituce a autoritou náboženského svědomí. Začal českou náboženskou reformací a revolucí husitství proti autoritě kostnického církevního koncilu a s ní spjatých evropských států od roku 1415 do katolického uznání husitské církve v roce 1436. Pokračoval rozdělením římsko-katolické církve na římsky ortodoxní část a na reformační církevní instituce nejen v Českém království, ale i v Německu a brzy v dalších západoevropských zemích. Reformní náboženský pohyb jako spor autority svědomí s autoritou instituce není v rámci křesťanství zdaleka ukončen. Jedním z jeho následků byla i podstatná reforma římsko-katolické církve v šedesátých letech dvacátého století. Jeho mnohem dřívějším a nesmírně významným důsledkem byl vznik prvních moderních demokracií, přirozeně zejména v té části Evropy, kde reformace převládla a udržela se.

Náboženskou reformací a následným vznikem prvních moderních evropských demokracií, jež vycházejí z principu přirozených práv v mezích přirozeného zákona a z dělby politické moci (John Locke), se

Evropa zřetelně člení zhruba na reformně demokratizující Severozápad a Sever (původně České království, pak stabilně Nizozemí, Velká Británie, Skandinávie), katolicky ortodoxní a centralizující Jih s Jihozápadem (italská území, Francie, Španělsko, Portugalsko), řecko-katolicky a pravoslavně centralizující Jihovýchod a Východ (Byzanc a Rusko) a značně nestabilní Střed (postupně násilně rekatolizované, původně ale převážně reformační České království, nábožensky rozdělená německá území, katolické Polsko, nábožensky vcelku tolerantní Uhry). K celkové dlouhodobé kulturní a politické nestabilitě evropského Středu přispěla v první řadě výrazně polovičitá, spíše katolicky centralizující luterská reformace na značné části německých území, jež spolu s jihoněmeckým katolicismem neumožňovala přirozený vznik německých demokratických států. Tato neblahá skutečnost se ještě před masivní tureckou expanzí do Evropy stala klíčovou překážkou přirozeného evropského sjednocování na demokratických základech.

Jako hlavní vývojové směry Evropy a evropanství se v důsledku zásadního duchovně-politického průlomu náboženské reformace stále zřetelněji rýsuje napětí, spor a soupatřičnost centralismu a autonomismu. Evropa se stále zřetelněji dělí na státy, jež mezi oběma vytvářejí vcelku úspěšný soulad, a tím získávají dlouhodobou stabilitu, a na země, které tuto základní evropskou výzvu nezvládají, a proto jsou nebezpečně nestabilní. Nestabilita evropského Středu tuto zásadní skutečnost nápadně dokládá. Totéž platí pro všeobecným centrálním terorem završenou Francouzskou revoluci, jež v roce 1789 ukončila existenci nezměrně centralizujícího absolutistického státu a předznamenala neklidné francouzské dějiny valné části 19. století.

Severozápadní reformační a demokratizující Evropa se naopak jeví jako území postupného skloubení centralizujících a autonomizujících prvků. Jako nesmírně úspěšný evropský import lze v těchto souvislostech posuzovat zejména reformně náboženský základ severoamerické demokracie, z něj vycházející americkou revoluci a vznik a vývoj Spojených států amerických.

Souhrnně lze říci, že moderní evropská identita vznikla z napětí mezi centralismem a autonomismem, jež pochází ze sváru mezi filosoficko-náboženským základem demokracie a autokracie. V případě demokracie je to princip nezaměnitelné jedinečnosti individuálního mravního a duchovního svědomí, zatímco centralistická autokracie se zakládá na násilí materialisticko-mocenského, a odtud institucionálního egoismu.

Centralistický autokratismus tradičně katolického evropského Jihu a Jihozápadu se významně posílil důrazem na renesanční princip vypočitatelnosti jako základ moderní matematické přírodovědy. Zde tkví i spor jejich povrchních filosofických základů, stanovených francouzským filosofem René Descartesem, s českou filosofickou tradicí, zosobněnou reformačním filosofem J. A. Komenským.²⁾

V napětí centralismu a autonomismu jako projevu sporu demokracie s autokracií a např. zmíněné polemiky Komenského s Descartesem se ukazuje význam duchovně-mravních základů české státní ideje. Ty spočívají ve zřetelném vědomí nezastupitelnosti, a proto rovnoprávnosti individuálního duchovního a etického pojetí života a světa v případě národů, států a jednotlivců. Z nich v první řadě vyrostlo husitství jako první evropská reformace i rozhodující orientace moderního českého liberalismu a demokracie. Ta se mnohem více blíží jejich obdobně pojaté, z reformace vzešlé anglosaské verzi než materialisticky centralistickému liberalismu evropsky kontinentálního, francouzsko-německého typu. Zde je rovněž důvod českého a anglosaského příklonu k mravně a vzdělanostně připraveným moderním revolucím ve srovnání s jejich krvavým, protože takto nezaloženým vznikem a průběhem např. v katolických románských zemích, v Polsku a v Rusku.

S uvedenými skutečnostmi velice úzce souvisí problém evropského míru a evropské jednoty, jak se vyostřil zejména během 19. a 20. století. Evropský mír spočívající od 17. století na velmocenské rovnováze se ukázal z dlouhodobého hlediska jako neudržitelný. Evropu s celým světem nakonec v průběhu dvacátého století uvrhl do dvou horkých a jedné studené světové války. Ty se odehrály v prvním případě (1914–18) v zásadě mezi demokracií a teokratickým autokratismem, v následujících dvou (1939–45, 1948–89) mezi demokracií a totalitarismem.

Totalitarismus jako typický, původně evropský jev dvacátého století je extrémně upadlým projevem universalismu a centralismu, jenž usiluje o krajně zjednodušující přeměnu a naprosté ovládnutí lidstva. Jeho podstatou je masový systematický teror a principem jednání ideologie. Je třeba rozlišovat mezi ideologií a jinými druhy univerzalistických koncepcí. Ideologie je univerzalistická teorie, která nepřipouští diskusi, a tím veřejnou kontrolu dotazováním výchozích principů, systému a zá-

---

2) Srov. Miloslav Bednář: Komenského přístup k předpokladům moderní vědy ve světle přítomnosti, 1996, s. 71–77.

věřů svých úzce vymezených postupů logického vyvozování (historický materialismus, rasové teorie).

V důsledku světových válek se již během první z nich a v následujícím meziválečném období projevovalo značné úsilí o evropské sjednocení na demokratickém základě, jež by zabránilo opakování celoevropské, a odtud světové válečné katastrofy. Smysl první světové války takto již v exilu výslovně chápal vůdce československého zahraničního odboje, zakladatel a první prezident Československé republiky Tomáš G. Masaryk.³⁾

S ohledem na skutečnost, že se evropská rozmanitost vyvíjela po tisíciletí, spatřoval Masaryk, obdobně jako František Palacký pro tehdejší rakouskou střední Evropu, základní princip stabilně demokratické celoevropské jednoty v ústrojném, nenásilném skloubení centralizačních a autonomizačních prvků. Po první světové válce stál T. G. Masaryk u zrodu Panevropské unie N. R. Coudenhova-Kalergiho, jež usilovala o vznik celoevropské demokratické federace. Svou účinnou podporou pak s Edvardem Benešem způsobil její příznivé a nadějně celoevropské přijetí, zejména u dohodových mocností.⁴⁾

Po druhé světové válce se za rozhodující podpory USA zdařilo postupně uskutečnit ekonomickou integraci většiny území nekomunistické, demokratické části Evropy prostřednictvím evropských společenství a jejich společné soustavy právních norem do Evropské unie. Ta se v zásadě netají konečným záměrem přeměnit se ve federální evropský stát. K takovému cíli má závažně přispět zavedení Evropské měnové unie zatím v jedenácti státech EU od 1. ledna roku 1999 a projekt Společné zahraniční a bezpečnostní politiky Evropské unie.

Závažným problémem nicméně zůstává výsledná podoba takového státního útvaru a jeho rozšíření do celoevropských rozměrů. Politicky jde zejména o roli evropských velmocí ve srovnání s menšími evropskými státy a o vztah Evropské unie k NATO a k USA jako celosvětově rozhodující a pro evropskou demokracii klíčové demokratické mocnosti. Zde je patrný dosud zdaleka nezvládnutý provincilální evropanský nacionalismus, jenž se zasazuje o nebezpečnou izolaci Evropy od USA.

---

3) Srov. Masaryk 1994.

4) Miloslav Bednář: Panevropa, T. G. Masaryk a panevropské hnutí. In: Evropská unie a její rozšíření (Sborník), Karolinum, Praha.

Dalším problémem celoevropské integrace je vztah Evropské unie k Rusku. Ten zřejmě závisí na budoucnosti ruské demokracie.

Evropanství je skutečností v zásadě všude, kde existují liberálně demokratické státy. Od závěru první světové války je nadto zřejmé, že evropská svoboda a demokracie je neoddělitelná od spojení s demokracií v USA. Evropa je východní částí euroatlantické demokratické civilizace, jejímž základem jsou výše uvedené principy evropanství. Euroatlantická civilizace je jádrem globální demokratické civilizace všech demokratických států světa, jejichž existenci si bez původně evropských, základních prvků nelze představit.

únor 1999

Národní a evropská identita

Představovat si evropskou identitu jako nadnárodní, nebo dokonce protinárodní skutečnost je nerealistickou, byť svou mechanistickou jednoduchostí zejména pro méně přemýšlivé intelektuály lákavou a svůdnou iluzí. Spletité a mnohdy svízelné cesty a současná realita evropských dějin se v ní odkazují do muzejních prostor nepatřičných přežitků, a na jejich uprázdněné místo nastupuje snadno přehledný a říditelný svět šťastných zítřků. Dějiny vůbec – a evropské dějiny obzvláště – mají nicméně tu skvělou vlastnost, že nepoučitelná snění o konečných řešeních zpravidla velmi brzy usvědčují z omylu.

Samotný zrod evropanství, a tím i prvotního základu *Evropy*, byl prvořadou událostí života *starořeckého národa*, jeho volbou nezajištěného života v *občanské* svobodě, jíž vstoupil do dějin tak, že se stal počátkem dějin Evropy a dal vznik dějinám vůbec. Obdobně je to s *národně občanskou identitou starověkých Římanů*, kteří jako vzor svého národního úsilí převzali řecké kulturně civilizační ideály a výtvořily. Svou jedinečnou, evropsky zakladatelskou právní kulturou, a posléze přijetím křesťanství jako státního náboženství podstatně obohatili, rozšířili a upřesnili řecké dědictví a tím *evropskou identitu*.

Středověké období evropských dějin spočívá v *utváření Evropy jako rozmanitosti v jednotě evropských křesťanských národů*. Od doby prvního středověkého vícenárodního státního útvaru, jímž byla říše Karla Velikého, je pro středověkou Evropu příznačné souvislé, do značné míry vůdčí úsilí o vytvoření a stabilní existenci křesťanské římské říše. Přitom je patrné, že mnohočetnost utvářejících se evropských národů a rozdíly ve výkladech křesťanské věrouky ustavují velice podstatnou charakteristiku Evropy a evropanství. Východoevropské byzantské císařství je nejpádnějším dokladem bytostné rozmanitosti jako základního rysu evropské identity.

Jedinečným, celoevropsky nanejvýš perspektivním přístupem k řešení vztahu národní a evropské identity jako rozmanitosti v jednotě je vznik a vývoj tradice české státní ideje od 10. století. Jejím autorem a prvním celoevropským širiteltem je druhý pražský biskup Vojtěch Slavníkovec, jenž převzal, upřesnil a celoevropsky konkretizoval cyrilometodějsky pojatou státní ideu Velkomoravské říše. Její velkomoravský základ spočívá jednak v rovnoprávnosti národních jazyků, a tak národních individualit

jako přirozené cesty porozumění a osvojení křesťanství coby přístupu člověka k věčnosti.

Cyrilometodějská velkomoravská misije na druhé straně prosazovala samostatnost jí zavedené velkomoravské bohoslužebné praxe ve slovanském jazyce, jež spojovala římské a byzantské bohoslužebné prvky a zároveň jako celoevropsky sjednocující uznávala jedinou duchovní autoritu římského papeže. Původně velkomoravské pojetí evropanství jako rozmanitosti v jednotě biskup Vojtěch výrazným osobním vlivem uplatnil nejen na území střední Evropy, resp. Čech, Polska a Uher, nýbrž je význačným způsobem převedl do celoevropských měřítek. K tomu vydatně užil osobního přátelství s římským, rodem sasko-řeckým císařem Otto III., jenž se s papežem Silvestrem II. školeným antickou ciceronskou tradicí a obdobně jako Vojtěch benediktinským křesťanským reformismem soustavně zabýval myšlenkou obnovy Římské říše.

Vojtěchem uskutečněná středoevropská církevně-politická správa v podobě samostatných (autokefálních) církevně územních jednotek uznávajících římskou duchovní autoritu, jež zřetelně prozrazuje velkomoravský původ, byla v zásadě přijata jako vůdčí koncepce celoevropské identity a jednoty tehdejšími římským císařem a papežem. Oba vycházeli z augustinovského, gelasiánského pojetí těsné přátelské spolupráce duchovní a světské moci. Evropu ve smyslu středověké římské říše chápali jako takto duchovně-politicky integrovatelnou rozmanitost širších národních oblastí: francouzské, germánské, italské a slovanské. Otto III., jenž po matce pocházel z byzantského císařského rodu, se v tomto duchu rovněž zabýval možností evropského politického sjednocení římského a byzantského mocenského okruhu křesťanství.

Pražským biskupem Vojtěchem vytvořená, velkomoravsky inspirovaná koncepce státní ideje jako individuální rozmanitosti pod společnou duchovní autoritou tehdy představovala takřka ideální přístup k řešení problému identity vznikajících národů a identity celoevropské v tehdejších středověkých podmínkách. Předčasná smrt všech tří protagonistů nadějného projektu na přelomu 10. a 11. století ale znemožnila jeho započatou realizaci. Místo něj pak v Evropě převážilo materialisticko-mocenské pojetí evropského míru a války, spočívající v málo perspektivních alternativách hegemonie jedné mocnosti nebo na velmocenské rovnováze.

Myšlenkový potenciál české státní ideje se po svém počátečním velkolepém období *celoevropsky* nadějně zacileného vzmachu omezil na svůj původní rozsah ideje české státnosti a svou velkomoravskou, neoby-

čejně vlivným biskupem Vojtěchem precizovanou tradicí zčásti i na stře-
doevropskou (tj. polskou a uherskou) státní ideu. Podstata biskupem
Vojtěchem vytvořené české státní ideje spočívá ve výrazně reformním,
křesťansko-platónském pojetí vztahu duchovní a světské, politické moci.
Její precizní výslednou podobou je vojtěšská zakládající formulace české
státní ideje jako svatováclavské české státní tradice, jak ji podává tzv.
Kristiánova legenda.

To konkrétně znamená, že trvalým základem české státnosti je indivi-
duální odpovědnost za skutečnost víry, myšlení a jednání před věčným
křesťanským bohem. Zde se utváří český náboženský a státní princip ne-
ohrožené čínorodosti, jež dlouhodobě čelí pouze vnějškově chápanému
křesťanskému, ne-li barbarskému životu. Odsud pocházejí dva sounáleži-
té české duchovní a politické typy, jež sjednocuje státně modelová osob-
nost svatého knížete Václava: jednak českého, evropsky rozhleděného
vzdělance a mučedníka za čistotu křesťanského svědomí, jednak takto
vybaveného a orientovaného českého politika evropského významu.

Pro skutečné porozumění a odpovídající posuzování vývoje české stá-
tní ideje, který je neobyčejně citlivě vypovídajícím seismografem pohybů,
problémů a povážlivých zákrutů evropských dějin, je třeba mít neustále
na paměti její zakládající, *evropsky důsledně zacílený ideál specificky čes-
ké křesťansko-platónské ražby*. Po jeho počátečním celoevropském, voj-
těšsko-ottonském vzvodu se rozhodující evropská převaha duchovního
elementu politické moci dostala do vesměs defenzivního, z větší části
politicky druhotného postavení. Z této celoevropsky nepříznivé, dlou-
hodobě změny vyplunulo mnohdy překerní postavení českého státu
vzhledem k mocenským ambicím především německými panovníky
ovládané středověké Římské říše. V daných souvislostech je třeba rovněž
posuzovat přirozené úsilí českých králů, resp. středověkého českého stá-
tu, uplatnit se jako rozhodující činitel římské říše v postavení římského
krále a císaře, a tak založit nosnou a perspektivní tradici syntézy evrop-
ské a státně národní identity v duchu české státní ideje. Toto zcela legi-
timní české úsilí o koncepční proměnu evropské identity zaznamenalo
z mnoha důvodů jen dílčí a dočasné úspěchy.

Stalo se tak především v době vlády Karla IV. a brzy poté v důsledku
husitského duchovního a politického střetu s převládajícím mocensko-in-
stitucionálním systémem římsko-katolické Evropy. V husitském případě
se v dějinách západokřesťanského evropského okruhu začala poprvé, po
úspěšných, z počátku charakteristicky dlouho jen obranných akcích

husitských vojsk proti křížovým výpravám, tolerovat česká husitská, tj. jiná než ortodoxní římsko-katolická, křesťanská církev. Šlo o příznačný spor české duchovně politické identity bytostně reformní povahy s mravně a duchovně oportunní autoritou křesťanských institucí církve a státu ve stylu počínajícího renesančního katolicismu. Z tohoto zásadního konfliktu, a tak zprostředkovaně z půdy české státní ideje, vznikla evropská reformace jako zásadní nábožensko -, resp. filosoficko-politické střetnutí české národní identity mravního svědomí s dosud převládajícím, duchovně politicky stále zřetelněji neperspektivním typem identity evropské. Zde nikoli náhodou započala reformace, a její rozhodující dějinný princip jako postupně demokratizující, resp. mravně individuální obnova duchovně politického základu evropské identity. Ta v duchu onoho principu stále přirozeněji a zřetelněji posiluje význam dějinného utváření identity národů.

Soupatříčnost evropské a národní identity je vlastním jádrem takto založeného moderního evropského vývoje k demokratické civilizaci. Zde tkví dlouhodobý smysl často svízelného a víceznačného dějinného vzniku evropských národních států moderní doby, kde se prokazuje neoddelitelnost a bytostná sounáležitost národního a občanského principu. Demokratické občanství vždy vzniká a utváří se jako pohyb tradic toho kterého národa, jako občanství neopakovatelně národní. Moderní národy si na druhé straně vždy rozumějí jako soudržná občanská společenství, kde se postupně stále zřetelněji uplatňují ústavně zaručená občanská práva a svobody.

Zde vyvstává otázka vztahu mezi národem a státem. V západní části Evropy, kde se během středověku a novověku vcelku souvisle vyvíjely národní státy, se rozdíl mezi národem a státem až do nedávné doby v zásadě nepocítoval. Až po roce 1989 zejména skotské národní hnutí s problémem Severního Irsku ve Velké Británii a spory mezi Vlámí a Valony v Belgii ukázaly, že dosavadní tradičně západoevropské ztotožňování národa, lidu a státu není zdaleka samozřejmé.

Tak nyní i západní Evropa dokládá, že stále platí zejména ve střední Evropě tradičně ostře vnímaný rozdíl mezi národem a státem, jež poprvé nejvýznačněji polemicky formuloval J. A. Komenským výrazně ovlivněný německý filosof a zakladatel filosofie dějin J. G. Herder (1744–1803): „Příroda vychovává rodiny; přirozený stát je tedy také *jeden* lid-národ (Volk), s jedním národním charakterem. Nic se tedy nezdá tak zjevně odporovat účelu vlád, než nepřirozené zvětšování států,

divoké mísení lidských rodů pod jedním žezlem. Jako trojský kůň se tyto stroje srážejí dohromady, zaručující si vzájemně nesmrtnost, protože bez národního charakteru v nich přece není žádný život a ty, kdo jsou nuceni být pohromadě, by mohla v nesmrtnost zatratit jen kletba osudu: neboť právě státnické umění, jež je (tyto stroje – M. B.) způsobilo, je také tím, jež si s národy a lidmi pohrává jako s neživými tělesy.“ Přirozenou jednotu lidstva lze podle Herdera uskutečnit jen jako vzájemné nenásilné doplňování přirozené morálně rozumové jedinečnosti národů a jejich států.

Evropská identita a jednota je v moderní evropské tradici zjevným důsledkem identit jednotlivých národů. Jinak řečeno, jednota národních identit, a to zejména jako evropská identita po tisíciletí se vyvíjející rozmanitosti národních rozdílů, nemůže znamenat uniformitu. Tento základní rys evropanství se zřetelně ukazuje zejména v dějinách národů centrálního pásma střední Evropy mezi Německem a Ruskem. Jejich svobodný vývoj a sepětí byly po staletí pravidelně ohrožovány, násilně podvazovány a znemožňovány národní a státně imperiální expanzí především z německé a z ruské strany. V tomto národně nanejvýš rozmanitém pásmu se soustřeďuje problém vztahu evropské a národní identity, a proto i klíč k jeho řešení. Je tomu tak i proto, že ovládnutí, resp. zvládnutí centrálního pásma střední Evropy vždy bylo, je a bude základním strategickým předpokladem řešení pro Evropu a evropskou identitu zcela zásadní východní otázky jako vztahu Evropy k neevropskému nebo částečně evropskému Východu a Jihu, tj. k Rusku, Blízkému a Střednímu Východu a Africe. Do přístupu k centrálnímu pásmu střední Evropy se proto evropsky osudovým způsobem promítá otázka vztahu národních zájmů evropských států a evropského míru.

Zde se zřetelně ukazuje celoevropský strategický význam dějinného vývoje národního obrozování na území centrálního pásma střední Evropy, a to zejména během 19. století. Jako dva protichůdné typy tu krystalizuje jednak česká, resp. československá, jednak německá podoba národního obrození a s ní spjatého úsilí o politickou emancipaci a vlastní státnost. Jako klíčové dělítko obou typů vyvstává Herderovo pojetí humanity, národa a lidstva. Čeští a slovenští protagonisté českého, československého a slovenského národního obrození se poměrně jednoznačně přihlásili k českou duchovní tradici státní ideje zprostředkované i výslovně ovlivněnému (Komenský) Herderově pojetí humanity jako mravnosti a vzdělání coby základu národní a všelidské myšlenky.

V Německu od roku 1848 naopak zřetelně převážil odklon od herderovské humanity a na něm založeného pojetí národa ke koncepci národa, jak ji formuloval zprvu Herderem ovlivněný německý filosof Johann Gottlieb Fichte (1762-1814). Oproti Herderovi zaujal Fichte stanovisko německé národní výlučnosti a jednoznačné nadřazenosti ve vztahu k ostatním evropským národům. Ta se v německém teoretickém a politickém myšlení navíc záhy vymezila v materialistickém, rasovém a čistě mocensky násilném smyslu vůči Evropě vůbec, a to se zvláštním důrazem na německé pojetí střední Evropy (Mitteleuropa). Zde šlo o ekonomické a politické ovládnutí centrálního pásma střední Evropy jako nezbytný strategický předpoklad bytostně protidemokraticky zacíleného ovládnutí Evropy jako celku, vyřešení východní otázky, a světovládu. Konečným záměrem takto pojaté německé koncepce národní a evropské identity byla likvidace evropské a mimoevropské demokratické civilizace a ztožnění evropské identity s nedemokraticky orientovanou německou národní identitou.

Tak se během devatenáctého století zřetelně připravoval celoevropský a celosvětový konflikt, jenž se uskutečnil v letech 1914-1918 v dosud nevídané podobě první světové války. V něm se ukázalo, že v demokratické tradici humanity obrozená česká a zčásti i slovenská národní identita náleží do okruhu národních evropských identit demokratické civilizace, a nikoli k opačně orientované národní identitě německé, rakouské a uherské. Česká tradice státní ideje se tak opět, příznačně dramaticky po staletích nucené odmlky, vrátila na rozhodující jeviště evropské a světové politiky.

To zřetelně dokládá průběh a výsledek Masarykovy zahraniční politické činnosti a s ní neodlučně spjatá bojová činnost československých legií na straně Dohody proti Rakousku-Uhersku, Německu a protidemokratickému ruskému bolševismu. Výsledkem podstatného, evropskou mapu a poměry zásadně proměňujícího návratu tradice českého evropanství na světovou scénu byl vznik svobodné a demokratické Československé republiky 28. října 1918. V tradičním duchu české státní ideje T. G. Masaryk její vznik nechápal jen jako triumf českého a slovenského národního úsilí o státní samostatnost, nýbrž právě tak jako východisko postupného dobrovolného spojování svobodných národů a států do volné evropské federace budoucích Spojených států evropských v přirozené spolupráci s USA jako nejvýznamnější světovou demokracií.

Na uskutečnění tohoto záměru se však tehdejší Evropa a USA proje-

vily jako zatím málo zralé. Evropská nezodpovědnost, a to zejména tehdejších evropských demokratických velmocí, umožnila příklon Německa k nacismu, následný druhý německý, tentokrát ryze totalitní pokus o světovládu v podobě druhé světové války, a tím i závěrečné dobytí středovýchodní Evropy, resp. centrálního pásma střední Evropy totalitním komunistickým Sovětským svazem. Zde pak proto více než čtyři desetiletí vládl totalitní komunistický režim, jenž utrpěl rozhodující, nekrvavou porážku západními demokraciemi až koncem roku 1989.

Během studené války se vztah evropské a národní identity mohl poměrně svobodně rozvíjet jen v demokratické, nekomunistické části Evropy. Otřesné zkušenosti dvou světových válek a následné dlouhodobé ohrožení komunistickým totalitarismem způsobilo, že se demokratická část Evropy za rozhodujícího podnětu a podpory USA dala na cestu především ekonomicky založeného politického sjednocování vedeného Francií a západní demokratickou částí Německa směrem k politické Evropské unii. Ze strany obou evropských kontinentálních velmocí šlo v první řadě o racionální, vzájemnými obavami vedený kalkul. Na jedné straně převážila francouzská obava z nekontrolovaného poválečného růstu Německa. Také rozumní němečtí politici (K. Adenauer) se obávali protidemokratických a protievropských důsledků německého nacionalismu, a zároveň se při opětovném začleňování západního Německa do Evropy chtěli opírat o pevné spojení s vlivným francouzským sousedem. Takto vzniklé velmocenské francouzsko-německé duo se stalo a dodnes je páteří a hlavním činitelem postupného vývoje Evropské unie, jež dnes stojí před rozšířením o některé exkomunistické demokracie centrálního pásma střední Evropy.

Jak v Evropské unii samotné, tak při jejím chystaném rozšiřování je klíčovým politickým problémem klasická otázka vztahu mezi evropskou a národní identitou. Ta se zejména týká způsobu rozhodování s ohledem na vliv velkých a menších států, resp. národů. Jde o zásadní úkol, před kterým stojí neustále odkládaná reforma institucí Evropské unie. Vzhledem k tomu, že tato otázka je určující pro evropský, resp. světový mír, válku a pro evropské demokracie jako podstata problému centrálního pásma střední Evropy, je zároveň ohniskem evropské budoucnosti jako řešení východní otázky.

Z hlediska problémů národní a evropské identity je nezbytné přiměřeně posoudit fenomén postkomunistického nacionalismu. V zásadě jde o rozčlenění Jugoslávie, Československa a evropské části Sovětského

svazu. Ve všech uvedených případech se problém neuspokojené národní identity v té či oné míře zneužíval a zneužívá původně komunistickými strukturami moci a vlivu, jež v zásadě převládly a s výjimkou Slovinska znemožnily obnovu skutečné demokracie v bývalé Jugoslávii, od roku 1992 do záříjových voleb v roce 1998 na Slovensku, a nyní (1999) v Bělorusku, na Ukrajině a v Rusku. Exkomunistický nacionalismus v uvedených státech dosud zdaleka není přirozeným, tradičně evropským národním úsilím o autonomizaci, jež znamená souladné a přirozené vyrovnávání centralizačního evropského trendu. Jde naopak o nebezpečně reakcionářský způsob obnovy diktatur, nebo i totalitních režimů, ve změněných evropských podmínkách po roce 1989. Tím se ale jen zvýrazňuje zásadní skutečnost:

Demokratické zvládnutí přirozené soupatřičnosti národní a evropské identity v duchu evropské demokratické civilizace je klíčovým evropským problémem XXI. století.

únor 1999

Masarykův filosofický a politický přínos k myšlence evropské integrace

Jak základní problémová východiska tak cíle Masarykova filosofického myšlení a jednání jsou dosud prvořadě aktuální, a to z jednoduchého důvodu. Ony základní problémové okruhy dosud nebyly vyřešeny, neboť jejich *demokratické* řešení, o které Masaryk usiloval, je úkolem na staletí a tisíciletí. V podstatě jde o základní smysl moderního dějinného obratu k demokracii, kdy se několik tradičních *moderních demokracií* vyvíjí zatím jen několik staletí, zatímco nedemokratická státní zřízení měla na svůj vývoj, jak Masaryk vždy zdůrazňoval, několik tisíciletí.

To konkrétně znamená, že se dosud jen výjimečně, a to vždy nehotově ustálily *náboženské a filosofické základy moderních demokratických tradic*. Drastickým názorným dokladem demokratické neucelenosti naší doby je dosud nezažehnané bytostné ohrožení moderní demokratické civilizace totalitními hnutími a režimy, jejichž dravý nástup vtiskl lidským dějinám dosud neznámou pečeť *systematické masové zločinnosti*, a to nyní se uzavírajícímu dvacátému století.

Masaryk na druhé straně převzal, v širších politických souvislostech rozvedl a uplatnil v české filosofické tradici vyrostlé Palackého nahlédnutí dvou hlavních principů světových dějin, jež se právě nyní stalo populární pojmovou výbavou pod celkovým titulem globalizace a globality. Pojem *globalizace* označuje celosvětový dopad událostí kdekoli na světě vzhledem k rapidnímu vzrůstu světové komunikační provázanosti a vzájemné závislosti. Pojem *globality* znamená podstatné rozšíření lidských možností a činností, jež vyplývá z globalizace. Jde např. o rozšíření obchodních a mnoha komunikačních aktivit na dobu 24 hodin denně na jednom místě prostřednictvím celosvětového elektronického informačního propojení. Byl to František Palacký a v jeho duchu Tomáš G. Masaryk, kdo s takovým dějinným vývojem počítali, když se soustřeďovali na problémové okruhy *světové centralizace*, jemu odpovídajícího *zákona polarity* u Palackého, nebo soupatřičnosti, a tedy i možné harmonizace trendů *světové centralizace a autonomizace* u Masaryka.¹⁾ Dnešní hustě propojený, a přitom znač-

---

1) Srov. F. Palacký, *Úvahy a projevy*, Melantrich, Praha 1977, s. 343–344; srov. T. G. Masaryk a Edvard Beneš, *Otevřít Rusko Evropě*, H&H, Praha 1992, s. 18–19.

ně neklidný a nebezpečný svět tak v zásadě odpovídá Masarykově filosofii dějin a z něj vyvozenému názoru na světový civilizační vývoj.

V naší přítomné situaci se proto zřejmě vyplatí pokusit se o zhodnocení možnosti a úskalí nynější transatlantické a evropsky integrační orientace České republiky ze stanoviska Masarykova myšlenkového a politického přínosu k těmto klíčovým problémovým okruhům dneška. Na úvod je třeba připomenout zpravidla opomíjenou neoddělitelnost obou uvedených velkých strategických témat. K integraci nekomunistické části Evropy by po druhé světové válce nedošlo, kdyby tento projekt v r. 1946 neuvedla v život americká zahraniční politika v úzké součinnosti s nejvýznamnějším britským státníkem dvacátého století Winstonem Churchilllem. Samotný zrod Organizace severoatlantické smlouvy v dubnu 1949 byl, je a bude ztělesňovat *neoddělitelnost evropského demokratického míru od klíčového celosvětového významu americké demokracie*. Protože Evropská unie spatřila světlo světa jako výsledek dlouhodobého úsilí zabránit opakování celoevropské a světové válečné katastrofy na demokratickém základě, nelze její existenci a budoucnost oddělovat od její životní bezpečnostní podmínky možnosti, jež spočívá v existenci NATO.

Byl to v první řadě zakladatel našeho demokratického státu T. G. Masaryk, kdo zjevně pochopil neoddělitelnost demokratického evropského sjednocování a míru od sepětí s americkou demokracií, jak se historicky vyvinula do federálního politického útvaru Spojených států amerických a v první světové válce se stala rozhodující světovou mocností.

Měli bychom sobě a jiným plným právem připomínat, že vývoj euroatlantického společenství spolu s integrací demokratické části Evropy po druhé světové válce a jejich celoevropské rozšíření po vítězství demokracií ve studené válce daly za pravdu Masarykovým názorům na evropský, euroamerický a světový vývoj směrem k demokratické civilizaci.

V souvislostech Masarykova uvažování o demokraticky založené evropské jednotě a jejím atlantickém rozměru vyvstávají opodstatněné kritické námitky, jež se týkají aktuálního stavu evropské integrace. Dnešní podoba Evropské unie je výsledkem převažujícího postupu, který vedl k jejímu vzniku. V evropském demokratickém prostoru, jež zajišťovaly Spojené státy americké, se jako hlavní činitelé integračních kroků prosadily dvě kontinentální velmoci: Francie a Německo. Mírové překonání jejich dlouhodobého moderního nepřátelství se již koncem dvacátých let mohlo stát podmínkou vzniku Spojených států evropských na základě tzv. Briandovy iniciativy, v jejímž pozadí stála Masarykova

účinná podpora panevropskému hnutí československého občana Richarda Coudenhova-Kalergiho.²⁾ Počátkem padesátých let se starý záměr podařilo uskutečnit zřízením Společenství uhlí a oceli a s ním spjatou politickou spoluprací obou evropských velmocí. Tento krok odstartoval postupné, zejména ekonomicky a obchodně zaměřené kroky, jež v devadesátých letech vyvrcholily vznikem Evropské unie a 1. ledna letošního roku ustavením Evropské měnové unie jedenácti ekonomicky relativně vyspělejších zemí z nynějších patnácti členských států.

Cílem takto realizovaného integračního postupu, ke kterému by se měla postupně připojit i Česká republika, je vznik evropského nadstátu. Ekonomickou integraci se má dosáhnout politického evropského sjednocení. Takový vznik státu je v dějinách ojedinělý. Státy totiž vznikají a zanikají v důsledku zřetelné politické vůle. A politická vůle je vždy výrazem silného mravního, svou povahou duchovního přesvědčení. Evropská unie se v tomto světle ukazuje jako výsledek velmi zvláštního způsobu jednání, jehož výsledkem je *atypický politický útvar s dosud nejasněnou politickou, a tím méně duchovní perspektivou.*

Jeho základním rysem je zmíněná *zprostředkovanost politické vůle vůli k zajištění ekonomických výhod.* Tím se pojetí Evropské unie principiálně odlišuje jak od Masarykovy koncepce vzniku Spojených států evropských za první světové války a na počátku první republiky, tak od známé Churchillovy curyšské rozhlasové výzvy k ustavení Spojených států evropských ze září r. 1946. Podle Masaryka musí vskutku demokratická evropská jednota vyrůstat ze změny *celé duševnosti Evropy*, a nikoli z pouhé přeměny evropské mapy. Vůdčí zásadou této základní evropské změny musí být „pravá rovnost – právě tak v oblasti vnitřní jako vnější – rovnost, zasahující každého občana a každý národ“.³⁾ Tomu odpovídá i Churchillův rozhodující princip úsilí o Spojené státy evropské, jež chápe jako rozhodnutí evropských občanů jednat podle *spravedlnosti*, a nikoli nespravedlnosti. Churchill přitom zdůraznil, že *jedině tak budou Evropané schopni žít život, který stojí za to žít.*⁴⁾

---

2) Srov. R. Coudenhove-Kalergi, *Der grösste Europäer*, Paneuropa, Viedeň-Curych, sv. XI, 1935, č. 3, s. 68

3) Srov. T. G. Masaryk, *Sub specie aeternitatis*, The New Europe, sv. I., č. 10, s. 300–305 (21. 12. 1916).

4) Srov. R. Coudenhove-Kalergi, *Ein Leben für Europa*, Kiepenheuer-Witsch, Kolin/R. 1966, s. 286.

Hlavním důvodem vzniku tak podstatného rozdílu, jenž zřetelně vystupuje mezi výchozím Masarykovým, potažmo Churchillovým pojetím Spojených států evropských, a koncepcí, jež převládla při postupném zrodu dnešní Evropské unie, je závažný *posun východisek od mravně sebevědomého, uvážlivě prozřetelného demokraticismu k útočišti v centrálním, v ekonomické výhodnosti založeném řízení Evropy ze strachu před opakovaným válečným katastrofou*. Jinými slovy, příčinou takto vzniklé politické vůle není duchovní vyrovnanost na základě pečlivě uváženého pojetí evropské spravedlnosti, nýbrž obava z ohrožení. Tak lze právem charakterizovat hlavní důvod francouzsko-německého politického úsmíření po druhé světové válce, jež se stalo a dosud je vůdčím hybným činitelem postupného vzniku Evropské unie. Jde zjevně o důvod *polovičatý*, kde celoevropsky perspektivní *mravní* základ politické vůle nutně tahá za kratší konec. Masaryk by takové východisko evropské politiky označil jako polozdělanost a diletantství.

K takové charakteristice zřetelně přispívá politická *obnova neblahé materialisticko-centralistické tradice francouzského a německého liberalismu*, jež převažuje ve výstavbě a nynější podobě institucí Evropské unie. Zde se oprávněně eufemisticky hovoří o demokratickém deficitu, jež má napravit chronicky odkládaná reforma evropských institucí. Instituce Evropské unie se totiž dosud neřídí výchozí demokratickou zásadou dělby, rovnováhy a vzájemné kontroly institučních politických mocí. Jinak řečeno, jednotlivé členské státy Evropské unie jsou spravovány mnohem demokratičtějším způsobem, než Evropská unie, pro kterou se vzdávají nebo hodlají vzdát své státní suverenity. Demokratické zásady spravedlnosti, jež je zcela na místě od Evropské unie požadovat, se rovněž týkají rovnoprávného postavení velkých a menších států. V této oblasti dosud přetrvává poměrně spravedlivé uspořádání, jež by reforma evropských institucí měla změnit s ohledem na silící tlak evropských velmocí na změnu v jejich prospěch. Jak známo, je to právě reforma institucí Evropské unie, která podmiňuje její rozšíření o některé postkomunistické demokracie, včetně České republiky.

Nezanedbatelným problematickým prvkem uvnitř Evropské unie je rovněž politický směr evropského regionalismu, který se důrazem na význam evropských regionů snaží oslabit státnost jednotlivých evropských demokracií ve prospěch centrálně administrované politiky regionálních zájmů, jež přesahují státní hranice. Zde se kromě přirozených humanitárních, ekonomických a kulturních potřeb např. promítá i tradičně vel-

mocensky inspirovaná německá snaha oslabit státní nezávislost zejména České republiky a Polska, a to po r. 1989 umělým problematizováním a politickým oživováním poválečného odsunu německého obyvatelstva z obou státních území podle Postupimské spojenecké dohody. Děje se tak přesto, že taková politická aktivita zjevně ohrožuje základy evropského míru.

Je nanejvýš příznačné, že Evropská unie, jež vznikla ze strachu před válkou a na výrazně ekonomicky pojatých argumentech, po zavedení Evropské měnové unie hospodářsky stále zřetelněji zaostává za americkou ekonomikou, resp. poměrně nedávno vzniklou *Severoamerickou smlouvou o volném obchodu*, a zatím nebyla a dosud zdaleka není schopna zvládnout od počátku devadesátých let postupující jihoslovenskou občanskou válku, ne-li blízkovýchodní válečné ohnisko. Tyto varovné skutečnosti jsou přirozeným důsledkem *polovičitých, nehotových základů, na kterých současná Evropská unie stojí*.

Je nespornou skutečností, že naše chystané členství v Evropské unii značně přispěje k demokratické reformě právního řádu, celkového právního stavu, k civilizovanějšímu fungování státní správy, samosprávy, k zavedení důslednějších liberálně ekonomických zvyklostí v naší zemi a k jejímu mnohem snazšímu přístupu na rozsáhlý trh Evropské unie. Toto podstatné relativní zlepšení našeho nynějšího, ve mnoha ohledech zaostalého stavu bude nicméně na druhé straně znamenat, že se stane součástí nadstátního evropského útvaru, který stojí na vratkých základech, a jehož ekonomika stále výrazněji zaostává za hospodářsky nejvýznamnějším severoamerickým ekonomickým společenstvím.

K tomu přistupuje skutečnost, jež je ze stanoviska české masarykovské tradice evropské jednoty jako součásti světové, zejména atlantické demokratické civilizace hodna zodpovědného kritického zamyšlení. Zde mám na mysli soudobý *provinciální evropský izolacionismus v podobě antiamerikanismu*. Jde o jev, který úzce souvisí s evropským průběhem a důsledky druhé světové války. Je příznačné, že evropský antiamerikanismus je v Evropské unii kromě Německa rozšířený zejména v těch evropských zemích, jež ve druhé světové válce buď stály na německé straně, nebo byly Německem obsazeny a jejich demokraticky nevyspělé elity s okupační nacistickou mocí ve značné míře dobrovolně kolabovaly. Např. Francie je nadto ve vypjaté podobě příkladem země, jejíž dlouhodobě neuspokojené velmocenské aspirace se v nápadně vyostřené a očividně nekritické podobě obracejí proti klíčové úloze americké de-

mokracie v evropských a světových dějinách po druhé světové válce. Nezvládnutá mravní minulost evropských kontinentálních mocností a její chronická patologická kompenzace ve vztahu ke Spojeným státům americkým se zpravidla rovněž projevuje nekritickým úsilím o zahraničně politické spojenectví s Ruskem, jehož přítomný stav a budoucnost má zvláště v poslední době mnohem blíže k ohrožení evropské demokracie, než k posílení evropské demokratické jednoty, včetně rovnoprávnosti malých a velkých evropských států.

Zřetelně provinciální antiamerikanismus Evropské unie nebezpečně zpochybňuje samotný smysl jejího postupného vzniku a budoucí existence. Jestliže si kontinentální demokratická Evropa důkladně neuvědomí, že čím bylo Středozevní moře pro civilizaci římskou, tím je Atlantik pro demokratickou Evropu a Ameriku, tedy životním spojujícím středem dějin evropského demokratického ducha, a nikoli jeho hranicí, náš světadíl se může brzy znovu octnout na pokraji zkázy. Vzhledem k nikoli nahodilému faktu, že T. G. Masaryk sestavil a zveřejnil washingtonské Prohlášení nezávislosti našeho svobodného demokratického státu⁵⁾ na základě rozhodujícího významu euroatlantického demokratického společenství pro budoucnost evropské svobody a demokracie, by Česká republika, jež se hlásí k tradici Masarykova Československa, by k současným nebezpečným trendům v Evropské unii neměla lhostejně přihlížet s povrchním odůvodněním, že dosud spolu s dalšími kandidáty čeká na řádné členství a nechce si rozzlubit mocného souseda. Právě proto, že se chceme stát *plnohodnotným* členským státem Evropské unie, měli bychom mít o její budoucnost nezastíranou politickou starost již dnes, a podle toho nejen mluvit, nýbrž i jednat.

V zájmu stabilní demokratické budoucnosti Evropské unie a jejího spravedlivého uspořádání by nepochybně bylo přirozené posílení evropských vazeb na Spojené státy, jež by přesahovalo závazky, které vyplývají z členství mnoha evropských demokracií v NATO. Obavy z budoucí orientace zejména kontinentálních členských států Evropské unie a pochybnosti o jejich spojenecké spolehlivosti v rámci NATO vedly Spojené státy, kromě dalších strategických důvodů zacílených na dlouhodobou stabilitu demokratického uspořádání Evropy, k iniciaci nynějšího rozšíření NATO o Polsko, Českou republiku a Maďarsko. Tyto tři země se pro

---

5) Srov. *Declaration of Independence of the Czechoslovak Nation by Its Provisional Government*, New York, The Marchbanks Press, October 1918.

své přední postavení mezi *postkomunistickými* demokraciemi pokládají de facto v masarykovském duchu za dlouhodobě účinnou protiváhu krátkozrakého centralistického izolacionismu západoevropských kontinentálních mocností a zatím nevyzpytatelného Ruska.

Takovou důvěru bychom si měli zasloužit účinným jednáním v zájmu celoevropské demokratické perspektivy. Česká republika by proto např. mohla zvážit i napojení na Severoamerickou dohodu o volném obchodu, jež by se případně mohlo týkat i některých dalších postkomunistických demokracií, a tak by umenšilo problematický izolacionistický sklon Evropské unie v zájmu její dlouhodobé demokratické soudržnosti i po plánovaném rozšíření.

Masaryk dosti přesně vystihl neopakovatelnou povahu Evropy, z níž musí nezbytně evropské demokratické sjednocování, jako po tisíciletí se utvářející rozmanitost evropských národů a státních útvarů. Z ní je proto přirozeně na místě vycházet při tvorbě evropské demokratické jednoty, a nikoli z *nepřirozeně uniformní centrální doktríny*. Masaryk proto mluví o *volné federaci*,⁶⁾ ale ne o konfederaci. Z toho je zřejmé, že v přirozeně vzniklé, volné evropské federaci by měl existovat společný evropský tmel, jenž by trvale zabraňoval konfедераčnímu roztržštění, oně zhoubné a destruktivní anarchii suverenit. Takovým tmelem by mělo očividně být sdílení nábožensky a filosoficky konstituovaných ekumenických principů a zásad etického a politického jednání. Vytvoření takového základního evropského konsensu, jenž by byl úzce spřízněný s americkým konsensem demokratické státní ideje a jejího *trvalého* poslání, je svými kořeny evropským, svobodně vzniklým a uskutečňovaným úkolem na zjevně delší časový horizont, než je první dekáda nastávajícího století a tisíciletí. Dosažení tohoto cíle rozhodně nepomůže provinciální evropský izolacionismus, nýbrž přesně naopak kulturně civilizační, politické a ekonomické posilování soudržnosti *duchovně vzniklého jádra euroatlantické civilizace*.

Naše spřízněnost s takovým pojetím spravedlivé demokratické budoucnosti evropské integrace je dána zrodem a dějinami *české státní ideje*, jež na území našeho státu vedly ke vzniku první evropské reformace. Bylo to *reformační, demokraticky perspektivní prostředí svobody individuálního duchovně mravního svědomí*, odkud vzešla myšlenka nábo-

---

6) Srov. T. G. Masaryk, *Světová revoluce*, Orbis a Čin, Praha 1930, s. 503.

ženské tolerance, občanských svobod a práv jako základ moderní demokracie a její takto výslovně vzniklá, ustavená a evropskou demokracii ve dvacátém století třikrát zachránivší *americká podoba demokracie na demokraticky náboženském základě*. Zde je skutečný původní zdroj myšlenky demokratické a spravedlivé evropské integrace. Jedině na něj bychom měli interpretačně navazovat, nechceme-li se zpronevěřit tradičně české tradici myšlení a jednání, za jejíž převratně moderní formulaci vděčíme T. G. Masarykovi, jehož filosofický a právě tak státně zakladatelský význam si stojí zato připomínat, ptáme-li se na místo České republiky v úsilí o evropskou integraci na demokratických základech.

březen 1999

Tradice národních zájmů České republiky

Zahraniční politika České republiky musí vycházet z dnešní obecné podoby českých národních zájmů a konkrétně je realizovat.

Tradice českých národních zájmů se brzy po vzniku českého státu před 1200 lety odvíjí z české státní ideje, jež se během první světové války souvisle přeměnila ve *státní ideu Československé republiky*. Podstata české státní ideje a její dějinný vývoj spočívají v přednostním důrazu na nezastupitelnost mravně založené individuality politického národa, jeho občanů, a v takto pojatém celkovém smyslu české státnosti. Česká státní idea se proto jako trvalý koncepční základ české státní existence vyznačuje zásadní demokratičností. Ta se v moderním období 19. a 20. století výslovně uplatnila při formulování a uskutečňování základních českých národních zájmů *Františkem Palackým a Tomášem Garriguem Masarykem*, a nakonec přirozeně vyústila do úspěšného ozbrojeného, zpravodajského a politického boje proti nedemokratickému Rakousko-Uhersku za první světové války, jehož výsledkem byla moderní obnova svobodné české státnosti 28. října 1918 v podobě Československé republiky. *Svobodná* česká státnost, její státní idea a z ní vyplývající české národní zájmy jsou od této klíčové události našich moderních dějin přirozenou a nezbytnou součástí vývoje euroatlantického jádra demokratické civilizace.

Moderní česká státní idea se od té doby zahraničně politicky konkretizuje do rozhodujících českých národních zájmů:

- vytvořit *celoevropskou demokratickou jednotu* s úzkou vazbou na Spojené státy americké jako jádro moderní demokratické civilizace, a proto demokraticky stabilizovat *centrální pásmo střední Evropy mezi Německem a Ruskem*, resp. středovýchodní Evropu
- demokratickou evropskou jednotu uskutečnit sdola jako *volnou federaci evropských demokracií*, a jejich přirozeně vzniklých uskupení
- ustavit závazný mezinárodně právní systém, jenž nad státní suverenitu klade povinnost ochrany základních občanských práv
- prosazovat spravedlivý demokratický světový řád, který spočívá v takovém smyslu existence států, národů, občanů a jejich společenství, jenž vyrůstá z jejich mravně zakotvené svobody a individuální nezastupitelnosti.

Moderní podoba českých národních zájmů se mohla zejména z vněj-

ších příčin během necelých dvaceti let existence první Československé republiky uskutečnit jen zčásti. Tento úkol před naším státem přirozeně opět naléhavě vyvstal v *plném rozsahu* po ukončení čtyřicetileté totalitní komunistické nadvlády v listopadu 1989 a po rozdělení Československa 1. ledna 1993, kdy vznikla samostatná Česká republika.

Rozhodujícím úspěchem v uskutečňování moderních českých národních zájmů se stalo začlenění České republiky spolu s Polskem a Maďarskem do Organizace severoatlantické smlouvy 12. března 1999. Politická a bezpečnostní sounáležitost celku euroatlantických demokracií se tímto závažným krokem poprvé v dějinách rozšířila do centrálního pásma střední Evropy, jež vytvářejí menší národy a státy mezi Německem a Ruskem, kde zákonitě vznikají celoevropské a světové válečné konflikty. Je základním národním zájmem České republiky, aby takto zahájený proces rozšiřování demokratické civilizace souvisle pokračoval. Jeho celoevropskou nezbytnost přesvědčivě dokládá jihoslovenská občanská válka z devadesátých let 20. století a chronická nestabilita Ruska po odstranění komunistického totalitního režimu a rozpadu Sovětského svazu.

Je v českém národním zájmu prosazovat taková řešení konfliktních situací v jižní a východní části centrálního pásma střední Evropy, jež by případ od případu vhodně kombinovala rozmanité formy politického jednání s nezbytným užitím politické a vojenské moci NATO. Bosenská a Kosovská válka názorně předvedly, jak je takový postup nezbytný a nesmírně obtížný.

Souhrnně řečeno, vůdčím strategickým, dlouhodobým zájmem České republiky je postupná demokratická stabilizace centrálního pásma střední Evropy v první řadě prostřednictvím NATO. Jedině za tohoto předpokladu lze dospět k

- trvalé celoevropské jednotě na demokratických základech,
- vyřešení tradiční východní otázky jako moderního problému ústrojné jednoty euroatlantického, asijského a afrického prostoru v duchu zásad demokratické civilizace.

Strategicky klíčovým zájmem České republiky proto je prosazovat uskutečňování těchto záměrů jak při formulaci a realizaci strategické doktríny a politiky NATO, tak v přípravě na vstup do Evropské unie. Jako nejbližší spojenci v takto orientované základní strategii českých

národních zájmů jsou spojenecké země NATO, a to zejména anglosaské a postkomunistické demokracie.

Jako nikterak jednoduchý proces se z hlediska českých národních zájmů jeví vstup České republiky do Evropské unie. Současná podoba EU je výsledkem v dějinách zcela ojedinělého úsilí vytvořit cestou ekonomické a finanční integrace evropský politický rámec, kterému mají podléhat členské státy EU. Přes značně pokročilejší hospodářskou a právní úroveň členských států EU ve srovnání s postkomunistickými zeměmi tzv. první vstupní vlny si nelze zastírat, že nynější centralistický způsob přijímání rozhodnutí v EU je nedemokratický a obsahuje množství socialistických prvků, jejichž škodlivost je dostatečně prokázána. Evropská unie proto ekonomicky dlouhodobě zaostává za USA, resp. členskými zeměmi Severoamerické smlouvy o volném obchodu (NAFTA).

Nedávno zahájená měnová integrace jedenácti členských států EU v podobě Evropské měnové unie je vystavena oprávněné kritice za popírání souvislosti monetární politiky s vnitřní fiskální, sociální a dalšími politikami suverénního státu, resp. za disharmonii ekonomických procesů jednotlivých ekonomik. Takový proces by logicky vedl k závažnému narušení křehké politické stability rozhodujících států Evropské měnové unie.

Přetrvávající nedostatek politické vůle provést nezbytné institucionální reformy EU, jež by uvedené závažné nedostatky přesvědčivě napravily, je znepokojivý a stává do nepříznivého světla opakovaně prohlašovaný záměr EU podstatně se rozšířit východním, resp. jihovýchodním směrem. Pokud by se Evropská unie měla rozšířit pouze o jednu nebo dvě malé země, aniž by předtím provedla podstatné institucionální reformy, je v českém národním zájmu takovému postupu, a to ve prospěch EU, pozitivně a soustavně čelit odpovídajícími zahraničně politickými kroky.

Takový postoj České republiky a jemu odpovídající postup není ničím jiným než politickým a ekonomickým realismem, jenž má na mysli jak celkový prospěch České republiky, tak Evropské unie.

Uplatníme-li schopnost *předvídat*, a to jak ve prospěch budoucnosti svého státu, tak Evropské unie, na jejímž osudu nám musí životně záležet jako na *neodlučitelné* součásti soudržného euroamerického jádra demokratické civilizace, měli bychom se rozhodnout tak, abychom přispěli k *oboustranně příznivému evropskému obratu*.

Na jedné straně je nezbytné, aby Česká republika *přesvědčivě dokončila ekonomickou a právní transformaci*, a tak se plnohodnotně zařadila do sféry vyspělé civilizace euroamerických demokracií.

Na druhé straně by se Česká republika měla v zájmu dlouhodobě příznivé budoucnosti euroamerického společenství vážně ucházet o členství v Severoamerické dohodě o volném obchodu, a tak významně rozšířit dnešní možnosti svých ekonomických aktivit. V souladu s pravidly Evropské komise by Česká republika před možným vstupem do Evropské unie své případné členství v Severoamerické dohodě o volném obchodu zřejmě musela zrušit, tak jako svou dosavadní celní unii se Slovenskem. Skutečné datum našeho případného vstupu do Evropské unie je ale na druhé straně značně nejisté. Zde Evropská unie charakteristicky neprojevuje vůli budoucí členství našeho státu jakkoli časově upřesnit. Členství České republiky v Severoamerické dohodě o volném obchodu by každopádně znamenalo dlouhodobě významný politicko-ekonomický projekt, jehož strategicky založené rozvrhy se nikoli náhodou začínají objevovat i na druhé straně Atlantiku.

Vzhledem k nedávnému rozšíření NATO by takový krok mohl souběžně probíhat po dohodě s Polskem a s Maďarskem. rozhodování by se v případě České republiky a jejích nynějších postkomunistických spojenců. Posílení euroatlantického jádra demokratické civilizace by se nemělo vyčerpat dějinným triumfem rozšíření NATO z 12. března 1999. Jeho logickým dovršením, a to právě v souvislosti s předpokládaným vstupem naší země do Evropské unie a v zájmu jeho dlouhodobé oboustranné prospěšnosti, by mělo být z hlediska evropské a euroatlantické zahraničně politické strategie českých národních zájmů připojení České republiky, pokud možno s Polskem a Maďarskem, do organizace Severoamerické dohody o volném obchodu, přestože by případné členství těchto států v Evropské unii *za stávajících unijních pravidel Evropské komise* takový krok suspendovalo. Na druhé straně by tyto země mohly z případné budoucí pozice členských států EU prosazovat změnu příslušného ustanovení Evropské komise ve prospěch propojení Evropské unie se Severoamerickou dohodou o volném obchodu.

Realizace takového záměru by významně posílila evropskou a euroamerickou stabilitu, jejíž ohrožitelnost a napaditelnost s krutě názornou poučností ukázalo kosovské pokračování války na postkomunistickém Balkáně s jeho evropsky, euroatlanticky a globálně nezanedbatelnými strategickými souvislostmi.

Evropská unie by po takto pojatém rozšíření ekonomicko-politické orientace našeho státu přistupovala k jeho budoucímu unijnímu členství s vysokou pravděpodobností mnohem spravedlivěji.

Evropská unie by si zároveň v první řadě důrazně uvědomila nezbytnost a nevyhnutelnost svého užšího propojení s geograficky protilehlou stranou euroatlantického prostoru demokratické civilizace jako *jediného civilizačního celku*, jehož přirozenou soudržnost je třeba iniciativně a aktivně zajišťovat, nikoli pokládat za něco téměř samozřejmého, a nebo dokonce předsudečně zpochybňovat.

Ve vztahu k Evropské unii a od ní neodlučitelného euroamerického demokratického společenství si svobodná a suverénní Česká republika nesmí dovolit selhat.

Evropská národní a státní rozmanitost a spolu s ní evropské demokratické tradice se vyvíjejí po staletí a tisíciletí. Zdrojem politické identity, legitimacy, suverenity a loajality EU proto musí být primární demokratická identita, legitimita, suverenita a loajalita, jak se vyvinula v jednotlivých členských státech unie, a sice bez ohledu na jejich velikost. Proto trváme na principu konsenzu v přijímání rozhodnutí o základních problémech EU. Přirozená autorita a moc Evropy, a tedy i Evropské unie, spočívá ve vyváženém skloubení zásad autonomizace a centralizace, nikoli v převaze jednoho principu nad druhým. Je v životním českém národním zájmu prosazovat jediné toto, z tradice české státní ideje vycházející pojetí evropského federalismu pro jeho evropskou autentičnost a dlouhodobou prospěšnost.

Je rovněž v českém národním zájmu soustavně a účinně paralyzovat vlivný sklon EU k provinciálnímu evropanskému izolacionismu zejména vůči USA. Stále soudržnější vztahy EU především s USA a Kanadou musí vytvářet přirozené zázemí NATO jako rozhodujícího elementu euroatlantického jádra demokratické civilizace.

Česká republika by do Evropské unie měla vstoupit ve chvíli, kdy takový krok bude vzájemně výhodný.

Zásady svobodného obchodu jsou v souladu s českými národními zájmy, a proto odmítáme existující umělé překážky exportu českých firem.

V dosud ne zcela bezproblémovém vztahu České republiky a Německa je třeba důsledně postupovat podle strategie českých národních zájmů. *V zájmu evropské demokratické stability nelze připustit, aby se revidovala platnost spojeneckých poválečných ujednání a na ně navazujících právních norem.*

Členství České republiky a její aktivní diplomacie v OSN, OBSE a RE je třeba uplatňovat výhradně v souladu s českými národními zájmy. V uvedených organizacích jsou významně zastoupeny nedemokratické,

nebo podle měřítek demokratické civilizace značně problematické státy. Česká republika proto musí v rámci uvedených organizací postupovat tak, aby vždy upřednostňovala své rozhodující národní zájmy, jež dlouhodobě uskutečňuje v první řadě prostřednictvím NATO.

Základní strategickou hrozbou pro Českou republiku je možné oslabení soudržnosti NATO jako rozhodující politicko-bezpečnostní organizace euroatlantického jádra demokratické civilizace. K takovému osudovému procesu může dojít v důsledku podcenění existujících globálních strategických hrozeb demokratické civilizaci.

Ty představují v *první řadě* totalitní režimy komunistického, exkomunistického a šovinisticky pseudonáboženského typu (Čína, Severní Korea, Vietnam, Laos, Kambodža, Barma, Kuba, Irák, Libye, Irán, Syrie, Bělorusko, Srbsko, Chorvatsko). Nebezpečí restaurace totalitního režimu v běloruském stylu nelze podceňovat v Rusku, ani v nástupnických státech bývalého Sovětského svazu.

Zpravidla na prvním místě zmiňované hrozby mezinárodního terorismu, jiných typů mezinárodně působícího organizovaného zločinu a mezinárodní migrace mají samy o sobě ve srovnání s dnešními, často podceňovanými totalitními režimy druhotný význam. Mnohem závažnější hrozbou se stávají teprve svým propojením s politikou totalitních hnutí a režimů.

Odtud pro zahraniční politiku České republiky vyplývají nejdůležitější mezinárodně politické problémy a úkoly, na kterých se musí podle svých možností primárně podílet:

- zajistit dlouhodobou soudržnost NATO a jeho postupné rozšiřování do centrálního pásma střední Evropy
- vyřešit konfliktní vztahy NATO a Evropské unie, resp. mezi americkými a evropskými demokraciemi tak, aby se Atlantický oceán v dohledné budoucnosti stal jednoznačně spojujícím, nikoli rozdělujícím prostorem přirozeně jednotného celku euroatlantických demokracií
- ostražitě paralyzovat a eliminovat vytrvalé úsilí rozmanitých typů totalitních hnutí a režimů oslabit a zničit demokratickou civilizaci včetně demokratických ústavních základů České republiky
- aktivně a iniciativně podporovat rozhodující americké úsilí vyřešit na demokratickém základě chronickou krizi postkomunistického Balkánu a na Středním východě

- s předstihem zabráňovat obnově politiky appeasementu vůči totalitním režimům.

Globální ekonomické problémy, obdobně jako problémy politické, jsou v zásadě důsledkem převahy určitého typu mravní volby. To přesvědčivě ukázala asijská a ruská ekonomická krize na konci devadesátých let dvacátého století. Stále postupující globalizace ekonomiky a politiky, jak ji v tradici české státní ideje a politiky rozpoznal již František Palacký svým pojetím *světové centralizace a polarizace*, neznamena jednosměrnou podřízenost mezinárodní politiky nadnárodním ekonomickým uskupením a jejich tlakům. Jde mnohem spíše o rozhodující globální význam zodpovědného porozumění lidské svobodě, odpovídajícího svobodného jednání a z těchto základů vyrůstající demokratické civilizace.

1999

Post-totalitní syndrom jako filosofický problém

Totalitarismus jako reálná extrémní alternativa lidské existence je příznačným rysem dějin dvacátého století. Totalitarismu v komunistické, nacistické podobě, a zřejmě i v jeho soudobých postkomunisticko-, islamisticko- či jinak šovinistických verzích, se totiž zdařilo přerušit tradici nebo vliv západního ducha, mravnosti a politiky. Jeho myšlenkovým pseudofilosofickým základem je *ideologie ve striktním* smyslu. Její podstatu dosud pravděpodobně nejpřesněji vymezila Hannah Arendtová. Ideologie je v této definici ztotožněním ideje s reálným předpokladem, tedy záměnou „nahlédnutí do toho, co jest“ s „premisou toho, co se má z rozumového nahlédnutí nutně stát.“¹⁾

Totalitní mentalita se proto vyznačuje osvojením takto pojímané lineární, podle Arendtové „fanatické“ shody a logiky procesu její dedukce z dané premisy, tedy např. třídního nebo rasového boje. Ideologická mentalita se proto vyznačuje odhodláním pohltit veškerou realitu a podstatu lidství železnou logikou údajně objektivních zákonitostí nekonečného pohybu.²⁾

Totalitní povaha takového režimu spočívá v destrukci individuální schopnosti lidského jednání a v přeměně lidí ve spoluviníky a spolupachatele činů a zločinů totalitního ovládnutí. Nezbytným dějinným předpokladem zásadní totalitní proměny lidství je zvládnutí jak veřejného, tak soukromého, resp. společenského života jednotlivců „železným poutem“ totalitního teroru.³⁾ Tím se totalitní panování stává vpravdě totalitním, neboť jeho teroristická všeobjímající podstata odstraňuje lidskou pluralitu a v každém zanechává pocit opuštěnosti ostatními. Tak uskutečňuje a zevšeobecňuje protiklad každého zdravého lidského společenství, jehož princip v době Dreyfusovy aféry vyslovil Clemenceau: „Nesnáz jednoho je nesnázi všech.“

Ukazuje se, že totalitní režimy politicky realizují zkušenost opuštěnosti jako základní zkušenost lidského spolubytí.⁴⁾ To znamená, že

---

1) Hannah Arendt, *Elemente und Ursprünge totaler Herrschaft*, Frankfurt/M 1955, s. 743.

2) Srov. tamtéž, s. 744 .

3) Srov. tamtéž, s. 749.

4) Srov. tamtéž, s. 749–750.

člověka přeměňují v zásadně manipulovatelné bytosti tím, že lidé ve své opuštěnosti spoléhají na domnělou nedotknutelnost elementárních racionálních zákonů, tj. na jejich evidenci a nutnost. Pravidla typu „dvakrát dvě jsou čtyři“ se tak významově proměňují. Místo racionálního prostředku jak se vyhnout rozporům se chápou jako samy ze sebe produktivní, jako zdroj rozvíjení postupů a procesů myšlení soběstačným vyvozováním jednoho z druhého. Takto omezeně fanatická, extremistická podstata ideologického uvažování, resp. vyvozování, sebe sama prohlašuje za mnohem radikálnější, resp. racionálnější než svobodné a druhými kontrolované myšlení.

Lze stěží popřít, že se tato, zejména v komunistických totalitních režimech po několik desetiletí uskutečňovaná, rozvíjená a prohlubovaná alternativa lidské existence stala pevným základem totalitní mentality valné části obyvatelstva příslušných zemí. Již proto nelze rovněž popírat, že ona totalitní mentalita a proto i povaha organizací a mnohých institucí ve značné míře přetrvává více než deset let po návratu svobody a demokracie např. na území nynější České republiky. Dokládá to mnoho významných skutečností, jež vyžadují učeněný popis a přiměřený výklad.

Jako rozsáhlý jev lze označit hluboce zakořeněný strach před riziky individuální odpovědnosti za vlastní rozhodování. Zde je vlastní zdroj časté, rozmanitě projevované nostalgie po komunistických časech sice všeobšáhle a odstupňovaně terorizujícího, přitom však neméně rigidně všeobstarávajícího komunistického režimu. Tento dosud široce patrný sklon se projevuje zejména jako nechuť dlouhodobě samostatně pracovat a zodpovídat za své činy a jejich důsledky nejen celkem svého života, ale zároveň s předpokladem kontinuity uskutečňované nastupujícími generacemi. Odtud pramení popularita jak sociálně-demokratických militantně etatistických a socialistických hesel a výroků z volebních kampaní, tak i nynější vysoké volební preference komunistů. Komplementární stránkou tohoto základního elementu postkomunistického mentálního syndromu je požadavek všeobecné, a to co nejhojnější a nejrozmanitější možnosti uspokojovat osobní potřeby, žádosti a volní sklony ve smyslu jakéhosi distribučního a libovolně konzumního ráje. V takto hluboce znetvořené, arogantní podobě se dosud zcela běžně kladou požadavky svobody a demokracie. Zde je častý mentální zdroj jednak dosud přetrvávajícího korupčního chování na institucionální úrovni veřejné správy, jednak vcelku snadného pronikání organizovaného zločinu do institucionálních struktur.

Nyní lze uceleněji pochopit příčiny dosavadního nápadně vlažného vyrovnávání s dlouhodobou totalitní komunistickou minulostí, které se v České republice mnohdy ukazuje jako vyložená nechuf. Zde máme co dělat nejen s jednáním mnoha institucionálních odchovanců komunistického režimu a jejich mnohdy mocných a vlivných společenství. Jejich soustavné, nehorázně sabotující byrokratické záměry a postupy by nemohly být úspěšné, kdyby se ve veřejnosti nesetkávaly s rozšířenou blahovolnou odezvou, až pocitem mravního ulehčení. Tyto dva podstatné elementy pak z intelektuální pseudovzdělánecké a odtud žurnalistické i politické roviny doplňují neméně významné skutečnosti. Mám na mysli nejrůznější odrůdy postmarxistických ideologií jako jsou militantní levicové podoby komunitarismu, liberalismu, ekologismu, feminismu, multikulturalismu a sofistickou ideologií prostoupeného postmodernismu. V politice je to souběžně fanatismus jak sociálně demokratické, tak ekologické, křesťanskodemokratické a kontinentálně liberalistické vize tzv. třetích cest. Nejen kvůli nynější politické převaze levice ve členských zemích Evropské unie se čím dál hlasitěji mluví o Evropské unii jako svérázném sociálním, tj. zaopatřovací administrativou ovládaném teritoriu, jež by se nejen odlišovalo, ale i konkurenčně, ne-li konfrontačně separovalo vůči USA, NATO a obchodně-ekonomickému společenství NAFTA.

Zde je patrné, že naše vyrovnávání s komunistickým totalitním dědictvím nemálo ztěžuje nehorázné odmítání vlivných intelektuálních proudů západních demokracií vyrovnat se svou nesmírně kompromitující záležitostí marxistické, socialistické a na druhé straně zejména v politických evropských koncepcích i fašistické a nacismem ovlivněné minulosti. Komunismu nepřilíš vzdálená, materialisticky založená pseudomorálka, její systémová polovičitost a ideologicky selektivní kritičnost tak svým značným vlivem nebezpečně podlamují odhodláni skutečně se vyrovnat s postupujícím retardujícím vlivem totalitní mentality a jeho výrazným institucionálním zázemím. Komunistickým totalitním režimem vštěpované vzorce sofistické racionalizace důsledně přízpůsobivého chování se tak jen ideologicky poněkud jinak odůvodňují a souběžně pružně obměňují ve změněných posttotalitních prostředích nových demokracií středovýchodní Evropy. Toto tradičně neuralgické centrální pásmo střední Evropy se ve svých postkomunistických retardujících záchvěvech, a to za výrazného přispění uvedené západní intelektuální polovičitosti a rovněž politické neschopnosti zejména Evropské unie, opět stává kritickým místem Evropy a demokratické civilizace jako celku.

Je tedy zřejmé, že zásadní a radikální vyrovnání s dosud stále významnou zátěží u nás jedenačtyřicetiletého, tj. vícegeneračního komunistického totalitního režimu je nezbytným předpokladem celkového kulturního, protože v první řadě duchovně mravního ozdravení společnosti a státu a nejen jich. Zvládnutí či nezvládnutí totalitní komunistické minulosti v České republice a dalších postkomunistických zemích má a nepochybně bude mít rozhodující vliv na základní vzdělanostní a politickou tvářnost demokratické civilizace. Nejde o nic menšího, než zda v demokratickém světě skutečně převládne široce rozvětvená, materialisticky založená sofistická pseudomorálka anebo zda se demokratická civilizace odhodlaně a neúhybně přihlásí ke svým vlastním filosofickým, filosoficko-náboženským a filosoficko-politickým základům, jež vytvářejí smysl její existence.

Vlastní filosoficko-politické a náboženské základy demokracie spočívají ve vždy nesamozřejmém a obnovitelném nahlédnutí prvotní a všeurčující platnosti přirozeného zákona a práva jako ontologicko-kosmologického bytostného určení všeho, co jest.

V takto striktním smyslu stále platí Masarykovo diktum o demokracii jako názoru na život sub specie aeterni. Jinými slovy, demokracie není materialistický a sofisticko relativizující názor na svět a život v jejich širokém rozpětí od totalitní ideologie po dnešní hlavní akademický proud liberalismu, postmodernismu a nejrůznější postmarxistické myšlenkové proudy, včetně marxismu samotného. Jedině tak lze přiměřeně rozumět vývoji demokracie, jenž dosud zdaleka není, a zřejmě nikdy nebude ukončen. Jeho podstatou je dynamika nekončícího sváru, sporu, konfliktu, kde vždy běží o nesamozřejmost svobody a spravedlnosti, a to nikoli pouze v politicko-veřejné podobě.

Vyrovnání s totalitní alternativou lidské existence v podobě komunistického totalitního režimu, jeho mentality a návyků je nezastupitelnou součástí klíčového sporu o demokracii, demokratickou svobodu a spravedlnost. Česká společnost a Česká republika musí nalézt dostatek elementárních schopností a neúhybné energie říci jak ve mravní, tak duchovní, politické a právní poloze jednoznačné a věcně pádné NE komunistickému totalitnímu režimu, marxismu a na ně v současnosti navazujícím institucionálním strukturám. Je to naše nezastupitelná povinnost nejen k sobě jako občanům svého státu, ale právě tak vůči druhým, podobně postiženým zemím a neméně k demokraciím, jež byly ušetřeny nástupu komunistického totalitarismu. Demokratická civilizace

nebude spravedlivá, slušná a věrohodná, dokud jednoznačně nepostaví na stejnou odpuzující úroveň nacismus a komunismus jako dvě zatím nejextrémnější v dějinách uskutečněné možnosti úpadkového selhání v myšlenkovém a politickém rámci evropského civilizačního okruhu.

Jestliže se tento nezbytný záměr uskuteční, způsobí to zásadní obnovu ducha a schopností demokratické civilizace jednat jako soudržný celek. Selžeme-li, vystavíme demokratickou civilizaci závažné zkoušce. Významně totiž přispějeme k nárůstu nových, spíše ale staronových podob totalitních mentalit, hnutí a režimů, jež zcela přirozeně, principiálně usilují o zničení lidské svobody a demokracie jako takových. Stojíme tedy na dějinné a duchovní křižovatce nikoli jen našich, ale právě tak světových dějin, a naše rozhodnutí, kterým směrem se opravdu dáme, je pouze naší dalekosáhlou odpovědností k sobě a druhým, již nemůžeme zůstat ušetřeni.

Jako přiměřně vhodné východisko v této naší závažné volbě se nabízí česká duchovně mravní tradice státní ideje. Tato snad nejpodstatnější česká kulturně politická tradice spočívá jako dějinně oživující podnět evropských a demokratických dějin v souvislém, a to prohlubujícím upřesňování základních elementů demokratického lidství a jeho určujícího etického zaměření transcendentní povahy. Tyto elementy nemohou být nikdy samozřejmé a nemohou se projevit, ne-li osvědčit bez mravního životního myšlení a jemu odpovídajícího, souvislého a soustavně naplňovaného odhodlání jednat. Pokud k něčemu takovému dochází, je to zřetelný opak systematického materialistického oportunismu a sobectví, jež charakterizují totalitní mentalitu, organizaci, i jejich nynější postkomunistické verze a institucionálně zjiřitelné projevy a podoby.

Vznik a vývoj české státní ideje jako výklad smyslu existence české státnosti bytostně souvisí se zakládajícím filosoficko-politickým rozvrhem evropské integrace, který lze, právě tak jako českou státní ideu, obecně vymezit jako křesťanský platonismus. Česká státní idea podává jak zrodem, tak nanejvýš dramatickým průběhem svých dějin původní český přístup a pojetí, jež v mnohém upřesňuje a učleňuje smysl původního a rozhodujícího, v první řadě křesťansko-platónského základu evropského ducha a z něj se odvíjející demokratické civilizace.

Principem české státní ideje je rozhodující důraz na eticky pojatou individuální jedinečnost jako vůdčí autoritu svobodného jednání a svobodného pospolitého života v individuálně občanském a národně státním smyslu. Filosoficko-etickým základem české státní ideje je rozdu-

jící postavení autority individuálního, v poloze přirozeného zákona mravně vázaného svědomí a rozumu. Zde pramení její charakteristický demokratismus.

Ústavní svrchovanost demokratických států, jež se odvíjí z tohoto zdroje, se vyznačuje porozuměním pro filosoficko-nábožensky a odtud politicky založenou soupatřičnost národního, občanského a mezinárodního principu demokratické civilizace.

Současná demokratická civilizace ale zjevně postrádá věrohodný a výslovný filosoficko-politický a obecně kulturní rozvrh, srovnatelný jak s českou státní ideou, tak s původním filosoficko-náboženským základem tradičních moderních demokracií. Podstatným důsledkem a zpětně i nezanedbatelným důvodem tohoto málo potěšitelného stavu je na jedné straně stále absentující zásadní vyrovnání postkomunistických zemí s komunistickým totalitarismem a na druhé straně celková kulturně vzdělanostní, a proto i častá politická nejasnost západních demokracií. Jasně a zřetelné stanovisko a odpovídající postup České republiky při zvládnutí komunistické totalitní minulosti by proto musely inspirativně přispět k příznivé filosoficko-politické revizi kulturního stavu dnešní demokratické civilizace.

2000

Evropská integrace ve světle české státní ideje

Vznik a vývoj české státní ideje bytostně souvisí se zakládajícím filosoficko-politickým rozvrhem evropské integrace, který lze – právě tak jako českou státní ideu – obecně vymezit jako křesťanský platonismus. Česká státní ideu podává svým zrodem a dramatickými dějinami originální české pojetí, jež upřesňuje a učleňuje významové důrazy původního a rozhodujícího, v první řadě křesťansko-platónského základu Evropy a z takto rozvrženého evropského ducha přirozeně vyrůstající demokratické civilizace.

Česká státní ideu v zásadě spočívá v prioritě eticky rozvržené individuální jedinečnosti jako vůdčí autority svobodného jednání a svobodného pospolitého života v individuálně občanském a národně státním smyslu. Její filosoficko-etický základ lze vymezit jako důraz na rozhodující postavení autority individuálního, v poloze přirozeného zákona mravně vázaného svědomí a rozumu. Odtud v první řadě pochází její charakteristický demokratismus.

Zde je hlavní, rozhodující důvod, proč se právě v českém království po vzniku pražské univerzity postupně zrodila první evropská reformace, tedy hnutí, jež se časem v severozápadní Evropě stalo náboženskou půdou vzniku moderních evropských demokracií a v návaznosti na ně, tentokrát již globálně zaměřené demokracie americké. Ústavní svrchovanost demokratických států, jež se odvíjí z tohoto zdroje, se vyznačuje porozuměním pro neoddělitelnost národního, občanského a mezinárodního principu demokratické civilizace.

Evropská unie se od základní charakteristiky české i československé státní ideje a výchozího rámce moderních evropských, resp. euro-amerických demokracií podstatně odlišuje.

- 1) Evropské unii chybí věrohodný filosoficko-politický a obecně kulturní evropský základ, srovnatelný jak s českou státní ideou, tak s filosoficko – náboženským základem tradičních moderních demokracií. Místo toho se Evropská unie zakládá na povrchní ideologické směsici centralizujícího ekonomistního dirigismu, vyrůstající z krátkozraké materialistické víry v samospasitelnou autoritu institucí bez skutečného demokratického mandátu. K této federalistické evropské ideologii rovněž patří nekritická, a proto evropsky úpadková víra, že takto lze

Evropu uchránit před válečnou katastrofou. Je příznačné, že pro ideologickou dogmaticnost není Evropská unie s to porozumět hrozivému momentu válečného postkomunistického Balkánu, u jehož zrodu stála nekompetentnost zejména německé unijní politiky.

2) Pro Evropskou unii je charakteristické, že svou převažující ideologii a ji odpovídající politikou nedostatečně reflektuje a mnohem spíše soustavně popírá evidentní a podstatnou soupatřičnost národního, občanského a mezinárodního principu demokratické civilizace. Přesněji řečeno, Evropská unie se vyznačuje zřetelným ideologickým dogmatismem, který soustavně odmítá brát v úvahu základní neodmyslitelnou podmíněnost demokratické mezinárodnosti národně občanským principem ústavní svrchovanosti demokratických států. Tím ale v zásadě podkopává principy základních občanských práv svobod, jež může zaručit pouze demokratická ústavní svrchovanost států a mezinárodní právní řád, který z takových ústavních svrchovaností přirozeně vyrůstá. Nepřirozená povaha tohoto charakteristického rysu unijní ideologie se zpětně projevuje tak, že zejména němečtí a francouzští politici chvílemi nedokáží odlišit, kdy mluví o Evropské unii, a kdy o Francii nebo Německu.¹⁾

3) Evropská unie stojí na naivní, svou povahou nesmírně kontraproduktivní ideologické víře v ekonomický determinismus jako klíčový hybný prvek evropské unijní politiky. Takové stanovisko je v zásadním rozporu jak s českou státní ideou, tak se samotnými základy evropské civilizace. Je to právě evropanství, jež vyrůstá z ověřitelného zjištění, *že svoboda a s ní spjatá lidská důstojnost nejsou žádným prodloužením fungující ekonomické organizace, nýbrž od ní zásadně odlišnou a pokaždé nesamozřejmou lidskou možností, přestože vyžaduje neustálé průběžné zajišťování úživných a obdobných životních nezbytností.*

Kontraproduktivnost ekonomistní ideologické víry Evropské unie spočívá

- v uvedeném zásadním nepochopení vztahu mezi politikou a ekonomikou, jež musí vést k postupnému omezování základních principů demokratické civilizace jako základu evropanství ve prospěch autokraticky byrokratického dirigismu. Zatím nejčerstvějším konkrétním dokladem této neblahé základní povahy Evropské unie je současný návrh zákona

---

1) Timothy Garton Ash, *Catching the Wrong Bus?*, v: *The Question of Europe*, vyd. Peter Gowan a Pery Anderson, Verso, Londýn - New York 1997, (117-125), s. 119.

o přístupu k dokumentům Evropské unie, který předkládá Evropská komise. V tomto nanejvýš charakteristickém případě jde o zcela zjevné omezování, resp. likvidaci svobodného přístupu k informacím občanů Evropské unie. Návrh zákona by se tedy po přijetí do května 2001 a následném pravděpodobném začlenění do *acquis communautaire* stal zákonem nadřazeným národnímu právu členských států. V České republice, která usiluje o sladění svého právního řádu s právem Evropské unie, by se tento zákon, který svévolně eliminuje základní právo občanů na informace, stal právní směrnicí nadřazenou ústavnímu právu, tedy i ústavní listině základních práv a svobod.²⁾

- v naivním spoléhání na jakousi evropskou nacionalistickou autarkii zejména ve vztahu ke Spojeným státům americkým. Zde se projevuje dějinně dosud nezvládnutý poměr nepřiměřených, evropskou svobodu a demokracii ohrožujících velmocenských tužeb v první řadě nedávno sjednoceného Německa a Francie k demokratické civilizační hegemonii USA. Zřetelným, snad nejpádňejším dokladem tohoto krátkozrakého destruktivního trendu je současná francouzsko-německá ambiciózní koncepce Západoevropské unie jako vojenské složky Evropské unie coby předpokládaného evropského superstátu. Přestože byl vojenský výkon zejména kontinentálních unijních členů NATO v nedávných krizových situacích na postkomunistickém Balkáně ve srovnání s americkou armádou žalostný, představuje nynější koncepce Západoevropské unie mnohem spíše neuvěřitelně megalomanskou snahu vojensky soupeřit se Spojenými státy americkými, než střízlivé úsilí vojensky zabezpečit demokratickou Evropu.³⁾

- v takto pojatém ekonomicko-politickém evropském izolacionismu tvrdého jádra EU seskupeného kolem Německa. Při srovnání s geograficky vymezeným okruhem působení NATO, jak jej kodifikuje Washingtonská smlouva, je bezmezný globální mocenský expanzionismus předpokládaného evropského superstátu zarážející.⁴⁾

- v materialistických, a proto v zásadě sobeckých postojích k přičleňování kandidátských zemí. Jde např. o periodicky artikulovaný sklon oddalovat rozšíření Evropské unie nebo pro nové členské státy dlouho-

---

2) Srov. Kateřina Šafaříková, *Evropská komise se vysmála právu na informace, Zákon o přístupu k informacím bude závazný i pro Česko*, Lidové noviny, 13. dubna 2000.

3) Srov. Reinhard Mutz, *Braucht die Europäische Union eine schnelle Eingriffsgruppe?*, Bassler Zeitung, 5/6 únor 2000.

4) Srov. *tamtéž*

doběji vymezit statut druhořadého členství (např. v rámci Společné zemědělské politiky, pohybu pracovních sil, zboží, atp.)⁵⁾

- ve výsledném, značně pravděpodobném teoreticky-koncepčním a prakticko-politickém rozrušení a podkopání samotné existence nynějšího rozhodujícího euroatlantického ohniska a přirozeného zdroje světové demokratické civilizace

- v takto způsobené destrukci filosofické, křesťanské a politické podstaty evropanství.

4) Pro Evropskou unii je příznačný závažný střet zájmů evropských velmocí, resp. velkých států a států menších či malých. To je dáno zejména tím, že Evropská unie ve své nynější podobě vznikla jako průnik zejména francouzských a německých politických zájmů. Určitý typ vyváženosti zájmů velkých a menších členských zemí představuje systém vážených hlasů zástupců jednotlivých členských států nejprve v podobě tzv. lucemburského kompromisu. Tento systém v podstatě zachovává Amsterodamská smlouva z roku 1997. Při jejím dojednávání ale Francie odmítla návrh menších států, zavést při hlasování systém dvojí většiny, tj. jak podle počtu obyvatel, tak bez zřetele k němu. Jak tento problém, systém vážených hlasů jednotlivých členských zemí, tak počet jejich komisařů v Evropské komisi má vyřešit dosud stále neukončená *Mezivládní konference Evropské unie*, a to bez účasti kandidátských zemí, přestože jde o několikrát potvrzenou podmínku rozšíření unie a jejich budoucího vlivu na její rozhodování.

Současný stav Evropské unie vyžaduje zásadní reformu jejích filosofických základů, politické koncepce, z ní odvozených jednotlivých politik, institucí, celkových ekonomických záměrů a z nich vyplývajících pravidel. Dosud převládající názor, že Evropská Unie je při uchování svých hlavních koncepčních východisek a politicko-organizačních prvků v zásadě s to zvládnout své podstatné rozšíření a dlouhodobě obstát jako důležitý, ne-li v budoucnosti vůdčí element globální civilizace, je neudržitelný. Je totiž více než zřejmé, že takovou perspektivu mají jen státy a jejich uskupení, jež svým jednáním, a ne pouze obecnými prohlášeními, v první řadě věrohodně zastávají liberálně demokratické ústavní postupy, a proto také důsledně globálně požímanou ekonomiku

---

5) Srov. rozhovor s komisařem Fichlerem ve *Financial Times*, 3. února 2000; srov. Peter O'Donnell, *Tainted Love*, Business Central Europe, Březen 2000, (39-41), s. 40.

volného trhu a rovnoprávné hospodářské soutěže. Tím v hrubých rysech vystává směr, jímž by se reforma Evropské unie měla ubírat. Z toho je ale zřetelně vidět, že takto rozvržený, skutečně demokratický reformní směr, se vesměs zásadně liší od koncepce reformy institucí Evropské unie kterou projednává dosud stále neuzavřená Mezivládní konference Evropské unie, přičemž se neustále zdůrazňuje, že jde o nezbytnou podmínku rozšíření Evropské unie, do jehož předpokládané první vlny patří i Česká republika.

Realistické zvážení tohoto nanejvýš závažného problému evropské přítomnosti a budoucnosti říká, že nelze počítat s tím, že by Evropská unie byla ochotna zásadněji měnit svou výchozí ideologii a politiku kvůli případnému, byť oprávněnému kritickému stanovisku jednotlivé kandidátské země, tedy např. České republiky.

Na druhé straně je na místě vzít rovněž v úvahu následující skutečnosti:

Zásadní, evropsky úpadková a destruktivní, nepřiliš inspirativní rozporuplnost jak teoretických základů, tak konkrétní podoby Evropské unie není pouze v závažném protikladu k povaze české státní ideje. Její antipolitická vůdčí tendence je nejožehavější právě v dotyku s postkomunistickými evropskými demokraciemi, které dosud živě pocítují nesrovnatelný smysl demokratické politiky, tj. demokratické ústavní státnosti a její svrchovanosti jako ničím nezastupitelnou zárukou trvalé lidské, resp. občanské důstojnosti. Smysl, který se zejména v kontinentálních poválečných demokraciích, jež jsou nyní členskými zeměmi Evropské unie, podařilo do značné míry zastít nespornými materiálními výhodami poměrného blahobytu dosud přetrvávajících zaopatřovacích systémů. Rovněž v anglosaských, a to nikoli jen evropských, a některých skandinávských zemích je povědomí o základním významu demokratické ústavní svrchovanosti značně živé, protože vyrůstá z dlouhodobých demokratických tradic nezastupitelnosti občanských individuí, jejich ústavních institucí a jimi reprezentovaných demokratických států. Jeho oživení je nyní patrné i v členských státech *Evropské měnové unie*, kde se aktuálně probírá otázka jejich společného daňového a penzijního sjednocení do jednoznačně centralizované podoby, jež by neméně jednoznačně zlikvidovala politickou, tj. ústavní demokratickou suverenitu nynějších jedenácti členských států Evropské měnové unie.

Načrtnutý zásadní rozpor mezi českou státní ideou a současnou podobou Evropské unie, do níž hodlá Česká republika vstoupit, je rovněž

konkrétním případem závažného, pro pochopení politických problémů současného světa klíčového rozdílu mezi dvěma hlavními směry liberalismu. Na jedné straně existuje původní, lockovsko-montesquieovská liberálně demokratická koncepce moderní demokracie. Tento původní typ liberalismu ukotvuje základní občanská, resp. lidská přirozená práva a koncepci dělby, rovnováhy a vzájemné kontroly tří základních politických mocí spravedlivého demokratického státu, která na filosoficko-politickém anticko-křesťanském základě přirozeného zákona a práva umožňuje reálnou existenci občanských a lidských práv. Jde o typ liberalismu, který je velmi blízký dramatické dějinné tradici české státní ideje a v moderních dějinách našel živnou půdu zejména v anglosaských a také skandinávských zemích se zjevným reformačním pozadím náboženského vývoje.

Na druhé straně existuje z původní evropské filosoficko-politické tradice druhotně a spíše polovičitě odvozená koncepce eticky relativizujícího liberalismu hobbesovsko-rousseauovského typu se zjevnou tendencí k náboženské a etické indiferenci a centralizující byrokratické vládě jako svému hlavnímu záměru domněle vše zjednodušujícího, a proto všespásného administrování lidí a věcí

Česká státní idea se jak filosoficko-politickým, tak prakticko-politickým zaměřením svých nositelů, a to zejména od zavedení ústavních poměrů v roce 1848 a jejich obnově v roce 1860 zcela přirozeně vyznačovala důrazným příklonem hlavního proudu české politiky k liberálně demokratickému způsobu vlády a správy veřejných věcí. Moderní česká demokratická politika měla zejména tímto svým rozhodujícím, liberálně konzervativním hlavním proudem nápadně blízko k anglosaským tradicím liberálního konzervatismu. Zároveň od počátku důrazně odmítala francouzsko-belgicko-německý hlavní proud kontinentálně evropského liberalismu, a to pro jeho byrokraticko-centralistické, nedemokratické založení. Takto výslovně se průběžně vymezují stanoviska Františka Palackého, Karla Havlíčka a Tomáše G. Masaryka.

Svár mezi oběma hlavními typovými směry liberalismu vytváří zejména od roku 1848 po dnešní dny postupně stále vyostřenější příčinu, povahu a podobu rozhodujícího napětí a konfliktu ve státech a politicko-geografických okruzích demokratické civilizace. Zde rovněž tkví podstata hlavních kontinuálních problémů Evropské unie, neboť Evropská unie se vyznačuje jak svým původním založením, tak dosavadním vývojem zřetelným východiskem a souvislou převahou zásad a praktických

kroků, jež patří do okruhu eticko-nábožensky indiferentního a k byrokratickému centralistickému ovládnutí zcela zřetelně tíhnoucího, převážně kontinentálního typu liberalismu francouzsko-německé provenience. Právě zde je třeba hledat důvod, proč jsou instituce Evropské unie mnohem méně demokratické, a to především bez skutečného demokratického politického mandátu, v porovnání se členskými státy Evropské unie, jež by právě těmto institucím měly předat, a de facto již mnohdy předaly politickou suverenitu. Jako zatím nejaktuálnější příklad lze uvést nedávnou rezoluci Evropského parlamentu, jež požaduje, aby Česká republika zrušila platnost některých československých poválečných prezidentských dekretů. V daném případě je jasně patrné, jak snadno se při rozsáhlejší absenci poslanců může stát, že jménem Evropského parlamentu začne vystupovat extrémistické uskupení a vyžadovat odstranění právních aktů, jež spoluvytvářejí základy poválečného evropského míru.

Označuje-li se takový stav jako demokratický deficit, je to pouhý eufemismus, který zastírá podstatu problému. Ten lze souhrnně vymezit jako závažný rozpor mezi povahou Evropské unie, a základy evropanství, přesněji řečeno v Evropě kdysi vzniklé demokratické civilizace. Právě tak závažný rozpor mezi českou státní ideou a evropskou integrací, jak ji uskutečňuje Evropská unie, je vyhraněným případem tohoto obecného, delší dobu již nejen v Evropě probíhajícího sporu o povahu evropanství a demokracie. Česká politika by se jej právě s ohledem na smysl české státní ideje a jeho tisíc dvě stě let starou tradici měla výrazným a oslovujícím způsobem účastnit.

duben 2000

Evropa, Evropská unie a svět

Srovnání zásadní odlišnosti zeměpiné podoby Evropy s jinými světadily naznačuje, v čem tkví vlastní podstata evropanství. Evropa se jako zeměpisný celek – narozdíl od jiných kontinentů – nevymezuje oceánem. Je, přísně vzato, členitou západní částí Asie. Je tomu tak proto, že odůvodněné přesvědčení o kontinentálnosti tohoto *nekontinentu* vzniklo z ověřitelné evidence jeho zásadní, kulturně civilizační rozdílnosti v porovnání s východnějšími, resp. jižnějšími územími. Onu vědomou diferenci poprvé uskutečnily svobodné řecké obce, tj. městské státy, jako ověřitelný rozdíl mezi vládou politickou a nepolitickou, aristotelsky řečeno, mezi vládou nad svobodnými a rovnými, a despotií.¹⁾

V následných dějinných zvratech se takto založená, ústavně demokratická podoba státu svobodných občanů projevovala jako bytostně nesamozřejmá skutečnost, jež názorně demonstruje bytostnou nesamozřejmost reality vůbec. Proto se svoboda rozumu, svědomí a z nich vyplývajícího jednání na filosofickém a religiózně křesťanském základu přirozeného zákona a práva staly vůdčím principem zásadní odlišnosti Evropy od neevropy, resp. evropanství od neevropanství, a to bez ohledu na geografické hranice.

Politicky se tyto základní principy evropanství vývojově nakonec vždy konkretizují a precizují do rozmanitých podob civilizace ústavních demokracií na přirozenoprávním základě. Přirozenoprávně založená nezávislá ústavnost – a to i nedemokratická – legitimizuje, a tím v zásadě vytváří státní suverenitu jako absolutně nezpochybnitelnou politickou autoritu bez ohledu na škálu faktických vlivů, jimž se ten který stát vystavuje, a proto je ve svém suverénním, tj. svobodném politickém rozhodování bere v úvahu. Státní suverenita je ústavní nezávislost státu, jež spočívá v přijetí práv a povinností, obdobně jako je tomu u jeho občanů.

Státní suverenita *liberálně demokratického* ražení klade důraz na ústavní vymezení prostoru svobody, kde se neustále rozehrávají a řeší spory politických subjektů demokratické reprezentace svobodných občanů. *Liberalně demokratická státní, resp. ústavní suverenita proto zásadně*

---

1) Srov. Aristoteles, *Politika*, 1256a 19–21.

nepřipouští unitaristicko – ekonomistní, ani žádnou jinou tendenci nahradit svobodu politické soutěže dirigistickou chimérou efektivního řízení společnosti. A je to právě tento principiální rozdíl, který vytváří bytostnou odlišnost evropanství, a stále zřetelně převažující ekonomistně dirigistické orientace Evropské unie.

To konkrétně znamená, že *instituce Evropské unie*, jimž zatím demokraticky legitimní členské státy s výhradou možnosti vystoupení z unie předaly státní suverenitu, zatímco členové Evropské měnové unie tak již učinili nevratně, *postrádají demokratickou legitimitu*. Je příznačné, že právě reforma institucí Evropské unie, jež má tento závažný problém vyřešit spíše kosmeticky a zároveň podmiňuje možné členství kandidátských zemí, se neustále odkládá. Evropská unie tak svou nynější povahou jen *zdánlivě* paradoxně ohrožuje Evropu, resp. evropanství, ztotožníme-li evropanství s evropskou demokratickou civilizací, jež Evropu zrodila. Hegel by tento *současný klíčový problém evropských dějin* určitě s potěšením analyzoval jako pozoruhodnou ukázkou působení Isti rozu- mu v dějinách.

Nejen Česká republika stojí před branami politického a ekonomického útvaru, jehož rozhodovací struktura má, a zřejmě i nadále bude mít výrazně technokratický, zásady politické ústavní demokracie omezující a přehlížející ráz. Na druhé straně je ekonomická a v mnohých případech i právní úroveň prostoru Evropské unie na relativně vyšším stupni demokratické civilizace než její dnešní český protějšek. Avšak hlavní trend stále narůstající zákonné normotvorby Evropské unie je v alarmujícím rozporu s principy liberálně demokratického zákonodárství. Tvorba zákonů a jim odpovídajících nařízení by měla v evropském duchu spočívat v co nejširším prostoru svobody vymezeném zákonně stanovenými mezemi. Unijní normy a předpisy mají ale vesměs zcela opačný, příkazově donucovací podobu, jež eliminuje svobodu rozhodování a jednání.

Zásadně problematický charakter hlavního ideologického zaměření Evropské unie, jež se zpravidla označuje jako evropský federalismus, má snadno zjištělné historické příčiny. Při vzniku a v průběhu poválečného integračního procesu, jenž vyústil do vzniku Evropské unie, se namísto existující Churchillovy, české tradice evropské politiky nápadně blízké koncepcí demokraticky založené, soustavné spolupráce liberálně demokratických, volně spjatých Spojených států evropských s úzkou vazbou na Spojené státy americké prosadily demokraticky značně

problematické koncepční a politické směry výrazně centralistické orientace. Šlo zejména o

- křesťansko demokratický klerikalismus, někdy dokonce se zřetelnými vazbami na předválečné fašizující, fašistické a i s nacistickým evropským konceptem sympatizující vize evropského sjednocení, jak podrobně dokládá např. nedávná precizní monografie Johna Laughlanda,
- marxistické projekty centralistické evropské federace u významných italských komunistů,
- centralisticky administrativní tradici evropsky kontinentálního, původně francouzsko-belgicko-německého liberalismu, jak se utvářel hlavně po roce 1848. Jeho starší kořeny popsal Alexis de Tocqueville ve vynikajícím pojednání „Starý režim a revoluce“. U nás ji soustavně kritizoval hlavní kontinuální proud české liberálně konzervativní demokratické politiky reprezentovaný Františkem Palackým, Karlem Havlíčkem a Tomášem G. Masarykem, právě tak jako významný česko-německý konzervativní liberál Lev Thun.

Hlavní ideologická orientace Evropské unie – tedy evropský federalismus – se vyznačuje svébytným typem příznačně vágního evropského nadšení, jež zpravidla lpí na ideji jakési nacionalistické autarkie budoucího evropského super státu a jeho soupeření především se Spojenými státy americkými. Vzhledem k tomu, že kontinentální myšlenka poválečné evropské integrace se vyznačovala a dosud vyznačuje vůdčím motivem znemožnit opakování celoevropské válečné katastrofy, prozrazuje její souběžná nacionalistická averze ke Spojeným státům nápadný kompenzační sklon pramenící z rozhodující zásluhy USA na osvobození budoucích kontinentálních zakladatelských států evropských společenství od nacistické totalitní diktatury. Odtud zjevně pochází charakteristická vágnost a iracionální evropská naladěnost přetrvávající ideologie evropského federalismu. Takto iracionální postoj je zároveň pochopitelným předpokladem soustavného obcházení a ignorování základní povahy evropských dějin a z nich vyplývající možnosti vytvořit skutečně zodpovědnou a pevnou evropskou jednotu na jednoznačně demokratickém politickém základě.

Rozhodujícím rysem evropských dějin je totiž pluralita států, jež vyplývá z jejich po staletí a tisíciletí probíhajícího utváření. Demokratická Evropa proto spočívá v bytostné rozmanitosti jednotlivých, historicky dlouhodobě utvářených typů demokracií a jim neodlučně vlastních

demokratických politických kultur. Zde se ukazuje zásadní odlišnost vývoje demokracie v Evropě a v USA, kde již v 17. století na počátku osídlování převážně britskými kolonisty převládalo do značné míry jednotné kulturně politické vědomí, jež se v první polovině osmnáctého století transformovalo do výslovně sjednocujícího, nábožensko-politického sebevědomí Američanů. Došlo k tomu v průběhu čtyřiceti let probíhající první vlny religiózně ekumenického, výrazně demokratického a zároveň niterně tolerantního hnutí, známého jako Velké probuzení.

V demokratizující se moderní Evropě ale místo toho od roku 1848 probíhá závažné střetnutí mezi dvěma principiálně odlišnými koncepcemi liberální demokracie. Na jedné straně stojí již připomenutý kontinentální liberalismus francouzsko-belgicko-německého původu, vyrůstající z krátkodeché materialistické víry v centrální řízení společnosti prostřednictvím domněle osvícených a tolerantních institucí, jež nepodléhají náročnému systému ústavně demokratické kontroly. Byl to právě tento typ evropského liberalismu, jenž před první světovou válkou zejména v Německu a Rakousko-Uhersku soustavně znemožňoval účinné prosazení demokratických ústavních principů, a tak svou agresivitou a neschopností, resp. polovičatostí a slabostí významně přispěl ke vzniku první celoevropské a následně světové válečné katastrofy. Jeho staronovou zjednodušující vágnost a s ní neodlučně spjatou dirigistickou orientaci dosud sdílejí mnozí intelektuálové a politici.

Na druhé straně existuje alternativa zejména anglosaských útvarů liberálně demokratické státnosti, jež vyrůstají z reformační tradice evropského myšlení, navazují na antické filosoficko-politické zdroje evropanství a jsou zásadním protikladem materialistického spoléhání na dirigistické bezpečí a zařizovací všudypřítomnost organizačních aparátů. Této převážně anglosaské tradici se z historických důvodů nikoli náhodou značně blíží již zmíněná česká tradice liberálně konzervativní politické filosofie a demokratické politiky reprezentovaná kontinuálním a návazným úsilím v první řadě Františka Palackého, Karla Havlíčka a Tomáše Garrigua Masaryka.

V naší přítomné situaci se proto zřejmě vyplatí pokusit se o zhodnocení možností a úskalí nynější transatlantické a evropsky integrační orientace České republiky ze stanoviska Masarykova myšlenkového a politického přínosu k těmto klíčovým problémovým okruhům dneška. Na úvod je třeba připomenout zpravidla opomíjenou neoddělitelnost obou uvedených velkých strategických témat. K integraci nekomunistické

části Evropy by po druhé světové válce nedošlo, kdyby tento projekt v roce 1946 nevedla v život americká zahraniční politika v úzké součinnosti s nejdůležitějším britským státníkem dvacátého století Winstonem Churchillem. Samotný zrod Organizace severoatlantické smlouvy v dubnu 1949 byl, je a bude ztělesňovat *neoddělitelnost evropského demokratického míru od klíčového celosvětového významu americké demokracie*. Protože Evropská unie spatřila světlo světa jako výsledek dlouhodobého úsilí zabránit opakování celoevropské a světové válečné katastrofy na demokratickém základě, nelze její existenci a budoucnost oddělovat od její životní bezpečnostní podmínky možnosti, jež spočívá v existenci NATO.

Byl to v první řadě zakladatel našeho demokratického státu T. G. Masaryk, kdo zjevně pochopil neoddělitelnost demokratického evropského sjednocování a míru od sepětí s americkou demokracií, jak se historicky vyvinula do federálního politického útvaru Spojených států amerických a v první světové válce se stala rozhodující světovou mocností.

Měli bychom sobě a jiným plným právem připomínat, že vývoj euroatlantického spojení spolu s integrací demokratické části Evropy po druhé světové válce a jejich celoevropské rozšíření po vítězství demokracií ve studené válce daly za pravdu Masarykovým názorům na evropský, euroamerický a světový vývoj směrem k demokratické civilizaci.

V souvislostech Masarykova uvažování o demokraticky založené evropské jednotě a jejím atlantickém rozměru vyvstávají opodstatněné kritické námitky, jež se týkají aktuálního stavu evropské integrace. Dnešní podoba Evropské unie je výsledkem převažujícího postupu, který vedl k jejímu vzniku. V evropském demokratickém prostoru, jež zajišťovaly Spojené státy americké, se jako hlavní činitelé integračních kroků prosadily dvě kontinentální velmoci: Francie a Německo. Mírové překonání jejich dlouhodobého moderního nepřátelství se již koncem dvacátých let mohlo stát podmínkou vzniku Spojených států evropských na základě tzv. Briandovy iniciativy, v jejímž pozadí stála Masarykova účinná podpora panevropskému hnutí československého občana Richarda Coudenhove-Kalergiho.²⁾ Počátkem padesátých let se starý záměr podařilo uskutečnit zřízením Společenství uhlí a oceli a s ním spjatou politickou spoluprací obou evropských velmocí. Tento krok

---

2) Srov. R. Coudenhove-Kalergi, *Der grösste Europäer*, Paneuropa, Vídeň-Curych, sv. XI, 1935, č. 3, s. 68.

odstartoval postupně, zejména ekonomicky a obchodně zaměřené kroky, jež v devadesátých letech vyvrcholily vznikem Evropské unie a 1. ledna letošního roku ustavením Evropské měnové unie jedenácti ekonomicky relativně vyspělejších zemí z nynějších patnácti členských států.

Cílem takto realizovaného integračního postupu, ke kterému by se měla postupně připojit i Česká republika, je vznik evropského nadstátu. Ekonomickou integrací se má dosáhnout politického evropského sjednocení. Takový vznik státu je v dějinách ojedinělý. Státy totiž vznikají a zanikají v důsledku zřetelné politické vůle. A politická vůle je vždy výrazem silného mravního, svou povahou duchovního přesvědčení. Evropská unie se v tomto světle ukazuje jako výsledek velmi zvláštního způsobu jednání, jehož výsledkem je *atypický politický útvar s dosud nejasnou politickou, a tím méně duchovní perspektivou.*

Jeho základním rysem je zmíněná *zprostředkovanost politické vůle vůli k zajištění ekonomických výhod.* Tím se pojetí Evropské unie principiálně odlišuje jak od Masarykovy koncepce vzniku Spojených států evropských za první světové války a na počátku první republiky, tak od známé Churchillovy curyšské rozhlasové výzvy k ustavení Spojených států evropských ze září roku 1946. Podle Masaryka musí vskutku demokratická evropská jednota vyrůstat ze změny *celé duševnosti Evropy*, a nikoli z pouhé přeměny evropské mapy. Vůdčí zásadou této základní evropské změny musí být „pravá rovnost – právě tak v oblasti vnitřní jako vnější – rovnost, zasahující každého občana a každý národ“.³⁾ Tomu odpovídá i Churchillův rozhodující princip úsilí o Spojené státy evropské, jež chápe jako rozhodnutí evropských občanů jednat podle *spravedlnosti* a nikoli nespravedlnosti. Churchill přitom zdůraznil, že *jedině tak budou Evropané schopni žít život, který stojí za to žít*⁴⁾.

Hlavním důvodem vzniku tak podstatného rozdílu, jež zřetelně vystupuje mezi výchozím Masarykovým, potažmo Churchillovým pojetím Spojených států evropských, a koncepcí, jež převládla při postupném zrodu dnešní Evropské unie, je závažný *posun východisek od mravně sebevědomého, uvážlivě prozřetelného demokratismu k útočisti v centrálním, v ekonomické výhodnosti založeném řízení Evropy ze strachu před opakováním*

---

3) Srov. T. G. Masaryk, *Sub specie aeternitatis*, The New Europe, sv. I., č. 10, s. 300–305 (21. 12. 1916).

4) Srov. R. Coudenhove-Kalergi, *Ein Leben für Europa*, Kiepenheuer-Witsch, Kolin/R. 1966, s. 286.

válečné katastrofy. Jinými slovy, příčinou takto vzniklé politické vůle není duchovní vyrovnanost na základě pečlivě uváženého pojetí evropské spravedlnosti, nýbrž obava z ohrožení. Tak lze právem charakterizovat hlavní důvod francouzsko-německého politického úsmíření po druhé světové válce, jež se stalo a dosud je vůdčím hybným činitelem postupného vzniku Evropské unie. Jde zjevně o důvod *polovičatý*, kde celoevropsky perspektivní *mravní* základ politické vůle nutně tahá za kratší konec. Masaryk by takové východisko evropské politiky označil jako polovzdělanost a diletantství. K takové charakteristice zřetelně přispívá politická *obnova neblahé materialisticko-centralistické tradice francouzského a německého liberalismu*, jež převažuje ve výstavbě a nynější podobě institucí Evropské unie.

Zde se oprávněně eufemisticky hovoří o demokratickém deficitu, jež má napravit chronicky odkládaná reforma evropských institucí. Instituce Evropské unie se totiž dosud neřídí výchozí demokratickou zásadou dělby, rovnováhy a vzájemné kontroly institučních politických mocí. Jinak řečeno, jednotlivé členské státy Evropské unie jsou spravovány mnohem demokratičtějším způsobem, než Evropská unie, pro kterou se vzdávají nebo hodlají vzdát své státní suverenity. Demokratické zásady spravedlnosti, jež je zcela na místě od Evropské unie požadovat, se rovněž týkají rovnoprávného postavení velkých a menších států. V této oblasti dosud přetrvává poměrně spravedlivé uspořádání, jež by reforma evropských institucí měla změnit s ohledem na sílící tlak evropských velmocí na změnu v jejich prospěch. Jak známo, je to právě reforma institucí Evropské unie, která podmiňuje její rozšíření o některé postkomunistické demokracie, včetně České republiky.

Nezanedbatelným problematickým prvkem uvnitř Evropské unie je rovněž politický směr evropského regionalismu, který se důrazem na význam evropských regionů snaží oslabit státnost jednotlivých evropských demokracií ve prospěch centrálně administrované politiky regionálních zájmů, jež přesahují státní hranice. Zde se kromě přirozených humanitárních, ekonomických a kulturních potřeb např. promítá i tradičně velmocensky inspirovaná německá snaha oslabit státní nezávislost zejména České republiky a Polska, a to po roce 1989 umělým problematizováním a politickým oživováním poválečného odsunu německého obyvatelstva z obou státních území podle Postupimské spojenecké dohody. Děje se tak přesto, že taková politická aktivita zjevně ohrožuje základy evropského míru.

Je nanejvýš příznačné, že Evropská unie, jež vznikla ze strachu před válkou a na výrazně ekonomicky pojatých argumentech, po zavedení

Evropské měnové unie hospodářsky stále zřetelněji zaostává za americkou ekonomikou, resp. poměrně nedávno vzniklou *Severoamerickou smlouvou o volném obchodu*, a zatím nebyla a dosud zdaleka není schopna zvládnout od počátku devadesátých let postupující jihoslovanskou občanskou válku, ne-li blízkovýchodní válečné ohnisko. Tyto varovné skutečnosti jsou přirozeným důsledkem *polovičitých, nehotových základů, na kterých současná Evropská unie stojí*.

Je nespornou skutečností, že naše chystané členství v Evropské unii značně přispěje k demokratické reformě právního řádu, celkového právního stavu, k civilizovanějšímu fungování státní správy, samosprávy, k zavedení důslednějších liberálně ekonomických zvyklostí v naší zemi a k jejímu mnohem snazšímu přístupu na rozsáhlý trh Evropské unie. Toto podstatné relativní zlepšení našeho nynějšího, ve mnoha ohledech zaostalého stavu bude nicméně na druhé straně znamenat, že se stane součástí nadstátního evropského útvaru, který stojí na vratkých základech, a jehož ekonomika stále výrazněji zaostává za hospodářsky nejvýznamnějším severoamerickým ekonomickým společenstvím.

K tomu přistupuje skutečnost, jež je ze stanoviska české masarykovské tradice evropské jednoty jako součásti světové, zejména atlantické demokratické civilizace hodna zodpovědného kritického zamyšlení. Zde mám na mysli soudobý *provinciální evropský izolacionismus v podobě antiamerikanismu*. Jde o jev, který úzce souvisí s evropským průběhem a důsledky druhé světové války. Je příznačné, že evropský antiamerikanismus je v Evropské unii kromě Německa rozšířený zejména v těch evropských zemích, jež ve druhé světové válce buď stály na německé straně, nebo byly Německem obsazeny a jejich demokraticky nevyspělé elity s okupační nacistickou mocí ve značné míře dobrovolně kolaborovaly.

Např. Francie je nadto ve vypjaté podobě příkladem země, jejíž dlouhodobě neuspokojené velmocenské aspirace se v nápadně vyostřené a očividně nekritické podobě obracejí proti klíčové úloze americké demokracie v evropských a světových dějinách po druhé světové válce. Nezvládnutá mravní minulost evropských kontinentálních mocností a její někdy až patologická kompenzace ve vztahu ke Spojeným státům americkým se zpravidla rovněž projevuje nekritickým úsilím o zahraničně politické spojenectví s Ruskem, jehož přítomný stav a budoucnost má zvláště v poslední době mnohem blíže k ohrožení evropské demokracie, než k posílení evropské demokratické jednoty, včetně rovnoprávnosti malých a velkých evropských států.

Zřetelně provinciální antiamerikanismus Evropské unie nebezpečně zpochybňuje samotný smysl jejího postupného vzniku a budoucí existence. Jestliže si kontinentální demokratická Evropa důkladně neuvědomí, že čím bylo Středozevní moře pro civilizaci římskou, tím je Atlantik pro demokratickou Evropu a Ameriku, tedy životním spojujícím středem dějin evropského demokratického ducha, a nikoli jeho hranicí, náš světadíl se může brzy znovu octnout na pokraji zkázy. Vzhledem k nikoli nahodilému faktu, že T. G. Masaryk sestavil a zveřejnil washingtonské Prohlášení nezávislosti našeho svobodného demokratického státu⁵⁾ na základě rozhodujícího významu euroatlantického demokratického společenství pro budoucnost evropské svobody a demokracie, by Česká republika, jež se hlásí k tradici Masarykova Československa, k současným nebezpečným trendům v Evropské unii neměla lhostejně přihlížet s povrchním odůvodněním, že dosud spolu s dalšími kandidáty čeká na řádné členství a nechce si rozzlobit mocného souseda. Právě proto, že se chceme stát *plnohodnotným* členským státem Evropské unie, měli bychom mít o její budoucnost nezastíranou politickou starost již dnes, a podle toho nejen mluvit, nýbrž i jednat.

V zájmu stabilní demokratické budoucnosti Evropské unie a jejího spravedlivého uspořádání by nepochybně bylo přirozené posílení evropských vazeb na Spojené státy, jež by přesahovalo závazky, které vyplývají z členství mnoha evropských demokracií v NATO. Obavy z budoucí orientace zejména kontinentálních členských států Evropské unie a pochybnosti o jejich spojenecké spolehlivosti v rámci NATO vedly Spojené státy, kromě dalších strategických důvodů zacílených na dlouhodobou stabilitu demokratického uspořádání Evropy, k iniciaci nynějšího rozšíření NATO o Polsko, Českou republiku a Maďarsko. Tyto tři země se pro své přední postavení mezi postkomunistickými demokraciemi pokládají de facto v masarykovském duchu za dlouhodobě účinnou protiváhu krátkozrakého centralistického izolacionismu západoevropských kontinentálních mocností a zatím nevyzpytatelného Ruska.

Takovou důvěru bychom si měli zasloužit účinným jednáním v zájmu celoevropské demokratické perspektivy. Česká republika by proto měla usilovat o napojení na Severoamerickou dohodu o volném obchodu, jež by se případně mohlo týkat i některých dalších postkomunistických

---

5) Srov. *Declaration of Independence of the Czechoslovak Nation by Its Provisional Government*, New York, The Marchbanks Press, October 1918.

demokracií, a tak by umenšilo problematický izolacionistický sklon Evropské unie v zájmu její dlouhodobé demokratické soudržnosti i po plánovaném rozšíření.

Masaryk dosti přesně vystihl neopakovatelnou povahu Evropy, z níž musí nezbytně evropské demokratické sjednocování, jako po tisíciletí se utvářející rozmanitost evropských národů a státních útvarů. Z ní je proto přirozeně na místě vycházet při tvorbě evropské demokratické jednoty a nikoli z *nepřirozeně uniformní centrální doktríny*. Masaryk proto mluví o *volné federaci*,⁶⁾ ale ne o konfederaci. Z toho je zřejmé, že v přirozeně vzniklé, volné evropské federaci by měl existovat společný evropský tmel, jenž by trvale zabraňoval konfедераčnímu roztržštění, oně zhoubné a destruktivní anarchii suverenit. Takovým tmelem by mělo očividně být sdílení nábožensky a filosoficky konstituovaných ekumenických principů a zásad etického a politického jednání. Vytvoření takového základního evropského konsensu, jenž by byl úzce spřízněný s americkým konsensem demokratické státní ideje a jejího trvalého poslání, je svými kořeny evropským, svobodně vzniklým a uskutečňovaným úkolem na zjevně delší časový horizont, než je první dekáda nastávajícího století a tisíciletí. Dosažení tohoto cíle rozhodně nepomůže provinciální evropanský izolacionismus, nýbrž přesně naopak kulturně civilizací, politické a ekonomické posilování soudržnosti duchovně vzniklého jádra euroatlantické civilizace.

Naše spřízněnost s takovým pojetím spravedlivé demokratické budoucnosti evropské integrace je dána zrodem a dějinami české státní ideje, jež na území našeho státu vedly ke vzniku první evropské reformace. Bylo to reformační, demokraticky perspektivní prostředí svobody individuálního duchovně mravního svědomí, odkud vzešla myšlenka náboženské tolerance, občanských svobod a práv jako základ moderní demokracie a její takto výslovně vzniklá, ustavená a evropskou demokracií ve dvacátém století třikrát zachránivší americká podoba demokracie na demokraticky náboženském základě. Zde je skutečný původní zdroj myšlenky demokratické a spravedlivé evropské integrace. Jedině na něj bychom měli interpretačně navazovat, nechceme-li se zpronevěřit tradičně české tradici myšlení a jednání.

2000

---

6) Srov. T. G. Masaryk, *Světová revoluce*, Orbis a Čin, Praha 1930, s. 503.

Nedemokratický původ současné evropské ideologie¹⁾

Dějiny demokratické civilizace budou vždy předvádět riskantní a dramatické úsilí svých aktérů. Je tomu tak zejména proto, že jejich vědomým principem je nekončící zápas o lidskou svobodu.

Povaha Evropská unie, do které se Česká republika chystá vstoupit, je nanejvýš paradoxní, místy až ironickou ukázkou platnosti tohoto obecného pravidla. Kniha Johna Laughlanda, jež se nyní po názvem *Znečištěný pramen* dostává v překladu Miloše Caldy k českému čtenáři, popisuje nedemokratický původ a charakter federalistické ideologie a institucí současné Evropské unie v širších, globálních souvislostech.

Lze říci, že se tak děje právě včas. Více než jedenáct let po odstranění komunistického totalitního panství na území našeho státu a zavedení demokracie se veřejná politická debata nejen v České republice, ale i diskuse o mezinárodně politické budoucnosti demokracie v zemích Evropské unie a v mimoevropských demokraciích málo kriticky vyrovnává s nebezpečnou podobou zdánlivě demokratického mezinárodního utopismu a s význačnými snahami o jeho uskutečnění. Místem, kde se takový svérázný experiment dlouhodobě a soustavně provádí, je v první řadě Evropská unie. John Laughland ve *Znečištěném prameni* podrobně a důkladně informuje o významných imperiálně německých, fašistických, nacistických a socialistických zdrojích ideologie evropského federalismu, jež se stala a dosud je ústředním činitelem nedemokratického způsobu a výsledné podoby evropské integrace od poválečných začátků do současné Evropské unie. Laughlandův rozbor se s ukázkovou precizností a hloubkou historického záběru soustředí na hlavní prvky evropské unijní ideologie. Výsledkem zkoumání je podložená syntéza, naznačená na úvod a následně, zejména v závěrečných pasážích knihy, věcně zdůvodňovaná.

Hlavní, vůbec ne samozřejmou předností Laughlandova poutavého zkoumání je autorovo důkladné filosofické vzdělání, jež umožnilo přiměřeně kriticky posoudit a zařadit množství politických a politologických i ekonomických a ekonomicko-teoretických skutečností, s nimiž se

---

1) Zamyšlení nad českým vydáním knihy Johna Laughlanda *Znečištěný pramen*.

musel vyrovnávat. Výsledkem je soustava věčných argumentů, dokládající nanejvýš znepokojivou skutečnost: *Evropská unie je svým původem a povahou nedemokratický, z materialistických předsudků vzniklý nestátní útvar, který důsledně odstraňuje možnosti odvážného svobodného rozhodování a jednání, tedy politiku, a to zejména demokratickou politiku jako přirozený veřejný projev lidské svobody.*

Prospěšnou vlastností Laughlandovy studie je nanejvýš oprávněný důraz na její aktuální význam. Autor při každé vhodné příležitosti zvýrazňuje naléhavost tématu, jímž se podrobně zabývá. Evropská unie představuje závažný problém, s nímž se musí především v Evropě vyrovnat každý, pro koho demokracie a svoboda nejsou prázdné nebo zastaralé pojmy.

Jako každé zkoumání tak obsáhlé otázky, kterou EU bezesporu je, i Laughlandův rozbor např. ideologických zdrojů nynějšího evropského federalismu nebo pojetí mocenské rovnováhy vyžaduje doplnění a korekturu. Za zmínku kupříkladu stojí význačný podíl italských komunistů Altiera Spinelliho a Ernesta Rossiho, autorů tzv. Ventotenského manifestu, jež sepsali v letech 1941–1942.²⁾ Ventotenský manifest je přesvědčivou ukázkou nemalého vlivu marxismu na vznik antinacionální ideologie evropského federalismu. Oba autoři vycházejí z prostoduché teze, jež právě nyní stojí za připomenutí. Domnívají se, že princip národní nezávislosti a státnosti přinesl „semena kapitalistického imperialismu, jež naše generace pozorovala jako podhoubí vzniku totalitních států a rozpoutání světových válek“.

Národ tedy již nelze pokládat za historický produkt soužití lidí, kteří získali dlouhým historickým procesem zkušenost rozsáhlejší jednoty svých zvyků a snah a kteří nahlížeji svůj stát jako nejúčinnější prostředek organizování kolektivního života v souvislostech lidské společnosti. Národ se spíše stal božskou jsoucností, organismem, jenž se musí zabývat jen vlastní existencí, vlastním vývojem bez nejmenšího ohledu na škodu, kterou tím mohou trpět druzí. Absolutní suverenita národních států vedla k přání každého z nich ovládat, protože se každý cítí ohrožen silou druhých a má za to, že by jeho „životní prostor“ měl zahrnout stále rozsáhlejší území, jež jej opravňují ke svobodnému pohybu a zajišťují

---

2) Srov. *The Ventotene Manifesto*, The Altiero Spinelli Institute for Federalist Studies, Ventotene 1988.

soběstačnost bez potřeby spoléhat na druhé. Toto přání ovládat lze utiřit jen hegemonií nejsilnějšího státu nad ostatními.

V důsledku skutečnosti, že stát je strážcem občanské svobody, se stát stal pánem nevolníků vázaných otroctvím a má veškerou potřebnou moc k dosažení maxima válečné účinnosti.³⁾

Toto krátké, nyní opět velmi rozšířené ideologické spojení, jež nekriticky zevšeobecňuje moderní vývoj národů a států, ztotožňuje jej s cestou k násilnému ovládnutí a připisuje mu rozhodující vinu za vznik světových válek, je věcně neudržitelné. Zkušenost autorů Ventotenského manifestu s německými dějinami první poloviny dvacátého století takový pohled bez diskuse rozšiřuje na moderní vývoj demokratických národů a jejich států vůbec. Lze však naopak ukázat, a Laughlandova kniha to v mnohém činí, že

- právě německé dějiny se do vzniku Německa v r. 1871 vyznačují nápadnou absencí národní státnosti,
- po vzniku Německa státností nedemokratickou a materialisticky založenou,
- teze o národním státu 19. století jako příčině celoevropských a světových válek je nepodložené ideologické klišé specificky německého původu.

Ono krátké ideologické spojení zřetelně funguje nejen coby východisko a samozřejmý předpoklad postupné integrace evropských národů a států do Evropské unie. Dnes je nalezneme právě tak na půdě OSN a v nedávném clintonovském směru americké zahraniční politiky jako prosazování tzv. globální řízení a nového mezinárodního světového řádu. Laughland tuto dravou ideologickou a politickou koncepci přesvědčivě dokládá na dosud málo známých souvislostech nedávné kosovské války z roku 1999.

V českém prostředí má soudobá antinacionální ideologická a politiku ovlivňující vlna místní postkomunistický původ, skladbu a ráz. Jen na první pohled u ní snad překvapí vzájemné porozumění, spřízněnost a prolínání části někdejších fanatických, později reformních komunistů s druhorepublikově orientovanými katolíky a povrchně zaměřenou vícegenerační intelektuální vrstvou. Jejich společným jmenovatelem je pudová snaha jednoznačně a myšlenkově nenáročně zúčtovat s neblahou

---

3) *Tamtéž*, s. 19–20.

tíží dlouhodobé, místy jejich vlastní, komunistické totalitní minulosti a s dramatickými dějinnými událostmi, jež nástupu československého komunistického totalitarismu připravovaly půdu.

Takový spojující motiv a záměr dospět ke „konečnému řešení“ a nápravě vlastních dějin je živnou půdou souvislé řady myšlenkových zkratů, jež přechází a znásilňuje skutečnost, a tím vytváří ideologii. Svým způsobem je to přirozené. Aby se ideologie primitivního antinacionalismu umístila i do českého prostředí, je k tomu nezbytné popřít rozhodující fakta a vazby moderních českých dějin a státnosti. V daném případě to neznámá nic menšího než ideologicky zamítnout jejich filosoficky založený, demokratický a humanitně zacílený ráz, jenž se naplno projevil dramatickou obnovou státnosti na vytříbených demokratických zásadách českého typu, začleněných do globálních souvislostí demokratické civilizace v r. 1918. Vlastně se tím navazuje na mocenské ideologické kampaně organizované se stejným záměrem a obdobnými výrazovými prostředky nacisty a komunisty. Historické kořeny a souvislosti nedemokratické ideologie Evropské unie, kterými se Laughland podrobně zabývá na řadě německých, italských, francouzských a belgických příkladů, se tedy rovněž vyskytují i v dnešní českém verzi antinacionální evropské ideologie.

Byl to právě moderní český, pro demokratickou obnovu politického národa a jeho státnosti rozhodující, filosofický a politický humanitně demokratický směr, který se hlavně postojem Františka Palackého, Karla Havlíčka a Tomáše G. Masaryka kriticky zaměřoval na nedemokratický a byrokraticky utvářený francouzsko-německý typ liberalismu, jenž se posléze stal důležitou součástí ideologie evropského federalismu. Laughlandovo zkoumání se touto velice podstatnou složku nynější evropské ideologie federalismu zabývá jeho představitelů, hlavně u Saint-Simona, ale opomíjí ji jako celkový směr. Vyvíjel se od sklonku 18. století a pocházel z původně francouzského filosofického racionalismu 17. století, na který navázal opět především francouzský, i politicky v Evropě nesmírně vlivný proud osvícenství. Jeho vznik inspirovalo zejména Rousseauovo pojednání o společenské smlouvě a jednotící důraz na výsledky a stěžejní význam tehdejší matematické přírodovědy zejména u francouzských encyklopedistů.

Laughlandův poutavý výklad mezinárodně-politické koncepce mocenské rovnováhy jako dějinné alternativy nyní zejména Evropskou unii ztělesňovaného úsilí o likvidaci autentické politiky a jí vytvářené

svobody, se nicméně dopouští tři závažných omylů. Je to nejprve Laughlandovo pojetí Rakouska-Uherska jako jediné protiváhy moci Německa ve střední Evropě, tedy německých velmocenských ambicí směrem na Východ. Zde je ale třeba nejen českému čtenáři připomenout, že od roku 1867, kdy se po vojenské porážce Pruskem rakouská monarchie státoprávně přeměnila na Rakousko-Uhersko, se tento nepříliš demokratický státní útvar stále zřetelněji projevoval jako ochotný a příčinnivý nástroj jako strategicky nezbytný, nenahraditelný výchozí prostor Pruska a později Pruskem vytvořeného Německa v rozsáhlých, protidemokraticky zacílených dobovačných záměrech celoevropských a globálních rozměrů.

Neméně problematický je v této souvislosti Laughlandův výklad zahraniční evropské politiky amerického prezidenta Woodrowa Wilsona jako koncepce, jež měla nahradit politiku rovnováhy „něčím jiným, sebeurčením národů“, neboť prezident Wilson „byl přesvědčen, že politika rovnováhy moci válkám nepředchází, nýbrž je způsobuje. Proto přijel do Paříže se svými slavnými Čtrnácti body, z nichž nejdůležitějším byl požadavek, aby byla rakousko-uherská říše formálně demontována a nahrazena národními státy. Není obtížné pochopit, že právě toto odstranění jediné protiváhy moci Německa ve střední Evropě a její náhrada novými, slabými státy později podpořila a umožnila německou agresi v oné geopolitické části světa, která leží mezi Německem a Ruskem.“

Takto jednoznačný soud nevychází z nezbytného přesnějšího rozlišování. Je totiž podstatný rozdíl mezi rovnováhou mocností demokratických a rovnováhou, jež vznikla mezi mocnostmi demokratickými a nedemokratickými. Právě tento typ mocenské rovnováhy předcházel první světové válce a drasticky předvedl, jak nedemokratické centrální mocnosti, Německo a Rakousko-Uhersko, přirozeně dospěly k jeho překročení promyšleným započatím dobovačné, předem důkladně připravované a dalekosáhle rozvržené první světové války. Z této zásadní skutečnosti nevycházel jen prezident W. Wilson, ale právě tak i budoucí první československý prezident T. G. Masaryk, když pracovali na možnosti nahradit katastrofálně neúspěšný evropský systém mocenské rovnováhy pojetím sebeurčení svobodných, demokratických politických národů a jejich států.

Třetí Laughlandův mylný soud navazuje na oba dva předcházející. Spočívá v tvrzení, že jednotlivé nové slabé státy, jež po první světové vál-

ce vznikly v prostoru mezi Německem a Ruskem místo Rakousko-Uherska, touto změnou středoevropské politické mapy a svou existencí umožnily a podpořily rozpoutání druhé světové války Německem.

Zde je opět na místě upozornit na podstatné skutečnosti. Výchozí Wilsonova a především Masarykova evropská strategie se zakládala na možnosti nahradit nedemokratické a na Německo přednostně vázané Rakousko-Uhersko rozsáhlejší soustavou svobodných demokratických států, jež by za účinné podpory USA, Francie, Velké Británie a Itálie stále více a těsněji spolupracovaly. Konkrétně šlo o Masarykův poválečný projekt třinácti „Spojených států východní Evropy“ mezi Německem a Ruskem od Finska po Řecko. Z něj se měla postupně odvinout nová politická architektura Evropy na demokratických základech.⁴⁾ Nebylo Wilsonovou, ani Masarykovou vinou, že se tento projekt nové demokratické Evropy, jehož zárodkem se stala středoevropská aliance Malé dohody, neuskutečnil. Méně sobecká a krátkozraká politika západních demokratických velmocí by jistě umožnila jeho realizaci.

Po drastické lekci druhé světové války se většina zbylých evropských demokracií za klíčové podpory Spojených států amerických postupně sjednotila do nynější Evropské unie. Je dějinným paradoxem, že výsledkem tohoto padesátiletého úsilí nekomunistické části Evropy je nedemokratický, svobodný politický život systematicky omezující organizační kolos, jenž po odstranění komunistické totalitní nadvlády nad středovýchodní Evropou ohrožuje evropskou demokracii, evropský demokratický život. V zahraniční politice se nadto spojuje s demokraticky problematickým Ruskem jako se svým prvořadým strategickým partnerem s rozpoznatelným záměrem odpoutat se od USA a NATO. Děje se tak přesto, že většina členských zemí EU je zároveň začleněna do Severoatlantické aliance, jejímž hlavním posláním je obrana evropské demokracie. To nevrhá příznivé světlo na jejich spojeneckou spolehlivost.

Dokladem tohoto krátkozrakého sklonu je současná francouzsko-německá ambiciózní koncepce Evropské bezpečnostní a obranné politiky (EBOP) jako vojenské orientace Evropské unie. Přestože byl vojenský

---

4) Srov. Richard N. Coudenhove-Kalergi, *Crusade for Pan-Europe*, G. P. Putnam's Sons, New York 1943, s. 75–76; srov. Miloslav Bednář, *Zrod a význam Masarykova pojetí evropské jednoty*, v: Masaryk a myšlenka evropské jednoty, Sborník příspěvků konferencí konané ve dnech 13. a 14. června 1991 na Univerzitě Karlově v Praze, Centrum Pro Desk-Top Publishing, Praha 1992, s. 67–82.

výkon zejména kontinentálních unijních členů NATO v nedávných krizových situacích na postkomunistickém Balkáně ve srovnání s americkou armádou nevalný, vyznačuje se koncepce EBOP úsilím vojensky soutěžit se Spojenými státy americkými, namísto střízlivé snahy vojensky zabezpečit demokratickou Evropu.⁵⁾

- v takto pojatém ekonomicko-politickém evropském izolacionismu tvrdého jádra EU seskupeného kolem Německa. Při srovnání s geograficky vymezeným okruhem působení NATO, jak jej kodifikuje Washingtonská smlouva, je globální mocenské zaměření předpokládaného vývoje Evropské unie zarážející.⁶⁾

Například v závěrech zasedání Evropské rady v portugalské Feiře v r. 2000 se uvádějí principy konzultací a spolupráce Evropské unie s NATO. Na prvním místě je to respektování autonomie rozhodování EU a kromě nespecifikovaných „sdílených hodnot“ a „ducha partnerství“ i rovnost. Ta je nejdůležitější. Obě organizace spolu mají jednat jako „rovný s rovným“.⁷⁾ Tato klíčová formulace by byla na místě, kdyby EU a NATO byly dva státy. Uvědomíme-li si, že z patnácti členských zemí EU je dvanáct členů NATO, je jasné, že (s částečnou výjimkou Francie) feirskými závěry zpochybnily věrohodnost svého členství v alianci, jež zaručuje bezpečnost evropské demokracie. Tak oslabují vlastní bezpečnost a zároveň bezpečnost demokratické Evropy jako celku.

Jsou to v první řadě noví členové NATO z bývalého komunistického bloku, kteří si uvědomují nenahraditelnou cenu svobody a demokracie. Měli by proto dát jasně najevo, že si váží spojeneckých závazků a odmítnout protiamerický trend Společné zahraniční a bezpečnostní politiky Evropské unie.

Evropská unie zřejmě nebude pro svou demokraticky problematickou, protože ústavně demokratickými postupy nekontrolovatelnou povahu schopna účinně zvládnout extrémistický, s demokratickou civilizací málo vyrovnaný politický vliv zejména komunistického

---

5) Srov. Reinhard Mutz, *Braucht die Europäische Union eine schnelle Eingreiftruppe?*, Bassler Zeitung, 5/6 únor 2000.

6) Srov. *tamtéž*

7) Srov. *Presidency Conclusions, Santa Maria da Feira Council 19 and 20 June 2000, Appendix 2 Principles for Consultations with NATO on Military Issues and Recommendations on Developing Modalities for EU/NATO Relations*, internetová adresa: [PREhttp://ue.eu.int/Newsroom](http://ue.eu.int/Newsroom), s. 20-21.

(Francie, Itálie, Německo) a fašistoidního (Rakousko, Francie, Itálie, Německo) politického zaměření. Mimo odpovědnost Evropské unie neleží ani neklidné území bývalé Jugoslávie, nekomunistického Běloruska a problematického Ruska. Zde si tím spíše nelze dělat přílišné iluze o reálných schopnostech Evropské unie sehrát úlohu rozhodujícího, dlouhodobě uvažujícího a postupujícího činitele demokratické civilizace. Hlavní zárukou věrohodné demokratické budoucnosti Evropy jsou tedy nadále, a to v zásadním a dlouhodobém smyslu, Spojené státy americké, zejména prostřednictvím NATO.

Ideologickým trumfem neopakovatelné původnosti Evropské unie má být „evropský sociální model“, tedy zaopatřovací, pečovatelský stát. Výrazným snížením daní jej v r. 2000 opustila i německá vláda. V ideovém žargonu Evropské unie je ale stále ústředním programovým bodem jako „modernizace evropského sociálního modelu.“ Evropský sociální model způsobuje hospodářské zaostávání Evropské unie za Spojenými státy americkými a Severoamerickou dohodou o volném obchodu (NAFTA). Jeho závažným důsledkem je politická neschopnost členských států Evropské unie posilovat své armády. To oslabuje evropský pilíř NATO a zpochybňuje spolehlivost jeho členů, kteří jsou zároveň členy EU.

Členství v Evropské měnové unii (EMU), jež odstraňuje politickou ústavní svrchovanost, tedy suverenitu svých členů, se pro členské země s oslabenými demokratickými tradicemi ironicky stalo jakousi náhražkou politické prestiže. Je zřejmé, že EMU je v zásadě neúspěšný a na americkém dolaru životně závislý projekt. Tak jako Evropská unie totiž neodpovídá základní povaze Evropy, její státně národnostní rozmanitosti, jež se vyvíjí po tisíciletí. Evropská jednota musí vyrůstat z demokratických filosofických a politických základů, jež Evropská unie příznačně postrádá. proto Evropské unii chybí schopnost ústrojně přizpůsobit se od pádu skloubit zásady politické autonomie a centralismu.

Z uvedených skutečností, jež Laughlandova *Evropská ideologie* v mnohém doplňuje, rozvádí a na mnoha příkladech podrobně dokládá, je zřejmé, že k Evropské unii musí evropští demokraté nezbytně zaujmout principiálně kritické stanovisko. Takový postoj rovněž vyžaduje podloženou formulaci demokratické alternativy evropského civilizačního vývoje k jejímu současnému nedemokratickému směru, ztělesňovanému Evropskou unií.

Zde by mohly sehrát významnou úlohu postkomunistické evropské

demokracie, jež se nyní jako přidružené země EU snaží do unie vstoupit. Za prospěšnější alternativní úvahu by alespoň u některých z nich stála možnost vstupu do Evropského hospodářského prostoru bez značně problematických politických závazků k Evropské unii. Tak by si zajistily postavení na úrovni členských zemí Evropské dohody o volném obchodu (EFTA) a možnost stát se jejími členy. Jako další krok by mohlo následovat přidružení, resp. začlenění do Severoamerické dohody o volném obchodu (NAFTA), nejlépe spolu nebo v součinnosti s EFTA.

Ve vztahu k Evropské unii by mohlo v zájmu soudržnosti euro-amerického jádra demokratické civilizace dojít ke sblížení s unijní politikou Velké Británie, Švédska, Dánska, případně i Rakouska, ve společném úsilí o přeměnu EU ve volné společenství suverénních evropských demokracií se společným hospodářským prostorem propojeným kromě EFTA s NAFTA. V zahraniční politice by tyto země usilovaly o nahrazení současné, strategicky značně problematické Společné zahraniční a bezpečnostní politiky Evropské unie jejím plným a jednoznačným začleněním do NATO.

Ve vnitřní institucionální politice by cílem takového společného postupu bylo odstranění nedemokratické povahy rozhodování EU. To by znamenalo její přeměnu na společenství zástupců členských států, jež by rozhodovalo pouze konsensuálně. Demokratická Evropa by se tak úzce propojila s demokraciemi USA a Kanady, a to zejména prostřednictvím NATO.

V hospodářské oblasti by se existující společný Evropský hospodářský prostor provázal s prostorem Severoamerické dohody o volném obchodu (NAFTA) s cílem vytvořit ucelenou a soudržnou transatlantickou oblast volného obchodu, otevřenou dalším ekonomikám demokratických států a nadnárodním ekonomicko-obchodním celkům.

Tím by se alternativní cestou podařilo vymanit Evropu z nynější

- mravně neúnosné, převážně nedemokratické orientace Evropské unie bez věrohodného filosofického, politického a koncepčně ekonomického základu,
- odtud pocházejícího dlouhodobého hospodářského zaostávání za nejrozvinutějšími ekonomikami,
- z výsledné strategické pasti nedemokratického geopolitického euroasianismu (prvořadě strategické partnerství Evropské unie a Ruska

založené první strategickou koncepcí EU přijatou Evropskou radou v Kolíně nad Rýnem v červnu r. 1999) s konkurenčním zaměřením vůči USA a NATO.

Tyto nanejvýš varovné skutečnosti nyní jednotlivě a o to víc ve svém souběhu závažně ohrožují transatlantické jádro demokratické civilizace, právě tak jako samotnou podstatu svobody a demokratického evropanství.

K těmto problémům přináší Laughlandova práce, rozsahem a úrovní zpracování jednotlivých tematických okruhů bohatý, kvalitní podklad a nejen bezprostřední podnět k vážnému zamyšlení nad dnešním směřováním Evropy, Evropské unie, evropské demokracie a v mnohém ne přímo i zahraniční politiky České republiky jako samostatného demokratického státu.

MF Dnes, Civilizace, 14. 7. 2001

Problém svobody Evropy v Evropské unii

„I have little interest in streamlining government or in making it more efficient, for I mean to reduce its size. I do not undertake to promote welfare, for I propose to extend freedom. My aim is not to pass laws, but to repeal them. It is not to inaugurate new programs, but to cancel old ones that do violence to the Constitution... or have failed their purpose... or that impose on the people an unwarranted financial burden. I will not attempt to discover whether legislation is 'needed' before I have first determined whether it is constitutionally permissible. And if I should be attacked for neglecting my constituents' interests, I shall reply that I was informed that their main interest is liberty, and in that cause I am doing the very best I can.“ (Barry Goldwater)

Je to v první řadě významná strategická poloha českého státu v neuralgickém pásmu menších národů a států mezi Německem a Ruskem, jež způsobuje, že se v dějinách vždy stáváme indikátorem, a následně podle své a nejen své volby buď jednou z prvních tragických obětí imperiální násilné politiky evropských velmocí, nebo naopak v evropský prospěch iniciátorem, resp. katalyzátorem spravedlivé, tedy svobodné a demokratické podoby evropského celku. U této příznivé alternativy našich dějinných možností a výzev si stačí jako nejvýznamnější příklady připomenout evropsky obrozující působení prvního českého biskupa Vojtěcha, husitského hnutí jako vůbec první reformace, trvalé světové místo Komenského a Masarykovu podstatnou zásluhu na zrodu nové demokratické Evropy jako nesamozřejmého důsledku první světové války, kde založení a politika Československé republiky jako nejpevnější demokracie středovýchodní Evropy měly nesporně klíčové strategické místo.

Mnohé nasvědčuje tomu, že nyní opět stojíme na závažné evropské a světové křižovatce dějin, kde naše svobodné rozhodnutí a jeho zamýšlené i nezamýšlené důsledky na delší dobu předznamenají, a takto do značné míry i předurčí budoucí dějiny nejen Evropy, ale následně ve významném ohledu i světové demokratické civilizace.

Naše soudobé osudové rozhodování a jemu odpovídající politika se týkají přístupu k nynějšímu stavu a politice Evropské unie. Členstvím v NATO jsme se v roce 1999 konečně stali plnohodnotným a rovno-

právným prvkem politicko-vojenského systému euroatlantického společenství demokratických států, jež zabezpečuje ústřední okruh světové demokratické civilizace. Na první pohled by se i mohlo zdát, že vstup do EU jen utvrzuje a prohlubuje ústřední zahraničně politické ukotvení České republiky v transatlantickém společenství demokracií. Bohužel je to ale jen povrchní a klamný dojem.

Realita EU nás zde vyvádí z lehkověrného omylu. Od rozpadu komunistických režimů na většině evropského území se EU postupně uvolňuje z rozhodujícího spojení s USA a vydává se cestou, jež způsobuje její dnešní závažný trojitý rozpor s takto naivními představami.

- EU je dnes konglomerátem nedemokratických nebo v demokratickém ohledu značně problematických institucí, jež určují její politiku, resp. jednotlivé politiky. Po prosincovém vrcholném setkání Rady EU v Nice, kde byla přijata nová unijní smlouva, se EU¹⁾ sice ještě nezměnila v jeden stát, jak si to přejí evropští federalisté hlavně z Evropské komise, Evropského parlamentu, Evropské centrální banky, Evropského soudního dvora, německý ministr zahraničí Fischer a mnozí další význační politici nejen členských států EU.²⁾ Znamená to, že Evropská rada jako kartel vlád členských států si dosud podržela rozhodující slovo, přestože jí předlohy zákonů předkládá Evropská komise jako nevolený sbor úředníků. Rozhodující funkce vlád v přijímání unijních zákonů, jež mají podle vyhlášky nevoleného Evropského soudního dvora vyšší platnost než demokraticky vzniklé a zajišťované právo členských států, je ovšem v zásadě pragmatickým despotismem, tedy stavem, kdy by demokraticky vzniklá výkonná moc přebírá zákonodárnou funkci a dodatečné schvalování jejich rozhodnutí parlamenty členských států je pak již de facto jen formalitou. Přestože mne nedávno za takové konstatování v tisku osobně napadl německý velvyslanec,³⁾ nelze tuto z demokratického stanoviska nepřijatelnou povahu EU popřít.

- Evropská unie svou zahraniční a bezpečnostní politikou realizuje záměr stát se geopolitickým konkurentem Spojených států amerických,

---

1) Srov. <http://ue.eu.int/cig/default.asp?lang=en>

2) „*From Confederacy to Federation - Thoughts on the Finality of European Integration*“, Speech by Joschka Fischer at the Humboldt University in Berlin 12 May 2000, electronic pages“; Srov. „Schröder si přeje evropský superstát“, Lidové noviny, 30. 4. 2001.

3) Srov. MF Dnes 30. 3. 2001.

postupně se vyčlenit z NATO, a to při souběžném strategickém partnerství a stále bližším sepětí s demokraticky dlouhodobě problematickým Ruskem.⁴⁾ Tato stále zřetelněji rozhodující zahraničně-politická strategie EU je v alarmujícím rozporu s tradiční zahraničně politickou orientací moderní české státnosti a její zahraniční-politikou. Na této základní skutečnosti vůbec nic nemění ani málo důstojná, lehce protiamericky zabarvená a k EU nápadně úslužná zahraniční politika nynější menšinové sociálně-demokratické vlády.

- EU v konfrontaci s USA vymezuje svou domněle nezastupitelnou evropskou identitu zjevně úpadkovým zdůrazňováním tzv. evropského sociálního modelu,⁵⁾ který v první řadě znamená direktivní socialistický centralismus, zaměňující svobodu občanů za rozhodující vládu příkazující, vše nenasytně kontrolující byrokratické správy.

Proces poválečného evropského sjednocování se *vzhledem k povaze Evropy, ale i federálních Spojených států amerických* převážně ubíral cestou v zásadě násilného, nepřirozeného zavádění centralistického a nedemokratického systému. V Evropě dnes proto vidíme umělý a ve srovnání se základním rázem Evropy v evropských dějinách nicméně s ohromující nepoučitelností zdaleka ne ojedinělý pokus centralizovat přirozenou státní a národní, nyní zatím ještě demokratickou rozmanitost. Tato rozmanitost se vyvíjela nikoli po staletí, ale tisíciletí.

Ignorovat tento základní rozdíl znamená nepoučitelně jednat v rozporu s vlastním duchem Evropy, protičelit základům, z nichž se Evropa jako prostor bytostně pluralitní svobody zrodila a krok za krokem vyrostla. Takové pokusy v evropských dějinách kvůli své nepřirozenosti pravidelně ztroskotávají. Měli by takto zacílený vývoj pokračovat, a tato možnost je vysoce pravděpodobná, skončí jen jako jeho předchozí, neméně fanaticky zaslepené varianty, tedy jako další z řady evropských katastrof dvacátého století s tragikomickým opakováním v podobě úvodního dějství evropských dějin století jedenadvacátého.

Předzvěstí takového vývoje je skutečnost, že EU ekonomicky očividně

---

4) Srov. *Common Strategy of the European Union on Russia of 4 June 1999*, internetová adresa: <http://ue.eu.int/newsroom/main.cfm?LANG=1>; srov. *Presidency Conclusions, Santa Maria da Feira Council 19 and 20 June 2000, Appendix 2 Principles for Consultations with NATO on Military Issues and Recommendations on Developing Modalities for EU/NATO Relations*, internetová adresa: <http://ue.eu.int/Newsroom>, s. 20-21

5) Srov. <http://ue.eu.int/cig/default.asp?lang=en>

zaostává nejen za USA, resp. za Severoamerickou dohodou o volném obchodu (NAFTA), ale také za vyspělejšími asijskými zeměmi, a to právě v oblastech, jež jsou nejdůležitější pro ekonomický rozvoj (výpočetní technika atp.). Je charakteristické, že v těchto oborech je na tom ČR již lépe než EU.

Dlouhodobě hlavním vnitropolitickým záměrem neustále se krok za krokem prosazující, do značné míry fanatické federalistické doktríny EU je *likvidace ústavní svrchovanosti jednotlivých členských států*. Děje se tak dvěma směry – jednak přenášením státních pravomocí na orgány EU, a druhým směrem – důrazem na politický regionalismus, jenž ovšem má řídicí centrum opět v Bruselu. Tato federální koncepce spočívá v naivním a svou nakažlivou naivitou nebezpečně mylném názoru, jenž říká, že všechny evropské války vznikly proto, že na evropském kontinentu je mnoho států, jež se nedokáží dohodnout, a že tedy jde o jakousi anarchii státních suverenit, kterou je třeba zlikvidovat tím, že tyto státy v dohledné době de facto zrušíme. Takto přemrštěný politický názor ale vede přesně k opaku toho, čeho chce dosáhnout. Je to právě tento houževnatě udržovaný, evropsky nanejvýš ignorantský, ukázkově diletantský omyl, jenž v případě své realizace, jak dostatečně ukázaly evropské dějiny, války způsobuje.

V zásadě platí, že dnešní Evropská unie není demokratická. Kromě závažných, výše uvedených skutečností lze konstatovat, že v ní jednotlivé demokratické členské státy sice i nyní po uzavření smlouvy z Nice stále mají rozhodující vliv, avšak možnosti menších a malých členských států jsou po uzavření této unijní smlouvy na základě schváleného způsobu rozhodování tzv. dvojí většinou mnohem menší než váha evropských velmocí, a to v první řadě Německa, resp. vůdčího německo-francouzského tandemu. Pokud by Česká republika zamýšlela dosáhnout po vstupu do EU její podstatné přeměny do podoby mezistátní, povaze Evropy mnohem přiměřenější, vskutku demokratické, volné organizace států s prioritní vazbou na USA a Kanadu, resp. s důrazem na NATO, nemělo by takové úsilí reálnou naději na úspěch.

Je tomu tak proto, že podle nynějších pravidel smlouvy z Nice nelze posílenou spoluprací minimálně osmi členských zemí orientovat na změnu již přijatých politik (např. společné zahraniční a bezpečnostní, sociální politiky atp.). Teoreticky by pak jedinou cestou k takto závažné přeměně EU byla jen změna platné Smlouvy o Evropské unii. Té lze ale dosáhnout pouze tehdy, souhlasí-li s takovým krokem všechny

členské státy.⁶⁾ Vzhledem k politické orientaci mnoha z nich je ale naplnění takové hypotetické možnosti naprosto vyloučeno pro zjevně nerealistický odhad.

Ze všech výše uvedených důvodů vyplývá, že je v prvořadém zájmu jak České republiky tak svobody Evropy, aby se Česká republika sice plně začlenila do Evropského hospodářského prostoru, kde nyní již v podstatě jsme, ale aby nepřistupovala na žádné politické podmínky. Takovému cíli by plně odpovídalo členství České republiky v Evropské dohodě o volném obchodu (EFTA). Jinými slovy *Česká republika by do současné EU neměla vstupovat*. Nadto se ukazuje, že je nejen v zájmu České republiky, ale právě tak v zájmu svobody a demokracie Evropy, a proto politicky zcela nezbytné, nejen být politicky mimo EU, ale přitom se jednak spojit s vyspělými evropskými zeměmi, jež jsou věrohodnými a tradičními demokratiemi, a přitom nejsou členy EU, tedy s členskými státy EFTA (Norsko, Švýcarsko, Lichtenštejnsko, Island) a zároveň se zejména z geopoliticko-strategických a samozřejmě i ekonomických důvodů snažit o bližší styky se zeměmi Severoamerické dohody o volném obchodu – NAFTA (USA, Kanada, Mexiko). Zde upozorňuji, že je stále možné rozhodnutí Kanady vstoupit do EFTA.

Pokud bychom se jako svobodná demokratická země rozhodli uvedeným způsobem, dali bychom tím EU jasně najevo, že je pro nás její nedemokratická povaha zásadně nepřijatelná, že nesouhlasíme s její de facto antiamerickou euroasijskou globální politikou, jež záměrně oslabuje pro evropskou svobodu a demokracii klíčový strategický vliv Spojených států v Evropě, a že právě tak principiálně nesouhlasíme se členstvím v organizaci, jež je ekonomicky značně problematická, resp. relativně chronicky zaostává za nejvyspělejšími oblastmi světa. *Tímto rozhodným a českým demokratickým tradicím zcela odpovídajícím⁷⁾ postupem bychom významně přispěli k budoucí, a to skutečně důkladné reformě EU*. V Evropě jsme a také zůstaneme, ale měli bychom být členy podstatně demokratičtější, povaze Evropy přiměřené a s USA v rámci NATO jediný celek vytvářející EU; nikoli té, do níž Českou republiku překotně a nedůstojně donucuje její současná socialistická vláda.

Rozhodování na dějinných křižovatkách vždy vyžaduje dlouhodobý

---

6) Srov. tamtéž

7) Srov. Bednář, M. *České myšlení*, Filosofia, Praha 1996, passim.

odhad, odvahu, rozhodnost a odhodlání vytrvat. Lidé, kteří se našim občanům snaží namluvit, že vstup do současné EU je jedinou alternativou, tím jen prokazují zpupnou neznalost dějin a jejich smylu. Takoví lidé vždy byli, jsou a budou. My bychom se ale měli řídit příklady těch, kteří v rozhodujících chvílích odmítli dát se řídit domnělou bezvýhodností situace a přízemním strachem z neznáma, protože dobře věděli, že v takovém případě se budou jen podílet na další české a evropské prohře.

duben 2001

Panevropa, T. G. Masaryk a panevropské hnutí

Zakladatelem Panevropské unie, nejvýznamnějšího meziválečného hnutí za evropskou jednotu se stal mladý rakousko-japonský šlechtic, hrabě Richard-Mikuláš Coudenhove-Kalergi (1894–1972). Zájem o politiku a mezinárodní sjednocování, k němuž jej disponoval jeho evropsko-asijský původ, se u něj projevil jako rozhodující ve třidvaceti letech, když se během první světové války seznámil se čtrnácti body mírovém plánu amerického prezidenta Woodrowa Wilsona, a stal se jejich nadšeným, *protievropsky proamerickým* vyznavačem: „Konečně se mi válka zdála být smysluplná jako boj mezi minulostí a budoucností, mezi evropskými ideály nacionalismu a americkým ideálem smíření národů. Wilsonových čtrnáct bodů totiž slibovalo opravdový a spravedlivý mír; bez anexí a válečných reparací, tajné diplomacie, národnostního útlaku a koloniálního vykořisťování. Mír odzbrojení, volného obchodu, svobody a usmíření. Náhle jsem viděl obrysy nového světového řádu, o němž jsem stále snil, v dosažitelné blízkosti. Stal jsem se vášnivým Wilsonovým přívržencem a doufal jsem, že on, a ne Luddendorf, Clemenceau nebo Lloyd George bude diktovat mír“.¹⁾

Brzy po válce se Coudenhove-Kalergi po předchozím studiu filosofie a historie na vídeňské universitě zabýval povrchně tvůrčím způsobem filosofií. O tom svědčí jeho rozbor duše Evropy, která je podle Coudenhova trojrozměrná: spočívá v řeckém individualismu, křesťanském socialismu a nordickém heroismu, tedy ve svobodě, bratrství a statečnosti, jež Evropě dali Řekové, Židé a Germáni. Evropská kultura je tedy syntézou tří hodnot. Obdobně zjednodušujícím přístupem se vyznačuje Coudenhovův rozbor evropské etiky jako spojení mužské ctnosti rytířství a ženského mateřství atd.²⁾

Evropa podle Coudenhova-Kalergiho stojí na křižovatce. Její feudální aristokracie již neexistuje, zatímco evropská aristokracie ducha dosud nevznikla. Demokracie vládne v tomto přechodném období a její budoucnost závisí na tom, zda se jí podaří vypěstovat aristokracii ducha a charakteru, tak jako katolické hierarchii a čínskému man-

---

1) Srov. Coudenhove-Kalergi, *Ein Leben für Europa*, s. 91–92.

2) Srov. tamtéž, s. 105–111.

darínství, jež oba tkví v lidu a jejichž vůdčí vrstva nezávisí na postavení předků.³⁾

Ve svých úvahách o válce a míru dospěl Coudenhove k závěru, že období míru byla jen oázami v poušti stálé války. Věčnou válku může ukončit jedině zřízení světové republiky, již nelze uskutečnit pro ideologickou rozpolcenost lidstva. Jako jediné praktické zajištění míru zbývá mírová mocenská politika po vzoru římského císařství, jež zajistilo nejdelší mírové období západní civilizace, a sice převahou svých legií a zřeknutím se dobytých válek. Coudenhove-Kalergi byl přesvědčen, že jestliže se po válce podaří udržet padesátileté příměří mezi Západem a Východem, uzrají předpoklady pro *světovou federaci*.⁴⁾

Coudenhovovy konkrétní politické úvahy, jež vyústily do projektu Panevropy, se po první světové válce odvíjely z nadějného faktu prezidentem Wilsonem založené, Spojenými státy po jeho volební porážce opuštěné Společnosti národů. Coudenhove-Kalergi hledal, jak později vzpomíná, koncem roku 1919 nad svým glóblem, a dodejme, že opět svým zjednodušujícím způsobem, „vzorec, jenž měl Spojeným státům umožnit připojit se ke Společnosti národů, aniž by se zřekly Monroovy doktríny. Bez Ameriky mi Společnost národů připadala jako zlomek odsouzený k zániku. S Amerikou se mohla stát vstupem do nového a lepšího věku. Náhle jsem si uvědomil přímku, jež tehdy oddělovala demokratickou Evropu od Sovětského svazu a za Středozezemním mořem pokračovala hranicí mezi Britskou Afrikou a koloniemi evropských kontinentálních států. Východně od této africké hranice se rozkládala britská světová říše obrovským obloukem přes Indický oceán z Kapského města po Sydney.

To mi poskytlo klíč k regionálnímu členění světa do pěti velkoprostorů, členění, jež mohlo umožnit Spojeným státům a Sovětskému svazu aby se připojily ke Společnosti národů.

Z těchto pěti velkoprostorů již byla Panamerika zorganizována; rovněž tak sever Starého světa Sovětským svazem a jih Britským impériem. Na Dálném Východě se Japonsko pokoušelo vytvořit mongolský blok národů s Čínou. Jen pátý z těchto velkoprostorů, totiž Panevropa, byl dosud zcela dezorganizován. A přece vytvářel... jasnou zeměpisnou

---

3) Srov. tamtéž, s. 109.

4) Srov. tamtéž, s. 110.

jednotu, opírající se o společnou kulturu, dějiny a tradici. Nedalo by se těchto šestadvacet evropských demokracií spojit dohromady ve státní svazek po vzoru panamerické unie? To by Spojeným státům americkým umožnilo vstoupit do Společnosti národů, aniž by se vystavovaly nebezpečí, že se zapletou do evropských konfliktů.

Do Společnosti národů by za tohoto předpokladu mohl rovněž vstoupit Sovětský svaz, aniž by se musel obávat jejího vměšování do vnitřních sovětských otázek. Výstavba Panevropy se mi proto zdála být nutným předpokladem univerzalizace a záchrany Společnosti národů. Brzy mi bylo jasné, že Panevropa je jedinou cestou, jak zabránit druhé světové válce. Kontinent byl beznadějně rozpolcen na revizionistické a antirevizionistické národy... Člověk nemusel být prorokem, aby předvídal, že tento protiklad musel dříve či později vést ke druhé světové válce; jen Panevropa tomu mohla zabránit.

Vždyť jak revizionisté tak antirevizionisté se mohli sjednotit na programu, jenž by zneviditelnil sporné hranice: po vojenské stránce spojenectvím a systémem smírčího soudu; hospodářsky společným trhem a společnou měnou; národnostně účinnou ochranou menšin. Jen tento program byl vhodný, aby zneškodnil otázku reparací a hranic a navodil rovnoprávnost a smíření mezi vítězi a poraženými.

Dalším argumentem pro Panevropu bylo, že jen ve zřízení velkého evropského trhu bez mezicla spočívala naděje rychlého vzestupu evropské životní úrovně. Osmačtyřicet Spojených států amerických tehdy světu předvádělo nebývalé divadlo masového blahobytu, postavené na masové výrobě a masové spotřebě, vysokých mzdách a relativně nízkých cenách.

Hrozící ruské nebezpečí bylo třetím argumentem pro Panevropu. Dalo se předpokládat, že se Rusko po ukončení občanské války rychle zotaví na základě svého přírodního bohatství a počtu obyvatel. Jeho tlaku by pak nemohl izolovaně odolat žádný z evropských sousedů... jen spojení tří set milionů Evropanů do společného obranného systému mohlo zajistit mír se sto padesáti miliony sovětských občanů a umožnit oboustranné odzbrojení“.⁵⁾

Hlavní problém evropského sjednocení Coudenhove-Kalergi od počátku spatřoval v britské otázce. Tehdy britské ostrovy patřily jednak

---

5) Tamtéž, s. 112–114.

k Evropě, jednak ovládaly světovou velmocenskou říši. Británie se tudíž nemohla jednostranně vázat na Evropu. Její připojení k Evropě tak nepřicházelo v úvahu. Na druhé straně by Velká Británie stěžila své vyloučení ze spojeného evropského kontinentu. Její staletá politická strategie se výslovně zaměřovala proti spojení kontinentu v jeden celek. Sjednocovat Evropu proti Britské říši, tehdy nejsilnější evropské mocnosti, bylo proto vyloučené.

Podle Kalergiho by se Velká Británie měla k evropskému systému připojit, neměla by se však do něj začlenit: Tedy sjednocení evropského kontinentu ve shodě s Británií, jakási kvadratura kruhu.⁶⁾ Jako vůdčí jednotící evropská mocnost se Coudenhovi logicky jevila tehdejší Francie s nejsilnější evropskou armádou, spojenecky vázaná na Polsko a Malou Dohodu a jako tradiční nositel myšlenky evropské jednoty. Její ovládnutí Poincarého repačním nacionalismem ale panevropskou aktivitu vylučovalo. Německo a Itálie rovněž nepřipadaly v úvahu.⁷⁾

Schopnost ujmout se podle vzoru panamerického svazu národů panevropské iniciativy mělo v dané chvíli podle Coudenhovova soudu jediné mocenské uskupení, a sice Malá Dohoda jako dědička habsburské monarchie a se svými padesáti miliony obyvatel téměř velmoc.⁸⁾ Coudenhove-Kalergi tedy přijal jako osudové řízení fakt, že se po první světové válce stal místem svého bydliště v chodských Poběžovicích československým občanem. Politické vedení Malé Dohody totiž sídlilo v Praze. Československého prezidenta Tomáše G. Masaryka Coudenhove-Kalergi pokládal pro jeho filosoficko-politickou a morální autoritu, vnitřní nezávislost a vnější prestiž za nejvýznamnějšího evropského státníka, jenž byl zároveň rozhodujícím politikem Malé Dohody, a tedy ideální vůdčí osobností panevropského sjednocovacího projektu. Proto usiloval o osobní přijetí prezidentem Masarykem, k němuž došlo v roce 1920.⁹⁾

Průběh tehdejší audience Coudenhova-Kalergiho u československého prezidenta Masaryka měl pro zahájení a celkové zaměření panevropského hnutí rozhodující význam. Masaryk nejdříve vyslechl Coudenhovův výklad o nutnosti a možnosti panevropského sjednocení, který přerušoval svými otázkami. Coudenhove po jeho ukončení Masarykovi předložil

---

6) Srov. tamtéž, s. 114–16.

7) Srov. tamtéž, s. 116–17.

8) Srov. tamtéž, s. 117.

9) Srov. tamtéž, s. 117–18.

prosbu, aby se osobně ujal panevropské iniciativy a stal se tak „Georgem Washingtonem Spojených států evropských.“

Masaryk ve své zevrubné odpovědi mladému hostu vysvětlil, že jeho vlastním, dlouhodobým politickým záměrem je federativní sjednocení Evropy v podobě Spojených států evropských, jejichž politické jádro měly tvořit Spojené státy východní Evropy. Podrobně vyložil, jak se během pařížských mírových rozhovorů pokoušel založit „Spojené státy východní Evropy“ s řeckým ministerským předsedou Venizelem a rumunským ministrem zahraničí Ionescem. Mělo jít o federaci třinácti států mezi Německem a Ruskem od Finska po Řecko. Svému obdivovateli popsals, jak tento velký plán, jenž měl zajistit národní nezávislost všech členských států a zahájit období hospodářského zotavení, ztroskotat na národním šovinismu.

Masaryk jej tehdy předložil politikům mírové konference, nemohl však zajistit jejich spolupráci. Malá Dohoda se pak stala torzem Spojených států východní Evropy, ale zároveň stálým východiskem svým strategickým úsilím o rozšíření na Sever a na Jih. Prezident Masaryk na závěr shrnul, že čas v roce 1920 pro Spojené státy evropské dosud neuzrál, a proto by je čekal stejný osud jako jejich, Masarykem nedávno prosazovaný, výchozí projekt Spojených států východní Evropy. Proto také na úvod svého výkladu zdůraznil, že „myšlenka je správná, a jednou se uskuteční.“ Jako prezident ústavního státu ale nemohl osobně převzít vedení panevropského hnutí, aniž by do věci nezapojil československou vládu, a tím ji možná i kompromitoval. S panevropským plánem se tedy nemohl oficiálně identifikovat, přestože mu byl osobně velmi sympatický a byl připraven jej všemožně podporovat neoficiálními cestami.¹⁰⁾

V zakládajícím manifestu panevropského hnutí, do knižní podoby rozšířeném pojednání „Pan-Evropa“ z roku 1923.¹¹⁾ Coudenhove-Kalergi popisuje Masarykův východoevropský a celoevropský federativní záměr, ztotožňuje se s ním jako s již existujícím zárodkem Panevropy a přitom zdůrazňuje, že jde o „základní kámen Spojených států evropských, jež jsou cílem Masarykova snažení.“ Dospívá k závěru, že „Malá Dohoda je prvním symptomem evropské rekonstrukce, překonáním rozpadu Rakouska novou syntézou“ a že „rozhodně dlužno přičíst Malé Dohodě zásluhu, že zavedla po vzoru amerických státních systémů v Evropě

---

10) Srov. tamtéž, s. 119.

11) Srov. Tamtéž.

nový politický systém, spojující vnější solidaritu s plnou rovnoprávností a vnitřní nezávislostí a budující periodickými konferencemi politickou pospolitost.

Tento systém by mohly napodobit i jiné evropské skupiny států – třeba Skandinávie a Balkán – a sjednocení takových skupin by pak připravilo cestu další panevropské kooperaci“. ¹²⁾ Evropská federativní koncepce T. G. Masaryka zřetelně prosvítá i touto závěrečnou větou. Stačí ji porovnat s odpovídající pasáží Masarykovy studie Nová Evropa z konce války: „Skutečná federace národů nastane teprve, až národové budou volní a sami se spojí. K tomu směřuje vývoj Evropy. Program spojenců plně odpovídá tomuto vývoji: svobodní a osvobození národové zorganizují se podle potřeby ve větší celky a zorganizuje se tím celý kontinent. Vzniknou-li federace menších států, budou to federace svobodně založené, založené z opravdové potřeby národů, nikoli z cílů dynastických a imperialistických. Federace bez volnosti je nemožná“.

Po rozhodujícím setkání s československým prezidentem Masarykem se Coudenhove vzdal naděje na přímou panevropskou akci, již by se ujal některý z evropských států, a s vědomím trvalé Masarykovy podpory se odhodlal k vlastní panevropské iniciativě. Brzy zjistil, že v Evropě té doby neexistovalo uskupení, jež by si evropské sjednocování kladlo za cíl. Shledal, že Evropa je politicky rozpolcena na tři tábory: *nacionalisty, pacifisty a komunisty*. Nacionalisté, vyznávající osvědčenou politiku zbrojení, státních bloků a celního ochránářství Panevropu odmítali. Pacifisté se vážali výhradně na myšlenku Společnosti národů a za rušivou a škodlivou považovali každou novou ideu, jež by je od ní odváděla. Výrazně nepřátelsky se k Panevropě stavěli komunisté, neboť by Západu umožnila, aby se prosadil vůči Sovětskému svazu. ¹³⁾ V létě 1922 Coudenhove uveřejnil souběžně v Berlíně a ve Vídni programový článek *Evropská otázka*, a následně výzvu příznivcům Spojených států evropských, aby se hlásili do Panevropské unie. Výzva měla nepatrný ohlas. Přihlásilo se pouhých jedenapadesát zájemců, vesměs fantastů a bláznů. ¹⁴⁾

Coudenhove se proto rozhodl sepsat a vydat programovou knižní studii „Panevropa.“ Na toto téma nejprve uveřejnil článek a koncem listopadu 1922 jej zaslal prezidentu Masarykovi. Svůj záměr Masarykovi

---

12) Pan-Evropa 1926, 1993, tamtéž.

13) Srov. Coudenhove-Kalergi, *Ein Leben für Europa*, s. 120–21.

14) Srov. tamtéž, s. 121.

vedl takto: „Navazuji zde na obsah naší rozmluvy, jež mi způsobila radost nejdalekosáhlejší shody a naději v lepší Evropu budoucnosti. Abych svými skromnými silami na výstavbě této lepší Evropy spolupracoval, rozhodl jsem se ve smyslu svého posledního článku založit Panevropskou unii a pevně doufám, že Vy, vysoce ctěný pane prezidente, tomuto podniku neodřeknete svůj laskavý zájem“.¹⁵⁾ Z textu tohoto dopisu, který se mi v r. 1990 podařilo objevit v Archivu TGM, zřetelně vyplývají dvě základní skutečnosti:

- Podnětem k výchozímu programovému prohlášení panevropského hnutí se stal rozhovor Coudenhova-Kalergiho s prezidentem Československé republiky T. G. Masarykem.
- Prezidentu Masarykovi oznamované rozhodnutí vystoupit na základě souznějící rozmluvy s ním ze soukromé existence do politického života jako zakladatel Panevropské unie Coudenhove zdůvodňuje jako rozhodnutí spolupracovat na výstavbě lepší Evropy, s jejíž vizí jej Masaryk seznámil jako se svým hlavním, dlouhodobě politicky koncipovaným a podle okolností uskutečňovaným projektem demokratické evropské jednoty. Coudenhove jej následně v knižním pojednání o Panevropské unii zdůraznil jako jedinou tehdy reálně existující možnost, jak uskutečnit panevropský záměr.

Coudenhovovo klíčové pojednání, požadující evropskou demokratickou federaci bez komunistického Sovětského svazu, a to včetně zřízení evropských ozbrojených sil, společného trhu a financí se stalo počátkem panevropského hnutí. Vyšlo počátkem října roku 1923 ve Vídni. Místo vydání, kde mělo Coudenhovovo panevropské hnutí ústřední sídlo, však představovalo závažný politický problém, jak z Vídne coby hlavního města nedávno poražené a již neexistující rakousko-uherské velmoci zajistit přijetí panevropské aktivity vítěznými státy Dohody. Za panevropské hnutí se sice postavily hlavní rakouské politické kruhy – křesťanští sociálové a socialisté – a rovněž v Německu měla Coudenhovova kniha, jejíž jednotlivé výtisky byly opatřeny přihláškou do Panevropské unie, velmi příznivou odezvu. Na druhé straně se tím znemožňovalo politické šíření hnutí v celoevropském rozsahu, především na území válečných vítězů a zároveň evropsky klíčových dohodových velmocí.

---

15) S. 10; srov. Dopisy Richarda N. Coudenhove-Kalergiho T. G. Masarykovi, Archiv TGM.

Jako rozhodující činitel, jenž umožnil *skutečný evropský* rozmach panevropského hnutí, opět zasáhl československý prezident Masaryk. Coudenhova, jenž mu věnoval jeden z prvních výtisků své knihy Panevropa, prezident doporučil ministru zahraničí Benešovi, který jej ihned velmi srdečně přijal. Podle Coudenhovova zjištění byl Beneš v dlouhodobé perspektivě přesvědčen o uskutečnění panevropských cílů. Na Masarykův podnět se stal čestným předsedou Československé Panevropské unie a pro české vydání „Panevropy“ napsal znamenitou předmluvu.

Rozhodně ne bez Masarykova vlivu se významně podílel na sestavení Československého Panevropského výboru, který byl obsazen vynikajícími českými, slovenskými a česko-německými politiky Masarykovy Československé republiky. Skutečným obratem, jenž se ve svých důsledcích stal zásadním průlomem dosud omezené činnosti Panevropy na okruh převážně německy mluvících zemích však bylo, že na Masarykův popud Edvard Beneš předal Coudenhovi-Kalergimu československý diplomatický pas, který mu s doprovodnými doporučujícími dopisy od té doby umožňoval osobní politická jednání s vůdčími státníky velmocí Dohody.¹⁶⁾

S Benešovými doporučujícími dopisy k tomu poprvé došlo v roce 1925 ve Francii. Coudenhove-Kalergi konstatuje, že „tyto dopisy způsobovaly zázrak. Protože Beneš platil za nespolehlivějšího přítele Francie, jeho doporučení mi od počátku zajišťovala plnou důvěru. Nepřijel jsem do Paříže jako německý spisovatel, nýbrž jako občan Dohodového státu, doporučovaný jedním z nejuvěrnějších Spojenců Francie“.¹⁷⁾

Tehdejší francouzský ministerský předseda a zároveň ministr zahraničí Edouard Herriot se po rozhovoru s Benešem vše doporučeným Coudenhovem-Kalergim na půdě pařížské Sorbonny důrazně veřejně vyslovil pro budoucí Spojené státy evropské, založené na smíření dosud znepřátelených evropských národů, „protože jejich spolupráce je nutností.“ Francie tak jako první evropský stát poprvé oficiálně uznala panevropskou ideu, kterou od té doby začalo mnoho dosavadních skeptiků brát vážně.¹⁸⁾ Od té doby vznikaly jednotlivé sekce Panevropské unie ve většině evropských zemí. Pro Velkou Británii se rozhodující osobností

---

16) Coudenhove-Kalergi, *Ein Leben für Europa*, s. 129–30.

17) Tamtéž, s. 133.

18) Srov. tamtéž, s. 135.

při etablování panevropského hnutí stal důvěrný Masarykův a Benešův přítel, vydavatel válečných Timesů, Wickham Steed.¹⁹⁾

Obdobný diplomatický scénář panevropského postupu Coudenhova-Kalergiho v pozadí s Masarykem jako rozhodující politickou osobností se uplatnil i v případě Spojených států. Náhlé evropské úspěchy Panevropy, jejichž *základním* předpokladem byla účinná Masarykova a Benešova diplomatická podpora, probudily zájem Spojených států amerických, kde se hnutí Panevropské unie ukazovalo jako možnost překonat evropský chaos ustavením Spojených států evropských. Na druhé straně hrozilo reálné nebezpečí, že se Spojené státy stanou protivníkem panevropského hnutí z obavy před hospodářskou konkurencí a před ohrožením svého vůdčího světového postavení. Coudenhove-Kalergi se proto rozhodl tomuto nebezpečí předejít osobním panevropským turné na americké půdě.²⁰⁾

Z doby, jež těsně předcházela jeho tříměsíční, Panevropu propagující návštěvě USA – uskutečnila se od října 1925 do ledna 1926 – se v pražském Archivu TGM dochovaly dva Coudenhovovy dopisy československému prezidentu Masarykovi ze srpna a října 1925. V prvním z nich se Coudenhove zmiňuje o chystané americké cestě a prosí prezidenta Masaryka o osobní setkání. Československý prezident byl zřejmě zaneprázdněn, takže následuje druhý dopis z října 1925, v němž Coudenhove zdůrazňuje, že by byl svému prezidentu velmi vděčný a zavázán, kdyby mu mohl dát doporučení k americkým osobnostem, jež by při jeho propagandistické panevropské akci v USA mohly pomoci. S Masarykovými širokými osobními kontakty ve Spojených státech zjevně souvisí jednoznačně příznivý výsledek Coudenhovova amerického turné.

Rozhodujícím evropským státníkem, jenž se opět nikoli bez Masarykova doporučujícího vlivu z roku 1925 stal hlavním zastáncem a aktérem panevropské ideje na evropské politické scéně, byl vůdčí francouzský politik té doby, ministr zahraničních věcí Aristide Briand. Coudenhova vřele přijal po jeho návratu z úspěšné americké cesty. Světový úspěch locarnské smlouvy z října téhož roku posílil Briandovo odhodlání realizovat ideu Spojených států evropských.²¹⁾

Během návratu z USA se Coudenhove-Kalergi rozhodl uspořádat ve

---

19) Srov. tamtéž, s. 139–140.

20) Srov. tamtéž, s. 141–142.

21) Srov. tamtéž, s. 148.

Vídni na podzim roku 1926 první Panevropský Kongres. Uskutečnil se od 3. do 6. října. V jeho šestičlenném čestném předsednictvu zasedal československý ministr zahraničních věcí Edvard Beneš. Vytipování hosté z prominentních evropských osobností obdrželi Coudenhovův dopis, kde žádal o odpověď na dvě otázky: „Považujete za nutné vytvořit Spojené státy evropské? Pokládáte vznik Spojených států evropských za možný?“ Většina odpovědí byla kladná. Všichni, kdo takto odpověděli, dostali pozvánku, právě tak jako členové Panevropské unie, jejich výborů v jednotlivých evropských státech a v USA. Ve Vídni se tehdy na I. panevropském kongresu sešlo přes 2000 delegátů z 24 států. Mramorový sál vídeňské Koncertní haly, kde zasedání probíhalo, byl mimo jiné vyzdoben portréty devíti „panevropanů minulosti“, kde vedle Karla Velikého, Sullyho, Abbé de St. Pierre, Kanta, Napoleona, Victora Huga, Mazziniho a Nietzscheho nechyběl J. A. Komenský. Delegace jednotlivých států vedli jejich významní politici.

Kongres přijal stanovy Panevropské unie, a jako její nejvyšší orgán zvolil ústřední radu z předsedů panevropských Národních výborů v jednotlivých státech. Prezidentem Panevropské unie byl aklamačně zvolen Coudenhove-Kalergi. První panevropský Kongres Evropy měl značný světový ohlas jako počátek nové Evropy. Briand jeho úspěch chápal jako triumf své politiky mezinárodního dorozumění. Panevropa se tou dobou stala nadějí doslova miliónů lidí, a to zejména mladé evropské generace. Další rozhodující postup Panevropy se proto již musel uskutečnit na vládní úrovni, a to ve Francii, resp. tehdy nejoblíbenějším evropským státníkem Aristidem Briandem. Ústřední rada Panevropské unie se sešla v květnu roku 1927 v Paříži, kde ji přijal Briand. Při této příležitosti se znovu veřejně ztotožnil s panevropským politickým cílem a stal se jejím čestným předsedou.²²⁾

Coudenhovem očekávaná Briandova rozhodující mezinárodně politická iniciativa k ustavení Spojených států evropských však stále nepřicházela. Coudenhove-Kalergi jej proto opakovaně vyzýval ke svolání francouzské vládní konference jako počátečního kroku k evropskému sjednocení, avšak Briand jej zatím nepokládal za časově příhodný. Předsouval mu uzavření Briand-Kellogova paktu o neútočení mezi státy, jímž chtěl zamezit, aby si Spojené státy nevykládaly evropské sjednoce-

---

22) Srov. tamtéž, s. 149-152.

ni ve svůj neprospěch. Před spuštěním panevropské iniciativy Briand rovněž zamýšlel vyřešit otázku německých reparací, aby německý ministr zahraničních věcí Gustav Stresemann jako nejvýznamnější německý politik evropskou akci nevyužil k jejich zastavení. Podle Coudenhovova soudu se tím promarnily dva velice cenné roky a následná Briandova iniciativa vstoupila na mezinárodní scénu příliš pozdě.

Až koncem roku 1928 Briand Coudenhovovi sdělil, že ji předloží na příštím ženevském shromáždění Společnosti národů. Coudenhove tehdy nepochyboval, že se Briandovi podaří nejprve vytvořit paralelní organizaci k Panamerické unii, jež by se záhy přeměnila v bezcolní zónu a poté ve federaci Spojených států evropských. Na madridském jednání Rady Společnosti národů v červnu 1929 Briand dojednal panevropský plán se Stresemannem a dalšími evropskými zahraničními ministry. Předem si tak zajistil jejich souhlas. V červenci 1929 svolal na Quai d'Orsay tiskovou konferenci, kde vyhlásil pevné rozhodnutí otevřít otázku sjednocení Evropy na zářijovém shromáždění Společnosti národů. Zpráva se okamžitě stala světovou senzací. Evropská odezva zasáhla nejširší vrstvy veřejného mínění. Pouze britský ministerský předseda Ramsay Macdonald hodnotil vznik Spojených států evropských jako předčasné kroky, který by podle jeho soudu připadal v úvahu nejdříve za deset let. Briand věřil, že se mu nakonec podaří Velkou Británii přemluvit. Briandův zveřejněný panevropský záměr způsobil, že ve Francii nesmírně vzrostla jeho popularita jako mírotvorce a francouzský parlament jej zvolil ministerským předsedou. Tzv. „Briandova iniciativa“ se stala iniciativou francouzské vlády a nadto sjednotila francouzské veřejné mínění bez ohledu na stranické rozdíly.²³⁾

V Ženevě se 5. září 1929, v den zahájení shromáždění Společnosti národů, s napětím očekávalo započetí politického procesu zrodu Spojených států evropských Aristidem Briandem. Francouzský ministerský předseda se na jeho úvod vyslovil pro vznik evropského svazového společenství, kde by se evropské národy spojily k hájení společných zájmů a na tvorbě společných rozhodnutí. Solidární evropské společenství by tak poskytovalo možnost zvládat vážné problémy, jež před Evropou v budoucnosti vyvstanou. Následoval projev německého ministra zahraničí Stresemanna, jenž odmítl považovat Panevropu za ideál

---

23) Srov. tamtéž, s. 168–71.

a prohlásil ji za nutnost. Zesměšnil poválečnou Evropu, kde vzniklo více celních hranic než před válkou. S důrazem na hospodářskou stránku evropského projektu se vyslovil pro evropskou poštovní známku a minci. Ministr Stresemann přislíbil německou spolupráci na každém pokusu rozumněji utvářet evropskou organizaci. Pak se ujal slova československý ministr zahraničí Edvard Beneš. Přivítal Briandovu iniciativu, ale varoval před obtížemi sjednocovacího procesu. Italský zástupce diktátora Mussoliniho Scialoja Briandovi blahopřál, ale stanovisko nezaujal. Britský ministr zahraničí Henderson do debaty nezasáhl vůbec.

V ženevském hotelu des Bergues svolal Briand 9. září první neoficiální konferenci Panevropy, jíž se zúčastnilo 27 zástupců evropských vlád, včetně zahraničních ministrů. Konference se měla shodnout na společném panevropském akčním programu. Včetně Hendersona se zde všichni vyslovili pro evropskou organizaci v rámci Společnosti národů a Brianda pověřili sestavením memoranda o její podobě. Memorandum mělo být zasláno všem vládám, aby k němu zaujaly stanoviska. Briand měl v září 1930 na jejich základě předložit shromáždění Společnosti národů konkrétní návrhy, jejichž přijetí by ustavilo organizaci evropských států.²⁴⁾

Tehdy mohl sotva kdo tušit, jak brzy nadějný projekt evropské demokratické jednoty ztroskotá. Za měsíc náhle zemřel německý ministr zahraničí Stresemann a v Německu jej nenahradil nikdo, kdo by se mu vyrovnal vůlí, autoritou a diplomatickými schopnostmi. Krach newyorské burzy odstartoval světovou hospodářskou krizi a Hitlerovi se v Německu oběma událostmi otevřela cesta k nastolení nacistického totalitního režimu. Naděje na evropskou celní unii se rozplynula.

Coudenhove-Kalergi se s Herriotem již v říjnu 1929 marně snažili zabránit krajně nepříznivému vývoji společným přednáškovým turné ve Vídni, Berlíně a v Praze. V hlavním městě Československé republiky bylo přijato obzvláště vstřícně. Akce se uskutečnila na Pražském hradě, kde Coudenhova s Herriotem velkolepě přivítal československý ministr zahraničních věcí Edvard Beneš. Sám vystoupil jako třetí řečník a rozhodným způsobem se postavil za ideu Panevropy a Briandovu iniciativu.²⁵⁾

Vzhledem ke kritickým vyhlídkám Panevropy v Německu po Stresemannově smrti byl druhý Panevropský kongres svolán na 17. května 1930 do Berlína. Briand měl při této příležitosti podle dohody téhož

---

24) Srov. tamtéž, s. 172–174.

25) Srov. tamtéž, s. 174–176.

dne zveřejnit své evropské memorandum. Tím se stal druhý Panevropský kongres ohniskem evropské politiky. Německá vláda mu pod vedením kancléře Brüninga zajistila nejvyšší politickou úroveň publicity. Briandovým evropským memorandumem byl ale Coudenhove zklamán. Neobsahovalo žádné omezení suverenity států evropského společenství, Evropu podřizovalo Společnosti národů a spočívalo v primátu politiky před ekonomikou.

Rovněž odezva světového tisku, a právě tak šestadvaceti evropských vlád, byla značně kritická. Mnoho evropských států požadovalo začlenění Ruska, Turecka a Velké Británie do chystané společné organizace evropských států. Britská vláda navrhovala její omezení na evropský výbor Společnosti národů. Velkou Británii podpořilo Švýcarsko, Švédsko, Dánsko, Nizozemí a Portugalsko. Itálie Briandovy návrhy rovnou odmítla. Briandova teze o primátu politiky nad ekonomikou narazila na všeobecný odpor. Mnoho států zastávalo vzájemné působení obou sfér, jiné zase přednost ekonomiky. Všech 26 vlád se nicméně vyslovi- lo pro spolupráci s Francií na řešení evropské otázky v rámci Společ- nosti národů.²⁶⁾

Následná první oficiální Evropská mezivládní konference, svolaná do ženevské Společnosti národů na počátek září 1930, zřetelně ukázala, že evropské vlády od evropské organizace očekávají pouze výhody, aniž by přinášely jakékoliv oběti. Britský odpor k životaschopnému evropskému organismu byl očividný. Během konference se 14. září 1930 rozšířila zpráva o výsledku německých parlamentních voleb. Zatímco nacistická strana zdesetinásobila svou sílu, Stresemannova strana utrpěla zdrcující porážku. Politika francouzsko-německého smíření prosazovaná Briandem, Masarykem a Coudenhovem-Kalergim byla v troskách. Konkrétním výsledkem ženevských jednání byl vznik Studijního výboru pro evropskou unii, jenž později tiše zanikl se Společností národů. Briandovo úsilí, vytvořit alespoň stálý ženevský evropský sekretariát, účinně neutralizovala Velká Británie návrhem, aby jeho vedení převzal současný generální tajemník Společnosti národů sir Eric Drummond.²⁷⁾

Třetí Panevropský kongres se konal 1.-4. října 1932 v Basileji a shodl se na vytvoření politické „Evropské strany,“ jejíž založení odložil do vy- řešení německé politické krize. Po Hitlerově nástupu k moci se pan-

---

26) Srov. tamtéž, s. 176-182.

27) Srov. tamtéž, s. 182-183.

evropskému hnutí podařilo obnovit a transformovat ochromenou činnost díky podpoře rakouského kancléře Dollfusse, francouzského ministra zahraničí Barthoua, československého ministra zahraničních věcí a od konce roku 1935 československého prezidenta Edvarda Beneše, československého ministerského předsedy Hodži a rumunského ministra zahraničních věcí Titulesca. Reálný panevropský základ směřování Malé Dohody tak znovu významně vstoupil na evropskou scénu.

Čtvrtý Panevropský kongres se uskutečnil za předsednictví rakouského kancléře Schuschnigga ve vídeňském parlamentu roku 1935 a stal se mezinárodním shromážděním proti nacismu.²⁸⁾ Coudenhove-Kalergi tou dobou usiloval o italsko-francouzské spojení proti Hitlerově Německu a u Mussoliniho se načas setkal s příznivým postojem. Po vypuknutí občanské války ve Španělsku se ale Mussolini stal Hitlerovým spojencem. Několik dnů po zahájení druhé světové války panevropské hnutí uveřejnilo ve Švýcarsku manifest svých válečných cílů. Po zhroutilí Společnosti národů zdůrazňoval jako záruku dlouhodobého míru a blahobytu federaci Spojených států evropských.²⁹⁾

Po francouzské válečné porážce v roce 1940 Coudenhove-Kalergi uprchl z Francie do USA, kde žil do konce války v aktivním politickém exilu. V New Yorku koncem března 1943 uspořádal Panevropský kongres. Před návratem Coudenhova do Francie v roce 1946 se iniciativy evropského sjednocování ujal Winston Churchill a Panevropskou unii definitivně odsunul na vedlejší kolej. Coudenhove se přesto osobně podílel na vzniku Rady Evropy v roce 1949. Soustavné politické práce, zacílené na vznik Evropské Unie, se již předtím chopily západoevropské vlády a Spojené státy. Masarykův a Coudenhovův průkopnický cíl se tak krok za krokem měnil v konkrétní skutečnost zrodem Západoevropské unie, NATO, Rady Evropy, Evropského parlamentu, Evropských společenství a v devadesátých letech vznikem Evropské unie.

Rozšíření Evropské unie na České země, kde vznikla její meziválečná koncepce v podobě Panevropy jako výsledek součinnosti Coudenhova-Kalergiho s prezidentem Československé republiky T. G. Masarykem a Edvardem Benešem, nyní konečně nabývá reálné podoby. Bohužel se tak děje demokraticky velmi problematickým, dirigistickým způsobem,

---

28) Srov. tamtéž, 209–216.

29) Srov. tamtéž, s. 239–240.

který bere nedostatečně v úvahu základní charakteristiku Evropy jako pluralitu rozmanitých typů demokracií, jež se podstatně liší od vzniku a povahy USA.

Literatura:

- Miloslav Bednář, Tomáš Garrigue Masaryk a panevropské hnutí, Panevropa Čech a Moravy, Ročník II, č. 2, březen 1991 (9-10)*
- Miloslav Bednář, České myšlení, Filosofía, Praha 1996*
- Richard Coudenhove-Kalergi, Ein Leben für Europa, Kiepenheuer & Witsch, Kolín/R. - Berlín 1966*
- Richard N. Coudenhove-Kalergi, Crusade for Pan-Europe, G. P. Putnam's Sons, New York 1943*
- Richard N. Coudenhove-Kalergi, Pan-Evropa (s předmlouvou Edvarda Beneše), Aventinum, Praha 1926 (Ve 2. vydání nakl. Pan-Evropa, Praha 1993, již Benešova předmluva chybí.)*
- Richard N. Coudenhove-Kalergi, Paneuropa 1922-1966, Paneuropa Verlag, Vídeň 1966*
- Richard N. Coudenhove-Kalergi, Der Grösste Europäer-Thomas G. Masaryk zum 85. Geburtstag, Paneuropa 1935/3 (65-68)*
- Karel Čapek, Hovory s T. G. Masarykem, Československý spisovatel, Praha 1990*
- Dopisy Richarda N. Coudenhova-Kalergiho T. G. Masarykovi, Archiv TGM - Masarykův ústav AV-ČR*
- John Laughland, Znečištěný pramen, Prostor, Praha 2001*
- Emil Ludwig, Duch a čin, Družstevní práce, Praha 1937*
- Tomáš G. Masaryk, Nová Evropa, Dubský, Praha 1920; 2. vydání tamtéž, 1921; 3. vydání Doplněk, Brno 1994*
- Tomáš G. Masaryk, Světová revoluce, Čin, Praha 1930*
- Tomáš G. Masaryk a Edvard Beneš, Otevřít Rusko Evropě, H&H, Praha 1992*
- Masaryk a myšlenka evropské jednoty - Sborník příspěvků konference University Karlovy, FF UK, Praha 1992*

2001

---

30) Srov. T. G. Masaryk a E. Beneš, *Otevřít Rusko Evropě*, H&H, Praha 1992, s. 18-19; srov. J. Laughland, *Znečištěný pramen*, Prostor, Praha 2001, passim.

III. POLITICKÉ KOMENTÁŘE

Jak falšovat dějiny na pokračování

Smyslem evropské demokratické civilizace je odmítnout a spolu s druhými pozitivně nahradit takové společenské uspořádání, jehož výhradním účelem je trvalé udržování života. Tak riskantně vznikl a vždy se značným rizikem vzniká občanský život jako neustálé ožívování svobody a rovnosti s druhými při rozhodování, jež se týká všech. Tak původně vznikly a neustále znovu vznikají dějiny místo pouhého hromadně organizovaného udržování životního koloběhu.

Náročnost a nesamozřejmost dějin jako výrazu lidské svobody rovněž znamená, že lidé, kteří se ke svobodě, a tím k opravdovým dějinám rozhodnou, přirozeně vyvolají nevráživé podezření těch, kdo se rádi označují dokonce i jako „neutrální pozorovatelé.“ Takovým dějinným občanem byl např. československý italský legionář Miloslav Slavata, který sebe a své druhy v poměrně nedávné vzpomínce na tehdejší statečnost v boji za svobodu své země proti Rakousku-Uhersku, kdy zajetí nepřitelem znamenalo jistou potupnou smrt, výslovně chápe jako *společensví idealistů* („My, takoví idealisti...když se člověk přihlásil do legie, byl v nebezpečí každou chvíli..dvačtyřicet našich legionářů chytli a pověsili. Za každého chyceného legionáře byla vypsána zlatá medaile a měsíc dovolené... Ty lumpárny, co nám dělali zupáci (tj. rakousko-uhersští poddůstojníci zajatci v Itálii – M. B.)! Nestyděli se nosit v zajetí všechny medaile, a když Němci prolomili frontu, schválně chodili kolem nás a říkali: ‚Oni vás stejně pověsí‘. Nikdy jsem si nenechal nic líbit...“) S obdobným mravním zápalom se rovněž vyjadřovali legionáři z nedávného dokumentárního televizního cyklu ČT režiséra Maryšky.

Legionářovo pozoruhodné vyjádření z r. 1993 (Slovo na sobotu, 28.8.1993) jsem uvedl v loňské polemice se svérázně zaujatou obhajobou Čechů bojujících v první světové válce v rakousko-uherských uniformách od publicisty Pavla Vondráčka a historika Petra Havla (LN. 5. 11. 1996). Rok nato (LN, 29. 10. 1997) Vondráček polemiku obnovuje. Tentokrát se staví do funkce „neutrálního pozorovatele,“ a z ní legionáře Slavatu s jeho statečnými druhy veřejně označuje jako podezřelé osoby.

Doslova: „u neutrálního pozorovatele musí vyvolat podezření lidé, kteří jsou schopni charakterizovat sami sebe slovy „my, takoví idealisté.“ Nejprve ale československé legionáře předem oceňuje způsobem, jenž má k následně zaujaté póze neutrálního pozorovatele hodně daleko.

Čtenářům LN přitom učitelky přikazuje, co si vlastně mají myslet: „Nesmíme zapomínat na to, že i mnozí legionáři nebojovali ani tak za evropskou demokratickou civilizaci, jako spíše za vlastní nacionalistické představy.“

Další prý odcházeli do legii proto, aby unikli strádání a děsivé prázdnotě v zajateckých táborech. Jinak řečeno: přesvědčené idealisty je třeba mezi legionáři žurnalisticky vymýtit, pokud to jen jde, stůj co stůj. Reportér Vondráček vidí své žurnalistické poslání v přinucení veřejného mínění a českého dějepisu k tomu, aby byli v našich dějinách všichni posuzováni přinejmenším stejně, ne-li opačně než dosud. Zejména, aby českým rakousko-uherským vojákům z první světové války nebyly upírány „občanské ctnosti“ a československým legionářům „jejich lidské slabosti.“

Ve světle zaujatého názoru na mnohé československé legionáře jako na oběti vlastních nacionalistických představ je zřejmé, že náš „nezaujatý pozorovatel“ soustavně usiluje o nápravu výkladu českých dějin, tedy vlastně ve prospěch dlouho připravovaného rakousko-uhersko-německého válečného cíle: Evropy a světa bez svobody a demokracie. Pavel Vondráček by totiž svou žurnalistikou rád přispěl k odstranění, jak sám výrazy komunistické propagandy říká, „legionářské legendy“, jež spolu-vytváří údajný „zakladatelský mýtus“ Československé republiky.

Na Vondráčkovu pospojovanou změť nesmyslů, polopравd a vyložených nehorázností by na první pohled bylo nejrozumnější nereagovat, pokud by v jeho případě nešlo o typickou a názornou ukázkou vícegeneračně úspěšného komunistického mrzačení dějinné paměti a občanské hrdosti. Reportér Vondráček a s ním spjatá skupina historiků a intelektuálů vytváří charakteristický český kolorit postkomunistických trosek kultury, jenž soustavně zatemňuje skutečné porozumění dějinám. Jejich propagandistické a domněle i odborné pravidlo je v zásadě jednoduché: Prohlásit za dějiny jejich odvrácenou, tedy nedějinnou nebo i protidějinnou tvář. V daném případě české vojáky v rakouských zákopech, přes mnohé a charakteristicky opačné případy někdy i statečně bojující, nicméně vždy jako nešťastné oběti protievropského násilnického tažení německých a rakousko-uherských vládních kruhů za konečné zničení demokratické civilizace.

Tažení publicisty Vondráčka a dalších spřízněných duší proti dějinám se přirozeně obrací zejména proti doložitelné spojitosti a souvislosti českých občanských ctností demokratické civilizace v dramatech první, druhé a studené války, tedy prvního, druhého a třetího československého

odboje, v první řadě proti stěžejnímu místu, jež zde patří československým legionářům. Popírat skutečné dějiny znamená odmítat souvislost jejich smyslu, kterou vždy vytváří mezní životní rozhodování. To je patrné obzvláště u mnoha československých legionářů, kteří pokládali za samozřejmé postavit se proti nacismu a komunismu, právě tak jako se bez ohledu na případné osobní následky vzepřeli zločinné válečné politice Rakouska-Uherska.

Taková, pro ně životně logicky souvislá rozhodnutí reportér Vondráček odmítá uznat, protože mu nikterak nezapadají do jednoduchého schématu samostatných českých dějin jako opakovaného selhávání politických elit a následného přizpůsobivého přežívání ostatních. Předmětem obdivu jeho pojetí občanských ctností jsou čeští rakousko-uherské zupáci, kteří „legionářům hrdě předváděli své medaile a pohrdavě jim říkali „Oni vás stejně pověsí.“ Československý legionář Miloslav Slavata ještě v roce 1993 jejich „hrdost“ právem viděl jako pobuřující nestydatost. Každopádně měl větší životní štěstí než např. původně srbský legionář, generál Heliodor Píka. Co nemohli provést zupáci rakousko-uherská a nacistická, vykonali jejich komunističtí pokračovatelé.

Souvislost českého zápasu za demokratickou civilizaci vytváří rozhodující smysl dějinného dramatu postkomunistické České republiky. Spatřovat v žurnalistických a jiných postkomunistických způsobech jak odmítat základy demokratické civilizace občanskou statečností, neznamená nic jiného než zaměňovat občanskou ctnost za hanebnost.

1997

„Mýliti se je lidské, ale...“

Podle historika Churaň (LN, 17. 2.) znamenal vznik dvou německých států v roce 1949 „totální revizi výsledků druhé světové války.“ Pan Churaň má totiž za to, že tehdy zanikl politický cíl Postupimské dohody. Historik Churaň se však mýlí. Přestože nebyl obnoven německý stát (jeho hranice z roku 1937 předpokládá pan Churaň, a nikoli Postupimská dohoda, kde se mluví o přírůstku polského území), postu-

pimský záměr vytvořit v Německu demokratické instituce se uskutečnil na území západního Německa (SRN).

Spolková republika Německo *de facto* přijala výsledky Postupimské dohody převodní smlouvou z 23. října 1954, když se zde v části VI. článku 3. zavázala, že v budoucnosti nebude vznášet žádné námitky proti opatřením, jež byla nebo budou provedena proti německým majetkovým hodnotám v zahraničí nebo jinému majetku, který byl zabaven pro účely reparace, restituce, v důsledku válečného stavu nebo na základě dohod, jež uzavřely nebo uzavřou tři mocnosti s jinými spojeneckými nebo neutrálními státy, anebo s bývalými spojenci Německa.

V odstavci 3. převodní smlouvy se SRN zavazuje, že nepřipustí vznášení jakýchkoli nároků nebo žalob proti osobám, jež nabyly nebo převedly majetek na základě uvedených opatření nebo proti mezinárodním organizacím, cizím vládám nebo osobám, které jednaly na pokyn těchto organizací nebo vlád. Z části IX. článku I. převodní smlouvy vyplývá, že takové nároky jsou nepřipustné jak v případě německých, tak i jiných občanů u kteréhokoliv soudu SRN.

Vznik SRN v roce 1949 tedy nebyl v *naprostém* rozporu s Postupimskou dohodou, jak tvrdí historik Churaň. Šířením takových tvrzení pan Churaň mate veřejnost. Totéž platí o jeho prohlášení, že neexistuje rozhodnutí Ústavního soudu SRN, jež by uznávalo platnost Postupimské dohody. Důsledky Postupimské spojenecké dohody uznává *de facto* jako právně platné a nezvratné německý Spolkový ústavní soud rozsudkem z 23. dubna 1991 a jeho obsáhlým odůvodněním, jež se týká vyvlastňovacích opatření cizí státní moci a cizího státu včetně konfiskací bez náhrady.

Platnost Postupimské dohody *výslovně* potvrdila v roce 1996 stanoviska Spojených států amerických, Velké Británie a Ruské federace. Ve stanoviscích Spojených států a Velké Británie se říká, že rozhodnutí a závěry Postupimské dohody „byly striktně založeny na mezinárodním právu.“ Stanovisko USA prohlašuje, že „závěry konference byly od té doby mnohokrát potvrzeny v různých multilaterálních a bilaterálních souvislostech... jsou historickou skutečností a Spojené státy jsou si jisté, že si je žádný stát nepřeje zpochybňovat.“ Ve stanovisku Ruské federace se praví, že pouze díky realizaci a následnému vícenásobnému mezinárodně právnímu uznání postupimských rozhodnutí „bylo možné i sjednocení Německa na mírově demokratické bázi formou uzavření Smlouvy o závěrečném uspořádání ve vztahu k Německu“.

Ne náhodou se v preambuli této smlouvy přímo poukazuje na to, že se uzavírá na základě respektování práv a odpovědnosti čtyř mocností ve vztahu k Berlínu a Německu jako celku, a rovněž na základě odpovídajících dohod a rozhodnutí čtyř mocností z válečné a poválečné doby.“ Takové stanovisko rovněž zastává Česká republika a Nález Ústavního soudu České republiky z 8. března 1995.

Na svém hodnocení stanoviska pana Churaně musím z uvedených důvodů trvat. Halasné výroky jeho druhu se shodují s právním stanoviskem SRN a s postoji organizací odsunutých Němců, jež jsou neudržitelné nejen z hlediska mezinárodního práva, nýbrž i německé legislativy, judikatury a smluvních závazků, z nichž jsem některé uvedl. Stýská se snad panu Churaňovi a jeho obdobně zaměřeným souběžcům po umělé obnově etnických konfliktů v samotném středu Evropy? Svědčí takové názorové, a bohužel i politicko-mocenské postoje celoevropské jednotě a evropskému míru na demokratických a mezinárodně právních základech?

únor 1998

Staronová německá nemoc a dnešní Evropa

Požadavek českého premiéra Miloše Zemana vyvážit skladbu Koordinační rady Česko-německého diskusního fóra nebyl ukázkou mezinárodních diplomatických zvyklostí. Tím ale způsobil, že se závažný problém německé východní politiky ukázal v syrové podstatě nezvládnutých vášní. Svádět následnou lavinu německých, vesměs hysterických reakcí na tentokrát zářijové německé volby je běžná, povrchní a krátkozraká útěcha. Souvisle opakovaná volební nervozita naopak vyjevuje mnohem výrazněji základní kulturní slabiny tvůrců politického života, než jak je tomu v relativně klidnějších, pro demokracie vždy jen krátkých mezivolebních obdobích.

Co se tedy opět vynořilo na povrch? Přetrvávající zakořeněná pověra o nespravedlivém utrpení Německa po dvojí válečné porážce, jež je třeba nyní napravit. Oblouk tradičního německého politického ressentimentu se klene od kancléře Kohla napříč mnoha politickými stranami po lands-

manšafy s jejich skanzenovou výkladovou literaturou a věřícími čtenáři včetně úslužné větve nynější české žurnalistiky a publicistiky.

Nebezpečný oblouk německé politiky zatím musí uznávat reálné právní meze stanovené Spojenci. Nedávný německý soudní výrok ve sporu o vlastnictví obrazu Velká vápenka znovu doložil, že dnešní Německo de facto právně uznává Postupimskou spojeneckou dohodu a na ní založené německé právní normy, přes svá mnohá opačná prohlášení. Právní schizofrenie je obrazem *vnitřní rozpolcenosti německé politické kultury*. Německo proto bohužel stále znamená potenciální hrozbu demokratické Evropě.

Je příkladem české evropské zaslepenosti, hovoří-li na druhé straně český ministr zahraničí Kavan o potřebě napravit obraz České republiky jako údajného trojského koně USA v Evropě. Smyslem pro stejná práva všech upřímně demokratických států bez ohledu na velikost jsou nám nejbližší právě Spojené státy, a to svou *politickou kulturou, protože zakládající státní ideou*. Končící století je toho pádným dokladem.

srpen 1998

Strach z veřejné diskuse o Evropské unii

Otázka vztahu České republiky k Evropské unii je prvořadým tématem naší zahraniční politiky. Případný vstup do Evropské unie našemu státu odejme ústavní svrchovanost nadřazením práva EU nad právo ČR. O vstupu do EU proto musí rozhodnout referendum. V civilizovaných demokraciích takovému závažnému kroku předchází diskuse, kde se veřejně střetávají věcné argumenty.

Zde se dá věcně argumentovat např. poukazem na v členských zemích EU výjimečné, nicméně platné rozhodnutí německého ústavního soudu, jímž se německé právo nadřazuje právu EU. Asi nejzávažnějším problémem je nedemokratická povaha institucí EU, jež nemají odpovídající politický mandát, výkonná moc přebírá zákonodárnou funkci a soudní moc právo tvoří, místo aby je vykládala. Za kritickou pozornost stojí i zá-

věry červnového zasedání Evropské rady ve Feiře, jež vytyčují principy konzultací a spolupráce Evropské unie s NATO.

Jde hlavně o respektování autonomie rozhodování EU a kromě „sdílených hodnot“ a „ducha partnerství“ i zásada, že obě organizace spolu mají jednat jako „rovný s rovným“. Tato závažná formulace je na místě, pokud EU a NATO jsou státy. Jestliže je z patnácti členských zemí EU dvanáct členů NATO, pak tyto státy (s částečnou výjimkou Francie) zpochybnily věrohodnost členství v NATO, jež zajišťuje bezpečnost evropské demokracie. To si uvědomila Velká Británie, když na její naléhání závěrečné komuniké Evropské rady z Nice již žádné zmínky o autonomii ozbrojených sil EU neuvádí. Bude zajímavé, jak dlouho tato dodatečná zdrženlivost EU vydrží.

U nás se místo veřejné diskuse, jež proti věcným argumentům staví neméně věcné protiargumenty, zatím dějí jiné, v demokratické civilizaci podivné věci. Fakta se přejdou a jejich celek se označí jako nelogický, záměrně vzbuzující negativní pocity, jakoby Haiderův fašistoidní hospodský projev a nemístné protievropské štvání, jež odrazuje zahraniční investory, mohlo zvýšit nezaměstnanost a snížit mzdy. Kdo upozorňuje na nedemokratičnost EU, z ní plynoucí zahraniční, bezpečnostní, měnovou a ekonomickou politiku, korupci a zaostávání za vyspělými zeměmi světa, prý mluví za domácí korupci, překrucuje pravdu, zkeslováním ovlivňuje masy (!), je demagogem a populistou. Takovou, někdy i v domněle odborné atmosféře nijak výjimečnou demagogií a neschopností diskutovat o EU se vyznačují články politologa Karla Vodičky v Mladé frontě Dnes.

S korupcí a kvalitou státní správy si ale musíme poradit sami, parlamentem, vládou, soudy; svobodou slova, ne jejím okřikováním a ustrašenou snahou umlčovat debatu o nedemokratické povaze EU, kam patří i unijní korupce, typická pro stav bez demokratické kontroly a odpovědnosti. Jedině tak budeme důvěryhodní pro cizí investice.

Politolog Vodička si nestačil osvojit elementární znalosti principů liberální demokracie. Je to patrné z jeho naivního ztotožňování demokracie a legitimacy Evropské unie se zastoupením členských států v Radě EU, menších zemí v Komisi, s volbami do Evropského parlamentu a s požadavkem souhlasu všech států se změnami rozhodovacích pravidel. Vodička neví, že členské země mají v Radě EU demokraticky legitimní mandát mluvit jen za své vlády, nikoli spolurozhodovat o celku EU, který není ústavním státem a členské státy nejsou provinciemi. Jmenování úřed-

níci Komise nemají ani tento omezený mandát. Nemají jej i členové Evropského parlamentu, kteří jsou voleni nepatrným zlomkem voličů členských států a nereprezentují jejich skutečně legitimní, demokratické parlamenty. Výsledek dánského referenda, jež se vyslovilo proti vstupu do Evropské měnové unie, upozornil na závažný rozdíl mezi vládní nedemokratickou konstrukcí EU a názorem demokratické občanské společnosti.

Politolog Vodička nezná, nebo zatajuje rozhodující politický důvod existence Evropské měnové unie. Vznikla proto, aby způsobila změnu EU v polostátní útvar společnou měnou (příznačný je výrok H. Kohla: EMU, nebo třetí světová válka). Tím se vysvětluje, že přestože dané země konvergenční kritéria vlastně až na výjimky nesplnily, EMU přesto vznikla. V situaci evropského nestátu nikomu nezodpoědná, nadstátní Evropská centrální banka by před časem bez americké intervence nemohla plnit své minimální cíle. Vodičkovy srovnání inflace zemí EU a ČR, uváděné na podporu oprávněnosti existence eura a české koruny, demagogicky porovnává nesouměřitelné skutečnosti.

Politolog Vodička se domnívá, že evropský sociální model, tedy zapařovací stát, není ideologickým trumfem EU. Na důkaz uvádí zastoupení sociální oblasti, jež zjišťuje „letným nahlédnutím do smluv o EU“, kde je prý sociální politika zastoupena málo a cíle EU se hlavně zaměřují na hospodářskou prosperitu. Neví-li politolog Vodička o rozhodujících politických cílech vůdčího centralizujícího, federalistického proudu EU, neměl by svou neznalostí, ne-li zamlčováním podstatných skutečností klamat veřejnost. Škoda, že ani letným pohledem nazavádil o Evropskou sociální chartu a mnohá ideologická prohlášení institucí a politiků EU. Ve světle obsáhlého výkladu „Evropské sociální agendy“, označené dokonce jako „Sociální Evropa“ v usnesení Evropské rady z Nice a hlavně jeho dodatcích, Vodičkova nepravdivá tvrzení nestojí za řeč.

Vodička klame veřejnost i tím, že sociální ideologii EU ztotožňuje s procenty oficiální sociální části rozpočtu EU a srovnává je s rozpočtem ČR. Ke zjištěným 9 % nepřipočítává skryté sociální výdaje rozsáhlé Společné zemědělské politiky, fondů EU a rozpočty členských zemí. Manipulace s procenty by pak neobstála. Politolog Vodička nezná či zastírá souvislost ideologických principů EU s jejich postupným uskutečňováním. Proto mu k neletmé četbě pro srovnání doporučuji článek o záměru a realitě evropské obrany z MfD 12.12.

Česká republika by dle mého názoru (pro klid pana Vodičky upozorňuji, že nejsem mluvčí ODS, ani jím vykreslené kampaně neevropských

samozvanců a ztroskotanců) měla nejprve vstoupit do Evropského sdružení volného obchodu (EFTA). Tím by zůstala v Evropském hospodářském prostoru, jež tvoří EU a EFTA. Až pak by mohla zvážit vstup do EU se závaznými politickými a hospodářskými důsledky, nebo v zájmu nejen své, ale právě tak evropské demokracie svobodně zvolit jiný postup. Mělo by se tak stát z českých demokratických, politických národních zájmů, jež nejen politolog Vodička účelově překrucuje do trpěné folklorní identity a kultury. Vstupem do EFTA (Švýcarsko, Lichtenštejnsko, Norsko a Island) bychom zahraniční investory neodradili. Pro EU bychom se ale konečně stali skutečně rovnoprávními partnery v nesnadném jednání.

MF Dnes, 16. 12. 2000

Evropa na scesti

Dějiny kontinentální Evropy 20. století jsou dramatickým příběhem nestřídmého okouzlení imperiální mocí a jeho zatím vždy prohraného sporu s uměřeností demokracie a jejím opožděným odhodláním vymanit Evropu ze sebezničující mocenské nestřídmosti. Zatím se zdá, že si zejména kontinentální Evropa svou krvavou lekci právě skončeného století přes množství vznešených a dojemných prohlášení ve skutečnosti nevzala k srdci. V letech 1918, 1945 a 1989 si po uvolnění z německých a ruských pout diktatury a totalitarismu pokaždé úlevně vydechla, aby si zpět začala chystat jiná. Nejprve fašismus a nacismus, pak komunismus.

Nyní vše nasvědčuje tomu, že se na prahu 21. století hodlá neméně fanaticky oddat krátkozrakému spoléhání na nedemokratickou zaopatřovací fikci Evropské unie. Tento průběžně se měnící politický a hospodářský útvar se neustále odvolává na demokracii zřejmě i proto, že ji soustavně popírá. Po jednání Evropské rady v Nice v prosinci 2000 by se mohlo zdát, že zpomalení realizace původního federalistického záměru odstranit významné místo národního veta a podstatně zvětšit rozsah hlasování kvalifikovanou většinou je málem triumfem evropské demokracie, přesněji evropských demokracií. Takový pohled je ale značně naivní.

V první řadě vychází z mylného předpokladu, že rozhodování zástupců demokraticky vzniklých vlád členských států EU o unii jako celku, tedy

hlavně přijímání jejich zákonů, je výrazem demokracie. Zde stojí za připomenutí otázka položená během summitu v Nice švýcarským časopisem *Zeit-Fragen* francouzskému ministerskému předsedovi Jospinovi, zda by se EU podle definice francouzského politického filosofa Montesquiea, který stanovil princip dělby moci, neměla označovat jako despotie. Konkrétně, zda by pan premiér souhlasil s tím, že zákonodárná moc, kterou ale v EU uplatňují členové národních vlád, tedy výkonné moci, vlastně znamená, že Evropská unie je despotická. Francouzský předseda vlády odpověděl: „Musíme připustit, že dělba moci není v EU úplná. Máme ale opustit tento jedinečný výtvar, proto, že přesně neodpovídá Montesquieovi? Zůstaňme pragmatičti.“ Evropská unie jako „jedinečný výtvar“ pragmatického despotismu má tak mít přednost před asi již zastaralými pravidly ústavních demokracií. Nepřipomíná nám to snad něco?

Se Jospinovou výmluvnou obhajobou pragmatického despotismu EU bude zřejmě v souladu i 52. článek v Nice přijaté Charty základních práv EU, tedy listiny práv chystané ústavy EU, pro kterou se nedávno jednoznačně vyslovil německý kancléř Schröder. Článek 52 zde občanům budoucí Evropské unie výhrůžně oznamuje, že práva a svobody Charty lze omezit, jsou-li taková omezení „nutná a skutečně odpovídají cílům obecného zájmu uznaného Unii.“ Je jisté, že na Chartu se bude již nyní odvolávat Evropský soudní dvůr a takto ji uplatňovat, zatímco národní ústavní soudy ji nebudou moci zrušit, protože Charta zatím formálně nemá právní status. „Jedinečný výtvar“ EU je tak ve stálém pragmatickém pohybu jediné správným směrem, „a nikdy jinak“.

Za vítěze posledního summitu EU v Nice se oprávněně označuje Německo. Přestože má v Radě EU stejný počet hlasů jako Francie, Británie a Itálie, stalo se jedinou zemí, jež může po domluvě se dvěma jinými velkými zeměmi získat blokační většinu. To umožňuje systém tzv. dvojí většiny, založený na počtu obyvatel. Jestliže by se – jak upozornil španělský list *El País* – Británie, Francie a Itálie spojily, blokační většinu nezískají. Zákony EU se totiž nebudou v Radě ministrů přijímat jen kvalifikovanou většinou jako dosud, ale státy, jež zastupují 62 % obyvatelstva EU. Namísto dosavadního „evropského Německa“ tak summit EU v Nice přes veškerá opačná tvrzení naivních proevropských věřících zřejmě na území Evropské unie ostartoval éru německé Evropy. Kancléř Schröder to ironicky řekl naplno: „Mohlo by se mluvit o dvojí většině, ale není to nutné.“

MF Dnes, 27. 3. 2001

Evropská unie není demokratická

Německý velvyslanec Lambsdorff vyjádřil v článku (MfD 30. 3.) „EU nechce být despotická“ závažné výhrady k mému příspěvku „Evropa na scestí“ z 27. 3. Zároveň se pohoršeně pozastavuje nad mým členstvím v *Koordinační radě česko-německého diskusního fóra*.

Ve svém článku jsem převážně citoval nebo parafrázoval názory zahraničního tisku o stavu Evropské unie po summitu Evropské rady v Nice. Označení EU za despotickou, proti kterému se velvyslanec hlavně ohrazuje, pochází ze švýcarského tisku, který v rozhovoru s francouzským premiérem kriticky probíral skutečnost, že představitelé vlád mají v Radě EU legislativní funkci, což odpovídá definici despotismu u nejvýznamnějšího francouzského politického myslitele Ch. L. Montesquiea. Jde o nepopiratelný stav, přestože se na něm dohodly parlamenty a vlády demokratických zemí.

Pokud by se tento „demokratický deficit“ měl odstranit federalistickým záměrem předat schvalování zákonů Evropskému parlamentu, znamenalo by to nic menšího než přeměnu EU v demokratický stát, tedy nadstát. Zde jsme u zásadní otázky, zda by stát Evropa nebyl nepřirozeným pokusem centralizovat většinu Evropy. Podle mého soudu je tento federalistický záměr v rozporu s přirozenou, zdola vzniklou národní a státní rozmanitostí evropských demokracií a budoucnosti demokracie v Evropě by svou fanatickou přemrštěností neprospěl.

Velvyslanec Lambsdorff se diví mé kritice čl. 52 Charty základních práv EU přijaté na summitu v Nice pro můj údajný nezáměr o demokratická základní práva, jež zahrnuje. Musím tedy říci, že jsou v ní formulována neurčitě, a některá si vágním podáním protirečí, jako např. právo na soukromí a informovanost. Protože nesouhlasím s přeměnou EU v jeden stát a základní práva plně zaručují ústavy členských států EU a Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, pokládám chartu přinejmenším za nadbytečnou.

Tvrzení o mém údajně nekorektně osočujícím konstatování o čl. 58 této charty ve spojitosti s kancléřem Schröderem je omyl. V článku netvrdím ani nenaznačuji, že kancléř chartu podpořil kvůli tomuto spornému článku. Konstatuji, že německý kancléř ji podpořil jako součást budoucí ústavy EU. S připojením české vlády k tomuto názoru a záměru zásadně nesouhlasím.

Velvyslanec tvrdí, že kritizují rozhodnutí summitu v Nice, jež Německu vzhledem k počtu obyvatel umožňuje snáze sestavit blokační většinu. Údajně nejsem ochoten uplatnit na Německo demokratické principy, jejichž nedostatek vyčítám EU. V textu lze ale snadno zjistit, že jen konstatují rozhodnutí z Nice, aniž bych hodnotil jeho správnost. Označení Německa za vítěze z Nice a tvrzení, že po tomto summitu je EU spíše na cestě k německé Evropě, jsem převzal ze zahraničních pramenů. Není na něm nic zlomyslného, protože je možným komentářem k závažným rozhodnutím summitu.

Německým velvyslancem kritizovaný příspěvek jsem napsal proto, že nedemokratické rysy EU pokládám za nanejvýš závažné a nebezpečné pro budoucí osud evropské demokracie, přestože se k této podobě EU rozhodly demokratické státy.

Není pravda, že EU stavím do blízkosti nacismu nebo komunismu. Domnívám se ale, že si po zkušenostech s nimi demokraticky problematická povaha institucí EU a federalistický záměr přeměnit EU v jeden, byť demokratický stát, zaslouží důraznou kritiku a od České republiky nejvyšší obezřetnost. Soudím, že by má země do nedemokratické EU neměla vstupovat. Mám za to, že by náš stát měl být plně začleněn do jednotného evropského hospodářského prostoru, ale vůči EU by neměl přijímat politické závazky. Budoucnost demokracie evropských států má pro Českou republiku prvořadý význam.

Na česko-německém vztahu v rámci práce v Koordinační radě česko-německého diskusního fóra, kde velvyslanec zpochybňuje hodnověrnost mého členství kvůli článku o EU, se podílím na základě návrhu ODS a zde ji zastupuji. Mou činnost posuzuje předseda české části rady. Velvyslancův krok pokládám za nevhodný, neboť vůbec neprospívá dobrým česko-německým vztahům.

duben 2001

Problém Evropské unie u Václava Klause

Hlavním terčem nynější české a zahraniční polemiky o Evropské unii v odmítavém i příznivém smyslu je předseda ODS Václav Klaus. Stal se jím proto, že od roku 1992 určoval směr československého a od roku 1993 jen českého vymanění z dlouhodobých pout komunistického totalitního režimu. Klausova česká cesta z komunismu na Západ se dá přesněji doložit jako vědomě český přístup k řešení tohoto závažného problému na poučném příkladu vztahu české politiky k Evropské unii. Zde lze vyjít z nedávno publikovaného souboru Klausových textů k otázce Evropské unie z let 1993–2001 *„Evropa pohledem politika, pohledem ekonomů“*, který k autorovým šedesátinám vydalo pražské Centrum pro ekonomiku a politiku.

Hlavní poznatek po jeho přečtení zní: od vzniku České republiky do dneška se stanovisko Václava Klause k evropské integraci obecně a k Evropské unii zvláště v zásadě nemění. Klausův v českých podmínkách vzácně nepodlézavý a na masarykovskou tradici evropského demokratického sjednocování výslovně navazující přístup k současné evropské integraci je k realitě EU jak v obecných principech, tak konkrétních případech věcně kritický. Jako hlavní problém Evropské unie Klaus soustavně zdůrazňuje její neliberální a povážlivě málo demokratické rozhodující pojetí, které nebere v úvahu politickou a ekonomickou realitu Evropy a liberálně demokratický smysl moderního evropanství.

To znamená, že česká demokratická a posléze totalitní zkušenost se v Klausově ostražitém postoji k EU projevuje v důrazu na svobodu, otevřenost a výměnu, dobrovolnou a spontánní činnost občanů. Proto výslovně odmítá centrálně řídicí, regulující systém EU jako závažnou brzdu a překážku evropské svobody a demokracie, která je v rozporu jak s českou demokratickou tradicí, tak se světovým politickým a hospodářským vývojem. Klaus rovněž zavrhuje velmocenskou strategii EU jako protiváhy USA a Japonska a zdůrazňuje, že technický pokrok nepotřebuje „ohromný kontinent organizovaný z jednoho místa“, ale „tvořivost, motivaci, otevřenost a odstraňování všech uměle vytvořených překážek, omezení a bariér.“

Srovnáme-li tato Klausova slova z počátku roku 1995 s dnešním stavem EU, je zřejmé, že tato organizace je pro Českou republiku mnohem méně přijatelná než před více než šesti lety. Ne proto, že by se

Česká republika odvrátila od demokracie a svobodného trhu, ale proto, že se Evropská unie mezitím značně oddemokratizovala a odliberalizovala. Rozhodujícím bodem zlomu na cestě EU byl summit Evropské rady v Nice z prosince 2000, jenž přijal novou smlouvu o unii a oficiální reakce EU na irské odmítnutí smlouvy referendem z června 2001.

Přestože se v Nice evropské demokracie podemilající dirigistické záměry federalistů vždy nenaplnily, je zřejmé, že se zde zvětšil rozsahem rozhodování kvalifikovanou většinou a posílily nedemokratické centrální instituce. Zejména v Evropské radě jako rozhodujícím orgánu EU nebývale stoupla váha evropských velmocí, v první řadě Německa, na úkor menších členských států. To je rozhodně špatná zpráva o možnostech vlivu České republiky jako budoucí členské země EU.

V zásadě stejně smlouvu z Nice pochopili irští občané a 7. června 2001 ji v referendu většinou hlasů odmítli. Zatím nevidaná nedemokratičnost představitelů členských států se ukázala vzápětí na oficiální reakci ministrů zahraničí EU na výsledek irského referenda. Čtrnáct ministrů se 11. června 2001 shodlo, že opětovné otevření smlouvy z Nice kvůli irskému nesouhlasu nepřipadá v úvahu. Irská vláda místo toho dostala za úkol zvládnout špatně hlasující občany tak, aby Irsko napříště se smlouvou z Nice již souhlasilo. Protievropská nedemokratičnost takto nehorázného stanoviska ministrů zahraničí čtrnácti evropských demokracií je pádným důvodem k závažnému přehodnocení vztahu občanů České republiky k EU.

Z doby půl roku před touto převratnou událostí pochází poslední text uvedeného sborníku Václava Klause. V anglicky psaných tezovitých poznámkách v souladu s českou a právě tak demokratickou evropskou tradicí autor zdůrazňuje, že „jediný úctyhodný záměr v Evropě je šířit, posilovat a zaručovat svobodu a demokracii lidu Evropy.“ Jádrem Klausovy zásadní kritiky EU je otázka: „Vzroste v Evropě svoboda a demokracie minimalizací úlohy jedné, nepochybně opravdové a přirozené úrovně lidské organizace nazývané „národní stát“; zvětšením vzdálenosti mezi individuálními občany a rozhodujícími orgány rozhodování (se zřetelem na zákonodárnou a výkonnou moc); harmonizací (nebo unifikací) pravidel a politik místo zachování konkurence různých pravidel a politik?“ Lze předpokládat, že odpověď na tyto tři základní otázky je nejen u autora oprávněně negativní.

Pak ale zaráží zdůvodnění, proč nicméně usilovat o vstup ČR do EU.

Zde Klaus v témže textu vychází z faktického přizpůsobení jím samotným výslovně odmítané, dlouhodobě převažující evropské demagogii, kde se členství nebo nečlenství v EU vnucuje jako měřítko normality, standardu, vyspělosti a poslušnosti. Podle Václava Klause „proto nemáme jinou alternativu, než maximálně usilovat o co nejrychlejší členství bez ohledu na své názory na nyní uskutečňovaný model evropské unifikace a na ideologii, z níž vyrůstá.“

Tento závažný problém lze ale stěží zvládnout autorovými značně iluzorními požadavky, aby ČR „v EU zůstala samosprávným (self-governing) národem,“ a naději, „že rovnováha mezivládního a nadnárodního se základním způsobem nezmění.“ Rád bych se mýlil, ale nová smlouva o EU z Nice a nedávné velkopanský nedemokratické stanovisko EU k jejímu zamítnutí irským referendem nasvědčují spíše tomu, že politická samosprávná nezávislost a rovnováha mezivládního a nadnárodního prvku jsou v současné EU zejména u menších států věci minulosti.

červen 2001

Geopolitika Václava Havla v bratislavském projevu

Vystoupení prezidenta České republiky Václava Havla na mezinárodní konferenci „Nové evropské demokracie: vůdcovství a odpovědnost“ v Bratislavě 11. května 2001 je názornou ukázkou vztahu ideologie a politiky v dnešním světě, který je informačně stále propojenější a kde zároveň převažují značně povrchní, bez seriózní diskuse obecně prosazované a institucionálně vnucované ideje. Jimi posuzovaná realita světa a na nich založené jednání politiků, kteří usilují o její zvládnutí, vytvářejí v moderní době nesmírně závažný problém masového působení lidské ukvapenosti a vyložených omylů, a to i v krajně umocněné podobě na úrovni závažného politického vlivu a rozhodování.

V případě bratislavského vystoupení českého prezidenta je to zejména geopoliticky uplatňovaná *ideologie multikulturalismu*. Její hlavní teze říká, že všechny kultury, resp. civilizační oblasti jsou si v zásadě rovno-

cenné, a proto je z pohledu takto založené ideologické etiky tzv. *pluralisticky osvíceného etického universalismu v globálním měřítku*) a priori nepatřičné připustit jakýkoliv komparativní soud, resp. zjištění, jež by dokládala ověřitelnou realitu např. vývojově hierarchických vztahů jednotlivých kultur místo jejich pouze ideologicky postulované hodnotové rovnosti. Důvody takového rigorózního přístupu jsou zřejmé a snadno pochopitelné: obava před obnovou rasistických, resp. sociálně darwinistických teorií a z nich čerpající rasistické politiky, jak se uplatňovala např. v systému rasového apartheidu Jihoafrické republiky nebo při nacistickém podmanění Evropy Německem.

Václav Havel shrnul v bratislavském projevu svůj geopolitický multikulturalismus takto: „Žádný geograficky a kulturně vymezený prostor nemůže být předem, jednou provždy a z principu vnímán jako kvalitnější než jiný. Západ by se měl podle mne stávat opět pojmem morálně neutrálním. Neměl by v budoucnu znamenat nic víc a nic méně než určitý jasně ohraničený region současného světa, prostě jeden z jeho civilizačních okruhů vyznačující se společnou historií, kulturou, stupnicí hodnot, typem odpovědnosti i vlastními specifickými starostmi. Něčím podobným by se měl – přes všechny své dnešní očividně hluboké problémy – stávat i Východ. Ano, dokud bude slovo Východ znít pejorativně a slovo Západ pochvalně, bude se jen velmi těžko budovat nový světový pořádek založený na *rovnoprávnosti různých regionů*.“ (zvýraznění – M. B.).

Závažným problémem Havlova politického stanoviska multikulturalního civilizačního regionalismu je, že protirečí úvodní myšlenka jeho bratislavského vystoupení, kde český prezident tvrdí, že „Západ má v podstatě jednu společnou politickou a ekonomickou historii vyrostlou z téhož souboru duchovních zdrojů, přičemž charakteristické pro něj je, že *díků své civilizační povaze a svému vnitřnímu étosu po dlouhá staletí významně ovlivňoval všechny ostatní regiony, aby posléze předurčil podobu celé dnešní planetární civilizace*.“ (zvýraznění – mb) Nezvládnutá vnitřní rozporuplnost tohoto globalisticky autoritativního prohlášení se vzápětí stupňuje. Václav Havel totiž na jedné straně konstatuje, že „v dnešních souvislostech a speciálně pro nás je ovšem nejpodstatnější, že Západ prohlubuje a šíří tak základní politické principy, jako je právní stát, respekt k lidským svobodám, nezczitelným právům a k lidské důstojnosti, demokratický politický systém, politická pluralita, občanská společnost a tržní ekonomika.“

Na druhé straně ale prezident Havel uvádí pouze zdánlivou samozřej-

most, když tvrdí, že „samozřejmě: k těmto hodnotám se dnes hlásí mnoho dalších zemí, ty však geograficky patří k jiným částem světa či kontinentům, a nelze je tudíž už z tohoto zcela vnějšího důvodu zahrnovat pod pojem Západ.“ Právě tato údajná samozřejmost ale vytváří jádro problému Západ-Východ a rovněž nyní tak celosvětově vytrvale, spíše plynule probíraného „multikulturalismu.“ Václav Havel se mu však vyhýbá únikem do již uvedeného, příznačně ani náznakem nezpochybnovaného ideologického tvrzení o rovnoprávnosti různých regionů, která se má stát principem *budování nového světového pořádku*. Tímto únikem před závažným problémem utvrzuje vznik a šíření v myšlenkově povrchních intelektuálních kruzích nyní tak masově populárního základního omylu, jenž vystupuje v následujících pasážích prezidentova geopolitického stanoviska.

Je očividnou známkou nekritičnosti nevyvodit odpovídající důsledky z nepopíratelného faktu, že současná ideologie multikulturalismu a z ní odvozované geopolitické multipolarity je charakteristickým projevem západní civilizace demokratické spravedlnosti. Jejím východiskem je tradičně euroamerická koncepce základních občanských práv a svobod všech lidí jako přirozených nároků svobodných bytostí, pokud uznávají přirozený zákon jako prokazatelný zdroj přirozeného práva. Dnešní, jak je vidět i v České republice nanejvýš autoritativně zaváděná ideologie multikulturalismu a z ní odvozované koncepce geopolitické multipolarity de facto vyrůstají z tohoto jen zdánlivě samozřejmého předpokladu.

Její rozhodující, zjevně ideologický omyl spočívá v programovém ignorování významu podstatných rozdílů mezi duchem západní civilizace demokratické spravedlnosti a tzv. jinými kulturami, např. islámskými, hinduistickými, buddhistickými, konfuciánskými, současnými marxistickými totalitáristy apod., kde myšlenka přirozeného zákona a práva není určující politicko-právní doktrinou. Tyto oblasti světa vytvářejí předpolitická, resp. pseudopolitická prostředí, kde se zastánci svým původem západního pojetí přirozeného práva ocitají v postavení protivládního odporu, odboje, disentu, nebo naopak i v roli činitelů parciálně zaváděných demokratizačních pokusů u osvícenějších diktatur.

Z této obecně platné reality současného světa vyplývá, že soudobým multikulturalismem a geopolitickým multipolarismem vyhlášená rovnost kulturně-civilizačních regionů je nebezpečnou iluzí, neboť ony jiné civilizačně-politicko-kulturní regiony, přesněji jednotlivé státy, takovou rovnost ze své podstaty neumožňují, protože jejich civilizační prostředí

z takových principů nevyrostá. Jinými slovy, takové státy oně typicky západní ideologie multikulturalismu a z ní vyvozeného geopolitického multipolarismu v zásadě jen zneužívají jako v jejich očích typické západní demokratické naivity, nezřídka přetavené do krajně naivního politického hazardu. Na druhé straně je ale třeba zdůraznit, že tyto jiné civilizačně předpolitické režimy se demokratickou civilizací a jejími přirozeno-právními doktrínami cítí být ohrožovány, a to ve své samotné existenci. Proto se na svých územích snaží jejich zastávce potlačovat a zároveň usilují o oslabení a zničení euroamerické demokratické civilizace jako takové.

V podstatě jde o *dějinně opakovaný tradiční princip politické války*, který se poprvé, a to na počátku evropských dějin v krystalicky průzračně podobě, uskutečnil jako rozhodující důvod peloponnéské války mezi Spartou a Athénami. Byla to válka, kterou způsobila nemožnost politického soužití obou politických celků. Tato zásadní nemožnost vznikla přirozeně z bytostné nesouměřitelnosti, neslučitelnosti nedemokratického a demokratického politického systému, jež tehdy rozdělila řecký národ na dva soupeřící politické národy, přesněji řečeno spojenecké svazky starořeckých, bytostně politických obcí. Politici Sparty si jasně a zřetelně uvědomili, že v dlouhodobém soupeření s Athénami neobstojí kvůli přitažlivé pluralitě demokratické, z občanské svobody a spravedlnosti vyrůstající vitalitě a činorodosti Athén.

V zásadě tytéž důvody jako princip vzniku první politické války v lidských dějinách, jež vedly Spartu k válce s Athénami s cílem zničit tamější demokratickou civilizaci, nyní vedou mnohé státy, případně jejich civilizační okruhy, k agresivnímu chování zaměřenému zejména na euroamerickou demokratickou civilizaci, a to zejména Spojené státy americké.

Klasický princip politické války vytváří skutečný politický základ a problém fenoménu, který se dnes označuje jako multikulturalita a multipolarita kulturně-civilizačních okruhů. Filosoficky jej lze adekvátně vyložit, a tak byt nepřímou ukázat, že domnělá nehierarchická rovnost kulturně-civilizačních regionů je povrchní teze, jež ignoruje jejich rozhodující, svého druhu evoluční souvislosti evidentně hierarchického rázu. Pro nynější účel je přiměřenější držet se výhradně politicko-filosofického rozměru úvahy o bratislavském projevu Václava Havla, jenž zcela postačuje ke stručnému komentování čtyř následujících, zjevně neudržitelných soudů:

- „S pádem – nečekaně rychlým – se rychle rozpadlo bipolární roz-

dělení světa. Když se tato opona zvedla, lidstvo se najednou ocitlo tváří v tvář světu vpravdě multikulturnímu a multipolárnímu. Ale nejen to: ocitli jsme se ve světě, jehož jedinou šancí je tuto svou multipolárnost citlivě vnímat, upřímně respektovat a přijímat ji jako jediné smysluplné východisko nového typu lidského soužití na této zemi.“

Vezmeme-li v úvahu byť jen průběh čtyřicetiletého panství totalitního komunistického režimu v původně demokratickém Československu, byl jeho pád naopak výsledkem nesmírně pomalého mezinárodněpolitického dějinného pohybu. Následující teze o *jedině smysluplném východisku nového typu lidského soužití na Zemi* svou nápadně příkazující dikcí v dané souvislosti názorně dokládá soustavně šířené bezděčné úsilí nahradit předcházející ideologický dogmatismus základním krédem jakési nové, neméně dogmaticky nediskutovatelné ideologické pozice *multikulturalistické politické korektnosti*.

- „...jedním z charakteristických prvků tohoto uspořádání bude rozvoj velkých regionálních uskupení, do nichž budou dnešní národní státy přenášet stále větší část svých dosavadních pravomocí, tak jako jejich jinou část budou zřejmě nuceny stále zřetelněji přenášet dolů, na různé menší vnitrostátní regiony a jejich samosprávy, na města a obce, jakož i do četných dalších struktur občanské společnosti.“

Stanovisko multikulturalistické politické korektnosti tak Václav Havel konkretizuje do představy všeobecného zavádění tzv. principu subsidiarity. Jejím současným jádrem je *úsilí o opuštění údajně anachronických národních států, ve skutečnosti ale států jako politických demokracií, jež svým demokratickým konstitucionalismem a základním občanským konsensem zaručují výlučným způsobem reálnou, přirozenou existenci vlády práva a spravedlnosti v podobě občanských práv*. Zjevně nedemokratický je původ této koncepce údajně dějinně nutného překonání státu v prostředí italského fašismu třicátých let a jeho vliv na církevní katolickou nauku o subsidiaritě, jež zažívá jakousi globální recidivu zejména v ideologii Evropské unie a tzv. globálního řízení, resp. globální vlády v nynějším silně zideologizovaném prostředí OSN. Její příbuznost a blízkost věcně právě tak neudržitelným marxistickým poučkám o odumírání státu je zřejmá. Nyní se ukazuje, např. přímým ohrožením budoucnosti menšinového lužickosrbského školství v Sasku jako spolkové zemi SRN, kde je teze o subsidiaritě dokonce součástí spolkové ústavy, že nyní tak populární *dogmatické lpění na nauce o subsidiaritě bez ohledu na celostátní*

ústavní pravidla, tj. státní suverenitu jako vládu práva např. u národních menšin, bezprostředně ohrožuje práva a svobody občanů.

- „Z hlavního nástroje obrany demokratického světa proti sovětskému expanzionismu se tak NATO začíná proměňovat v bezpečnostní organizaci vskutku regionální, v jednu z mnoha komponent budoucího multipolárního světového pořádku.“ Ze stanoviska reality nynějšího celosvětového rozsahu demokratické civilizace a jejího amerického, resp. euroamerického dějinného, globálně strategického a politicky ústředního zdroje se NATO v rámci demokratického světa naopak prokazuje jako faktický *primus inter pares*. Jeho vztah k nedemokratickým mocenským okruhům, ve skutečnosti státům a jejich kooperaci je zcela přirozeně minimálně vztahem strategické ostražitosti, často ale potenciálního nebo i skutečného konfliktu. Teze o budoucí světové multipolaritě je za těchto okolností pro svůj povrchní základ a povahu neudržitelná. Vojsensky bezkonfliktní svět lze očekávat jedině v případě celosvětového prosazení demokracií jako státních politických režimů. Takový svět by se ale dal stěží legitimně označit jako multipolární. Mnohem výstižnější by bylo chápat jej jako pluralitně demokratický, tím ale zároveň svými politickými principy civilizačně unitární, resp. monopolitický, nikoli však jako uniformně, resp. administrativně neutralistický světový řád civilizací a regionů.

- Zdá se, že v případě vztahu Ruska a NATO si Václav Havel alespoň nynější politické meze multikulturalistické ideologie do jisté míry uvědomuje, když říká, že „trochu zoufalá snaha o integraci všech se všemi a za každou cenu může vést nakonec jen ke zmatku a zkáze. Skutečnou cestou k míru je rovnoprávné jednání jednotlivých zřetelně ohraničených a identifikovatelných subjektů soudobého multipolárního světa.“ Jádrem problému je ale ve skutečnosti povaha takové rovnoprávnosti s Ruskem ze stanoviska demokratických států v NATO a z ní plynoucí reálný charakter politické multipolarity v nynějším nebezpečném světě. Tradiční spor mezi demokraciemi a diktaturami v našem světě evidentně není překonanou minulostí a nelze vůbec vyloučit, že se minulostí z překérní povahy věci samotné minulostí nebude nikdy moci stát.

srpen 2001

Hra o svobodu Evropy

O svobodu a demokracii jako klíčovou záruku lidské důstojnosti se zápolí vždy a všude, nejen v Evropě a nejen v diktatuře nebo za války. Nedávno se historické drama zápasu o svobodu Evropy vyhrtilo. Ministři zahraničí čtrnácti demokratických členských států Evropské unie na svém zasedání 11. června vyslali zpupný vzkaz demokratickému Irsku, jehož občané řekli v referendu 7. června většinou 54 procent „ne“ nové smlouvě o EU z Nice, kterou v prosinci přijali vrcholní vládní představitelé všech patnácti členských zemí. Ministři zahraničí totiž prohlásili, že „vylučují jakékoliv opětovné otevření textu podepsaného v Nice.“

Neméně pozoruhodnou ukázkou demokratické politické kultury Evropské unie na úsvitu 21. století je i konkrétně zaměřená starost čtrnácti ministrů zahraničí o vládní nápravu demokraticky učiněného rozhodnutí irských občanů požadovaným směrem: „Čtrnáctka vyjádřila připravenost všemi možnými způsoby pomoci irské vládě nalézt cestu kupředu tak, že vezme v úvahu obavy, jež odrážejí výsledky referenda, aniž by se znovu otevíral text smlouvy z Nice.“

Novou smlouvu o unii přijaly v Nice podle platných pravidel, tedy jednomyslně, zástupci všech patnácti vlád. Aby skutečně platila, musí ji ratifikovat parlamenty všech členských zemí. Dosud se ale nestalo, že by jediný demokratický parlament uplatnil nezadatelnou svobodu smlouvu o Evropské unii zamítnout. Další možností demokratického ústavního rozhodnutí o smlouvě je v některých členských státech referendum. Zatím si občané svobodu říci své „ne“ jako zřetelnou odpověď na vládami přijatou smlouvu dovolili v Dánsku a nyní i v unii hýčkaném Irsku. Zatímco v dánském případě Maastrichtské smlouvy Evropská unie ještě postupovala demokraticky spravedlivě a její text upravila tak, aby její dánští občané mohli přijmout, Irové se již spravedlivého demokratického řešení, jak ukazuje stanovisko ministrů zahraničí EU, nedočkají.

Znamená to, že 11. června 2001 EU prohlásila, že opouští principy demokracie a volí jí přijatelnější způsob nedemokratického rozhodování. Tedy pokud ještě platí, a zdá se že bez ohledu na orientaci EU stále platí v Evropě vzniklá zásada, že se v demokraciích vlády zodpovídají lidu, jenž si je a jejich představitele zvolil. Vlády EU ale naopak vyhlásily, že již neuznávají práva svých národních zákonodárství, tedy např. právo ratifikovat smlouvy nebo měnit ústavu země, a toto právo si svévolně

přisvojily. Tím provedly, jak např. upozornila britská Evropská nadace, doslova státní převrat.

Je vhodné začlenit se politicky do organizace, kde vůle občanů členského státu, který se rozhodne jinak než ostatní, nic neznamená? Proto jsme snad před jedenácti lety svobodu a demokracii neobnovovali. Nová Evropa podle řízného stylu Evropské unie ignoruje základy demokratického evropanství i ve vztahu k České republice jako nepochybně snaživé kandidátské demokracii. O tom svědčí nedávný soukromý výrok unijního komisaře Veheugena, jehož pravdivost v minulou sobotu výslovně potvrdil upřímný premiér Zeman. Komisařův, českým předsedou vlády příčinnivě zveřejněný vzkaz českým voličům zní: Luxus voleb si užijte, ale zvolíte-li Klause, je to špatně, a my naddemokratičtí Nadevropané vás za to mezi sebe nebudeme chtít.

Není nad předvolební upřímnost. Za rok se u nás dozajista ukáže pro někoho určitě velmi znepokojivá přednost svobodných demokratických voleb před nevolenými kartely ministrů a komisaři bez volebního mandátu, tak svrchované povznesenými nad evropskou demokratickou civilizací a svobodu Evropy. Svobodní občané totiž zpravidla myslí vlastní hlavou, a ne hlavou někoho jiného.

Lidové noviny, 28. 8. 2001

EU ohrožuje svobodu a demokracii Evropy

Koncem roku 1989 jsme se konečně vymanili z dlouhodobých pout totalitního komunistického režimu a náš stát se mohl svobodně nadechnout k demokratickému životu podle svých představ. Od té doby si za svůj stát opět můžeme jen a jen my sami. Vstup do obranného smluvního uskupení NATO na jaře 1999 mezinárodně – a to velmi účinně – zajišťuje demokratické principy české státnosti, svobody a nezávislosti. Před námi ale nyní stojí závažné, z větší části naivně opomíjené nebezpečí, jež podceňujeme hlavně z neznalosti. Má příznivě a lákavě znějící název – Evropská unie.

Její základní vlastností je, že je zpravidla něčím velmi jiným, než se na první pohled zdá. EU o sobě zpravidla mluví v příjemně zakulace-

ných frázích, jež uklidňují, neboť volená slova vzbuzují příznivá očekávání. EU není komunistický režim, ale její způsob zacházení se slovy dobře znají, přestože u ní většinou nečekají ti, kdo jako antikomunisté a demokraté dlouhodobě zakusili komunistickou totalitní propagandu. Ve své základní smlouvě Evropská unie na čelném místě tvrdí, že je rozhodnuta „položít základy stále užšího spojení evropských národů.“

Užší spojení evropských národů je na první poslech docela pěkně znějící, ale – jak by řekl Karel Havlíček – *kulaté slovo*. Zní totiž hezky lidem, kteří si takové spojení představují zcela protichůdně. Líbí se těm, kterým jde o součinnost svobodných demokratických států Evropy, ale i zastáncům postupného omezování jejich svobody, demokracie a nezávislosti ve prospěch Evropě nepřiměřeného a proto svou povahou neevropského vele státu. Jeho stoupenci si hrdě říkají federalisté. Jsou to oni, kdo slova jako „užší spojení evropských národů“ nebo „stále užší integrace“ do zvláštního jazyka EU prosadili jako slova klíčová a svůj federalistický výklad jim dávají jako závazný.

Proto se nedávno ústy velvyslance Evropské komise obořili na předsedu Sněmovny Parlamentu naší republiky za to, že si opovážlivě dovolil říci, že „užšího spojení“ je v EU neevropsky příliš, a proto by se mělo uvolnit. Český kacír, který volá po větší míře svobody v Evropě, tak opět naráží na jakýsi posvátný centrální úřad starého kontinentu, jenž se tak rád staví nad svobodu evropských států a národů. Tento nedávno pro již neúnosnou korupci vyměněný úřad se odvolává na kulatá slova, jež dávno odsouhlasily demokratické vlády dnešních členských států EU a velkopansky zakazuje jejich jiný výklad než ten jediný pravý, nedemokratický.

Příkladně kulatě federalisté a jejich čeští souvěrci chápou i demokracii. Ta skutečná demokracie prý bude v Evropě jedině tehdy, až vznikne jejich evropský nadstát, ať už to občané evropských demokracií chtějí nebo ne. Se znalci Evropy a evropských dějin se tito zajisté velmi spásenosní lidé pro jistotu nebaví. Tím do Evropy stále patří jako o demokracii vzletně hovořící, příkladně nepoučitelní následovníci těch, kdo svou hloupou, zato ale vševědoucne nadutou tvrdošijností evropské svobodě a demokracii opakovaně škodili, ohrožovali je v samotných základech a Evropu neomylně přiváděli do propastí nesvobody. Evropu před nimi ve dvacátém století musely celkem třikrát zachraňovat svobodné a demokratické Spojené státy americké.

Začátek tohoto století asi nebude jiný. Na druhé straně víme, že se

Evropa pokaždé mohla alespoň teoreticky zachránit sama, kdyby se těmto zhoubným sklonům včas postavila na vytrvalý odpor. Češi se o to několikrát zdánlivě marně pokoušeli. Psali tak lepší část evropských dějin, jež těm kacírům nakonec vždy, i když zpravidla trapně pozdě, daly za pravdu. Je již opět pozdě, nebo ještě ne?

2001

Demagogie není diskuse

Pro budoucí historiky bude zajímavé věnovat se nedávno rozpoutané, oficiálními zahraničními i domácími dohlížiteli již asi stěží určitelné veřejné debatě o vstupu České republiky do Evropské unie. Svědčí o tom nejen popudlivě mentorující vystoupení akreditovaných diplomatů či jejich úředníků, ale i poplašně zmatené reakce dosud rozvázně se ovládajících domácích majitelů jediné evropské pravdy o Evropské unii.

Olej do ohně zde zřejmě vydatně přilil i *Manifest českého eurorealismu*, zveřejněný na nedávné III. Ideové konferenci ODS. Týden nato se do něj v rámci ideologických salv pohotových publicistů, zavrhuječích jeho údajně přízemní nacionalismus a izolacionismus, pustil i pan Bohumil Doležal v MfD 28. dubna článkem *Zapšklé premiantství*. Nic proti věcně podložené a zdůvodněné kritice, již si manifest zaslouží (jako jeho spoluautor bych některé body podal jinak). Doležalova kritika ale vyrůstá z jednoduchých demagogických triků, jež v zájmu věcně poctivé debaty nemohou zůstat bez odpovědi.

Podle pana Doležala *Manifest českého eurorealismu* „mnohonásobně a hrubě porušuje“ zásadu realistického a střizlivého přístupu k evropskému integračnímu procesu. Je zajímavé, že zde pan Doležal – a pro stručnost zůstanu jen u tohoto názorného případu – v první řadě zaručile popírá prokazatelný fakt, že se František Palacký, Karel Havlíček a Tomáš Garrigue Masaryk jako tvůrci hlavního proudu moderní české politiky přiklonili k demokratickému, a to liberálně konzervativnímu způsobu vlády a správy veřejných věcí způsobem, jenž se nápadně podobá anglosaským tradicím tohoto politického směru.

Podle pana Doležala je „nehorázný nesmysl“ označovat je, a zde pan

Doležal uplatňuje svůj první – pro začátek jemně demagogický trik – „za otce liberálního konzervatismu anglického střihu,“ jakoby anglosaský a anglický znamenalo totéž a laskavý čtenář by s takovým významovým posunem pana Doležala musel souhlasit (trik č. 1). Ve skutečnosti pan Doležal tímto zdánlivě nepatrným trikem zastírá velice podstatné a snadno doložitelné skutečnosti.

Palacký svou filosofií dějin kladl důraz na české reformační tradice a takto v podmínkách moderní doby vymezil demokratickou politiku jím založené národní liberální strany. Jeho žák Havlíček takto uskutečňoval liberálně demokratickou politiku v polemice s francouzskými, terorem výrazně zpochybněnými revolucemi a naopak vyzvedával příklad anglické Slavné revoluce, zejména ale nábožensky a vzdělanostně skvěle připravenou revoluci americkou. Masaryk na ně navázal s typickým důrazem na spřízněnost nábožensky založené americké tradice svobodomyšlné demokracie s českými a československými tradicemi.

Je to např. Masarykovo *Prohlášení nezávislosti československého národa* z 18. října 1918. Jeho zveřejnění v americkém tisku způsobilo, že USA rozhodnutím prezidenta Wilsona odmítly jednat s Rakouskem-Uherskem, a proto 28. října 1918 vznikla Československá republika. Přes všechna tato a mnohá další fakta se pan Doležal vehementně snaží popřít doložitelnou skutečnost, že Palacký, Havlíček a Masaryk vytvořili při zásadní kritice německo-francouzského, eticky neutrálního liberalismu hlavní českou tradici demokratické politiky jako liberální konzervatismus reformního typu, z níž se obnovila moderní česká státnost.

Navazovat po jedenácti letech obnovené demokracie a po desetiletích totalitního komunistického režimu na rozhodující českou politickou tradici, jíž se jak komunisté a nacisté, tak i nyní nekritičtí obdivovatelé Rakouska-Uherska a Německa snažili a dosud snaží vymýtit, není žádné „chvástání“, srovnatelné s horthyovským Maďarskem, jak demagogicky tvrdí pan Doležal (trik č. 2), ale prvořadá kulturní a politická povinnost myslících demokratických občanů České republiky.

Nejsme žádní „skoro Anglosasové“, jak celou věc nepoctivě snižuje pan Doležal (trik č. 3), ale demokratičtí Češi, jejichž dvakrát násilně přerušená tradice moderní demokracie je přes mnohé rozdíly zjevně blízká šťastnější, protože nepřerušované tradici anglosaského, zejména amerického pojetí demokracie. Narozdíl od pana Doležala je proto na místě si Palackého, Havlíčka a Masaryka skutečně přečíst.

2001

Demokracie podle EU – švýcarský případ

Závažný problém budoucnosti evropské demokracie dnes, kdy nepřilíš demokratická Evropská unie usiluje o monopol evropské politiky a ekonomiky, se před časem názorně ukázal ve Švýcarsku. V této vyspělé a tradiční evropské demokracii občané v referendu velkou většinou (76,7 %) odmítli zahájení jednání o připojení svého státu k EU. Toto významné švýcarské referendum zaznamenalo největší voličskou účast za posledních osm let. Občané drtivou většinou zamítli iniciativu „Ano Evropě“, a to ve všech švýcarských kantonech. Jak poznamenal zpravodajský komentář Evropské nadace, „Švýcaři tak znovu osvědčili výjimečného ducha nezávislosti a lásky ke svobodě.“

Švýcarská vláda se ale zachovala způsobem, který předvedl zásadní rozdíl mezi vládním a občanským názorem. Ještě před ukončením referenda vydala stanovisko, kde říká, že ji předpokládané občanské zamítnutí vstupu do EU vůbec neodchýlí od úsilí o přičlenění země do Evropské unie. Jako „dech vyrážející nestoudnost“ označuje britská Evropská nadace následné prohlášení švýcarské vlády, že záporný výsledek referenda nelze vykládat jako odmítnutí švýcarského členství v EU. Místo toho vláda tvrdí, že referendum jen naznačilo, že se občané nedomnívají, že k zahájení vyjednávání o členství nastal pravý čas. Takové politické uvažování lze v demokracii stěží pochopit.

Nabízí se nepříjemné vysvětlení, že švýcarská vláda jednoduše pohrdá svými voliči, jejichž pozoruhodná většina Evropskou unii odmítla jako špatnou cestu. Švýcarští vládní ministři v čele s ministrem zahraničí se po zamítavém občanském hlasování nicméně rozhodli usilovat o vstup Švýcarska do EU během následujícího legislativního období. Ministr zahraničních věcí se dokonce výslovně přihlásil k povrchnímu sloganu, který referendum zamítlo. Tvrdí se v něm, že vzniká nová Evropa a pro Švýcarsko je důležité, aby v ní hrálo svou roli. Zde se ale narozdíl od občanů ministr zcela shoduje s Evropskou komisí, jejíž mluvčí vyhlásil, že švýcarské referendum neznamena nesouhlas se členstvím v EU, ale jen nechotu začít právě nyní vyjednávat o připojení.

Absurdita švýcarské situace ukazuje propast mezi občanskou společností a nedemokratickým fanatismem současné evropské ideolo-

gie, jež pohrdá státní suverenitou jako rozhodující zárukou občanských práv a svobod. Pokud by v České republice dopadlo referendum o vstupu do EU podobně jako ve Švýcarsku, chovala by se naše vláda stejně nedemokraticky jako švýcarská? U dnešní vlády by mě to ani nepřekvapilo.

2001

Světovláda, postátnění a málo realismu

Světovládná megalomanie, další postátnění Evropské unie a jen špetka realistického pohledu na Evropu. Tak lze vyjádřit obsah závěrečného prohlášení, jež na prosincovém setkání v roce 2001 na belgickém královském zámku Laeken přijali šéfové vlád členských zemí EU. Není to prohlášení ledajaké. Má být východiskem *Konventu* členů EU, unijních institucí, a kandidátských států, svolaného na 1. březen 2002. Již druhý Konvent EU (první téměř v utajení vytvořil dost svérázný text Evropské charty fundamentálních práv pro summit EU v Nice) by měl za jediný rok odpovědět na mnoho laekenskou deklarací položených otázek, jak reformovat EU. Dokonce prý „nic není tabu.“

Konvent (dosud ne Výbor pro veřejné blaho) by měl přijít s dalším výchozím textem, tentokrát pro mezivládní konferenci, jež má Evropskou unii reformovat před očekávaným velkým rozšířením na východ. Mezivládní reformní konference EU zatím k žádné skutečné reformě unijních institucí nedospěly. Místo toho jen záplatovaly a dále komplikovaly jejich značně nedemokratickou povahu a systém. Laekenská deklarace vypovídá, jaká Evropská unie skutečně je a jak se nyní pod tlakem veřejného mínění a nastávajícího rozšíření vskutku neslychaně, byť jen velmi bázlivě dotýká možnosti, věcně zpochybnit v zájmu svobody a demokracie Evropy nynější EU jako celek.

Laekenské prohlášení ale dokládá, že pravděpodobnost uskutečnění tohoto pro demokratické poměry nezbytného kroku je v EU nepatrná. Konečný, šestkrát předělávaný text obsahuje 51 federalistických, eurostátních podnětů, zatímco příznivci opačného směru se mohou opřít jen o 8, zpravidla obojace formulovaných míst. Není se čemu divit.

Práci na deklaraci řídil tvrdě federalistický belgický premiér Verhofstadt. Jeho další dva spolupracovníci – G. Amato a J. L. Dahaen – jsou i místopředsedy deklaraci svolaného unijního Konventu. Ten si určitě představují nejen jako přípravu mezivládní konference, ale hlavně jako téměř ústavodárné těleso.

Zásadně překročit svaté federalistické dogma o stále těsnější, státnější unii tak nebude jednoduché. Spor mezi takřka věroučně zaslepenými, od veřejnosti sektářsky odtrženými eurofederalisty a na druhé straně realisty bude obtížný hlavně kvůli převládajícímu nerealistickému pojetí laekenské deklarace. Převažující federalistický tón a obsah se zde dokonce uplatňuje v rámci málem světovládného velikášství. Deklarace hovoří o „vedoucí úloze“ EU v „novém světovém řádu“, o evropské „mocnosti“, jež je schopna „hrát světovou stabilizující roli a ukazovat mnoha zemím a národům cestu vpřed.“ Autoři si stěžují, že i když je svět globalizován, je nicméně „velmi rozkouskovan.“ EU prý tedy „musí převzít odpovědnost za řízení globalizace“ jako „mocnost, jež chce změnit běh světových záležitostí,“ a to, jak vyplývá z textu, socialistickým směrem. Zvláště postkomunistické demokracie tento druh světovládného chvástání znají až příliš dobře.

Problém je, že autoři nabubřelých prohlášení Evropské unie zpravidla příliš neoplývají smyslem pro věcnou debatu. Laekenská deklarace ale vznikla i proto, že hlavní autoři tuší svou odtrženost od převažujících názorů občanů členských států. Proto se její málo realistický text hemží suggestivními obraty jako „občané chtějí,“ „občané instinktivně cítí,“ „občané očekávají,“ „občané si přejí,“ atp. Nemnohá realističtější místa prohlášení vděčí za svou existenci hlavně britskému premiéru Blairovi, jehož realismus má ale své meze. Socialistický ministerský předseda je proti evropskému superstátu, ale své mnohem realističtější spoluobčany tvrdošijně, nicméně našťestí marně přemlouvá k přijetí jednotné unijní měny.

Na ročním konventu EU nebudou mít zástupci vlád a parlamentů kandidátských států stejná práva jako členské země a unijní instituce. Nebudou totiž moci zabránit jednomyslnému postoji členských států, pokud k nějakému dospějí. Bylo by víc než vhodné, aby zde Česká republika vystupovala samostatně a sebevědomě za výrazné uvolnění tuhých polostátních vazeb EU ve prospěch neomezované svobody evropských demokracií.

Velký bojovník za mír

V rozhovoru pro Mladý svět z 26. 9. 2001 jsem na závěrečnou redakční otázku, jež se týkala možnosti použití jaderných zbraní v nynější válce proti státům, jež podporují teroristy, odpověděl: „Pokud země, které umožnily ty strašné teroristické útoky, nebudou ochotny radikálně změnit svou politiku, nebude zřejmě jiného východiska, než v nejzazším případě použít i jaderné zbraně.“ (s. 25) Měl jsem na mysli opravdu nejzazší případ, kdy se jiným způsobem zjevně nedá zachránit svoboda a demokracie před masovými teroristickými útoky na demokratické státy.

Pan Jan Keller takový názor v Právu 6. 10. označil za hlas probuzené přišery. Počítá zřejmě s tím, že si čtenář rozhovor v Mladém světě nepřečte (pro jistotu neuvádí, kdy vyšel), nenakazí se tak i dalšími nesprávnými názory a snadno uvěří jeho prolhanému tvrzení, že něco takového říkám proto, abychom „ušetřili na běžencích.“ Naneštěstí již ale máme svobodu tisku a lež má krátké nohy.

Proti nesmlouvavým bojovníkům za mír nevystupuji teprve dnes. Poprvé se tak stalo začátkem osmdesátých let. V Československu tehdy komunisté na sovětský pokyn spustili boj za mír proti jadernému dozbrojení západní Evropy, jež proti jejich vůli zahájil velenepřítel míru a tábora socialismu, americký prezident Ronald Reagan. Ani já jsem tehdy coby novopečený válečný štváč z Prahy nelenil a posílal k imperialistům pod pseudonymem Václav Racek opovážlivé polemické články proti ideologovi britského a západoevropského hnutí za jaderné ozbrojení E. P. Thompsonovi. Komunisty a pana Thompsona to tenkrát nesmírně rozčílilo. Asi tak, jako nyní pro změnu rozčiluji mirumilovného pana Kellera.

Komunisté a jejich velmi inteligentní služby mi tehdy dokonce v anglicky psaném letáku humánně doporučovali, abych se zbavil škarohlídství, přiznal se, kdo vlastně jsem, a začal se už konečně radovat ze života. Marxistický historik, přední bojovník za mír a proti jaderné válce pan Thompson byl ke mně z Londýna mnohem méně ohleduplný. Asi právě, protože jsem tvrdošíjně odmítal uznat jeho unikátní přesvědčení, že komunismus a západní demokracie jsou téměř totožné nelidské systémy, a pokud Západ jednostranně odzbrojí, donutí tak logicky Sovětský svaz, aby učinil totéž. Naštěstí takový pacifistický nesmysl neuznal ani prezident Reagan. I díky tomu máme nyní svobodu a demokracii a pan Keller si může psát a hlásat, co ho napadne.

Jiný český ztroskotanec a zaprodanec bojoval proti míru ve Velké Británii za první světové války. Jmenoval se Tomáš G. Masaryk. Při svých tehdejších válečnických rejdech si dokonce našel čas na to, aby veřejně odmítal názory a chování později komunisty tak oslavovaného bojovníka za mír, logika, filozofa a profesionálního pacifisty Bettrranda Russella. Tehdy o něm napsal, co se nyní hodí i na pana Kellera: „Válka není největší zlo, třebaže je zlo...horší je lživé mudrování, klamající lidi citlivé a šlechetné.“

říjen 2001

Česko-německá konference v Berlíně a demokratická Evropa

Na berlínském Ministerstvu zahraničí proběhla 8. března v tamějším „Světovém sále“ konference Česko-německého diskusního fóra k pátému výročí podepsání Česko-německé deklarace Václavem Klausem a Helmutem Kohlem. Tou dobou se již naplno rozvinul v běžných mezinárodních vztazích nehorázný politický nátlak premiérů Bavorska, Rakouska a Maďarska na Českou republiku. Pánové Stoiber, Schüssel a Orbán otevřeně podmínili vstup České republiky do EU zrušením poválečných československých zákonů, jež umožnily uskutečnění odsunu většiny bývalých československých Němců a Maďarů, o němž rozhodly spojenecké velmoci na Postupimské konferenci.

Takové politické jednání, které se nyní po pražské návštěvě britského premiéra Blaira a bruselského komisaře Verheugena ze strany rakouské vlády a bavorské části Německa ultimativně stupňuje, nelze hodnotit jinak než jako zjevné úsilí zvrátit východiska poválečného uspořádání Evropy, jež umožnila postupnou obnovu evropské demokratické civilizace, sblížování evropských států na demokratickém základě a rozvoj česko-německých vztahů po roce 1989.

Nebývalé zhoršení středoevropského politického klimatu provází od devadesátých let souvislá politická agitace hlavně německých a rakouských masových médií proti Československu a České republice ve věci poválečných československých zákonů, a tím proti základům meziná-

rodního práva a míru, jak vznikly po německé porážce ve druhé světové válce. Toto odporivé prepisování dějin má stoupence v české postkomunistické žurnalistice a v nesamostatném postkomunistickém prostředí české intelektuální, spíše ale pseudointelektuální scény. Tak lze vyznačit základní souřadnice nynějšího zhoršení politické situace střední Evropy, jež odporuje vzájemnému respektu v mezinárodních vztazích a soužití evropských států podle demokratických zásad.

Přirozenou překážkou dlouhodobému soustavnému tlaku na Českou republiku je již pět let Česko-německá deklarace. Hlavně proto, že se jasně vyslovuje proti zatěžování česko-německých vztahů otázkami pocházejícími z minulosti a zaručuje vzájemné respektování rozdílného právního výkladu obou stran ve věci poválečného odsunu Němců.

Vzhledem k uvedeným skutečnostem jsem se rozhodl v diskusi konference důrazně vystoupit na obhajobu Česko-německé deklarace s ostrou kritikou nátlaku uvedených tří zemí na Českou republiku. Považuji totiž za nezbytné, aby Česká republika vůči nestydatému tlaku, jenž se na ní vyvíjí, nezaujímala obranná, téměř omlouvající se stanoviska. Místo toho je na místě postupovat důrazně ofenzivně vůči každému, kdo se takové eticky a mezinárodně-právně hanebné činnosti dopouští.

Abych zdůraznil závažnost nebezpečí zahraničně-politické orientace jmenovaných střeoevropských zemí, ohrožující základy evropské demokratické civilizace, jež obtížně vznikala po druhé světové válce, odvolal jsem se nejprve na výrok amerického prezidenta George W. Bushe o světové ose zla. Zdůraznil jsem nepopíratelný rozdíl mezi světovým terorismem namířeným proti základům světové demokratické civilizace a jejím rovněž zásadním střeoevropským ohrožením. V dané parafrázující souvislosti jsem vymezil nynější evropskou osu politického zla Mnichov-Videň-Budapešť.

Zdůraznil jsem, že její záměr napravit údajné křivdy minulosti, namířený u České republiky proti základům poválečného evropského míru, není nový. Hitler v tažení za odstranění křivd minulosti, jež vyústilo do druhé světové války, začal nikoli náhodou Československem. Nedávná balkánská občanská válka také napravovala křivdy minulosti. Překážkou nynější střeoevropské politické kampaně je Česko-německá deklarace, jež stabilizovala česko-německé vztahy na základě vzájemného respektu a spolupráce. Česko-německá deklarace je solidním východiskem dobrých česko-německých vztahů.

Proto jsem zmínil návrh předsedy Poslanecké sněmovny PČR Václava Klause, aby byl do přístupové smlouvy České republiky s Evropskou unií

zahrnut protokol o nepřipustnosti vznášet členskými státy vůči České republice retroaktivní nároky a požadavky. Na závěr jsem uvedl americké stanovisko z roku 1996, kdy se připravoval text Česko-německé deklarace, k platnosti postupimského spojeneckého rozhodnutí o odsunu Němců z Československa. Zde USA zdůrazňují, že „si jsou jisté, že si je žádný stát nepřeje zpochybňovat.“

Věděl jsem, že někteří účastníci konference nebudou s mým pohledem souhlasit. Ti se mé vystoupení zpočátku snažili přerušit nenávislým pokřikováním a bušením do konferenčního stolu. Tato zvuková kulisa ale nikterak neznamenal – jak mylně tvrdí Oldřich Stránský v minulém čísle Národního osvobození – že můj projev „vzbudil velké pohoršení u všech německých i českých účastníků.“ Jiní čeští a němečtí účastníci mi naopak dali najevo souhlasné sympatie. Někteří se tak vyjádřili v konferenčních vystoupeních, přestože halasně hysterické a neartikulované reakce během mého příspěvku vyvolaly odpudivou atmosféru davového psychického nátlaku a nepřívznivě ovlivnily diskusi.

Přes svá důrazná upozornění a po několika nesouhlasných reakcích a žádostech o omluvu jsem nemohl vyloučit, že má paralela dvou os zla mohla být i nesprávně pochopena jako totožnost. Proto jsem se rozhodl věc vyjasnit následovně: „Svým vystoupením jsem v žádném případě nevyjadřoval a neměl na mysli totožnost nebo obdobu s globální osou zla. Cílem mého vystoupení bylo vyjádřit vážnou starost o možné ohrožení základů poválečného demokratického míru, postupné evropské integrace a v této souvislosti česko-německých vztahů. Pokud jsem svým vyjádřením u někoho způsobil jiný dojem, všem kterých se to týká se upřímně omlouvám.“

Na druhé straně se ukázalo, že mé vystoupení motivovalo k větší otevřenosti, než by si řečníci původně dovolili. Na konferenci se např. objevil staronový pokus klást alespoň nepřímou na jednu morální úroveň mnichovskou a postupimskou dohodu. Čeští účastníci jednání o odškodnění nuceně nasazených se poprvé veřejně zmínili, jak byli z německé strany v jeho průběhu osočováni: Proč prý žádají odškodnění, když mohou být rádi, že neskončili v plynových komorách jako Židé. Divím se, proč po těchto trestuhodných výrociích čeští účastníci ihned neopustili jednání a nepožadovali okamžitou výměnu jejich autorů.

Konference ukázala, že úsilí obcházet nebo ignorovat Česko-německou deklaraci jako základ současných dobrých česko-německých vztahů je nepopíratelnou skutečností, již je nezbytné ofenzivně a pozitivně čelit. Dnešní snahy obejít platnost deklarace zpochybněním poválečných

československých zákonů, jež vytvářejí neodmyslitelnou součást poválečného mezinárodního práva, a to jak prostřednictvím stanovisek Evropského parlamentu, tak i nedávná snaha Evropské komise dosáhnout jejich revize cestou přezkoumání restitučního zákona, zpochybňují demokratickou právní věrohodnost Evropské unie.

Tim výrazně oslabují důvody pro vstup ČR do EU. Evropská unie tak prokazatelně vystupuje jako nástroj členských zemí a politických stran, jež si přejí zvrátit základy poválečného evropského míru, které teprve umožnily evropské integrační procesy. Kritika, jež odůvodněně poukazuje na nedemokratičnost EU a na její sklon omezovat vliv malých členských států, tak získává v souvislostech, jež se bezprostředně týkají životních národních zájmů republiky, další závažné argumenty.

duben 2002

Německý evropský metr a čeští pseudointelektuálové

Jednoznačně odmítavé stanovisko Sněmovny Parlamentu České republiky z 24. dubna 2002 k neuvěřitelným snahám evropské osy politického zla Mnichov-Videň-Budapešť, včetně jejího soustavného ohlupování Evropského parlamentu a Evropské komise, revidovat předpoklady vzniku poválečné demokratické civilizace v Evropě čitelně zarmoutilo a pohoršilo vlivného zastávce Sudetoněmeckého landsmanshaftu, vydavatele německého deníku *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, pana Bertholda Kohlera.

Do svých novin to také od plíc napsal hned na první stránku čtvrtletního vydání. Celkem oprávněně konstatuje, že mezi Čechy a Němci existuje propast v názoru na poválečný odsun Němců z území Československé republiky a velmi se mu nelíbí, že Češi odsun stále považují za nutný, oprávněný a spravedlivý. Německým čtenářům, jak je v Německu, Rakousku a v jistých trapně úslužných českých médiích častým zvykem, nesmírně eticky zamlčuje, že o odsunu rozhodly spojenecké velmoci v Postupimi, a to nikoli na jakýsi československý nátlak – jak soustavně lze sudetoněmecká propaganda – ale zejména na základě

dlouhodobého britského vládního stanoviska z počátku čtyřicátých let, jež bylo v souladu s názorem druhého, v první řadě domácího československého odboje.

Kohler rovněž zamlčuje, že Československá republika měla jako spojenecký stát z *mezinárodního práva* plně oprávnění na uzákonění právních předpokladů řádného odsunu. Pan Kohler asi bude velmi zásadový člověk, neboť odsun rázně zamítá jako nemorální uplatňování kolektivní viny. Coby novější příklad takového jednání sugestivně připomíná vyvražďování národů Jugoslávie. Důvěřiví čtenáři tedy nesmějí vědět, že řádný poválečný odsud nebyl žádným vyvražďováním, ale přesunem obyvatel v zásadě podle vzoru výměny Řeků a Turků, dohodnutém po tureckém masakru Řeků ve Smyrně počátkem dvacátých let. Zde si ale na údajně zločinné uplatňování zásady kolektivní viny nikdo nestěžuje.

Vzít v úvahu potvrzení neměnnosti postupimského rozhodnutí o odsunu spojeneckými velmocemi z roku 1996, kdy se připravovala česko-německá deklarace a nedávnou výslovnou britskou, polskou a ruskou podporu prezidentských dekretů jako odpověď na skandální nátlak Rakouska, Bavorska, Maďarska na Českou republiku, včetně šovinistického zneužívání Evropského parlamentu, by panu Kohlerovi ukázkově demagogickou agitaci rovněž zkomplikovalo.

Pan Kohler není ve své pseudomorálce zcela osamocen. V německém veřejném mínění stále převažuje názor, že Spojenci přijatý transfer československých Němců byl bezprávím. Německá veřejnost se přes dlouhodobě denacifikační úsilí dosud stále nevypořádala s jednoznačnou vinou Německa a Němců mimo jeho někdejší státní území za zničení demokratické Československé republiky a následný vznik druhé světové války. Německé veřejné a politické mínění tedy neuznává oprávněnost spojeneckého rozhodnutí o transferu, jež se stalo jedním ze základních předpokladů postupné demokratické stabilizace poválečné Evropy a demokratického evropského sjednocování do dnešních dnů.

Ba co víc, pan Kohler, tak jako premiéři Stoiber, Schüssel, Orbán a bodrý pan Posselt, hodlá tuto evropsky neúnosnou pošetilost prostřednictvím Evropské unie zpupně vnucovat České republice – tedy někdejšímu vítěznému válečnému spojenci. Proto jej, tak jako další zastánce uplatňování tohoto údajně etického metru, velmi rozčílilo opačné stanovisko české parlamentní sněmovny, jež se stále neposlušně liší od parlamentu rakouského a bavorského a uvidíme, zda slovutného parlamentu Evropského, coby nepřekonatelných ukázek demokratické kultury.

Český parlament se dokonce opovážil sejít přes naprostý morální zákaz oddaných českých zastánců a šířitelů sudetského lhaní o dějinách, kteří ve své prý intelektuální petici vyhlásili stop nacionalismu. Ani její neustálá podpora veleduchy české žurnalistiky a dokonce šéfredaktorem MfD Šafrem nepomohla. Zpozdilá Česká republika se tedy zatím nedopracovala k poznání, že spojení hlouposti a zpupnosti je příznakem intelektuálního ducha. Lidé jsou tam zaostale a neevropsky přesvědčeni, že kdo nemyslí vlastní hlavou, není intelektuál, ale trapný a únavný pseudointelektuál.

duben 2002

Vynucené Irské ano – další důvod, proč nevstupovat do EU

Jak může jediná země bránit evropskému pokroku? Takto okázale výhrůžně reagoval v době unijního předsednictví své země belgický ministr zahraničí Louis Michel poté, co si Irové loňského 7. června dovolili odmítnout smlouvu o EU z Nice, jež v unii uzákoňuje nerovnoprávné postavení malých zemí ve srovnání s rozhodovací vahou velmocí, a to zejména Německa. V sobotu 19. října 2002 slavila následná dlouhodobá zastrašovací kampaň EU proti občanům malého Irsku trapné vítězství. Demagogický trik, který nakonec zabral, zněl: Pokud si Irové při reparátu neposlušných žáků opět dovolí říci ne, znemožní rozšíření EU o další země včetně ČR. Opakovaná lež se stala pravdou, zapůsobila a Irové sklonili hlavu.

Své si zajisté dosyta užili a zažívají i čtyři stateční mladí Češi, kteří i Irsku podpořili tamější odpůrce nespravedlivé smlouvy z Nice. Zatímco se na ně doma zřejmě po udání činorodého hradního politologa Jiřího Pehe okamžitě vrhlo hysterické hejno žurnalistických totalitních agitátorů, v dublinských ulicích se asi z téhož důvodu ocitli pod stálým dohledem velvyslanceckých informátorů. Ovzduší strachu, jež čtyři stateční Češi v Dublinu zakusili, je u nás již běžné a se stupňovanou propagandistickou hysterií před jarním referendem o vstupu ČR do EU jistě posílí. Hlavně mimo velká města se např. učitelé bojí nahlas vyslovit pochybnosti o EU z existenčních obav o práci.

Oficiální vládní propaganda za dvě stě milionů korun z daní občanů je zřejmě nemá v první řadě objektivně informovat, ale hlavně přesvědčit, aby hlasovali jak mají. Tak to nedávno bezelstně naznačil vládní zástupce na jednání parlamentního výboru pro evropskou integraci. Když se proti tomuto v demokratickém státě nehoráznému vládnímu přístupu ihned důrazně ohradil poslanec ODS Hynek Fajmon, přítomný vládní úředník odvětil, že není politik, a proto se nebude vyjadřovat. Vládní politici se ale vyjadřují. Nyní začali občany poučovat, že loňské irské odmítnutí smlouvy z Nice referendem dokazuje rovnoprávnost malých členských zemí s velkými. Přitom cudně zamlčují, že šlo po Dánsku o druhý výjimečný případ, kdy o smlouvě o EU hlasovali zatím nezastrašení občané místo navykne poslušných parlamentů, jež si zatím žádou takovou smlouvu nedovolili odmítnout.

Nikde jinde se sklon k totalitnímu „myšlení“ a jednání jakéhosi komunismu naruby neukazuje tak průzračně jako v současném, čím dál nehoráznějším manipulování a obelhávání občanů před blížícím se závazným červeným referendem o vstupu České republiky do EU. Značná část české politické třídy se zjevně řídí orwellovským heslem totalitního „myšlení“: „Čtyři nohy dobře, dvě nohy špatně.“ Přeloženo do unijní novořeči: Kdo chce Evropskou unii, jak ji v prosinci 2000 narýsovala smlouva z Nice, je správný a příkladný občan, kdo tak nečiní, nebo si posvátnou EU dovoluje rouhavě odmítat, např. kvůli její zjevné nedemokratičnosti a stále patrnějšímu protiamerickému zaměření, je odporový reakcionář, jenž patří na smetiště dějin. Těžký demagogický kalibr nedávno uplatnil premiér Vladimír Špidla, když blížící se referendum přirovnal k osudovým křižovatkám českých dějin jakými byla např. Bílá hora nebo německá okupace v roce 1939.

Něco takového by podle někdejšího historika a nynějšího předsedy vlády snad mělo nastat, kdybychom si v jarním referendu opovážlivě dovolili říci Evropské unii své ne jako svobodní občané. Naše členství v NATO, těsné hospodářsko-právní vazby na EU a stále existující možnost dohodnout se s EU pouze na hospodářském, nikoli politickém propojení by pak asi přestaly existovat. K premiérově katastroficky výhrůžnému tónu, jenž popírá základní skutečnosti postavení České republiky v Evropě, se přidal neméně duchaplný výkonný ředitel Evropského hnutí Jakub Cháb, jenž nás chce s vážnou tváří přesvědčit, že pokud se opovážlivě zachováme jako svobodní lidé ve svobodné zemi a odmítneme se vzdát své v roce 1989 znovu nabyté demokratic-

ké suverenity ve prospěch nadřazenosti práva EU nad ústavou České republiky, staneme se zemí srovnatelnou třeba a Bosnou, Albánií nebo Běloruskem. Oba pánové si v zápalu věcně neudržitelné „argumentace“ vůbec nepřipouštějí, že ti, k nimž mluví, mohou samostatně přemýšlet a rozhodovat.

Den za dnem sílí agitace pro EU staví zejména na osvědčeném propagandistickém podvodu, jenž úspěšně ovlivnil např. naivní britskou veřejnost počátkem sedmdesátých let. Spočívá v nepravdivém vykreslování EU jako útvaru, jenž zaručuje v první řadě hospodářské, obchodní a vůbec materiální výhody společného ekonomického prostoru. Již se ale neříká, že hospodářské a obchodní svobody v EU stále podryvá jednak nezřídka korupční lobystické prosazování nejrůznějších omezení a dílčích výhod uvnitř, jednak svobodný obchod popírající ochranářství EU navenek. Základním rysem EU přitom ale není tento závažně omezovaný prostor hospodářské svobody. Je jím, jak dostatečně prokázaly i v češtině dostupné rozборы, postupné, stále pokračující odstraňování svobodné demokratické politiky vůbec jako jediné skutečné záruky práv a svobod občanů, tedy svrchované a nezávislé demokratické státnosti, politiky, práv a občanských svobod, jež jsme v listopadu 1989 úspěšně obnovili.

Výsledkem je například (kromě nedemokratických, v důsledku celek EU donucujících pravidel tzv. posílené spolupráce, již uvedeného nerovnoprávného postavení menších členských států, společné zahraniční a bezpečnostní, spojení Evropy s USA a NATO nezodpovědné podpávající politiky EU a zejména v případě zastoupení občanských organizací nelegitimně sestaveného Konventu připravujícího tzv. ústavu EU, jež má mít rovněž donucovací charakter tzv. posílené spolupráce, jak nedávno hrdě uvedl předseda Konventu Giscard) prokazatelně nedemokratická povaha hlavních institucí Evropské unie. Jmenovaná, tedy nikoli demokraticky volená Evropská komise připravuje zákonná nařízení EU, jež jsou nadřazena demokraticky dohodnutým a přijatým zákonům členských států. Tyto zákony přijímá Evropská rada, tedy nikoli parlamentní, ale výkonný sbor tvořený zástupci vlád členských států.

V demokratické politice se přijímání zákonů výkonnou mocí právem označuje jako despotismus. Takto nedemokraticky tvořené a přijímané zákony a smlouvy jsou sice postoupeny parlamentům členských zemí, ale ty je po projednání zatím nikdy neodmítly, vždy je nakonec poslušně schvalují a tím zpochybňují svou parlamentní věrohodnost. Zákony EU s Evropskou komisí spolu-potvrzuje a Evropskou komisí

může odvolat Evropský parlament. Ten je sice volen, ale nápadně nízká volební účast ukazuje, že jeho poslanci mají mnohem slabší mandát, důvěru a demokratickou autoritu než poslanci parlamentů členských států.

Přesto jsou jim a Evropskou komisí potvrzované zákony nadřazeny zákonům přijímaným skutečně demokratickými parlamenty členských zemí unie. Soudní výroky nevoleného Evropského soudního dvora jsou rovněž právně nadřazeny svobodně a demokraticky přijímaným zákonům a soudním rozhodnutím demokratických členských států. Neméně demokraticky skandální jsou v prostředí EU téměř nábožensky uctívané principy subsidiarity a proporcionality, jež místo zásady demokratické spravedlnosti a vlády zákona dávají přednost „efektivitě.“

Nedemokratická povaha hlavních institucí a principů EU a její až na čestnou britskou výjimku nechutná, proti USA zaměřená politika appeasementu v současné světové válce proti terorismu nejsou žádnou vedlejší, jen akademicky odbornou vadou na její kráse, ale bohužel samotnou politickou podstatou kolosu, jehož součástí bychom se měli dobrovolně stát, budeme-li s připojením k němu jako svobodní občané souhlasit v chystaném jarním referendu. Neustále silící domácí a unijní propaganda se pochopitelně snaží tuto nepřijatelnou skutečnost před občany zakrýt.

listopad 2002

Marxistický kýč mnichovanů dneška

Máme prý zanechat válečnických projevů a reflektovat skutečné příčiny barbarského útoku na Ameriku z 11. září loňského roku. Zabedněné české veřejnosti to doporučují dle zářných vzorů západních pokrokově levicových intelektuálů jejich snaživí čeští obdivovatelé. Např. i samotná hlava našeho státu a nedávný prezidentský kandidát Halík. I oni chtějí statečně bojovat za mír proti americkým válečným štváčům toho času u moci. I oni nezřídka pronášejí úpěnlivé výzvy ke skutečné moudrosti. Problém ale je, že svou zajisté nepřekonatelnou moudrost téměř cenzurně předepisují. Je to prý nízká úroveň

solidarity a hlavně hospodářsko-politické a ekologické, vlastně kolonizátorské utlačování, co vedlo k vystupňování teroru proti demokratickému světu. Obdobně v MfD před pražským summitem NATO k české veřejnosti promluvil Erazim Kohák, jinde zas anarchistický vůdce Slačálek atp.

Stojí za pozornost, že terorističtí vůdcové se velmi neproletářsky topí v penězích. Kněží a kazatelé jedině správné moudrosti přesto vědí své. Prý je to jednoduché. Dokud bude na jedné straně existovat panovačný a bohatý Západ a na druhé straně chudý, jím nespravedlivě utlačovaný svět, je podle jejich, nám ostatním přikazované ideologie terorismus nevyhnutelný. Vousatý praotec jediného vědeckého, u nás komunisty více než čtyřicet let nekompromisně přikazovaného světónázoru Karel Marx je opět na scéně, jako znovuzrozený v neodolatelné intelektuální svěžesti. Takže je třeba, jako tenkrát, kdy byl povinnou režimní moudrostí, vše správně pochopit a vidět.

Nevidět v první řadě nemarxisticky idealizovanou demokracii, ale sobecký, bezohledný kapitalismus a kulturní imperialismus. Jeho zlořád vykořisťování člověka člověkem, to je opět stále zřejmější původce veškerého zla nekulturního znečišťování a zamořování planety Země. „Není kapitalismu bez válek,“ vykřikovali mladí soudruzi během pražského summitu NATO. Nevhodně se mi vybavují slova „Komunismus, mládí světa,“ jak je hlásala veliká rudá písmena na jedné základní škole pražského Jižního Města. Když se o naše marxistické křiklouny svým zatvrzele nepokrokovým názorem v MfD oťel spisovatel Škvorecký, pobouřený pan Stejskal mu to tamtéž 27. 11. úderně vrátil.

Neinformovanému, Amerikou zaslepenému spisovateli, jenž si naše velepokrokové demonstranty dovolil nazvat idiotským okrajem společnosti, pohotově doplnil mezeru ve vzdělání. Upozornil jej, že „profesionální demonstrant nebo příslušník onoho okraje byl svého času i německý ministr zahraničí Joschka Fischer, když tehdy své námitky vyjadřoval s dlažební kostkou v ruce. O názorech velké části našich disidentů je také jistě dobře informován.“ A je to jasné. Kdo není správný levicový disident, patří na smetiště dějin. Proto si také někdejší protiamerický harcovník Joschka se svým podobně zkušeným nadřízeným Gerhardem tak rozumějí, když se Německo z jejich pokrokového rozhodnutí odmítlo zúčastnit nastávající, prý hlavně americké války s Irákem. Spojenectví v NATO a jeho mušketýrská zásada „Jeden za všechny, všichni za jednoho“ jsou již tak nepokrokově zastaralé.

Jak průzračně jednoduchá to moudrost. Ani nebolí, jak to u myšlení zpravidla bývá. Jedině v takovém, nebo obdobném duchu světonázorově správně vybavený myslitel má svaté právo a povinnost chopit se možnosti rozhovoru a konečného smíření náboženství a kultur dnešního světa. O islámu by asi vůbec neměl mluvit s takovým neznalcem, jakým je nositel Nobelovy ceny Salmon Rushdie. Co ten může vědět o islámu ve srovnání s pravými intelektuály, vlastníci jediné správný, politicky korektní názor?

Mravní a myšlenkové selhání mnoha intelektuálů bohužel vždy doprovázelo a účinně podporovalo šíření totalitního vidění světa a jeho „myšlenky.“ Pokaždé, když se jeho drsná skutečnost nedala již ničím zastřít, zamluvit a omluvit, začali titíž sebevědomí lidé okázale vykřikovat, jak hrozně byli podvedeni a zrazeni, jak vše mysleli velmi jinak. Jak jinak, než dobře. Zlatá slova, jichž se možná opět dočkáme. Problém je, že byli nekritičtí, samolibí, a proto myšlenkově dost líní. Jinak by si možná připustili kacírskou myšlenku, že chudoba a zaostalost značné části světa závisí hlavně na tom, zda je ten který režim skutečně demokratický a svobodomylný. Tím by ale jejich vše vysvětlující ideologický strašák kulturního imperialismu a nemravného kapitalismu ztratil půdu pod nohama jako cosi odvozeného, co pro své dlouhodobé, ne tak nemravné fungování vyžaduje zakořeněnou demokratickou morálku a politickou kulturu.

To je prý ale nemravné kulturní násilnictví jedněch kultur vůči druhým, volají rozhořčení majitelé jediné pravdy. To ale znamená, že ti, kdo jako příslušníci tzv. jiných kultur u sebe doma disidenty vymáhají obecně platná občanská a lidská práva, jsou agenti kulturních imperialistů, zrádci a odpadlíci. Tak se ukazuje, že ti, kdo nyní velkopansky nařizují bezbřehé uctívání „jiných kultur“ a přitom jedním dechem vyžadují dodržování lidských a občanských, tedy ústavně demokratických práv pro všechny, ve skutečnosti nevědí co říkají a činí. Že by nebyli moudří? Bůh jim pak odpustě.

listopad 2002

Teličkovo kotelnické představení

Na vyjednaváče našeho vstupu do EU Pavla Teličku byl ve čtvrtek 14. listopadu v pořadu TV Nova „Kotel“ dost smutný pohled. Přesně dávkovanou směsí profesionálního žertování a demagogických průpovědek typu „přece oba víme“, „dobře víte“ atp. pohotově odstraňoval ze scény nepříjemné, k podstatě problému EU směřující otázky občanů. Suverénním televizním vystoupením o sobě prozradil víc, než si přál.

V první řadě názorně potvrdil, že nevyjednává politický problém vstupu, který spíše vůbec nechápe. Místo toho se s razancí sobě vlastní pohybuje výhradně na poli hokynářského dohadování, vylepšování množstevních kvót a finančních příspěvků do EU. Ty jsou důležité, ale v zásadě podružné. Jsou to – jak poznamenal jeden duchaplný účastník Kotle – pouze „kroupy do polévky.“ Soustředíme-li se hlavně na ně – a přesně to Telička po vzoru svých nadřízených dělá – uniká pozornosti nepřijatelnost polévky jako celku. Ta spočívá hlavně v politické a právní podřízenosti České republiky demokraticky nezodpovědnému vnějšímu rozhodování. Vnějšímu proto, a to Telička umně obešel, že způsob, jak EU dospívá podle nyní platné smlouvy z Nice ke svým rozhodnutím, znemožňuje malým členským státům, aby jej účinně změnili ve spravedlivější, tedy takový, kde má malý stát stejná práva jako velký.

Unijní systém rozhodování kvalifikovanou většinou a tzv. „posílené spolupráce“ několika členských zemí takovou spravedlnost znemožňuje. Místo toho zaručuje nadprávi evropských mocností. Přípravovaná „ústava“ EU má, jak vyplývá ze stanoviska francouzského předsedy Konventu o budoucnosti EU Giscarda, jen dále pokračovat na neblahé cestě Evropy od demokracie k autokracii. Telička ale, jak v Kotli přesvědčivě ukázal, tyto závažné skutečnosti zřejmě vůbec nevnímá. Jinak by nemohl v vážnou tvář tvrdit, že v rámci EU bude např. Bulharsko politicky významnější, než mimo ni, tedy jako nesamostatný stát významnější než samostatný.

O zásadním rozdílu mezi politickou svrchovaností demokratického státu a jeho stále se měnícím faktickým vlivem Teličku jeho marxističtí učitelé „práva“ stěží informovali. Tím spíše vůbec ne o tom, že evropská demokratická civilizace právě s tímto rozdílem stojí a padá. Pouhý vliv bez státní svrchovanosti ale znamená konec svobody a spravedlnosti.

Máme opravdu tak neuvěřitelně krátkou paměť a ohraničenou schopnost poznání, že si proto budeme muset své dějiny klopotně prožívat znovu?

listopad 2002

Česká republika a Bushovo pražské varování Evropské unii

Řeč zpravidla předznamenává činy a v politice to platí dvojnásob. Mlčení bývá výmluvnější než okázalý slovní projev. Jsou chvíle, kdy ticho mluví a houstne, že by se dalo krájet. Nedávné pražské vrcholné setkání NATO předvedlo výmluvnou směs varovného mlčení a slov. Přesvědčivě ukázalo, že dlouhodobé ochlazení vztahů mezi Spojenými státy a Německem je pouhým viditelným vrcholkem rozsáhlého ledovce narůstajícího napětí a nezadržitelného střetu mezi USA a Evropskou unií. Ukázkou je souvislost řeči a mlčení u vystoupení amerického prezidenta Bushe na Studentském atlantickém summitu 20. listopadu v pražském hotelu Hilton.

O Evropské unii americký prezident řekl: „Vítáme evropskou hospodářskou integraci. Tato integrace podle nás rozšiřuje prosperitu na obou stranách Atlantiku.“ Převčeno do terminologie EU, americký prezident podpořil jen její tzv. první pilíř, který z nemalé části zaplňuje hospodářská integrace. Ani slovem však nezavadil o druhý a třetí pilíř Evropské unie. Tedy ani o politické integraci EU, včetně Společné zahraniční a bezpečnostní politiky, ani o integraci vnitra a soudnictví. Učinil tak přesto, že na začátku o Evropě uvedl: „Silná a sebevědomá Evropa je dobrá pro svět.“ Její sílu a sebevědomí u současné Evropské unie ale vidí pouze v integraci hospodářské.

Není divu. Zejména Společná zahraniční a bezpečnostní politika EU je názorným důkazem protiamerické povahy zahraniční a bezpečnostně-vojenské orientace EU. Tak jako např. i ve Společné obchodní politice se v ní soustřeďuje a postupně uskutečňuje původní megalomanské a nedomokratické úsilí, prosazované hlavně německými a francouzskými politiky. Jeho cílem je učinit z Evropské unie konkurenční mocenskou protiváhu Spojeným státům americkým.

Tento dobrodružný, vůči euroatlantickému jádru světové demokratické civilizace vyložený nezodpovědný strategický záměr EU je hlavním zahraničně-politickým a vojenským důvodem, proč by zejména post-komunistické státy, tedy i Česká republika, neměly usilovat o začlenění do politických a všech dalších polostátních struktur EU, tedy zejména do jejího druhého a třetího pilíře.

Společná zahraniční a bezpečnostní politika EU v první řadě neznamená nic jiného, než že členské země EU, jež jsou zároveň členskými státy NATO, již nejsou věrohodnými spojenci ostatních členských států Severoatlantické aliance, tj. USA, Kanady, České republiky, Polska, Maďarska, Norska, Islandu a Turecka. Čestnou výjimku z pravidla zde sice představuje nynější Velká Británie a zčásti Dánsko s Nizozemím, resp. Itálií.

Zejména Velkou Británii proto EU obviňuje z takřka zločinných proamerických postojů za to, že se chová jako skutečný členský stát NATO, tedy jako spojenec. Nicméně všechny členské země EU, včetně Velké Británie, se v několika nedávných imperativních dokumentech EU, konkretizujících Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku, zavázaly k faktickému rozbití celistvosti NATO, když rozhodly vytvořit zárodek armády EU, jež by na Severoatlantické alianci byla nezávislá, resp. autonomní.

V této souvislosti je celkem pochopitelná v hlavním městě České republiky důrazně vyslovená nespokojenost francouzského prezidenta Chiraca s pražským vrcholným setkáním NATO. Francouzský prezident vyjádřil značnou nelibost nad tím, že v Praze nedošlo k uzavření smlouvy mezi NATO a EU, v níž by NATO souhlasilo s vyčleněním svých jednotek pro základ budoucí armády EU. EU má totiž svou jednotkou rychlého nasazení zatím jen na papíře. Ve hře v daném případě není jen nesoulad mezi Tureckem a Řeckem kvůli Kypru a jeho členství v EU. Bushovy Spojené státy zřejmě nevidí žádný důvod, proč by se svými evropskými spojenci-nespojenci měly spolupracovat na sebevražedném rozložení jediné politicko-vojenské organizace euroatlantického demokratického prostoru.

Evropská unie proto v Praze od NATO na adresu své Společné zahraniční a bezpečnostní politiky uslyšela jasné ne. V téže souvislosti je třeba rozumět i pražskému rozšíření NATO o Litvu, Lotyšsko, Estonsko, Slovensko, Rumunsko, Bulharsko a Slovinsko. Prezident Bush při této příležitosti v Praze jednoznačně uvedl, že podstatným důvodem k tomu-

to radikálnímu kroku je význačné lpění postkomunistických zemí na občanské a státní svobodě. Proto také mají nápadně bližší, přátelštější vztahy k USA než mnohé členské země EU a budou i mnohem citlivější na ztrátu ústavní svrchovanosti, jež by nastala jejich vstupem do EU. V neposlední řadě se tyto státy spolu s Českou republikou, Maďarskem a Polskem ukazují jako výrazně spolehlivější spojenci, jak ukazuje probíhající světová válka proti teroru, než např. Německo nebo Francie, tedy rozhodující členské země EU.

Současný stav faktické zrady Severoatlantické aliance většinou členských zemí EU podtrhl radikální změnu světové politické situace po 11. září 2001. Od té doby je demokratický svět ve válce se světovým islamistickým terorismem, který jej za podpory některých států barbarsky napadl a v útočné válce pokračuje. První světovou válku jedenadvacátého století si zatím plně uvědomuje napadený demokratický stát – tedy USA – a obdobně jako v předcházejících světových válkách Velká Británie. Stanoviska a chování dalších členských zemí EU se po vyjádření solidarity s USA po 11. září 2001 a oživení článku 5. zakládající washingtonské smlouvy NATO poměrně brzy ukazují hlavně u Německa a Francie coby „motoru EU“ jako čím dál zjevnější zrada spojeneckých závazků řádných členů Severoatlantické aliance.

Jinými slovy, přinejmenším Německo a Francie svým odmítnutím zúčastnit se války proti Iráku, který podporuje světový terorismus a zbraněmi hromadného ničení ohrožuje demokratický svět, zpochybnily věrohodnost a samotnou platnost svého severoatlantického společenství. Stalo se tak ve zjevné spojitosti s jejich mocensky zaslepeným, pro existenci severoatlantické civilizace značně nebezpečným politicko-vojenským záměrem paralyzovat NATO jeho rozdělením na americkou a evropskou část. Tak by zanikl smysl jeho existence ve prospěch samostatných ozbrojených sil EU jako armády nepřirozeného evropského superstátu, jenž by v součinnosti s Ruskem soupeřil s USA. Evropská unie takto nebezpečným způsobem navazuje na tradiční německo-ruské strategické plány mocenského ovládnutí Evropy, zaměřené proti anglosaským demokraciím. Celkové pojetí a postupné dlouhodobé uskutečňování Společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU to dostatečně prokazují.

Tato alarmující skutečnost, dokládající neúnosnou zahraničně-politickou orientaci EU, závažně problematizuje samotný smysl chystaného rozšíření EU na východ. Mají se post-komunistické státy připojit k protiamerickému bloku EU, vedenému dvěma nejdůležitějšími evropskými

velmocemi? Německo a Francie v zásadě udávají tón nejen protiamerické politiky EU, které dost neúčinně oponuje Velká Británie, zčásti pak Dánsko, Nizozemí a nynější Itálie. Totéž se týká klíčové role Německa a Francie, a vůbec celé, převážně federalistické politické elity EU při stále pokračujícím omezování demokratických zásad v EU ve prospěch autokratické nadvlády unijních institucí.

Smlouva z Nice, její bezpříkladné vnucení irským voličům, kteří ji zprvu odmítli, značně nelegitimní seskupení nyní zasedajícího Konventu o budoucnosti EU a jím navrhované zásady budoucí „ústavy“ EU to dokládají víc než dost. Domnívat se, že nové postkomunistické státy mohou nedemokratický, značně socialistický a výrazně protiamerický politický útvar EU spolu s některými současnými členskými zeměmi reformovat směrem k demokracii, svobodě a opravdovému spolenectví s USA a Kanadou je nerealistická, věčně neudržitelná iluze. Právě smlouva z Nice a další připravované „ústavní“ oddemokratizování EU takovou možnost účinně vylučují.

Česká republika by proto měla dát EU jednoznačně najevo to, co v Praze zřetelně vyjádřil americký prezident: Nelíbíte se nám, a proto se vám odmítáme politicky jakkoliv podřizovat. Máme zájem pouze o zapojení do evropského hospodářského prostoru, nikoli o politické a právní ujařmení, jež od nás požadujete. Chceme zůstat svobodným, ústavně svrchovaným demokratickým státem. Nechceme se stát, a nikdy se nestaneme protiamerickou zemí, jež by se postavila proti demokracii USA.

Jsme naopak skutečnými americkými spojenci, a tak se budeme i chovat. Dobře víme, že naše moderní svoboda a demokracie vznikly v r. 1918 za rozhodujícího přispění USA, a to ze součinnosti prezidentů T. G. Masaryka a W. Wilsona. Tehdy to nebyla žádná dějinná náhoda, tak jako dnes není náhoda, že volíme přátelství a spolenectví s USA v čase války, a nejen v něm, oproti politickému podřízení nedemokratické Evropské unii.

prosinec 2002

Kodaň proti Kodani

Kodaňský summit EU má 12.-13. prosince 2003 ukončit jednání o vstupu deseti kandidátských, většinou postkomunistických zemí do Evropské unie. Když předseda vlády Václav Klaus předával v lednu 1996 italskému premiéru Dinimu přihlášku České republiky do EU, doprovázelo ji prohlášení vyjadřující očekávání, že v době vstupu do EU budou pro ČR výhody tohoto kroku převažovat nad nevýhodami. Nyní, kdy se mají s EU uzavřít dohody o rozšíření, je zřejmé, že EU naše tehdejší očekávání zklamala.

Přijetím amsterodamské smlouvy z června 1997 – a zejména smlouvy z Nice z prosince 2000 – se EU stala politickým útvarem, jenž prokazatelně nedodržuje vlastní kritéria, stanovená v Kodani v roce 1993 jako základní podmínky možného vstupu nových členů. Jsou to především zásady politické demokracie a tržní ekonomiky. EU se na devítileté cestě z Kodaně do Kodaně bohužel stala výrazně nedemokratickým, nespravedlivým, nápadně protiamerickým a tržní hospodářství podvazujícím kolosem, nyní strategicky usilujícím o politické a hospodářské podmanění střední a východní Evropy.

Uskutečňování těchto základních orientací EU umožňuje mimo jiné hlavně smlouva z Nice, jež značně rozšířila většinové hlasování, kde rozhoduje počet obyvatel jednotlivých členských zemí a uzákonila princip tzv. posílené spolupráce. Dohodne-li se určitý počet členských zemí na společném postupu, nemohou jim ostatní bránit. Takové země vytvoří jakýsi stát ve státě, dále centralizující „předvoj evropského pokroku“, jež budou ostatní muset následovat.

Prostoduše se domnívat, že noví členové by za těchto nedemokratických podmínek – lze je změnit pouze jednomyslně, což je fakticky vyloučeno – mohli Evropskou unii zdemokratizovat a malým zemím zajistit rovnoprávnost s velkými, je neudržitelná iluze a neinformovanost. Jak ukazuje průběh jednání Konventu o budoucnosti EU, má chystaná ústava EU dosavadní útěk od evropského pojetí demokracie a spravedlnosti změnit ve zběsilý úprk. EU je každopádně od přijetí amsterdamské smlouvy polostátním útvarem, jenž své nedemokraticky tvořené právo nadřazuje právu členských států.

Česká žurnalistika a vládní politika se diskusi o základních politických skutečnostech EU soustavně vyhýbá. Zřejmě proto, aby se o nich

alespoň do červnového referenda občané předčasně nedozvěděli a z neznalosti hlasovali pro vstup do nachystané pasti. Jak loňského léta upřímně napsal novinář Petráček, lidi je třeba do EU „dokopat.“ U nás převažující propagandistická mašinérie proto EU vykresluje hlavně jako spolek pro zajišťování, zvyšování a šíření hospodářského blahobytu.

Nedemokratická a politicky nespravedlivá podstata EU se ale projevuje i zde neomaleným vnučováním druhořadého, diskriminovaného postavení nových členů. K omezení volného pohybu pracovníků a podnikání přibyly diskriminační opatření v zemědělství. Nejen snížené finanční dotace, ale i kvótní omezování výroby. Strategický záměr je celkem jasný. Dramatické snížení ceny půdy pro její následné levné skupování, a tak likvidace konkurenceschopného zemědělství nynějších kandidátských zemí ve prospěch např. německých a nizozemských zemědělských podniků.

V Polsku již tento kolonizační postup, posilovaný údajně zdravotnickými odůvodněnými unijními zákazy exportu, běží na plné obrátky. Obdobně EU likviduje konkurenci na energetickém trhu. V přístupových smlouvách požaduje uzavření jaderných elektráren na Slovensku, v Bulharsku a na Litvě. Žádá zmocnění ke kontrole jaderných elektráren v nových členských státech a vytvoření jejich vlastních finančních rezerv pro demontáž, pokud by nebyly finančně udržitelné.

Vyjednávací strategii s kandidátskými zeměmi a korespondenci s nimi EU přísně tají, ale fakta ji prozrazují jako získání maxima výhod z politického a hospodářského podmanění východoevropského prostoru mezi Německem a Ruskem. Na straně kandidátských zemí nejde o skutečné vyjednávání rovnoprávných partnerů, ale přebírání diktovaných požadavků s občasnou možností konečný výsledek zmírnit. Využití takové možnosti se propagandisticky vykresluje jako vítězství našich „vyjednávačů.“ Z Kodaně se možná dozvíme, že se podařilo statečně vyjednat 30 % zemědělských dotací místo unii požadovaných 25 %.

Postup začlenění ČR do EU je neúnosně zbrklý, uspěchaný a katastrofálně nepřipravený. Jeho politická příprava a realizace je nezodpovědná. K tomu se vyznačuje neobjektivním, propagandisticky jednostranným informováním veřejnosti, a hlavně zamlčováním podstatných skutečností. Veřejnost a demokratická opozice musí požadovat okamžité zveřejnění a snadnou dostupnost textu přístupové smlouvy ČR do EU, nejpozději tři měsíce před konáním referenda o vstupu země do EU.

Je nezbytné zajistit nestranné a ucelené informování občanů, jež vládní komunikační strategie, hrazená z daní občanů, neprovádí. Referendum o vstupu ČR do EU je svrchovanou věcí svobodných občanů, a nikoli vládních politických stran. Jeho dosavadní informační příprava je v rozporu s ústavou České republiky.

prosinec 2002

Stará i nová Evropa

Americké označení Německa a Francie jako „staré Evropy“ a souběžná americká podpora samostatného politického jednání nových členů NATO jako „nové Evropy“ bez německo-francouzského unijního protektorátu má hluboké opodstatnění. Týká se hlavně otázky, zda EU a její rozšíření nezadusí evropské společenství s USA a zároveň svobodu a demokracii Evropy jako světadílů, kde svoboda a demokracie vznikly. V zahraniční oblasti se takové nebezpečí projevuje mnichovskou politikou Německa a Francie k Iráku a válečnému ohnisku na Blízkém Východě.

Franko-německé usmiřování agresivních teroristických režimů, a to i těch, jež vlastní hromadně ničivé zbraně, místo Amerikou uskutečňovaného důrazného postupu proti nim, ohrožuje samotnou existenci svobody a demokracie v Evropě vůbec a v EU zvláště. Velká Británie, Španělsko a Itálie jsou zodpovědnější a stojí v této válce při USA. Ze svých dějin se na rozdíl od Německa a Francie poučily, a vesměs totéž platí o někdejších komunistických zemích, nyní řádných spojencích nebo na pražském listopadovém summitu NATO přizvaných budoucích členech Severoatlantické aliance.

Problém ale je, že se mnohé z těchto zemí začleňují do EU, jejíž fiktivní, ale smluvně závazná Společná zahraniční politika – s veřepě a dlouhodobě prosazovaná hlavně Německem a Francií – je nyní v troskách, tak jako dříve nebo později každá výstřední posedlost. Obě nejvýznamnější evropské velmoci, vytvářející motor EU, si to ale vůbec nehodlají připustit a jsou tvrdohlavě odhodlány dělat, jako by se nic nestalo.

Má i Česká republika poslušně dělat, že nic nevidí a neslyší, když svými činy prokazuje, že je na rozdíl od Německa a Francie opravdovým severoatlantickým spojencem, a tím vzbuzuje nedůvěru a zlobu dvou značně protiamerických, a přitom rozhodujících členských zemí EU? Zemí, jež by si tolik přály, aby Evropa pod nadvládou EU spolu s Ruskem soupeřila hlavně s USA?

Je naopak na místě jasně říci, že Evropská unie není Evropa, a to čím dál méně Evropa svobodomilovná a demokratická. Strkat před touto prokazatelnou skutečností hlavu do písku a brzy se stát poslušným protektorátem, kde se mluví česky a v hostincích pojídají utopenci, je velmi neevropské, protože nedůstojné a hlavně nesvobodné.

MF Dnes, 13. února 2003

Založme nové NATO

V současném bouřlivém dění kolem irácké krize vyvrcholily od roku 1989 stále zjevnější snahy Německa a Francie jako hlavních mocností Evropské unie podkopat smysl existence Severoatlantické aliance a místo toho velmocensky soupeřit s USA za podpory Ruska. Taková dobrodružná krátkozrakost není v evropských dějinách ničím novým. Ve zkratce se jí tradičně říká euroasianismus a vždy se ukázala jako vážné ohrožení svobody a demokracie nejen Evropy, ale celého demokratického světa.

Jakoby na potvrzení této tragické možnosti dějinného vývoje se na půdě Rady bezpečnosti k politice Německa, Ruska a Francie vůči Iráku přidala i komunistická Čína. Vytvořila se tak euroasijská polokomunistická osa Paříž-Berlín-Moskva-Peking jako spolčení těch, kdo se odmítli poučit z vlastních smutných dějin, a proto si je zřejmě budou muset zopakovat.

Kde je v této vážné chvíli místo České republiky? Nepochybně na straně těch, kdo se této zlověstné ose rozhodnou společnými silami znemožnit snahu rozpoltit světovou demokratickou civilizaci. Takový nebezpečně krátkozraký čin by pouze umožnil její postupné zničení světovým terorismem. Proto je nejvyšší čas, aby se Česká republika v letošním roce, kdy si připomínáme šedesáté páté výročí ostudné mnichovské konference, jež měla ústupky totalitní německé mocnosti zachránit „mír pro

naši dobu“, zasadila o obnovu takové Severoatlantické aliance, která by skutečně plnila svůj účel.

NATO musí být spojenectvím, kde ohrožení jednoho členského státu je ohrožením všech ostatních, kteří mu bez váhání poskytnou účinnou pomoc. NATO musí být společenstvím, kde skutečně platí heslo „Jeden za všechny, všichni za jednoho.“ Nyní je zřejmé, že Německo, Francie a Belgie do takového společenství nemohou patřit. Ze Severoatlantické aliance by proto měly okamžitě vystoupit. Pokud tak neučiní, musí ostatní členské státy vytvořit obnovené NATO bez nich. Státy, jež Severoatlantická aliance na svém pražském vrcholném setkání vyzvala, aby se staly jeho členy, by takto obnovené severoatlantické spojenectví demokratické civilizace jistě s chutí doplnily a posílily.

MF Dnes, 19. února 2003

Unie jako žalář národů

Premiér Špidla před časem vynaložil značné úsilí, aby přesvědčil veřejnost, že příkrý vzkaz francouzského prezidenta Polsku, České republice a Maďarsku, aby se chovaly jako nevolníci hlavního proudu EU, jinak se nestanou jejími členy, byl jen výrazem okamžitého pohnutí státníkovy mysli. Opak je pravdou. Svědčí o tom nejen vysvětlující slova z bezprostředního Chirakova okruhu. Je to i nynější úsilí vytvořit francouzsko-německou federaci a následně z EU stát podle francouzsko-německého centralistického vzoru.

Posílená spolupráce dvanácti zemí EU se společnou měnou je vzorem francouzsko-německého nalinkování evropského superstátu. Vlády Německa a Francie tak říkají Evropské unii: Následujte naši pokrokovost, nebo patříte na smetiště dějin těch, kdo se nechtějí vzdát práva svobodně si určovat vlastní osud. Francouzsko-německému diktátu se v EU mdle vzpírá pět členských zemí z patnácti. K nim se připojila většina kandidátských států. Nedávné Chirakovo velkopanské okřiknutí vzpurných kandidátů je hlasem devíti členů EU (Nizozemí je zdrženlivé) s Francií a Německem v čele a říká: „V EU nesmí platit Masarykovo ‚Já pán, ty pán‘, ale naše ‚Já pán, ty kmán.‘“

Proto Německo s Francií do „evropské ústavy“ protlačují většinové rozhodování o společné zahraniční a bezpečnostní politice, prezidium konventu EU navrhuje, aby nesouhlas s ní byl protiústavní a členské země byly zbaveny svrchovanosti v dalších jedenácti klíčových oblastech jako je bezpečnost, spravedlnost, zemědělství, doprava, sociální politika, zdravotnictví, atd. Proto vládnoucí elity EU v Evropské komisi a Evropské radě důsledně oddalují zásadní demokratizační reformy EU. Evropský nadstát německo-francouzského stříhu má zjevné cíle: zabránit návratu EU k evropské státní pluralitě po přijetí deseti členů, oddělit EU od USA důrazem na povinně společnou evropskou zahraniční a bezpečnostní politiku a hlavně ukončit politickou samostatnost členských států EU ústavním prohlášením EU za samostatný právní subjekt.

Hospodářská budoucnost EU a nových členů je chmurná. Strmé zvyšování schodku státních rozpočtů, očekávaný propad životní úrovně nejbohatších členů, nejméně zdvojnásobení cen řady potravin u nových členů (rýže, citrusy apod.), pokračující tvrdá obchodní válka s USA, k níž se po vstupu povinně připojíme, ztráta naší velmi výhodné doložky nejvyšších výhod v USA, smluvně zlepšeného vstupu na americký trh, a tím do celého obřího svobodného prostoru NAFTA, pravděpodobný bankrot řady našich středních a malých firem, klesající výkonnost EU, kde celková úroveň tvorby HDP na hlavu je již pod padesáti procenty stavu v USA.

Pošetilost chování EU je očividná. Kdo ale má v EU odvahu oznámit, že král je nahý? V EU se nikdo neosmělí důrazně říci, že umělé postátňování Evropy přes hlavy občanů nebo jejich klamáním, jako při druhém irském referendu o smlouvě z Nice, odporuje evropským zásadám občanské svobody v demokratických státech a vysmívá se vládě práva. Místo toho nespokojené malé členské státy jako např. Nizozemí proti velmocensky ovládané Evropské radě posilují mnohem méně demokratickou, neprůhledně lobbisticky fungující Evropskou komisi, a tak vedou marný ústupový boj.

Evropa již několikrát zažila úsilí o umělé sražení do centralizovaného útvaru. Pokaždé to byla marná lásky snaha z jednoduchého důvodu. Podstata Evropy je státní, nyní demokratická rozmanitost, výrazná odlišnost po tisíciletí se ustavujících politických kultur jednotlivých malých a velkých států. Kdo z ní nevychází a chce o Evropě rozhodovat, prohraje.

Nedávné vzrušující starosti se svobodnou volbou prezidenta České re-

publiky coby samostatného státu jsme si dost možná prožívali naposledy. Vstoupíme-li do EU, po čtrnácti letech slavnostně odložíme svobodu a samostatnou českou státnost na údajné smetiště dějin. Marxisté, fašisté, monarchisté, politizující katolíci a vůbec nadpolitíci politici zpučně tvrdí, že tam patří. Svobodní občané, jejich národy a státy zatím naštěstí jejich nereálná ideologická smetiště vždy zrušili. Tím Evropě vrátili svobodu a demokracii. Kdo se nepoučil z vlastních dějin, musí si je zopakovat. Často za cenu potu, krve a slz.

MF Dnes, 15. března 2003

Válka na všech frontách

Válka USA a Spojenců proti Iráku jako strategicky klíčovému článku „Osy zla“ na terorismem sužovaném Středním Východě nepřímou navazuje na zahraniční politiku amerického prezidenta Ronalda Reagana. Byl to on, kdo odmítl dlouhodobou americkou strategii pouhého zadržování komunismu. Místo toho se rozhodl pro čelní napadení jaderně po zuby ozbrojeného komunistického Sovětského svazu cestou raketového uzbrojení, technologické blokády a politické ofenzívy. Komunistickou „Říši zla“ tak donutil, aby za svého vůdce dosadila reformátora Gorbačova, jenž měl zastavit nezadržitelný americký tlak. Gorbačov úkol splnil za cenu rozkladu východoevropské komunistické říše a jejího svobodného příklonu k demokracii.

Po napadení USA teroristy 11. září 2001 prezident George W. Bush odmítl Clintonovu sebevražednou politiku pouhého zadržování islámského terorismu a vyhlásil dlouhodobou válku proti jeho hlavním opěrným bodům vytvářeným některými státy. Dobyť Afghánistánu jako bezprostřední odpověď na teroristické přepadení USA získalo podporu evropských spojenců. Jakmile však dal Bush nynějším útokem na Irák najevo, že válku s teroristickými státy nevidí jednorázově, nýbrž jako dlouhodobý, globální obranný úkol americké demokracie, přiměl každý stát a jejich seskupení, aby ukázaly, kde stojí.

Českou politiku vystavil zkoušce, zda obstojí před výzvou, jež hluboce souvisí s nedávným zápasem za svobodu proti komunistickému a nacistickému

tickému teroru. Kdyby USA po komunistickém puči v roce 1948 vojensky obsadily Československo, a tak pomohly obnovit demokracii, nemuseli bychom se dnes vyrovnávat se zničujícími následky čtyřicetiletého komunistického totalitního panství.

Lidé jako Milada Horáková by se stali tvůrci naší poválečné demokratické politické kultury a komunisté by se po zásluze dostali na okraj politického života, ne-li mimo zákon. Jejich polodemokratičtí reformátoři by nemuseli trapně zastírat, že přinejmenším do šedesátých let aktivně podporovali vládu totalitního teroru. Demokratické Československo se nemuselo rozdělit. Již proto je na místě, aby Česká republika výrazně podpořila válku za svržení teroristického režimu v Iráku. I proto, že se naše země v roce 1938 stala obětí usmiřování teroristického nacistického režimu sousedního Německa. Francie, Německo a Belgie se nyní chovají stejně sebevražedně.

Proti anglosaským demokraciím se neváhají spojit s polodemokratickým Ruskem a komunistickou Čínou. Jejich pro Českou republiku nepřijatelná politická orientace v Evropské unii převažuje. Německo, Francie a další protiamerické státy mají v Evropské unii rozhodující postavení. Před možným vstupem kandidátských zemí, včetně ČR, si je pojišťují navrhovanou ústavou EU, jež má členské státy trvale zbavit samostatnosti. Zde je rozhodující důvod, proč by se Česká republika neměla politicky začlenit do EU, spojení s ní měla omezit na soustavu hospodářsko-obchodních dohod a zároveň posílit vazbu na USA a země EU, jež se v této válce postavily na americkou stranu.

Obrana demokratické civilizace proti teroristickým státům ukázala nevěrohodnost Rady bezpečnosti OSN jako záruky mezinárodního práva. OSN je dlouhodobě pod vlivem diktátorských režimů. Proto její mezinárodně právní autorita selhává podobně jako u předválečné Společnosti národů, jež nedokázala zabránit Mussoliniho útoku na Habeš a Hitlerově agresivní protidemokratické politice v Evropě. Pevná koalice demokratických států je mnohem spolehlivější zárukou spravedlnosti a míru dnešního světa než protiamerická, demokracii ohrožující Evropská unie a Rada bezpečnosti OSN.

MF Dnes, 7. dubna 2003

Ponechte unii jejímu osudu

Francouzský ministr zahraničí Villepin nedávno v Praze znovu potvrdil, že pevné jádro EU po irácké válce a důkazu neexistence společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU nebude brát vážně evropskou a světovou realitu. Místo toho otcovsky dotčeně vyplísnil Českou republiku za to, že se před iráckou válkou opovážlivě připojila k dopisu nezvedené bandy sedmi evropských států podporujících americkou politiku vůči Iráku. Poté z dosud existujícího svobodného státu odkvačil na poradu vzorné nejzdravějšího jádra EU a zároveň členů NATO o společné vojenské politice EU, jež by vliv NATO v Evropě co nejvíce oslabil a tak ideově nenarušené Evropany zbavila nesnesitelné obludy amerického imperialismu.

Porážka a zhroutilí iráckého totalitního režimu je nic naplat osudovou porážkou všech, kdo tuto nebezpečnou diktaturu podporovali neuvěřitelným odvoláváním na mezinárodní právo. Má snad mít nárok na mezinárodně právní ochranu ten, kdo právo a jeho vládu soustavně popírá a ohrožuje druhé? Na stranu podpory bezpráví se v této irácké válce fakticky postavila rozhodující část Evropské unie, když její politický motor, tradičně vytvářený mocenským spřežením Francie a Německa, v součinnosti s polodemokratickým Ruskem a komunistickou Čínou znemožnil, aby se OSN v Iráku postavila za důrazné nastolení vlády práva.

Evropská unie celému světu předvedla hlavní strategický smysl své existence jako sveřepé úsilí odstranit světovou převahu americké demokracie a nahradit ji svým příkazovacím systémem bez skutečné demokratické zodpovědnosti, kontroly, demokratického hlasování, atp. EU opět veřejně odmítla samotnou podstatu evropanství, tedy demokratickou svobodu. Čím se Evropská unie vyznačuje hlavně ve své mocenské sféře a o čem zarytě mlčí vládní a s ní spřízněná mediální propaganda pokud možno co nejméně informovaného vstupu České republiky do EU před blížícím se červnovým referendem, se naplno ukázalo nejen na francouzsko-německém postoji k Iráku, nýbrž i na pražských postojích francouzského ministra zahraničí a následné vojenské schůzce protidemokratické a tedy přirozeně protiamerické avantgardy EU.

Je proto nejvyšší čas přiznat, že nedemokratická, protiamerická a ekonomicky očividně neperspektivní svěřací kazajka Evropská unie je zevnitř v zásadě nezměnitelná a ponechat ji smutnému osudu. Nejen pro-

bíhající unijní Konvent o budoucnosti Evropy přináší množství důkazů, že Evropská unie ve skutečnosti nemá demokratickou, ani ekonomicky přitažlivou budoucnost. Má-li ji mít naopak Evropa jako světově přínosný celek svobodných demokratických států, pak jedině bez svazujících a ochromujících pout EU. Místo nich v morálně odhodlané, plně svobodné součinnosti s USA za společným cílem demokratických přeměn dnešního nebezpečného světa. Zde je hlavní smysl nové demokratické Evropy namísto zastaralé, protože morálně, demokraticky a i hospodářsky neúnosné, politicky trvale nezodpovědné Evropské unie.

Vláda České republiky by před touto naléhavou skutečností a výzvou měla již konečně přestat strkat hlavu do písku a začít lidem o Evropské unii říkat pravdu, je-li toho vůbec schopna. Není hanba přiznat, že se spolu s jinými v dosavadním hodnocení Evropské unie a snaze přimět občany v referendu k souhlasu se vstupem země do EU závažně mýlila a nechovala odpovědně. Hanbou ale je ve své pošetilosti navzdory usvědčující realitě setrvávat, a tak neuvěřitelně hazardovat s budoucností a svobodou České republiky a Evropy. Kdo je schopen doznat chyby a poučit se z nich, má možnost do značné míry určovat svůj osud. Nepočítelného budou nepochybně ovládat jiní.

MF Dnes, 12. června 2003

Vítejte na Titaniku!

„Tak už máme, co jsme chtěli, do Unie zvesela“ – po bolševicku jása-jí naši političtí a mediální vymývači mozků. Jejich nezapomenutelná agitační kampaň v totalitním stylu „Vstup do EU si rozvracet nedáme,“ nebo „Kdo chvíli při utužování integrace stál, již stojí opodál“ byla úspěšná a nyní ve starém známém svazáckém duchu pokračuje.

Obyvatelstvo se nakonec podařilo účinně zastrašit děsivou představou katastrofálních následků, jestliže bychom si dovolili rouhavě zůstat svobodným členským státem NATO a přitom mužně odmítli vstoupit do EU. Prounijním bolševikům české politiky a naprosté většiny médií se konečně zdařilo, co bez obalu vyjádřil jeden z nich. „Lidi je třeba do EU dokopat“.

Po spíše komorních oslavách svého Vítězného června se probouzejí a je jim jasné, že jako jediní držitelé evropské pravdy si ji musí podržet i nadále. Jak jinak, než že to jimi do EU dokopaným lidem zpupně oznámí. Po Vítězném červnu jsou stále na svobodě nejrůznější škůdci, saboteři a rozvraceči unijních zítřků. Tyto záporné postavy způsobují jen těžkosti, problémy a představují nebezpečí. Nemohou-li je dát rovnou pozavírat, musí je alespoň po vzoru svých komunistických předchůdců leninsky a stalinsky odhalovat.

Tak se snad před lidmi podaří zakrýt to hlavní, oč ve skutečnosti běží – ztrátu svobody, státní suverenity České republiky. Dnešní ukázkoví nástupci komunistických propagandistů mají v letošním roce stých narozenin jednoho z nejlepších kritiků jejich metod, spisovatele George Orwella, dlouhodobý, klasicky orwellovský úkol přesvědčivě označovat a popisovat nesvobodu jako svobodu.

U členství v EU to znamená, že mediální a političtí mágové musí soustavně zatloukat, že český parlament již brzy nebude skutečným parlamentem rozhodujícím co je a není zákon, česká vláda nebude skutečnou vládou svobodně uzavírající mezinárodní smlouvy a české soudy již nebudou nezávislé na cizích soudních rozhodnutích.

Tyto základní znaky naší vládou dohodnuté státní nesvéprávnosti v EU musí nyní dokopávači lidí do unie umně odkopávat, odvysvětlovat. Dělají to jako jejich komunističtí předchůdci s uvědomělým zápalem svaté války s ideovým protivníkem. A co blížící se přístav jimi tak těžce vy-

bojované, nastávající státní nesvobody, ona vytoužená Evropská unie? Je na tom podobně jako oni.

Zejména si odmítá připustit svou bezvýhodnost a přirozeně nadcházející neodvratný konec. Fakta jsou však neúprosná. Hospodářsky EU nezadržitelně upadá. Společná měna dvanácti členských států je dlouhodobě neudržitelná. Totéž platí o vystupňovaném úsilí odstranit do jisté míry stále přetrvávající svobodnou demokratickou státnost členských zemí EU.

Dalším, nedávno pečlivě ukovaným, vpravdě klíčovým hřebíkem do jejich rakví je ujednáním Konventem o budoucnosti Evropy předložený návrh Smlouvy o evropské ústavě. Ten Unii fakticky mění v poručnickující superstát a vymezuje jí dost komické formální postavení jakéhosi světového konkurenta a soupeře amerických imperialistů, tedy stále přitažlivější, a proto znepokojivé americké svobody a demokracie.

Problém ale je, že tento hlavní dogmatický článek víry ujednání elit nemá skutečnou oporu v politické, ani ekonomické realitě. Tradičně pluralitní ráz evropských demokracií a pokračující hospodářský úpadek EU zřetelně napovídají, že snahy o evropský superstát a jeho konkurenční postavení k USA jsou neklamným příznakem předsmrtné agonie Evropské unie jako takové.

Všechny evropské demokracie by si proto měly co nejdříve osvojit mírně pozměněnou verzi slavného Palackého výroku v podobě „Byly jsme před Evropskou unií, a budeme i po ní.“ A k tomu si připomenout slavnou Andersenovu pohádku a ve všech ujednáních jazycích začít bezelstně, nahlas a opakovaně říkat obávanou pravdu, že král je nahý.

MF Dnes, 26. srpna 2003

cep
CENTRUM

PRO EKONOMIKU A POLITIKU

CEP je českým institutem pro ekonomická a politická studia založeným na podzim roku 1998 jako občanské sdružení.

Cílem CEPu je šíření idejí svobodné společnosti a tržního hospodářství a podpora myšlenek velkých osobností liberálního myšlení.

V čele CEPu stojí správní rada, kterou tvoří Václav Klaus, Jiří Weigl a Karel Steigerwald.

Centrum pro ekonomiku a politiku je subjektem nezávislým na politických stranách a nehodlá být od politických stran přímo či nepřímo podporováno.

Kontakt:

Centrum pro ekonomiku a politiku

Politických vězňů 10
110 00 Praha 1

tel. a fax: 222 192 406

e-mail: cep@iol.cz

www.cep.in.cz

č. účtu: 19-2304260257/0100

IČO: 68402091

My a budoucnost

V blízké budoucnosti se pro firmy stane jedinou trvalou jistotou neustálá změna celkového okolí, ve kterém vyvíjejí své aktivity. Životaschopná firma se pak bude vyznačovat zejména ochotou a dovedností na tyto změny reagovat a efektivně je zvládat.

Skupina NEWTON disponuje potřebným know-how vztahujícím se k vnitřním systémovým změnám podnikatelských subjektů, po jejichž implementaci se nejen zrychlí a zefektivní jejich reakce na vnější změny, ale především si rozvinou kvalitativně lepší schopnost produkce hodnot pro zákazníky.

- Akvizice podniků včetně jejich následného řízení a správy
- Revitalizace a restrukturalizace podniků
- Reengineering podnikových procesů
- Řízení likvidity a řízení devizových transakcí
- Oceňování a finanční analýzy podniků

- Zavádění efektivních systémů řízení lidských zdrojů
- Koučování k realizaci změn firemních systémů
- Poradenství a vzdělávání

- Tvorba znalostních databází
- Zpracování, archivace a analýzy informací

NEWTON Group
Politických vězňů 10, 110 00 Praha 1
tel.: 222 192 111, fax: 222 192 592
e-mail: newton-group@newton.cz
www.newton.cz

Doc. PhDr. Miloslav Bednář, CSc.

Evropanská tyranie

Vydalo Centrum pro ekonomiku a politiku

Politických vězňů 10, 110 00 Praha 1

Praha 2003

Odpovědný redaktor: Marek Loužek

Sazba a grafická úprava: Vladimír Vyskočil – KORŠACH

Počet stran: 232

Tisk PB tisk Příbram

1. vydání

ISBN 80-86547-24-8